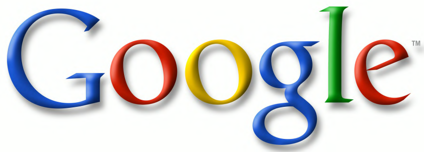

VLASTIVĚDA MORAVSKÁ.

Vydává Musejní spolek v Brně.

REDAKCE:
Dr. Frant. Dvorský a Dr. Frant. Kameníček, hlavní redaktoři. — Odborní redaktoři: Josef Hladík, Fr. J. Rypáček, Dr. Fr. Šujan.

II.

MÍSTOPIS MORAVY.

Díl III. místopisu.

JIČÍNSKÝ KRAJ.

Rediguje Dr. Fr. Dvorský.

FRENŠTÁTSKÝ OKRES.

Čís. 15.

V BRNĚ 1908.

Nákladem Musejního spolku v Brně. — Tiskem Moravské akciové knihtiskárny.

20

VLASTIVĚDA MORAVSKÁ.

II. Místopis.

FRENŠTÁTSKÝ OKRES.

Napsal

Jiří Felix.

Za vydání odpovídá Dr. František Dvorský.

Cena K 4·—.

V BRNĚ 1908.

Nákladem Musejního spolku v Brně. — Tiskem Moravské akciové knihtiskárny

Předmluva.

První práci k přítomnému dílu vykonal jsem roku 1890, když musejní spolky brněnský a olomucký oznámily, že budou vydávati společnou prací „Vlastivědu moravskou".

Vlivem továrníka p. Zdeňka Bumbaly byly mně zapůjčeny opisy městských výsad po † P. Hurtovi; p. Emil Křenek, továrník, svěřil mi „Památní knihu města Frenštátu", kterou r. 1865 založil jeho tchán † Josef Janda, a tehdejší katecheta Dr. Inocenc Obdržálek vypsal hojné zprávy z farní „Památní knihy".

V letech 1892—1896 jako jednatel místního národopisného odboru dostal jsem do rukou četné zajímavé knihy a listiny, minulosti města se dotýkající.

R. 1900 vyzval mne starosta obce p. Alois Fialka, abych provedl svůj dávný úmysl a dokončil dějiny města, jež by městská rada svým nákladem vydala na pamět založení obce před šesti sty lety. Maje jistotu, že nebude moje práce marnou, vyžádal jsem si součinnost četných pracovníků, hlavně mezi učitelstvem, znovu prohlížel přístupné prameny a dotazoval se hodnověrných lidí, zvláště starších. Po čtyřech letech byl spisek vydán.[1])

V době závěrečných prací byl jsem na podnět p. řiditele Karla Kálala vyzván, abych se uvázal v sestavení popisu našeho okresu pro „Vlastivědu moravskou". Chopil jsem se znovu práce, pátraje po každém pramenu, o němž jsem se domníval, že mi

---

[1]) Město Frenštát pod Radhoštěm. Obraz kulturně historický. Se 14 vyobrazeními a stručným místopisem obcí venkovských. 1904. Nákladem městské rady. Skvost. váz. za 2 K, 214 stran 8°.

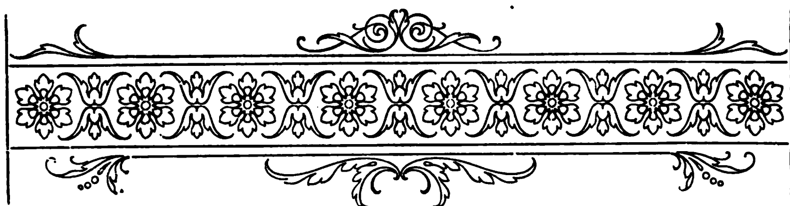
poskytne poučení. Ve venkovském městě není to snadná práce. Pomocné zdroje mně poskytly knihovny: místní učitelská (dívčích škol), okresní učitelská v Místku; zvláště ale c. k. studijní knihovna v Olomouci s velikou ochotou mi zaslala mnoho knih, z nichž některé neobyčejně cenné a drahé.

Nově spracované články otiskovaly ochotně časopisy „Lubina“ a „Radhošť“, načež se mi dostalo od učitelstva hojně doplňků, z části také oprav.

Děkuji všem, kdož mi jakkoli radou nebo skutkem přispěli v obtížné práci, jejíž výsledek odevzdávám veřejnosti s plným vědomím, že jsem jí věnoval všemožnou, mnohaletou píli, chtěje zachovati písmem vše, co okres náš činí vábným a svérázným.

Ve Frenštátě pod Radhoštěm, v měsíci říjnu l. 1907.

Jiří Felix,
odb. učitel dív. školy měšť.

I. Všeobecný přehled.

1. Přehled zeměpisný a přírodovědecký.

Poloha.

kres Frenštátský prostírá se v malebné kotlině moravských Bezkyd mezi 35° 8′ až 36° 3′ východní délky (od Ferra) a mezi 49° 26′ až 49° 8′ severní šířky. Svlažován je četnými přítoky řeky Odry, a náleží tedy ku oblasti Baltického moře.

Skupina Radhošťská tvoří svým hřbetem přirozené hranice jižní a Javorníky hranice západní proti Rožnovskému okresu, Červený Kámen (Lichnovská Hůrka) odděluje jej na západě od okresu Příborského, Smrk a Ondřejník na východě, Kozlovská a Králova Hora, Skalka a Kazničov na severu od Místeckého okresu, se kterým tvoří hejtmanství (462 km^2).

V okresu je pouze deset obcí: Bordovice, Čeladná, Frenštát, Kozlovice, Kunčice Velké, Lichnov, Měrkovice, Tichá, Trojanovice a Vlčovice. Rozlohu má 188·65 km^2 (3·28 čtvereční míle), tvoře 117·8 díl Moravy.

Nejnižším bodem je výtok Lubiny na severu okresu (300 m.) Kostel ve Vlčovicích je v nadmořské výši 333, Lichnovský 356,

Tichavský 362, Kozlovický 373, V. Kunčický 399, Frenštátský 405, Čeladenský 420, nádraží Frenštátské 421, Kunčické 477, škola v Trojanovicích na Lomné 505, myslivna pod Radhoštěm 578, Červený Kámen 595, Vel. Javorník 919, Skalka'965, Pustevně 1018, Radhošť 1130, Kněhyně 1257, nejvyšším hora Smrk 1282 metrů; rozdíl mezi nejnižším a nejvyšším bodem je téměř 1000 m! Triangulanční body jsou: Kněhyně, Radhošť, V. Javorník, Červ. Kámen, Skalka a kostel v Kozlovicích.

Překrásných rozhledů je hojnost jak v malebných údolích, tak na temenech jednotlivých hor.

Povaha půdy.

Největší část karpatských pískovců náleží eocénu,[1]) avšak pokrajní část jejich připadá útvaru křídovému, a sice neokomu.[2]) Na Moravě vychází neokom již kolem Hostýna v hlubokých údolích na povrch, na pravém břehu Bečvy vystupuje křída celou mohutností v pohraničním hřebenu mezi Moravou, Slezskem a Uhrami; počínaje u Val. Meziříčí zaujímá celou severovýchodní převalnou část Moravy s Radhoštěm, Javorníkem a jinými horami.[3])

Nazýváme útvar ten útvarem kvádrovým, protože hlavním jeho složivem jsou kvádrové pískovce, které Hohenegger rozdělil na osm stupňů, z nichž nejnižší jsou vrstvy Těšínské. V našem okresu k nim náleží pásmo vápenců od Metylovic ke Lhotce, Měrkovicům (severní svah Strážnice) a Spružinkám u Myšího se táhnoucí.

Svrchní černé lesklé a živičné břidlice Těšínské vyskytují se u Měrkovic (celá Strážnice) a Kozlovic, světlý pískovec (zvaný Grodištský) a vápnité sliny (lid jim říká „mydlák") na návrší jižně od kapličky sv. Marka u Frenštátu.

Dno celé Frenštátské kotliny složeno je z černých lesklých, slínitých břidlic, jimž lid říká „šplíza", tak zv. vrstev veřovských. Ve šplíze uložena jsou pásma železitých rud, na které po staletí se dolovalo. Veřovské vrstvy táhnou se k Bordovicům a rozšiřují se kolem Frenštátu na severní svah Radhoště (Kladnatá), ke Kunčicím a Čeladné, na sever ke Kozlovicím, Lhotce a Frýdlantu.

[1]) Eocén — starší útvar třetihorní.

[2]) Neokom — starší útvar křídový.

[3]) Dr. J. Woldřich: Všeobecná geologie. Díl III. str. 434.
Jan Krejčí: Geologie str. 805.

Z této hmoty vyniká pouze Ondřejník jako velkolepý ostrov, kolem něhož do výše 500—600 metrů skorem všude je najdeme. Velmi dobře možno je viděti v zářezech železniční tratě od Hodslavic po Frýdlant zvláště u Vel. Kunčic. Trojanovické potoky Lomná a Bystré ve svých korytech pěkně je odhalují; před Frenštátským nádražím byly Veřovské vrstvy po povodních v letech 1890 a 1891 velmi názorně rozryty. Jinde jsou ovšem zakryty rolemi, ale prozrazují se snadno místy černou barvitostí půdy, různými mokřadly a četnými studnicemi, jelikož vodu velice zadržují.

Na Veřovských břidlicích spočívají horští velikáni: Javorníky, Radhošť, Kněhyně, Smrk, Ondřejník; sestávají z pevného, hrubozrného pískovce, místy křemencovitého a jakoby slitého, barvy žlutavé místy zelenavé; dle nejvýznačnějších nalezišť zkamenělin na hoře Godule u Lhotky Kameralné na Těšínsku nazvány jsou pískovci Godulskými. Obsahují silnější a slabší vrstvy a jsou proloženy písčitými břidlicemi. Na jejich spodině dílem vápenité pískovce, dílem slepence z velkých balvanů a oblázků vápence štramberského se vyskytují, jež horské bystřiny do mořských zátok svalovaly.[1]) Nejdůležitější naleziště jich v našem okresu jsou u Tiché a Vlčovic, částečně u Lichnova, kde se z nich vápno pálí.[2])

K nejvyšším vrstvám kvádrového útvavu patří pískovce Bašské (dle Bašky v Těšínsku), z nichž je složen Červený Kámen, Holý Vrch, Lozina, Tichavská Hůrka a její pokračování Kazničov.

Útržky Veřovských vrstev najdeme také dále na severovýchodní Moravě, ale nikde v takovém rozsahu jako v kotlině Frenštátské.

Nejzajímavější v celém oboru křídových vrstev jsou bez odporu vyvřelé horniny tešenit, palackit a pikrit, které na rozhraní mezi Veřovským a Godulským pásmem vystoupily. Stáří jejich bylo různě udáváno. Josef Klvaňa podrobným několikaletým prohlížením zjistil stáří určitěji. Horniny ty vyvřely na rozhraní doby Veřovských a Godulských vrstev.[3])

---

[1]) Jan Prášek: Geolog. poměry na Lašsku. Památník Mat. Míst. 1905. str. 35. Dr. Jan Woldřich: Všeob. geologie III. díl, str. 435.

[2]) Tamtéž str. 391.

[3]) Jos. Klvaňa: Na severových. Moravě. Časop. Matice mor. 1894.

V našem okolí je nejrozšířenější pikrit, černá jemno- nebo hrubozrnná hornina, obsahující v celistvé základné hmotě olivín,[1]) augit i amfibol, magnetit a po zvětrání vždy tmavou slídu. Pikrit se vyskytuje „Na Peklách“ u Bordovic, na návrší východně od Lichnova, u kapličky sv. Marka u Frenštátu, zajímavé shluky v potoku Tichavce v Tiché i v severních a jižních částech při silnici, na návrší Tábor západně od Kozlovic, na návrší západně od Lhotky, na návrší mezi Čeladnou a Ostravicí.

Tešenit (dle města Těšína) je hornina zpravidla strakatá, hrubokrystalická, obsahující černý amfibol a augit, bílý nebo narůžovělý analcim, zbytky živců, magnetit, tmavou slídu, apatit, natrolit a j.

Žhavé hmoty vyvřely jako husté těsto ze země, chladnuly zvolna a následkem toho se sloupovitě rozpukávaly a později špalkovitě napříč sloupu odštěpovaly. Voda vnikající do rozpuklin způsobila větrání. Vnitřním a zevním větráním povstávají kulovité (místy až metr velké) tvary, s nimiž se hlavně v lomech pikritových setkáváme. Ponenáhlým větráním rozpadl se pikrit na červenavou na ornicích zdaleka nápadnou půdu, tešenit v zem pískovcovitou. V obojí zvětralé hmotě (hlavně v pikritové) dlouho se třpytí šupinky černé slídy, které samy jsouce výsledkem zvětrání, dlouho větrání vzdorují. Neviditelným (zpravidla) výtvorem větrání je apatit, obsahující mnoho kyseliny fosforečné a bývá proto příčinou, že červenavé zdejší ornice jsou mnohem úrodnější nežli bělavé země, vzniklé ze zdejších pískovců. Štěrkový prach ze sopečné horniny je lepším hnojivem nežli ze štěrku vápencového, protože tento spaluje rostliny.[2])

Po křídovém útvaru ukládaly se vrstvy starších třetihor či tak zvaný eocén, nad nímž uloženy mladší třetihory čili neogén se spoustami šedých slínů a pískovců. Nastala pak doba ledová či diluvialní,[3]) (čtvrtohory starší), jež nanesla různé štěrky, písky a žluté hlíny (cihlářské).

K největším zajímavostem patří všude na severu Sudet a Karpat tak zvané bludivé balvany, to jest kusy hornin, hlavně žuly, jimž podobné nikde u nás se nevyskytují a pravdojatně

[1]) Týž: Geolog. poměry. Vlastivěda mor. Přírodní poměry.

[2]) J. Klvaňa: Na sever. Moravě. Čas. Mat. Mor. 1895, str. 130—134.

[3]) Spousty vod (potopy = diluvies) zaplavovaly Evropu.

Obr. 1. Bezkydy od Lysé hory v

po Velký Javorník. (Pohled od Velkých Kunčic.)

až ze Švédska a Čudska krami ledovými sem zaneseny byly. Vyskytují se v údolí Ostravice až po Frýdlant. V našem okresu byly nalezeny jen pod Táborem u Kozlovic a přes všechno horlivé pátrání ani na pásmu Radhošťském aniž kde jinde na Moravě nenalezeny nejmenší stopy ledovcové.

Nejnovějším útvarem mladších naplavenin jest ornice, při jejímž vývinu člověk velmi napomáhal, rozrývaje ji pluhem, vybíraje obtížný štěrk.

Půda v údolích jest nános většinou štěrkem prostoupený, zvaný kamenec, v pahorkatinách bývají různé hlíny, někde vápnitý slin, což i rostlinstvo dobře prozrazuje.

Rašeliny lesní u větším rozsahu jsou v okolí Smrku, v malém rozsahu též při potocích a říčkách.

N e r o s t y v o k r e s u s e v y s k y t u j í c í:[1])

Calcit, vápenec; v trhlině vápencovitého pískovce u Čeladné pozoroval Čermák (Tschermak) čiré krystaly, které obsahovaly jádro temné.

Haematit neb lesklá ruda železná břidličnatá s vápencem železitým. (Čeladná, Kozlovice, Kunčice V., Lichnov, Měrkovice, Tichá, Trojanovice.)

Opál menilitový (Kunčice).

Sfaerosiderit neb ocelek kulovitý a čočkovitý s krevelem zemitým tvoří v Těšínských břidlicích slabá lože (Čeladná, Kunčice V., Lichnov, Tichá).

Skolezit[2]) ve zrušeném kamení vedle seladonitu[3]) a zrušeného augitu v narostlých jehličkách (Lichnov).

Horopis.

Povrchem půdy náleží okres k B e z k y d á m.[4]) Tvoří rozlehlou kotlinu, která je věncem hor obklopena se všech stran, jak svrchu uvedeno. (Obr. 1. a 2.)

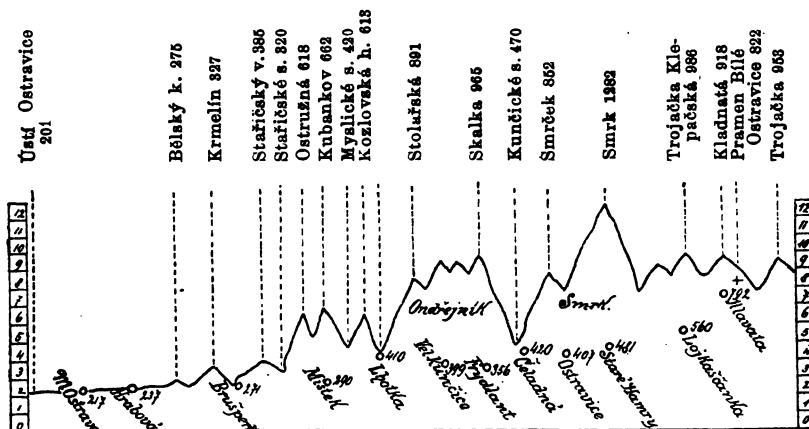
[1]) Jos. Klvaňa: Nerosty Moravy a Slezska.

[2]) Křemičitan hlinito-vápenatý.

[3]) Vodnatý křemičitan železnatý s kysličníkem hořečnatým, hlinitým, draselnatým a sodnatým.

[4]) Bezkyd (t. j. bez kyde, bez chrastu) zove lid na Moravě a v Haliči každý vrchol neb hřeben hory, který není porostlý chrastinami.

Nejvyšší horou je na východě se vypínající Smrk, (obr. 3.) který širokým temenem svým dosahuje výše 1282 metrů. Stojí osamocen jak obrovský horský velikán, oddělen jsa od ostatních vrchů na západě říčkou Čeladnicí, na východě Ostravicí. Možno jej proto obejíti.[1]) Ku severní straně spadá příkře, kde se k němu tulí obrysem podobný Smrček (852), mírněji se kloní na stranu jižní ku hájemství Podolankám a proto odtud výstup na temeno méně unavuje. Rozhled s temene je velkolepý, avšak obmezen

Obr. 2. Karpaty od Trojačky (Bezkydku) po ústí Ostravice do Odry.

stromovím a proto není Smrk cílem turistů, ale botaniků, neni zde útulen ani restaurací, mrtvé ticho vládne jeho temenem. Smrk náleží jelenům a tetřevům. Půda je kamenita, místy leží celé spousty celistvých i rozdrobených pískovcových skal, které přístup na mnoha místech ztěžují.[2]) (Obr. 4.)

K rozlehlému Smrku družně se řadí Velká a Malá Stolová, prvá 1053, druhá 1011 m výše dosahující, nápadny (zvláště prvá) plochým temenem; jsou předhořím Kněhyně, která na severu dosahuje výše 1248 m a na jižní straně svého podélného temene 1257 m. Téměř se všech stran jinými vrchy je zastřena. Velebným svým zjevem překvapí nás, sestupujeme-li se Lhotské Louky (841 m) k údolí Čeladnice. Neočekávaně objeví se Kně-

1) Krásy Moravy. Po Bezkydách. „Pozor“ 1905.

2) F. Gogela: Z květeny Smrku a Lysé Hory. Sborník muz. spol. V. Meziříčsk. č. 12., str. 13.

Obr. 3. Pohled na Smrk s Maňáků.

hyně před námi v úzkém prostoru jen širokou vozovou cestu pojímajícím. Po chvíli s očí zmizí a teprve dole pod vrchem v celé velebnosti s předhořím Malou Kněhyní (915 m) a sousedním dlouhým hřbetem Čerťákem (Čertův mlýn) ji spatříme. Témě Kněhyně je hustě zalesněno a proto nevábí turisty.

Obr. 4. Myslivna na Čeladné pod Smrčkem. (Fot. R. Mácha.)

Čerťáky (1068 m) dostaly jméno od skalisk a kamenů na okraji hřbetu rozmetaných, o nichž pověst praví, že to byl mlýn, jejž čert zbudoval.[1]) Mezi těmito skalisky upoutávají po-

[1]) Viz: Vel. Kunčice, huťařství.

zornost čtyry na sobě položené balvany. Způsob, jak na sobě leží, připomíná velice na „dolmeny", druh to předhistorických náhrobních pomníků. Starožitník řed. K. Mašek, kopaje tam, nenalezl ničeho. Rozhled s Čerťáků je překrásný. Na východě pne se mohutná Lysá Hora, jihovýchodně v mlhavé dálce modravé obrysy Fatránských štítů, na jihu nad vleklým řetězem pohraničních Javorníků vrch Vysoká, směrem severním bělají se četné osady na rozsáhlé planině mezi Lubinou, Ostravicí a Odrou daleko do Slezska zasahující, na západě vypíná se velebný Radhošť s kaplí a křížem, odtud dobře viditelným.

Jihovýchodně od Čerťáků vypíná se Magurka (1072 m), jižněji Bukovina (998 m), nejjižnějším bodem okresu je Kladnatá (918 m), od níž k severovýchodu Trojačka (986 m) na témž poledníku jako Smrk.

Od Čerťáků jdou hranice okresu i panství na temeno Tanečnice (1081 m), jejíž jméno prý souvisí s pohanskou bohoslužbou. Tanec býval starým Slovanům součástkou bohoslužby a smutečních obřadů. Na Tanečnici prý vyvážely mrtvoly sebevrahů; štítíce se jich, nepohřbívali je, ale ponechávali i s povozem na pospas dravé zvěři.

Severně od Tanečnice vypíná se Zmrzlé (1085 m) a od tohoto k severozápadu Noříčí (1049 m), význačné z frenštátské strany trojlaločným svým temenem.[1]) K jihozápadu vyčnívá kuželovitý vrch Okruhlé (996 m) a na západ od něho kopulovitě Mjaší (878 m). „Velkou raztokou" (údolím) mezi těmito vrchy vede cesta vozová ku zákrutům (serpentinám), jimiž pohodlně vystupuje se na Pustevně do výše 1018 metrů. Zde sídlívali poustevníci.

Jdouce po hřbetu mineme salaš,[2]) po mírném vystoupení dojdeme na Stupně s rozhlednou „Cyrilkou" a po hodinové procházce dostoupíme nejvyššího vrcholu bájeplného Radhoště, kterýž je posledním, ale nejmohutnějším vrcholem v pásmu Kněhyňském, jež široširým hřbetem v délce 7 km se táhne. (Obr. 5.)

---

[1]) Místa zvaná Nořín, Noříčí, Nořiňák a j. jevila se krajinami, kde luční a lesní pruhy pestře se střídají. (Dle díla Žunkoviče: „Kdy byla střední Evropa Slovany osídlena?)

[2]) Viz čl.: Útulny pohor. jednoty „Radhošť" a Salaš.

Radhošť vrcholem svým dosahuje výše 1130 m, spadaje prudce do kotliny Frenštátské a Rožnovské, taktéž do sedla Rožnovského, poskytuje úchvatný pohled na vše strany, odměňuje hojně za přestálé útrapy namáhavé cesty. Na jihu vidíme v hlu-

Obr. 5. „Na Stupních" u Poustevny na Radhošti.

bokém údolí vinouti se Bečvu zelenými lučinami jako stříbrná nit. V údolí tom leží Rožnov, po stráních rozhozeny jsou chaloupky Horní, Prostřední a Dolní Bečvy a dále k jihu, kamkoli oko pohledne, nesčetné vrchy, lesy a háje, nad nimiž se vlní pásmo pohraničních Javorníků. V jihovýchodu v zalesněné strmé

stráni vrchu Soláně ztrácí se silnice, vedoucí do Velkých Karlovic a dále do Uher, v pozadí vystupují vrcholy a zubaté koruny vysokých štítů Fatry: nejsev. Rozsulec, pak Klak, M. Krivaň a Vel. Luka (Nár. Listy 5. září 1907. č. 245.). K západu a severu volný se rozevírá rozhled na nivy a luhy moravské a slezské, poseté nesčetnými osadami. Na úpatí zříme Frenštát, severněji Příbor, část Nov. Jičína a dále k západu všechna města při toku Bečvy až po Přerov. K severu bělá se město Odry, zámek Fulnecký, Studenský a Klimkovice až hluboko do Slezska, kde obzor v modravé dáli s horstvem Sudetským splývá. Za jasného počasí možno i Praděd viděti. Na severovýchod viděti přes Hukvaldy Brušperk, Místek, Frýdek, Mor Ostravu a Bohumín, daleko až k pruské Ratiboři. Výběžky Bezkyd zdají se nepatrnými pahorky.[1])

Jméno hory Radhošť pochází prý od pohanského boha pohostinství, průmyslu a obchodu „Radegosta", jehož zlatá modla prý stávala tam, kde nyní stojí kříž, a je prý v těch místech zakopána.[2])

Na nejvyšším místě stojí triangulační pyramida, západněji kříž, postavený rožnovským měšťanem Michalem Janíkem v roce 1805 a ještě západněji kaple Cyrilo-Metodějská,[3]) poněkud níže k jihu turistská útulna.

Severovýchodní předhoří Radhoště slove M j a š í (878 m), na severu vypíná se K l a d n a t á (791 m), kdež druhdy dobývána železná ruda, na západě strmí nad nejvyšším bodem okresní silnice K a n í H o r a, pod níž ve výši 548 m je nejvyšší bod silnice vedoucí do Rožnova.

Severozápadně od Radhoště je vrch K y č e r a (872 m), dále J a v o r n í k M a l ý (832 m), P r o s t ř e d n í (779 m) a V e l k ý (919 m). Všechny mají homolovitý tvar a jsou až po temeno lesem zarostlé. Předhořím jejich jest K o z i n e c (671 m) a severněji položené H o r e č k y. (Obr. 6.)

Č e r v e n ý K á m e n (Lichnovská Hůrka) dosahuje v západní části svého táhlého hřbetu výše 728 m, na východní 695 m. P í s k o v ň a (602 m), H o l ý v r c h (509 m), T i-

---

[1]) B. Remeš: Průvodce po Bezkydách. Praha 1895. Str. 38.
[2]) Časopis Matice mor. VII., str. 95.
[3]) Viz níže toto heslo.

chavská Hůrka (566 m) a Kozlovská Hora (613 m) uzavírají okres na severu.

Východní hranice okresu tvoří osamocený velikán Ondřejník. Jižní jeho část dosahuje výše 965 m a slove „Skalka", prostřední hřbet Holubjanka a severní „Stolarský" (891 m). Mohutný jeho hřbet má délku 6 km a jelikož není žádným jiným vrchem zastíněn, možno jej se všech stran obdivovati. Zajímavost jeho zvyšují mnohé pověsti. Býval prý sídlem čarodějnic a zlých

Obr. 6. Javorníky (Prostřední a Velký) a Horečky v zimě.

duchů, kteří na něm své reje prováděli. Oplývaje skrytými poklady, nedopřával k nim nikomu přístupu. Strach a hrůzu vzbuzoval v některé dny v roce, na př. v noci Filipo-Jakubské, v předvečer svatojanský a za tmavých nocí, kdy na něm sněmovaly čarodějnice, ozařujíce lesní temnotu pekelným ohněm, který jim z očí šlehal. V paměti zachoval lid zvláště dvě pověsti o tajuplných bytostech, které zde bydlely: Babu Jagu a Divou Hanu. Prvá sbírala zeliny a od lidu dostávala potravu za mnohou pomoc, kterou mu poskytla. Nebyla zlou a lidem nepříznivou, nýbrž

jenom nevlídnou a neúhlednou zelinářkou, která lidem ráda pomáhala. Neměla sice meč samoseč, ale dovedla lidi ve psy, kočky, krávy, vepře a j. proměniti a vykonala věci, jež žádný jiný smrtelník nedovedl. Od jiných lidí lišila se také řečí, říkajíc místo děvče děvčísko, místo ovce ovčísko a p.[1]) Podobné vlastnosti připisoval lid „Divé Haně". Říkalo se o ní, že sama jsouc ošklivá až strach, lidem přece krásy udíleti dovede. O berlách chodíc, vydávala prý ze sebe jakýsi. pekelný puch, který již z daleka ohlašoval její příchod.

Lid k oběma těm tajuplným bytostem s uctivou bázní přicházel, nalezaje u nich rady v chorobách tělesných i také útěchu v rozruchu duševním. Ondřejník byl také útočištěm pronásledovaných. Zde, na Lysé Hoře nebo na Štramberku skrýval se Ondráš Šebesta před pochopy panských úřadů. Divá Hana byla hlavní ošetřovatelkou raněných z družiny „Pána Lysé Hory."[2])

V roce 1906 postavil na Ondřejníku Odbor klubu českých turistů v Mor. Ostravě pěknou útulnu.

Vodopis.

Tekoucích vod je v našem okresu nadbytek, neboť jest u nás dle řeči lidu „počátek vody, konec chleba". I ve značných výškách jsou bohaté prameny (židla), z nichž nejvzácnější je studánka na Pustevnách ve výši 1000 m nad mořem. Všechny naše potoky vynikají vodou velice chladnou, která však v zimě nezamrzá, proto se v ní dobře daří pstruhům.

Veškeré vodstvo našeho okresu patří k oblasti Baltického moře, vlévajíc se do přítoků Odry. V západní části sbírá vody Lubina,[3]) v severní Ondřejnice a ve východní Čeladnice, která se vlévá do Ostravice.

Lubina pramení se na severozápadním svahu Radhoště, teče k severu. Přítoky její na levém břehu jsou:

---

[1]) Na základě ústn. pod. Cyr. Remeše, správce školy ve Vel. Kunčicích pod Stolovou. Čas. „Pozor" 1905.

[2]) Dr. Fr. Sláma: „Pán Lysé Hory". Viz čl. Kunčice Velké a Z dějin všeobecných.

[3]) Lubina, tolik jako Libina. (Řeka, která se líbí.) Mart. Žunkovič: Kdy byla střední Evropa Slovany osídlena? III. vyd. přeložil Vojt. Srba. Kroměříž 1907; str. 97., míní, že Lubina znamená řeku blativou.

Trutovský potok, jenž počíná na hranicích okresu nad „Pinduli" ve výši 548 metrů.

Rokytné vzniká ze dvou hlavních pramenů, které prýští mezi Javorníky a Kozincem.

Javornička povstává z více pramenů na severním svahu Velkého Javorníka, spojuje se pod Bordovickou kaplí s potokem zvaným Pískovňa, protéká Lichnovem směrem k severovýchodu a pod mlýnem „Na okluku" vlévá se do Lubiny.

Na pravém břehu tekou do Lubiny:

Radhošťový potok, vznikající mezi Radhoštěm a Mjaším.

Lanské, jež pramení pod Mjaším.

Lomná počíná ve Velké Raztoce[1]) mezi horami Mjaší a Okruhlé, teče k severu a spojivši se s přítokem z Malé Raztoky (mezi horami: Okrouhlé a Noříčí) obrací se k severozápadu.

Bystré vzniká z pramenů prýštících se na Čerťáku a Tanečnici, teče údolím mezi horami Zmrzlé a Kněhyně, nad nádražím Frenštátským se spojuje s Lomnou a protékajíc městem nazýváno je Kameňco pro velké množství štěrku v řečišti. (Obr. 7.) Přijímá s levého břehu ve městě Kozbach[2]) spojuje se s Lubinou ve výši 380 m. Teče k severozápadu. Bystré (potok) tvoří od nepamětných dob hranice mezi Frenštátem a Tichou.

Dlouhé pramení pod Tížovou.

Tichavka počíná jižně pod Skalkou ve Velkých Kunčicích, protéká Tichou směrem severozápadním a padá do Lubiny na půdě Vlčovské.

Lubinka vzniká pod Tichavskou Hůrkou, střední její tok je v okrese Příborském.

Ondřejnice teče s Ondřejníku směrem severozápadním Kozlovicemi a Měrkovicemi, přijímajíc s pravé strany potok Kutharův, Říčku a Řídký potok.

---

[1]) Údolí horské sluje u Slovanů „rozpoka, razpoka". Tamtéž II. vydání (něm.) 1906, str. 29.

[2]) Viz Frenštát, dějiny, rok 1591. Jméno něm. značí Kočičí potok.

Čeladnice pramení se na Lhotské Louce ve výši 841 m. teče směrem téměř severním a vnímá potoky: s hory Mečové, Deštěný s Velké Polaně (1077), s Magurky (1072), od Bařin, s Kněhyně, s Čerťáků a Stolovec, vznikající v raztoce mezi Velkou a Malou Stolovou. Vlévá se do Ostravice. (Obr. 8.),

Na Pustevnách je Mořské oko asi čtvrt hodiny cesty od útulen. Rybníků je v našem okresu poskrovnu. (Obr. 9.)

Obr. 7. „Na Kameňci“ ve Frenštátě.

Po několik let domáhalo se město úpravy svých bystřin, které působívají velikých škod zvláště na jaře. V roce 1906. pobídnutím poslance dr. Ed. Parmy usnesl se zemský sněm, provésti úpravu společným nákladem země a státu obnosem 365.000 K. V květnu 1907 počato s předběžnými pracemi, v říjnu vykonána komise a pokud počasí dovolí bude se ještě letos pracovati.

Krajinný ráz.

Před věky byl náš okres částí mohutného pohraničního hvozdu, ve kterém teprve ve 13. století usazováni osadníci, aby

Obr. 8. Most přes Čeladnici v horách. (Fot. R. Mácha.)

lesy mýtili a pole vzdělávali. Dříví potřebné ku stavbě a k palivu dostávali zdarma.

Ve století 18. seznáno, že lesy příliš řídnou a proto nařízeno, aby se ustalo ve stálém rubání a obmezilo na nejnutnější potřebu.[1])

[1]) Wolný: Top. I. str. 142 a násled.

Hřbety hor mají tvar rozhoupaných vln, jež místy v nevysoké kupy se dmou a mírně se svažují. Temena i svah jsou hlinité, dolinu při potocích a řekách vyplňuje úrodná žlutnice nebo písčitá náplava, promísená hrubším štěrkem.

Jehličnatý, místy bukem promíchaný les kryje svahy hor až na hřbet.

Obr. 9. Mořské oko na Pustevnách.

Do lesa vklíněny jsou pruhy drobných políček, lučin a pastvin, které malebnost krajiny zvyšují. Šum křišťálových vod, jež oživuje pstruh, vonný svěží vzduch, řídký půvab úchvatné malebnosti a idylické prostoty jsou zde domovem.

Pole, jež vlní se obilím, opírá se o les, lučina dotýká se háje.

Půda má nenáhlý pohyb, ostrých svahů je po řídku.

Uprostřed kotliny rozložen je malebně Frenštát, pod svahy

jednotlivých hor venkovské obce neobyčejně rozlehlé chaloupkami roztroušenými po rozsáhlé kotlině.[1])

Podnebí.

Kraj je otevřen proti severu a proto má podnebí drsné. Mocné větry od severovýchodu na jaře často zničí veškeré květy a způsobují na podzim někdy již v září velké poruchy na ovocném stromoví. Mrazy přestávají až ku konci května, aby ku konci září znovu počaly. Ani letní měsíce nejsou prosty náhlých ochlazení vzduchu. Trpí tím úroda i zdraví lidské.[2])

Meteorologická pozorování dosud jsou málo pěstována a není možno sestaviti povšechný přehled, protože nemnohé zprávy, jež se mi podařilo sebrati jsou z let od sebe značně vzdálených.

Pohorská jednota „Radhošť" před léty umístila na náměstí velmi pěkné stroje meteorologické, není mi však známo, že by kdo byl konal pravidelná pozorování a zápisy.

Ze stanice Čeladná mám zprávy z let 1881—1890.[3])

V Trojanovicích byla stanice zřízena v roce 1895, ve Frenštátě jsem počal zapisovati v lednu 1905.

Podrobnější zprávy jsou v popisu těchto obcí uvedeny. Také z Bordovic a Lichnova dodána mně zajímavá látka.

Srážky vodní jsou u nás neobyčejně hojné. Ročně spadne přes 1100 mm vody, v roce 1900 bylo srážek 1177[4])

Květena.

Okres frenštátský náleží botanicky k části Moravy, kterou dr. L. Čelakovský označil Mv. t. j. Morava východní karpatská.

Nadmořská výška je 330—1200, metrů a proto náleží dle dr. Formánka ku předhorskému pásmu, pro něž jsou význačny: jedle, smrk, modřín, klen, buk a javor mléčný. Jenom hory Kněhyně a Smrk přesahují výši 1200 m a patří tedy ku pásmu

---

1) Hladík: Horopis. Vlastivěda mor. I., str. 198.
2) Wolný Top. Mähr. I., str. 145.
3) Vlastivěda mor. Přírodní poměry. Str. 292—317.
4) Übersichtskarte des atmosphärischen Niederschlages in Mähren und Schlesien im Jahre 1900. V. Jahressumme (Jänner bis Dezember).

horskému, ačkoli pro množství rostlin na nich se dařících také ku předhorskému pásmu přičteny býti mohou.

Květena karpatská nevyznačuje se takovým bohatstvím různých druhů jako Sudety, ačkoli klimatické poměry jsou zde příznivější a geologická povaha i stavba mnohem pestřejší. Příčinou toho asi je chov ovec od nepamětných dob pěstovaný a nedostatek horských zřídel.

Stráně horské pokryty jsou rozsáhlými černými a bukovými lesy, jejichž stromoví na temenech nejvyšších zakrňuje, hřbetem Radhoště rozkládá se dlouhá luční planina až na Čertovy mlýny, na níž se provozuje salašnictví. Na podhoří rozkládají se dílem lesy a háje, dílem paseky velmi rozlehlých osad s rolemi, lukami a planinami.

Bezkydy jsou v moravských Karpatech horstvem nejvyšším a proto má jejich květena vlastní ráz a honosí se nejedním druhem, který pozornosti zasluhuje.

K vůli snadnému hledání zachoval jsem soustavný postup dle Formánkovy „Květeny", druhy všude rozšířené vynechány. Za jménem rostliny uvedeno naleziště těmito zkratkami:

Č	Čeladná	Koz	Kozinec	R	Radhošť
Čm	Čertův mlýn, Čerťák	Kozl	Kozlovice	Rek	Rekova louka p. R
F	Frenštát	KV	Kunčice Velké	S	Smrk
H	Horečky	Ky	Kyčera	Sk	Skalka
Horl	Horečkova louka	L	Lichnov	St	Stolová
J	Javorníky	Lub	Lubina	T	Tanečnice
JM	Javorník Malý	O	Ondřejník	Tch	Tichá
JV	Javorník Velký	P	Polana mezi Kl a S	Tíž	Tížová
K	Kněhyně	Pod	Podolanky	Tr	Trojanovice
Kl	Klín	Písk	Pískovňa	Vlč	Vlčovice
		Pust	Pustevně		

Za nalezištěm je v závorce uvedeno jméno nálezce.

Bub	Bubela Jan	Mak	Makovsky Alexander	Sap	Sapetza Josef
Cz	Čížek J.	Ob	Oborný Adolf	Schl	Schlosser Jos.
Han	Dr. Hanáček Cyril	Reis	Dr. Reissek Siegfr.	Spit	Spitzer Václav
Gog	P. Gogela František			Šk	Škach Antonín

V závorkách jsou lidová jména rostlin.

Z rostlin tajnosnubných zasluhují zmínky:

Osladič bukovinný F KV S, hasivka orličí F KV (louky), R (Mak), kaprad různolistý K Kl S, slezinník červený (hojný) a zelenný S (temeno), kapraď laločnatý J K Ky R, odrůda subtripinnatum K (Ob), auriculatum K, kapraď Braunův K (Ob) R (svah), k. bodlavý svah K k Č (Ob), k. ostnitý J R S, odrůda deltoideum K (Ob), k. samec F, k. horní svah K k Č (Ob), papratka samice J R, pap. horská R (pořídku), puchýřník křehký S, hadí jazyk Rek (Šk), vratička obecná[1]) F H (Šk). Týž, přeslička obrovská F KV, p. lesní potoky u J, plavuň jedlová K S, p. obecná K (Mak), p. pučívá K (Mak) Pol.

Rostliny jevnosnubné.

Jehličnaté: Tis (druhdy hojný vymizel až na jedince), jalovec, borovice (pořídku); smrk (smrek), jedle, modřín (dřín).

Aronovité: Ďáblík bahenní Ond u Č (Mak) Bařiny Hutí na severním svahu S.

Trávy: Psineček obecný (hoj.), p. rozkladitý (Šk), třtina rákosovitá K S, bojínek luční K (Ob) R, medynek měkký J (Sap), ovsíček vláskovitý O (na pokraji lesů), metlice křivolaká R (Sap. Šk) S, m. trsnatá, trojzubec vystoupavý F, lipnice sudetská J K R S T, louky u F (Šk), kostřava (mrvka) lesní sev. úbočí K (Ob), smilka tuhá J R S.

Šáchorovité: Ostřice třeslicovitá F, o. kulkonosná J (Sap) R, o. lesní J KV Ky S, o. chudokvětá mezi rašeliníkem (Gog).

Sítinovité: Bika největší J K Kl Pol R S, b. mnohokvětá K R S, b. žlutavá.

Lilijovité: Lilie zlatohlavá JV Ky L O, pstroček dvoulistý R (hřeben), konvalinka vonná úbočí R (Reis) Helštýn u F, kokořík přeslenatý F luka na úpatí J K Kl Ky O R S, vraní oko J S O.

Ocúnovité: Ocún jesenní (naháč) F J, kýchavice bílá K O R na svahu S k Ostravici až na jeho temeno, luka u Tr pod H. a v křoví u Lub (Šk).

Bařičkovité: Blatnice horská svah S.

Vstavačovité: Měkkyně jednolistá O R (Schl), švihlík podzimní F (Reis) pod R (Šk) O, bradáček vejčitý F pod Koz, hlístník F Ky, kruštík širolistý Pol, k. bahenní louky u Pindule,

---

[1]) Lid nazývá ji přajníček. Kdo ji nosí při sobě, má štěstí v lásce.

F Č, okrotice červená R (Schl) vstavač hlavatý F (Mak) H J K úpatí (Ob) O R Tr (Šk), vstavač bledý R (Schl), v. mužský úpatí R (Reis), v. bezový F J (Šk), v. širolistý (kukačka) F, pětiprstka obecná F J na lučinách nejvyšších Bezkyd Tr, p. bělavá S, vemenník bělokvětý Rek (Šk), v. zelenokvětý J K Tr.

Kosatcovité: Mečík střechovitý na vlhkých podhorních lukách, podsněžník bílý na úpatí J K R vystupuje z údolí vysoko na hory.

Rostliny dvouděložné bezkorunné.

Hvězdošovité: Hvězdoš, žabí vlas jarní F Říčky u Kozl Tr.

Pryšcovité: p. křížmolistý zahrada býv. tkalcovské školy (Šk), p. mandloňovitý F J Ky úbočí R, p. sladký F (Šk), p. tuhý F KV, bažanta polní (řídce), b. lesní F (Šk).

Břízovité: Břehy vroubí olše lepká a šedá, v hájích roste bříza bílá, líska obecná S, habr obecný (hrab, hrabčí).

Číškonosné: Buk R S, dub křemelák u Č (Ob).

Vrbovité: V. nachová (Salix elaeagnifolia) pořídku, posud na Moravě jen u F (Sap), v. ušatá na hřebenu JV, na svazích S k Č a Ostravici pohorská v. slezská.

Kopřivovité: Vzácná rostlina drnavec lékařský, bouchavec J K T (Sap).

Rdesnovité: Šťovík aronolistý J K O R S, pohanka jedlá KV, tatarka úklony O a Sk.

Lýkovcovité: L. obecný K R v lesích a vlhkých houštinách.

Rostliny srostloplátečné.

Zvonkovité: Řepka klasnatá K R, zvonek klubkatý F R Tr (Schl), z. hadincovitý luka u F a Tr, z. širolistý J (Sap) úklony JM až skoro ke Ky, úklony R T, z. kopřivolistý (Šk).

Složnokvěté: Čekanka, škarda bahenní F KV S a jeho okolní vrcholy, jestřábník latnatý (Hieracium laevigatum genuinum Form. Květ. 645) O, j. severní F, j. švédský (Spit), j. zední R, j. tuhý (Gog), mléčivec modrý K (Ob) S (Sap), věsenka nachová F S, prasetník lysý F KV, hořčík jestřábníkovitý (vzácný), hadí

mord nízký R (Šk), turán obecný JV (Šk) St. Hamry u Č, oman pravý KV L, o. vrbolistý úklony R (Han), kopretina bílá (Chrysanthemum leucathemum hirsua Form.) posud jen ve východní Moravě, H, řimbaba O (Gog) K St (s Ribes alpinum 1881. (Ob) O (Gog), starček Jacquinův Kl P R S, s. Fuchsův F J Kl R, s. kadeřavý P S, protěž lesní (kočičí drápky) J R, p. horní R (Cz), p. bařinná R (1000 m!) devětsil obecný F, d. bílý H (Šk) J Ky R (Ob Sap) S, podbělice horní S (Reis), sadec konopáč (Eupatorium) H, srpek barvířský (Kozl) chrpa klamná luka u Tr, ch. vlásenkovitá (třepenitá) H (Šk) a Hor. l. u Tr, ch. nová (Centaurea Javorniciensis Form.[1]) ch. pérovitá Kl údolí Lub Tr, pcháč bělohlavý úpatí R, p. potoční J (Sap), Kl O R S Tr, p. bahenní JM hřeben S, pupava bílá F Sk KV S.

Kozlíkovité: Kozlík dvoudomý lesy u Č, luka pod R, k. mnohomanželný F.

Mařinovité: M. vonná H J Ky R, svízel osinatý F, s. přímý J, s. křížatý S, s. jarní R (Spit), s. okrouhlolistý H Hor l a les Rakový u Tr J Ky O, s. rakouský R (Spit).

Zimolezovité: Z. obecný F, z. černý J S bez červený F, kalina obecná F.

Hruštičkovité: Hnidák F (Šk) úklony R (Han), hruštička menší F K les Rakový u Tr O, jednokvítek velekvětý F J O Šk, kyhanka S.

Brusnicovité: Vlochyně u kníž. boudy na K, brusnice obecná temeno J K R.

Jitrocelovité: J. větší (Plantago major var. crispa) R J (Bub), j. kopinatý (P. lances var. sphaerostachya) R (Bub).

Sporýšovité: S. lékařský, železník L náves (Šk).

Pyskaté: Šalvěj přeslenatá H, š. lepkavá J úpatí Ky R KV, konopice žlutá R S, čistec horní Ky, č. lesní F (Šk), kalamandra šalvějovitá (Thymus scorodonia) žlutě kvetoucí, pro Moravu nová, objevena pod S (Steidler).

Kokrhelovité: Kokrhel úzkolistý úpatí O, všivec lesní a bahenní (Gog Šk).

---

[1]) V. Spitzner. Časopis vlast. muzej. spolku v Olom. 1888, str. 128.

Krtičníkovité: Rozrazil štítnatý F, r. horní J R (Reis) St, r. Tournefortův F, náprstník hlínožlutý J K S lesy u Tr, lnice menší Kozl, krtičník žláznatý F J K Kl O R S, k. hlíznatý K.

Lilkovité: Rulík jedovatý H.

Hořcovité: Vachta (třulistník) F Tr, hořec tolitový (Kotek) O (Sap), kvete i bíle (Gog), h. tupolistý J (Ob), h. karpatský (Gog), h. brvitý (Gog Šk), zeměžluč obecná S, z. nízká (Gog).

Olivovité: Jasan R F (na konci dolní ulice).

Prvosenkovité: Vrbina hajní F J O S, sedmikvítek obecný J K R T.

Rostliny prostoplátečné.

Lomikamenovité: Pižmovka obecná J K R, tolije bahenní F KV T, mokrýš střídavolistý i na temeni S (Gog).

Jabloňovité: Skalník obecný, mišpulka skalní Písk, tužebník F, mochna písčitá Písk, m. zlatá K hojná na R, m. přímá v okolí Tch na místech skalnatých (Gog), ostružinník žláznatý F K od Č vzhůru (Ob), o. pestrý (subglandulosus Čelak.) Č F K Kopankov pod O KV T (odrůda cinerascens Čelak.) o. velkolistý u Č při výstupu na K, o. řasnatý R (Spit), temně růžová, obyčejně bezostná růže převislá (Rosa pendulina typica) K S, nedaleko čelad. hutí růže plstnatá ve tvaru cinerascens (Gog).

Motýlokvěté: Janovec obecný St, jehlice smrdutá F, hrachor lesní H.

Meruzalkovité: Srstka, angrešt J K, meruzalka horská K St (Ob), lid ji nazývá „neslánky“ pro mdlou chuť O (Gog), m. skalní S (Gog) v zahradách červená a porůznu černá (Gog).

Pupalkovité: Čarovník prostřední K O (Ob), č. horský K O R S (Ob), vrbka chlumní J R, v. kopečná O R, v. tříhranná O (Ob) S (Sap), v. chlupatá při Ondřejnici, v říčním štěrku Lub, v. rozmarýnolistá (Gog), pupalka obecná v poříčí a na železničních náspech (Gog).

Dřínovité: Svída obecná ve křovinách, dřín porůznu v zahradách.

Aralkovité: Břečtan v lesích i v zahradách pasekářů.

Okoličnaté: Žindava H Ky, jarmatka větší, luka u Tr kyprej obec., vrbina Tr.

V i t o d o v i t é : V. ostrokřídlatý Č.

K a k o s t o v i t é : K. lesní K R, k. hnědočervený K R (Ob).

S l e z o v i t é : S. planý F, s. lesní Tch.

S i l e n k o v i t é : Hvozdíček prorostlý, les Tíž u F, hvozdík svazčitý F L, silenka francouzská Kozl (Sap), knotovka lesní St.

P t a č i n c o v i t é : Úrazník prutníkovitý R (Ob), p. hajní J St (Sap), p. Friesův S.

Š r u c h o v i t é : Zdrojovka (potočka) obecná menší O.

V i o l k o v i t é : V. bařinná Č (Gog), v. dvoukvětá Pod (Gog) zákruty Pust (Šk) S.

R o s n i č k o v i t é : R. okrouhlolistá Č F Kozl KV Tr (Radhošť. potok).

T a m a r y š k o v i t é : T. obecný Č Vlč.

K ř í ž a t é : Řeřicha polní F, měsíčnice lesní J S (Sap), kyčelnice žláznatá F R S, k. cibulkonosná (zubová bylina) J K R S, řeřišnice srstnatá odrůda silvatica J K Pod, ř. nedůtklivá Písk, huseník srstnatý úpatí St, h. píseční Písk, večernice nevonná L.

P r y s k y ř n í k o v i t é : Žluťucha orlíčkolistá K R, p. prudký, hřeben R, zapalice žluťuchovitá J R S, orlíček obecný F O (Ob) úpatí R (Schl), oměj žlutý J Kl Pol S, o. zobanitý, šalamúnek O úklony R, o. šalamúnek zlý mníšek J K Ky O Pol R S, sasanka pryskyřníkovitá u studánky na Pust (Šk). čemeřice zelená L.

Zvířena.[1])

Pokud byl náš kraj částí pohraničního hvozdu byl zajisté bohat hojnou zvěří. Medvědi,[2]) vlci, snad i tur a bobr obývali v hustém pralese, divoká kočka a rys nebyli zde žádnou vzácností, kdežto nyní jen občas se zatoulají do hlubokých lesů Čeladenských. Častějšími hosty jsou divocí vepři a hranostaji (ranostaj). Jezevec

---

[1]) Prameny: Talský Josef: Čeleď ťuhýků na Mor. Čas. vlast. muz. spol. Olom. 1897, str. 160. Eine ornith. Excursion i. d. Bezkyden. 1882. Něco o ptactvu mor. Bezkyd. Sbor. muz. spol. Val. Meziř. č. 11. Ptactvo mor. Čas. vl. muz. spol. v Olom. 1886., str. 75. a 115. Téhož orn. sbírka v N. Jičíně. Příroda a škola 1904, str. 19. — Kadlčák Josef: Zvířena bezkydské oblasti na Lašsku. Památník Matice Místecké 1905, str. 29. a násl. Sdělení hodnověrných osob, zvláště učitelstva.

[2]) Poslední byl zastřelen na Čeladné, kde sežral krávu v roce 1891.

a liška zle řádí mezi zvěří, tchoř[1]) a kuna lesní i skalní, také vydra mnoho škod natropí. Ježek, krtek, rejsek (u lidu zván pískoř) obecný, vodní a lesní, netopýr obecný a ušatý (řídčeji podkováček) udržují rovnováhu v hospodářství přírodním. Z hlodavců je hojná veverka obecná rezavohnědá a hnědočerná horská, myši, hraboši a krysy s potkany. V květnu 1907 chycen u Bordovic křeček. Zajíců je málo. Ve vysokých horách žijí jeleni a srnci, kteří za tuhé zimy také do údolí sestupují.

Souvislost Bezkyd s Karpatami přivodí k nám často vzácné ptáky východu. Ku konci května r. 1873 objevilo se za deštivého počasí pět hnědých supů (Vultur monachus), z nichž se dva k zemi spustili, volně se procházeli po poli a bujné osení prohledávali. Majitel pole jednoho poranil a prodal Dr. Schwabovi v N. Jičíně, ostatní odletěli k severovýchodu. V roce 1897 byl na železniční trati chycen mladý orel skalní a prodán rovněž do Jičína. Na Smrku se vyskytují orlové každoročně. U Čeladné chytili před lety hoši velkého orla skalního či zlatého (Aquila chrysaetus) v houští za deštivého počasí. Všude se vyskytuje káně (káňa) lesní, rousňák a jestřáb (jastřab).

Pod Javorníkem byla zastřelena sova krahujní (Surnis ulula), která žije v dalekých severních krajinách. Sýc nejmenší (Glaucidium passerinum) zdržuje se na Smrku, v polovině dubna 1882 byl chycen pod Čerťáky. V témž roce našel lesník Koutný na Smrku kalousa a sovu ušatou (Otus vulgaris). Sovu bělavou jsem dostal v roce 1891. Ze šplhavců žijí zde datlové (ďatel), žluny (žuna), na Radhošti hnízdí vzácný strakapud bělohřbetý (Picus leuconotus). Kukačky ozývají se obyčejně již koncem dubna. Vlašťovek (lašťovek) a jiřiček (juříčků) hnízdí zde hojnost. Rorýsové zalíbili sobě již před více lety věž radnice a sídlí zde každoročně. Lid nazývá je klepáči. V děrách vysoké pece na Čeladné a v okolí hutí množství ptactva lze pozorovati: konipasy (plisky) bílé a horské, rehky domácí (chvístky), zvonky (zvonečky), pěnkavy (pinkavy) a vrabce. Všeobecně je znám čížek (tíž), strnad (strnadel) střízlíček (plotníček), červenka (raška), zlatohlávek, sedmihlásek (pošklebač, vyškeřák = posměvač), drozd obecný a kos. V polovině dubna a v srpnu objevují se slavíci na přeletu.

---

[1]) V roce 1899 zastřelen tchoř se srstí velmi jemnou, téměř bílou.

Na jaře těší se lidé: „Už ten škrobánek škrobe, že přece to vesno budě". Skřivan lesní slove u lidu liluška, dle líbezného zpěvu, v němž zvuky lulu častěji se ozývají. Chytrý špaček (špak) jako všude je i zde pro svou čipernost velmi oblíben. Ťuhýka šedého (strakoše), o němž Talský napsal, že v říjnu se objevuje u N. Jičína, dostal jsem na podzim v roce 1904.

Linduška vodní (Anthus spipoleta) hnízdí na Javorníku, kde ji Talský vícekráte pozoroval a od starého lamače kamení z Trojanovic slyšel ji jmenovati haferníček, protože ráda mezi haferami (borůvkami) pobíhá. Lejsek malý (muscicapa parva) přilétá v malém počtu každoročně a přebývá ve starých smíšených lesích, kde převládá buk. Barvou podobá se července a proto bývá přehlédnut. Dochovav mláďata stěhuje se v září na jih.

U říček a potoků objevuje se ledňáček (rybář modrý), skorec vodní (vodní špak, rybář černý) a vzácněji žlutohrdlý konipas horský (pliska vodní). Kos turecký (Turdus torquatus), v řeči lidu kolohřivec, byl na Javorníku chycen a na „Pustevnách" pozorován.

Na podzim přiletují v hejnech (krdeloch) kvíčaly, někdy zabloudí sem krásně kropenatý ořešník a černožluté žluny (15. května 1906); na Smrku a na Kněhyni každoročně je krkavec. Straky, sojky a vrány jsou velmi hojné; dne 1. listopadu 1905 letělo nesmírné množství vran nad Frenštátem směrem k západu. Velmi vhodně nazývá lid brkoslava — zimostradka, protože jen v zimě se u nás objevuje. V únoru 1902 objevilo se jich veliké množství. Tetřev hlušec (divoký kohut) bydlí na Smrku. Kněhyni a Javorníku (pod skalou). Na Smrku mají lesníci dřevěné „tetřeví boudy", v nichž přenocují, dočkávajíce prvního ranního svitu, kdy rozjařený kohout svým „tokáním" se hlásí. Také tetřívkové dosti hojně se vyskytují.

Jeřábek (jařabek) vyhledává sobě místa v polohách vyšších, kde roste mnoho lískových křovin a mladých buků. Krásné této pernaté zvěře ubývá stále pro chutné proslulé maso. Také koroptve (kurotvy, polní kury) staly se velmi vzácnými; křepelek ozývá se poskrovnu.

Holub divoký hojně se vyskytuje, řidčeji divoká hrdlička.

Také ptáci bahní a vodní nebývají vzácnými; mnozí v době stěhování přes hory táhnou a tu a tam k zemi se snesou. Tak

počínají sobě téměř každoročně čápové (bocani) zapadajíce někdy u větším počtu k večeru na vysoké stromy a přenocujíce tam. U nás se objevují koncem října nebo počátkem listopadu a na počátku března.

Volavka šedá byla zastřelena asi před 12 lety za střelnicí ve Frenštátě (je v měšť. škole dívčí).

Čejka vyhledává na podzim na lesních pasekách a polích potravu a odpočinek.

Kulík obecný objevil v počtu asi 50 kusů dne 1. listopadu 1892 v revíru Čeladenském.

Bukače velkého polapila v měsíci září r. 1878 žena sbírající hafery (borůvky) na Kněhyni; bukače malého jsem dostal asi před osmi roky živého.

Sluky táhnouce z jara a na podzim bývají kořistí myslivců̊v. Někdy postíženi bývají racek chechtavý, slípka bahenní a vodní a lyska černá.

Chřástal (chřašč) zřídka se ozve.

Potáplíce malá (Colymbus glacialis) z dalekého severu častěji se objevila.

Husy bývají pozorovány na tahu v měsíci únoru a březnu, pak v říjnu a v první polovině listopadu. Divoké kachny nejsou vzácností, zvláště druh hnízdák.

Z plazů je všude hojná užovka, zmije a slepýš (vřetenice) ještěrka obecná i zelená.

Z obojživelníků jsou známi rosnička, skokan zelený a hnědý, kuňka, ropucha (chrastava), čolek vodní a mlok zemní (šťúr).

Potoky horské oživuje pstruh, střevle, mihule, mřenka, pulec; kapry pěstují v soukromých rybnících u Frenštátu a Tiché, na Čeladné je několik rybníčků s různými druhy ryb.

Západně od Kozlovic je trať zvaná Rybníky, bez příčiny jméno to nebylo jí dáno.

Čím nižší třída živočišstva, tím méně je známa.

Hmyzu má náš hornatý kraj velmi mnoho, mezi nimi mnohé vzácné druhy tesaříků, drabčíků, nosatců, svižníků, páteříčků (Cantharis) a j. Drobní motýlové překvapují bohatostí rodů i druhů. Brouka nazývá lid chrobák, málo si všímá jich rozdílných

tvarů. Znám je chroust (chrust), roháč (jelen), světluška (janíček), která se vyskytuje v ohromném množství. Dětem je nejmilejší slunečko (marunka).

Marunko,
daj slunko!
Jak ty mi je nědaš,
sebere tě Jidáš
do horoucího pekla,
utne ti hlavičku
na panském stolečku!

Z členovců jsou lidu ještě známi stinka (bleštice), beruška (ovečka), škvor (klešť), včela (pčela), trubec (trut), vosa (osa), kobylka (polní kůň), larvy potemníka (vrtáci), dešťovka (hlísta), pavouk (pauk), různým larvám hmyzu se praví žížaly.

Před nemnoha lety byl vypuštěn Lichnovský rybník, v němž žily škeble.

---

2. Osazování krajiny čili kolonisace.

Do frenštátské kotliny lze vniknouti od východu průsmykem, Vel.-Kunčickým, severněji mezi Ondřejníkem a Kozlovskou Horou, západněji podél Olešné, západněji podle Ondřejnice, ještě západněji podle Lubiny (od Příbora), jižněji podél horního toku Jičínky k Val. Meziříčí a odtud přes Rožnov průsmykem mezi Radhoštěm a Javorníky.

Ze všech těchto cest nejstarší jsou cesty Sklenovská a Příborská, pak Palkovská. Těmito cestami vnikla kolonisace do této ještě ku konci 13. století hustými lesy pokryté pánve. Nelze rozhodnouti měla-li tato krajina již v té době obyvatelstvo, místní jména „Žáry“ (vých. u Kozlovic a jižně u Kunčic) by tomu nasvědčovala, nemáme však dostatečných o tom důkazův.[1]) Kolonisaci provedli majitelé Hukvaldského panství.

Řeka Ostravice tvořila od nepamětných dob hranice mezi Olomuckým biskupstvím a Těšínským knížetstvím.[2]) Přemysl Ot. II.

---

[1]) F. Linharz: Frenštát a okolí. VI. výr. zpr. gymn. v Místku 1900—1.

[2]) B. Dudík: Děj. Mor. VII. 1880, str. 166—168.

urovnal spor,[1]) avšak neuplynula ani tři desítiletí a řeka měla změněný tok zase. Biskup Dětřich[2]) dohodnul se o hranice s Měčislavem[3]) dne 2. srpna 1297.[4]) Jelikož biskup neměl z rozsáhlých lesů při Ostravici žádného užitku, postoupil v Olomúci dne 29. září 1299 za souhlasu kapitoly 60 lánů[5]) lesa mezi Brušperkem a Příborem jakémusi Farkašovi[6]) s tím vymíněním, aby krajinu tu zalidňoval, město po sobě nazvané založil a aby mužští potomci konali biskupům manské služby na koních dobře vyzbrojených. Děd jeho Volf Svrčo, sídlel mezi Ketří a Krnovem, otec slul Volf z Násidla; podepsán jako svědek na listině z 2. září 1297.

Les, jejž bylo Farkašovi vyklučiti, měl sáhati až k lesu osoblažského sudí Jarlocha,[7]) který již roku 1302 nazývá se správcem biskupského panství osoblažského.[8]) Les, který Jarloch měl vyklučiti, byl však mnohem rozsáhlejší. Kdežto totiž území Farkašovo se rozkládalo od Brušperku k Příboru a od Ostravice k jakémusi lesu kolegiátního kostela kroměřížského, území vykázané Jarlochovi k zalidnění zaujímalo krajiny od statku hrabat z Příbora až ku Krásnu u Valašského Meziříčí a od Ostravice až k Sedlničce tekoucí z Javornického pohoří skrze Sedlnice. Je to kraj, v němž nyní Frenštát je prvním městem...... Jelikož možno předpokládati, že kolonisatoři káčerský, krňovský a pak osoblažský dosazovali potřebné obyvatelstvo z krajin sobě známých, rozhodnuta by tím byla otázka, odkud přišli Valaši v krajinách těchto usedlí.[9])

Největší osada vznikla na místě, kde jako nikde jinde na severním svahu Radhošťském přečetné potoky splývají v hojnovodou Lubinu,[10]) na místě, kde cesta Příborská naráží na svah

---

[1]) Asi r. 1275. Palacký: Über Formelbücher, str. 300, č. 89.

[2]) Theodorich z Jindř. Hradce (1281—1302) z rodu Vítkovců.

[3]) Měšek s bratrem Přemyslem dostali od otce Ratiboř, Těšínsko a Osvětím.

[4]) Cod. Dipl. Mor. V. 72—76.

[5]) Lahn = 40—50 jiter po 4 měřicích, tedy 160—200 měřic.

[6]) Cod. Dipl. Mor. 115. Maďarské slovo farkas (čti farkaš) je jméno vlka.

[7]) Jinde zván je Gerlach. (Viz založení Frenštátu).

[8]) Cod. Dipl. Mor. 144.

[9]) Dudík Dějiny Moravy VII.

[10]) Viz článek Vodopis.

Radhošťský a na cestu vedoucí podle tohoto svahu od západu na východ . . . . Ostatní osady jsou položeny na Lubině a Ondřejnici na místech méně důležitých . . . . Všecky tyto osady již na první pohled jeví se nám jako výsledek kolonisace německé (francské), nad míru rozlehlé, dle toku potoka po jedné nebo obou stranách rozložené. Původní konstrukce asi byla ta, že pozemek každý vyměřen byl kolmo na hlavní cestu, od kteréž ve značné délce

Obr. 10. Dřevěná chalupa v horách.

jsa poměrně dosti úzký, prostíral se na pravo a levo od hlavní cesty nebo ulice, stavení hospodářské a obydlí bylo zbudováno na konci lánu k hlavní cestě nebo ulici tak, že každé stavení původně o samotě stálo, odděleno jsouc od ostatních obyčejně zahradou nebo i kusem pole.[1]) (Obr. 10. a 11.)

Staří Slované žili v rodinách (patriarchálně). Soukromého majetku ani práva dědičného nebylo. Majitelkou všech nemovi-

[1]) Linhart, Frenštát a okolí, str. 6. a 7.

tých statků byla veškera rodina, jejíž příslušníci společně ji obdělávali pod vrchní správou otce. Rodina pomalu rozšířila se v rod čili zádruhu, jejíž příslušníci ve spolek příbuzní založili sobě osadu (ves), kteráž také s veškerými polnostmi zůstala společným majetkem, k jehož správě a k řízení společných záležitostí členové rodu volili sobě starostu (starešinu). Po něm dostával rod i osada své jméno.[1])

Obr. 11. Chalupa za nádražím ve Frenštátě.

Toto zřízení společné přivodilo, že staré osady slovanské jsou stavěny uzavřeně v nepravidelném oválu nebo podkově okolo návsi, na níž se celá rodina shromažďovala.[2])

Ve stol. 13. vytlačen byl u nás staroslovanský řád zádružní německým řádem feudálním, podle něhož statky (pozemky) nebyly společným majetkem rodovým, nýbrž byly v držení jednotlivce a mohly býti převáděny z ruky do ruky.[3]) Mnohem méně nových

---

[1]) Rud. Dvořák: Dějiny Moravy díl I., str. 21. Vlastivěda mor. 1899.

[2]) V. Houdek: O způsobu stavby dědin mor. Časop. vlast. muzej. spol. Olom. 1899.

[3]) Týž: O zakládání osad na Moravě. Moravská čítanka 1907, str. 77.

osad založeno bylo v pozdějších stoletích 15. až 17. Zakládali je majetníci panství, kteří se tehdy stali téměř neobmezenými pány svých poddaných. Značnější ruch osadnický nastal teprve zase v druhé polovici století 18., kdy z hospodářských důvodů pozemky panských dvorů rozdělovány novým osadníkům, kteří za to byli povinni pánům svým robotovati a dávky odváděti.[1])

Tehda vznikly v našem okresu Trojanovice (1740—50) a Měrkovice (1796).[2])

Jména osad.

Většina obcí našeho okresu má jména po svých zakladatelích. Frenštát svým původně německým jménem připomíná Farkaše,[3]) Velké Kunčice založil Kuneš, Bordovice Burda, Vlčovice Veliš. Trojanovicím dal své jméno biskup Troyer, Měrkovicům hukvaldský purkrabí Měrka, Kozlovicům zakladatel Kozel; Tichá pojmenována dle polohy, Čeladná od panských dělníků, čeládky, která lesy rubala a ves založila.

V popisu jednotlivých obcí jest původ jmen podrobněji vysvětlen.

Samoty.

Počet samot je v našem okresu veliký; jména dostaly po zakladatelích, po majitelích, dle svého účelu (Huťarství, tírňa = kde „třeli" len), také dle polohy nebo dle jména tratě, na níž stavení zbudováno. Uvádím některé zajímavější hlavně proto, abych podal ukázku místních jmen.

Bordovice: Darební, Bartošky, Pod Javorníkem.

Čeladná: Podolanky, Pojurčanka, Skurečena, Umučená, Rakové, Bařiny, Samorostlé, Sedlačky, Hamry.

Frenštát: Bartoš, Siberie, Helštýn, Vlčína, na Lubině, Valcha, na Hamřisku, Tírňa, na Špici, Na posledním grošu.

---

[1]) Mor. čítanka str. 78.

[2]) Viz popis jednotlivých obcí.

[3]) Z Farkasstadt (Farkašštat) povstalo Frankstadt (Frankštata) z toho Frenštát.

Končice Velké: Humbarky, Huťarství. Tobášek, Nyklovice, Ločkovice.

Lichnov: Stražka, Šenk.

Trojanovice: Rek, Krkoškovice, Chovancovice, Balita, Bartošky.

Hrady a tvrze.

V úvalu mezi Červeným Kamenem a Kopřivnickou Hůrkou na hranicích okresu na pahrbku z hustého lesa vystupují holá skaliska, chatrné a sotva znatelné zbytky bývalého hradu Šostýna (Schauenstein), který tvořil s několika vsemi a Frenštátem zvláštní panství, ale záhy byl spojen s Hukvaldy.[1])

O době založení hradu a o příčinách toho nevíme ničeho. Praví sice B. Remeš, že byl hrad ten zbudován na rozkaz Jindřicha ze Sausteinu od fojta Hermana na začátku 14. století a stal se ochrannou tvrzí okolního samostatného panství, avšak neudává prameny, z nichž čerpal.[2])

Pravděpodobnou je domněnka, že byl hrad založen již za biskupa Bruna z Holnstein-Schauenburku (1245—1281) a dle jeho jména nazván, jak to Bruno rád dělal.[3]) Býval snad letním sídlem olomuckých biskupů.[4])

Na hradě seděl biskupský purkrabě s podřízenými úředníky a služebníky i s dostatečnou vojenskou posádkou. Zajisté takovým purkrabím byl Johann von Schonsteyn jako svědek uvedený na listině dto. v Ketři 9. ledna 1371,[5]) nebo Bulaczius de Schawnstein, svědek na listině z r. 1390.[6]) Výslovně jako (purkrabí na Šauštejně) jmenuje se Henslico de Cowalowizcz, v listině dto. Mírov 26. února 1391.[7]) Kolem r. 1400 byl purkrabím na Sauštejně Vojslav, který jinak sluje Mníšek, jemuž biskup lénem udělil ves Košatec.[8])

Nejstarší zpráva o Šauenštejně je z roku 1347; v listině dto 24. dubna 1347, biskup Jan olomucký přiznává, že od kláštera Velehradského na čas svého života obdržel vesnici Zdislawsdorf

---

[1]) Kinter Herrschaft Hochwald. Str. 28.

[2]) Průvodce po Bezkydách. Praha 1895. Str. 14.

[3]) Linhart Frenštát a okolí. Str. 11.

[4]) Tak soudí Ugwitz z listiny v Cod. Dipl. Mor. XII. p. 157.

[5]) Cod. Dipl. Mor. X., p. 123. [6]) XI., p. 529. [7]) XII., p. 10. [8]) XIII., p. 68.

a Dietrichsdorf blízko u Hukvald a Šauenštejna položené. Jako v této tak i ve všech zprávách o Šauenštejně jdoucích až do druhé polovice 15. věku nikde se nedovídáme o tom, že by byl Šauenštejn tvořil středisko panství dosti rozlehlého, ačkoliv se mluví o zboží Šauenštejnském. Bez udání pramenů počítá Kinter k němu vsi: Kopřivnici, Lichnov, Vlčovice, Drholec, půl Závěšic[1]) a později[2]) k nim připojuje Frenštát.

Roku 1400 zastavil biskup Jan za příčinou lepší ochrany proti markrabímu Prokopovi králi uherskému Sigmundovi Hukvaldy a vůbec statky na severovýchodě Moravy i s hradem Šauenštejnem, nicméně biskup v letech následujících volně nakládal svými statky, jak ukazuje seznam manů biskupství olomuckého z r. 1403, kdež uvedeno jest, že Hanuš, kuchař náš, přijal léno na statky hradu „Schawnstein".[3]) V letech následujících však již král Sigmund rozhoduje o těchto statcích a také o Šauenštejně. Biskup Konrád III. (1408—1412) dal hrad v léno Závišovi a jeho bratru Václavovi.[4])

V roce 1411 pohání zmíněný Záviška svou nevěstu Kateřinu z Buku pro 60 hřiven, protože jeho člověku, Mikuláši ve Vřesíně pobrala krávy, ovce, koně, obilí a jiný nadbyt.[5]) Se svadby sešlo, ale již r. 1412 jest na Šauenštejně Hanuš.[6])

Sigmund zastavil Hukvaldy i Šauenštejn Bolkovi, knížeti Opolskému, od kterého celý ten obvod přešel na jiné zástavní držitele a konečně listinou dto. v Praze 1437 na Mikuláše Sokola z Lamberka, kterému celý ten obvod i s výslovně jmenovaným Sauštejnem zastaven za 3000 kop grošů.

Snad již před tímto rokem, ale jistě po něm držel celý ten obvod bývalý husitský hejtman Jan Čapek ze Sán. Po něm pak Talafús.

Poslední zmínka o hradě stala se za biskupa Tasa (1457—1482), který pomocí krále Jiřího vykoupil Hukvaldy i se Sauenštejnem.[7])

---

[1]) Kinter str. 14. [2]) Tamtéž str. 28.
[3]) Lenní kvaterny v arcibiskupském archivu kroměřížském, f. 108.
[4]) Kinter str. 28. Lenní kvaterny 3. f. 9.
[5]) Knihy půh. a nál. sv. 379.
[6]) Desky zemské mor. Kr. 1412.
[7]) Linhart: Frenštát a okolí, str. 14. a 15., kdež podrobněji vylíčeny osudy hradu.

Tvrz Kozinec u Čeladné bývala sídlem jakéhosi dohlížitele nad pastýři a měla snad chrániti průsmyk Tisňavy, jimž se vine úzká cesta do Uher.[1])

3. Obyvatelstvo.

Národnost.

Dr. Beda Dudík soudil, že osadníci zdejší krajiny přišli ze Slezska, hlavně z Krnovska a Osoblažska, jelikož tam odtud přišli kolonisatoři, přivolaní biskupem Brunem.[2])

Dr. Fr. Krones, maje snad na mysli německé kolonisatory, domnívá se, že v kraji zdejším je obyvatelstvo národně smíšené; neboť v povšechném popisu Moravy uvádí města na Kravařsku: Fulnek, N. Jičín a Příbor, načež praví: S Frenštátem sousedící oblast tak zvaných moravských Valachů s Val. Meziříčí, Bystřicí, Vsetínem a Rožnovem pod bájeplnou horou Radhoštěm zůstala půdou slovanskou.[3])

Pravdou je, že všichni lokatoři a lenníci biskupa Bruna, jakž on sám, byli Němci. Osady jimi založené nazvány jmény německými anebo, kdy našli již jméno slovanské, poněmčelými. Nicméně již v 15. století a snad již dříve všecky tyto osady jimi založené jsou veskrz slovanskými. Ba i rodové těchto lokatorů a lenníků se skoro veskrz poslovanili. Sotva však by to bylo možné, kdyby ku kolonisaci bylo užito jen německých osadníků. Nezbývá nám než za to míti, že buď užito ke kolonisaci té výhradně živlu slovanského nebo aspoň částečně. V druhém případě arciť živel slovanský z příčin různých nabyl úplně vrchu nad živlem německým.[4])

Volný čítá obyvatelstvo našeho okresu k Valachům „se slovenským přízvukem“, kdežto severnějším Lachům přisoudil polský přízvuk.[5])

---

[1]) Wolny, Top. Mähr. I. str. 157. Rud. Mácha na Čeladné.

[2]) Dějiny Moravy VII., str. 166—168. Viz svrchu článek: Kolonisace.

[3]) Dr. Fr. Krones, profesor university ve Štyrském Hradci: Handbuch der Geschichte Oesterreichs. Berlin 1876, str. 416.

[4]) Fr. Linhart: Frenštát a okolí. VI. výr. zpráva gymnasia v Místku 1900—1901. Str. 7.

[5]) Markr. Mähren Top. I., str. 144.

Fr. Bartoš shledal v celém okresu lašské nářečí. Lid sám řeč svou nazývá moravskou, sebe pak obyvatelé nejmenují buď nijak, buď Valachy, jméno Lachův sousedům svým, třeba nejbližším, udělujíce. Tak Trojanovským jsou Lachy Kozlovjané, těmto zase a Palkovjanům vzdálenější Chlebovjané, ač nářečí jejich málo čím se liší od palkovského.[1]) Také obyvatelstvo Frenštátu nazývá sebe Valachy.

Původ těch jmen není posud najisto vysvětlen. Volný se domníval, že jméno Lach je změněné polské Lech, táže se: snad Lechové aneb bývalí Poláci této krajiny?

Valachům přisoudil Dr. Fr. Miklosič rumunský původ a po něm také Fr. Bartoš a z části dr. Fr. Pastrnek a j. přijali tytéž názory. Opačného náhledu je dr. Jos. Lad. Píč, prof. Timofej D. Florinskij a j. přišedší k náhledu, že jsou Valaši „čistý, ryzí kmen slovanský, jak tomu nasvědčuje veškeren jejich zevnějšek tělesný (habitus), jejich řeč, zvyky a obyčeje. Valašsko zalidněno jest ponejvíce z uherského Slovenska a ze sousedních krajin moravských. Nejhlavnější zaměstnání, totiž ovčáctví, salašnictví, bylo podnětem jména.“[2]) Obyvatelé našeho okresu zachovávají dosud stejné zvyky jako Valaši na Rožnovsku, Meziříčsku a Vsacku, měli také stejný kroj, jenom nářečím se poněkud odchylujíce.

Nářečí je vylíčeno v oddílu: Frenštát, jelikož je mi nejznámější z dlouholetého pobytu.

Povaha lidu.

Volný[3]) chválí velkou zbožnost, rozhodnost, píli a skromnost, šetrnost k cizímu majetku, ochotu a důvěřivost. „Vysoká postava, mohutné složení těla, volný hled, odvaha a zručnost v nebezpečí při vystupování na hory a při zápasu s dravou zvěří a t. d. jsou podílem mužů, kdežto ženy jsou od přírody matkami a více se od nich nepožaduje.“ Do nedávných dob byl zachováván staroslovanský patriarchální život a pěstovány starodávné zvyky velmi pečlivě.

---

[1]) Dialektologie mor. Brno 1886., str. 97. O jazyce česk. na Moravě. Lidová čítanka mor. Telč. 1907, str. 367. Deset rozprav. Olom. 1906, str. 6.

[2]) Mat. Václavek: O původu a jméně Valachů. Sborník mus. společ. ve Val. Meziříčí. I.—X. 1898—1902 a Vlastivěda Moravská, Rožnovský okres, str. 19.

[3]) Top. Mor. I., str. 144.

Lid rád zpíval. Před dvaceti a více lety zpívalo se v plném sboru dvojhlasně v kostele, doma i na poli při práci, na výletě, podvečer před obydlím, na procházce po polích, zkrátka — všude! Také nejobyčejnější modlitby (Otče náš! a p.) neodříkávány jednotvárně, ale zpívány v kostele, při průvodech, ba také na pohřbu. Tento poslední pěkný zvyk dosud ještě nejvíce je zachován. Teď — bohužel — i děti málo zpívají v tom ještě nedávno „nejzpěvnějším kraji Moravy". „Celá krajina od Frenštátu a Tiché až za Místek má společné lidové písně a tance. V kraji od Val. Meziříče na Čeladnou, Příbor až po Místek jest nejvíce a nejrozmanitějších tanců. Starý všeobecný tanec „starodávný" uchoval se sice v paměti, ale větší oblibě se těší místní tance vtipné v hudbě i v pohybu."[1]) Jsou to zvláště: Požehnaný, dvoják, troják, kyjový, kovář, kováříček, dymák, pilky a čeladenský. Tančívalo se při „valašské muzice": husle, klarinet, cimbál a basa. V dobách dřívějších také gajdoš (dudák) k muzice patřil. Zajímavou tuto lidovou hudbu pěstují v našem okresu již jenom tři (čtvrtý zemřel) „Válkové" z Vel. Kunčic, kteří také na „Národopisné výstavě" v Praze hráli; všude jinde již opanovali pole „plechy".

Lid tančí neobyčejně rád, celou duší oddává se své zábavě po celý rok, vyjma pouze dobu adventní a postní, kdy se musí „říkat".

Nejvíce se ovšem zpívá a tančí o svatbě, k níž zvou dva opentlení a kyticemi ozdobení mládenci. V předvečer sejde se „mládež" v bytu nevěsty na „věnečky", při čemž se skutečně věnečky pletou, ale hlavně žertuje a zpívá. Svatební průvody jsou neobyčejně dlouhé, protože se zve všecko příbuzenstvo až do nejvzdálenějšího „kolena". Často zabere takový průvod celou uhlopříčnu náměstí (přes 100 metrů!). Chodí se přesně „v párech", jiný způsob není přípustný a byť bylo lidí sebe více. Totéž platí o pohřbech.

Z kostela se jde do hospody „na víno", ale končívá se také kořalkou.[2])

Největším zlem, na které již Volný poukazoval, je vášnivá touha po kořalce u mužů i žen. Dávají kořalku malým dětem (v peřince!), aby spaly a větším, aby se „posilnily". Školství je teprve na vývinu. Nevzdělanost a nevědomost jsou vinny, že lid

[1]) Ed. Vaculík: Pod Hukvaldy; Brno 1904. L. Janáček: Osada p. H. Str. 7. a 12.

[2]) „Říkání" o svatbě v Trojanovicích vypsal podrobně Jos. R. Vitásek v Časop. vlast. muzej. spolku v Olomouci.

také v hospodářství je pozadu. Vidíme v okresu mnoho neobdělané půdy a v zahradách mnoho planých a divokých stromů. Jednotlivé výminky nejsou obrazem celku.

Přirozený následek malého vzdělání jest veliká pověrčivost. Lid nerad slyší o sobě pravdu, za to snadno jej koupíš, budeš-li na něj sypati chválu, jež by se na mnoze mohla vzíti až ironicky. Proto se zde dobře daří Židům, kteří dovedou vad lidu využitkovati.

Statistika.

		V roce 1834[1]		1869[2]		1900[3]	
Bordovice	domů	60	—	76	—	84	—
629 hektarů	obyvatelů	—	366	—	397	—	501
Čeladná	domů	191	—	263	—	355	—
5904 ha	obyvat.	—	1657	—	2129	—	2592
Frenštát	domů	778	—	849	—	793	—
1143 ha	obyvat.	—	4483	—	6563	—	5757
Kozlovice	domů	215	—	276	—	313	—
2110 ha	obyvat.	—	1326	—	1586	—	1807
Kunčice Velké	domů	204	—	264	—	281	—
2020 ha	obyvat.	—	1311	—	1549	—	1588
Lichnov	domů	164	—	196	—	210	—
1210 ha	obyvat.	—	924	—	1175	—	1261
Měrkovice	domů	45	—	45	—	44	—
[4]	obyvat.	—	295	—	230	—	241
Tichá	domů	216	—	242	—	271	—
1647 ha	obyvat.	—	1321	—	1562	—	1463
Trojanovice	domů	268	—	304	—	342	—
3584 ha	obyvat.	—	1914	—	2326	—	2088
Vlčovice	domů	61	—	76	—	80	—
618 ha	obyvatelů	—	283	—	523	—	486
Okres 18.865 ha	domů	2202	—	2591	—	2773	—
	obyvatelstva	—	10.880	—	17.640	—	17.784

[1]) Wolný, Top. Mährens. I.

[2]) Vollständiges Orts-Verzeichniss der Markgr. Mähren auf Grundlage der Volkszählung vom 31. Dezember 1869 bearb. v. d. k. k. stat. Central-Kommission. Brünn 1872.

[3]) Lexikon obcí pro království a země na říšské radě zastoupené. X. Morava. Ve Vídni 1906. Str. 150.

[4]) Zahrnuty v Kozlovicích.

Při posledním sčítání přihlásili se všichni k řeči české mimo 52 Němce, 6 Poláků (a dva). Mužů bylo 8443, žen 9341, evangelíků 70, israelitů 80, ostatní katolíci.

Kroj.

Původní kroj vymizel v posledních dvaceti letech úplně. Kroj z dob minulých popsal Jos. Heřm. Gallaš.[1])

„Vrcháři a možnější sedláci nosí širokostřechaté klobouky, hrdlo černým florem aneb čistým modroprotkávaným šátkem obtočené. Zimního času přikrývají takměř všickni hlavu černou beranicí. Chudobní ale lidé mají krky své holé, neb jejich košile opatřené jsou jen nízkým límcem a obšírnými otevřenými rukávy, kteráž nemnoho delší jest až do půl stehen. Sprostí Valaši nosí ji ven vyvěšenou a černým koženým pásem obtočenou. Prsa kryje soukenná aneb kametlotová kadajka, jež také sluje brunclek na větším díle barvy zelené, kteráž množstvím malých knoflíků opatřena jest. Župan aneb župica jest vrchní soukenný oděv neb kabát něco uherského způsobu až po kolena dolů spuštěný a co dvě křídla ven vystřižený, kterýž hochvaldští Valaši barvy temnomodré, rožnovští ale zelené milují. Hochvaldští vrcháři nosí na něm hedvábný, červený, zlatem neb žlutým hedvábím krumplovaný opas, kterýž je nemálo zdobí, a jakýsi zřetel vážnosti jim působí.“

„Župica sprostých Valachů, zvláště pak salašáků jest z hrubého húněného sukna barvy kaštanové, kteréž ale salašáci málo kdy užívají, nýbrž jen v košili a halence pásají stáda, majíce buďto jen plátěné aneb bílé soukenné nohavice, kteréž možní Valaši buďto modré neb zelené nosí. Báča na salaši není v stroji mnoho rozdílný od druhých Valachů, krom že on toho tak nazvaného husárku — černé vysoké čepice kloboučného způsobu s dvěma na zadek obrácenými křídly — užívá, kdežto druzí Valaši jen buďto malých širáků aneb čepky z dubového hubání (houby — choroše) nosí.“

„Obuv vrchářův pozůstává v čižmách; sprostí Valaši nosí buďto jančárky — způsob soukenných, napřed řemínkem šněrovaných botků — aneb krpce, — způsob střevíců, jenž z kusa

[1]) Dr. Kadlec: Jos. Heřm. Gallaše ztracený spis o Valaších v kraji Přerovském Český lid. XV. Praha 1906, č. 6, str. 258 a násled.

vydělané svinské kůže pozůstávají a řemenem se šněrují — bačkory, jančárkám podobný obuv.“

„Za starého času užívali všichni vesměs Valaši místo hole obušku, to jest železné sekerky s dlouhým topůrkem, jenž jim

Obr. 12. Občan z Trojanovic.

buďto k podpoře aneb bránění se a hájení stáda proti vlkům a medvědům sloužily, což jim ale za času panování císaře Josefa II. zapovězeno, pročež nynější obuch nemá železného sekáče; nýbrž jen dřevěný, kterýž oni sobě velmi cínem a mosazí ozdobiti znají. K oné potřebě bylo jim v obyčeji i Těšínku — způsob lehké v Těšíně dělané pušky — aneb také pluháku, delšího střel-

ného nástroje, užívati, což jim ale v ohledu zbůjnického zlozvyku přísně zapovězeno jest, takže se žádný Valach krom Portášů ani kutého obucha ani pušky nosit opovážiti nesmí, ku kteréžto přísné zápovědi vrchnostenské žaloby, že jakožto výborní střelci mnoho

Obr. 13. Ženský kroj z Trojanovic.

zvěři na ujmu vrchnostenských důchodů postříleli a prodali, víc váhy podaly.“ (Obr. 12.)

„Ženské pohlaví nemá „stroj“ ani uherský ani slovácký, nýbrž vlastně valašský, ač co se košile a kordulky tejká, s hanáckým mnoho se srovnává. Sukně zde kasanka sluje, jest barvy černé a stkvělohlazené, z tenkého hustofaltovaného plátna, něco málo lejtka zastírající. Přestěra neb zástěra, pasánka, jest při

svátečním stroji obyčejně hedvábná, červené pivoňkové barvy, punčochy černé, asi na dva lokte dlouhé a v množství faltů složené, jsou zvláště podivný stroj všech Valašek vesměs, kteréž jejich nohy tlusté a neohřápané působí. Střevíce mívají velkými lošněmi barvy červené přikryté.“

„Zimní stroj pozůstává u sprostých Valašek v dlouhém, červeným safiánem na krajích lemovaném bílém kožichu, kterýž ale bohaté vrchářky a fojtky z červeného atlasu kunami vyložený a zlatými portami lemovaný nosí, tak že mnohý takový kožuch na sto tolarů stojí. Letního času nosí všecky Valašky kabátky, barvy buďto temnomodré neb také fialové s červenými špičatými výložky, aneb také chodí bez kabátku ubrusem přikryté. Svobodné mají hlavy prostovlasé pentlí barvy cinobrové, neb jakž ony ji jmenují červenohřebíčkové, svázané. Ženy nosí hlavu krásnými bílými krajkami ozdobenou.“

Dnešní dobou zbyly z lidového kroje jenom krásné vzorkované čepce, ladný a svěčný kroj žen ustoupil nevkusným zvonovitým „modním“ sukním, také „valašské čepce“ počínají řídnouti. (Obr. 13.)

Krásné vzory na lidových těch čepcích provádí poslední jich dovedná hotovitelka paní Mariana Paučková ve Frenštátě.

Nemoci a jich léčení.

Onemocní-li kdo, užívá se všelikých domácích prostředků, mnohdy pověrečných a lékař bývá tázán často až je pozdě.[1])

---

4. Živnosti.

Až do 13. století byl celý náš okres pokryt pralesem. Příchozí osadníci museli les vymýtiti a pole vzdělávati, aby sobě zabezpečili výživu. Na Hukvaldském panství pátráno od dávných dob po naležištích kovů. Biskup Bruno v závěti své roku 1267 nařídil, aby užitek z kovů nebo soli dělil se mezi bi…

---

[1]) Prameny: Bartoše Fr. O dom. lékařství lidu r…
1891 a téhož: Moravský lid. Telč 1892; též Vitásek Jo…
Trojanovic u Frenštátu. Časopis muz. spolku olom. …

běte Franka z Hukvaldů. Nástupce Brunův Dětřich (1281—1302), odevzdávaje zdejší krajinu Farkasovi v léno, nařídil mu, aby lesy vymýtil, půdu v role sdělal, mlýn postavil, městečko založil a rudu zlatou, stříbrnou a železnou kopal.[1]) V roce 1576 nalezl Jiří Fišer z Telče zlaté a stříbrné žíly.[2])

O nálezu zlata zachovala se velmi nespolehlivá zpráva z roku 1664.[3]) Zahradník zemského hejtmana hraběte Serenyiho ve Světlově Melchior Lang, který ani čísti ani psáti neuměl, vymohl sobě v roce 1662 kutací právo v okresu Uhersko-Hradištském a později dostal se také na panství Vsetínské a Hukvaldské. Předložil také císaři Leopoldovi I. několik kusů dobytého stříbra z rud, které byl nalezl a udával, že dle pověsti Švédové množství vzácné rudy na 400 vozů odvezli, mnoho drahocenné rudy zavlečeno prý cizími i domácími lidmi podloudně do ciziny, jeden Vratislavan před několika lety asi deset tun zlata z Hukvaldských hutí odcizil.

V řeči lidu zachovalo se dosud jméno „U zlatých ďur“ na Podolankách v hájemství Samorostlý, v Tiché poblíž lesa Tížové říká se „Na Stříbrňáku“.

Rudy železné je v celém okresu hojnost a bývala na četných místech dobývána, zvláště u Bordovic, Čeladné, na Kladnaté, u Kozlovic, Vel. Kunčic, Lichnova, Tiché, Frýdlantu, Hodslavic, Mořkova a Veřovic.[4])

Až do počátku 17. století kvetlo železářství ve Frenštátě,[5]) jež počalo ku konci 13. století. Snad stejně staré nebo jen o málo mladšími jsou železárny ve Frýdlantě, které dosud kvetou. V roce 1796 zřídil nájemce hutí polský průmyslník Homoláč pobočnou huť na Čeladné,[6]) pro kterou se dosud kopá ruda ve Velkých Kunčicích, ale jen v malém množství, aby bylo udrženo kutací právo. Ruda obsahuje jen asi 12% železa. (Obr. 14.)

---

[1]) Wolný Topogr. I. str. 169. Listina v Olom. kapit. archivu.

[2]) Vojt. Plotěný: Místopisné črty z okolí m. Frenštátu. Čas. Mat. mor. 1896, str. 289.

[3]) D'Elvert: Zur Cultur-Geschichte Mährens I. 1866. Z. Gesch. d. Bergbaues und Hüttenwesens, str. 208.

[4]) Viz: Povaha půdy. Nerosty v okresu se vyskytující. V Top. Mor. I., str. 149. čteme: Hornictví provozují jen domácí lidé a poskytuje téměř polovině poddaných vydatného zaměstnání.

[5]) Viz: Frenštát. [6]) Viz: Čeladná.

Protože samo dobývání rudy a výroba železa nedostačovaly k výživě množícího se obyvatelstva, chopili se tkalcoviny, jelikož se len daří také na kamenitých půdách ve studených polohách a potřebuje krátkou dobu k svému dozrání. Tkalcovství lnu a bavlny stálo nejvýše na Hukvaldském panství, několik set osob pracovalo pro Frenštátské mistry.[1]) Když po roce 1820 ochabnul obchod se lněnými výrobky, chopili se téměř výhradně bavlny. V roce 1851 bylo v našem okresu zhotoveno 7.358 kusů

Obr. 14. Hutě „Staré hamry" na Čeladné. (Fot. R. Mácha.)

lněných látek, velká většina tkalců hleděla si v létě polní práce. Tkadlec dostával za 30loketní kus pouze 1 zl. 20 kr.[2])

V témž roce bylo v okresu utkáno asi 300.000 kusů bavlněných látek, v roce následujícím 415.224 kusů, ale v roce 1853 jen 261.371 kusů (většinou) bavlněného plátna.[3]) Ve zprávě obchodní komory Olomoucké za rok 1900[4]) čteme o bavlněném

[1]) Wolný: Topogr. Mor. I., str. 149.

[2]) D'Elvert Z. Cult. Gesch. Mähr. III., str. 324. [3]) Tamtéž str. 402—403.

[4]) Summ. Jahresbericht d. Handels- u. Gewerbekammer in Olmütz . . . im Jahre 1900. Olmütz 1904.

zboží: Přádelníci zvýšili ceny příze o 50—60%, tovar bylo lze zdražiti jen o 15—20%. Maloživnostníci museli prodávati bez zisku nebo práci zmenšiti, což se namnoze stalo.

O nynějším stavu tkalcoviny dočte se čtenář v popisu Čeladné, Frenštátu a Tiché.

Dřevařské poměry jsou vypsány v popisu Trojanovic. V Lichnově dělají bukové dračky, zvané světidla.

U Vlčovic a Lichnova pálí se vápno v malých pecích, jimž říkají mlýnky.

Nejmladší průmysl v našem okresu — punčochářství — je vylíčen v oddílu: Frenštát. Výživa obyvatelstva.

Hospodářství.

Ř. Wolný v popisu Hukvaldského panství uvádí, že v okolí Frýdlantu, Lichnova, Tiché, Kopřivnice, Sýkorce, Drholče a Klokočova daří se jenom rež (žito), ječmen, oves, pohanka (rdesno), brambory a zelí, často dosti bídně. Na návrších a stráních kopců roste jen oves a brambory. Úroda bývá často ničena prudkými horskými potoky, které hospodáři odnášejí nejen plodiny, ale často také ornici a odnímají mu chuti k dalšímu vzdělávání půdy.[1])

Pilným vybíráním kamení z ornice zlepšily sobě hospodáři své pozemky a nadělali kolem polí na mnoha místech veliké hráze a ploty z kamení, které z půdy bylo vybráno. Tou zvláštností vynikají zejména pozemky v Trojanovicích. Chrání tak své půdy před jarními přívaly vod.

Nedostatek hnoje a pracovních sil s nepříznivým počasím a půdou ztrpčují rolníku veškeru práci. Živí se brambory, zelím, planým ovocem a mlékem; chléb režný (chorý) je mu pochoutkou, hovězí a vepřové maso požívá výminečně. Štěpný strom a réva vinná udrží se tu a tam v zahradách proti jihu položených, včelařství stále klesá.[2])

Půda skládá se ze slínu a hlíny promíchané „kameňcem" (štěrkem), na výšinách jest „červenice" promíchaná pískem, jež vznikla zvětráním sopečné horniny pikritu a tato je v našem

---

1) Markgr. Mähren, Top. I., 1835, str. 148.
2) Tamtéž str. 149.

okrese nejúrodnější; řídce se vyskytuje půda zvětralá z tešenitu (na př. na tichavském hřbitově).

V roce 1900 byly v obcích našeho okresu tyto poměry:

plocha v hektarech

	celkem,	poplatná			z toho		
			polí	luk	zahrad	pastvin	lesů
Bordovice	629	618	210	59	5·05	89	255
Čeladná	5904	5805	608	463	18	343	4373
Frenštát	1143	1055	661	241	28	77	48
Kozlovice	2110	2033	968	331	43	208	483
Kunčice V.	2020	1970	704	313	6·3	296	651
Lichnov	1210	1159	561	183	38	107	270
Měrkovice jsou zahrnuty v ploše Kozlovic.							
Tichá	1647	1571	876	282	38	162	213
Trojanovice	3584	3500	706	256	12	212	2314
Vlčovice	618	585	307	104	16	47	111
Úhrn	18865	18296	5601	2232	204·35	1541	8718

Kdežto r. 1875 bylo pouze: 5284 ha pole, 2192·6 ha luk, 197·8 ha zahrad, ale 2186·9 ha pastvin.

Dobytkářství.

V roce 1834 bylo v našem okrese 582 koní,[1]) v roce 1857 již 718,[2]) v roce 1900 jen 573.[3]) Sedlák má po jednom koni, se kterým „spřáhá" koně sousedova, vola nebo krávu. Koně na prodej zde nechovají, dovážejí nebo dovádějí koně od Bílovce, Těšína nebo z Polska. Zdejší domácí kůň nese stopy polského původu, je štíhlý a vysoký. Připouštěním hřebců těžších forem ztrácejí se zvolna tyto vlastnosti.[4])

V Lichnově „v šenku" byla již v roce 1872 státní stanice se dvěma hřebci,[5]) pak ve Vlčovicích, od května 1905 zase v šenku.

Znamenitě se zmohl chov hovězího dobytka. V roce 1834 byly v okrese jen 1902 kusy, v roce 1857 již 6645 kusů. V roce 1872 napočteno 46 býků, 2920 krav, 790 jalovic a 649

[1]) Wolný: Top. Mähr. I. Str. 148.
[2]) Úřední statistické výkazy.
[3]) Lexikon obcí, X., Morava, 1907, str. 151.
[4]) Sdělil Ant. Prell, zvěrolékař ve Frenštátě.
[5]) Mittheilungen 1872, str. 40., 1878, str. 32.

telat, úhrnem 4407 kusů. V devíti obcích chován obyčejný druh průměrně červené barvy, v pěti obcích malé, v pěti prostřední postavy, občas na pastvě.[1])

V roce 1900 napočteno celkem 5410 kusů, přibylo tedy za 43 léta 3508 kusů, což je sice nápadný vzrůst, mohl by však býti mnohem větší, kdyby močálovité louky, jichž je v okresu hojnost, mohly býti odvodněny. Velenutná tato práce není prováděna jednak pro nepokročilost majitelů, jednak pro její nákladnost.[2])

Dobytek v okrese, vyjímaje horské plemeno v Tiché, Kozlovicích, Měrkovicích a Čeladné, náleží k plemenu povstalému kravařským křížováním. V roce 1907 bylo ze 113 býků licentováno 55, z nichž patřilo 33 k plemeni kravařskému křížovanému, 17 ku kravařskému, 5 k horskému. Zacházení s dobytkem jest šetrné. Odstavování telat u chudších chovatelů nekoná se správně; chlévy ani v nejmenším nevyhovují zdravotním podmínkám a hnojiště jsou špatně založena.

Z nutnosti bylo poraženo 22 kusů v odhadní ceně 4410 K, za díly vhodné k upotřebení utržilo se 3310 K, škoda byla 1100 K. Tuberkulosa pozorována ve dvou případech.[3])

Dle zbarvení srsti a jiných vlastností jmenuje zdejší lid krávy velmi případně; kromě názvů na Rožnovsku[4]) obvyklých slýchati zde jména:

Babula, babuša — bledě červená, obličej bílý; bazala — bílá; s velkými červenými skvrnami na břiše, malými výše; bělina, hvězdula — na čele bílá hvězda; libuša — celá bílá; mína — „taková" sivá; srna — červená s velkými bílými skvrnami, tyrola.

Ovcí bylo v roce 1834 chováno salašnicky 343, v r. 1857 1416, v r. 1900 zase jen 383 a stále jich ubývá.[5]) Pěstuje se nejšpatnější druh z nedostatku lepšího plemene a píce k vůli mléku a masu. Je to ovce krátkorohá čili cáp, z jejíž mléka se

---

[1]) Mittheilungen 1873, str. 52.

[2]) O národních kmenech moravských. Praha 1903, str. 11.

[3]) Zpráva komise pro chov dobytka. Od 17. května do 21. května 1907. Ddto. 17. června 1907. Antonín Prell, zvěrolékař.

[4]) Vlastivěda, Rožnovský okres. Str. 48.

[5]) Lexikon obcí, X., Morava. Vídeň 1906, str. 150.

vyrábí pro domácí potřebu máslo, ale hlavně oblíbený ovčí sýr čili brynza, který se ve značném množství do obchodu přivádí. Pozůstalé syrovátky „žinčice“ užívají jako nápoje a prodávají nemocným hlavně do lázní v Rožnově. V létě pasou se ovce na salaši, v zimě je krmí senem, slamou, jetelem, brambory, řepou a různými odpadky. Berani dostávají v době připouštění oves, bahnice v době jehnění obilný šrot, otruby a moučný nápoj.

Obr. 15. Salaš pod Stupněmi. — V pozadí jsou Čerťáky.

Ovce, které se neužijí ku plemenění, pasou se přes léto dole a na podzim je prodají řezníkům, kteří velmi mnoho skopového masa vysekávají zvláště na oblíbené „valašské guláše“. Domácí chov ovec nestačí a proto skupují řezníci celá stáda na uherském Slovensku a ovcím těm říkají „slovenky“. (Obr. 15. a 16.)

Koz bylo v roce 1857 celkem 133; bačové je neradi berou na salaš, protože je musí stále pozorovati, aby netropily škody ožíráním stromků. Lze viděti bezrohé i rohaté kozy všelikých

barev. V poslední době zřídila zde zemědělská rada plemenní stanice sánských koz.[1])

Vepřového dobytka bylo v roce 1857 úhrnem 2113, v roce 1900 jen 1528 kusů, tedy o 585 kusů méně. Zdejší prase je již zušlechtěno anglickým a má pěkné formy. V dědinách se ještě pase. Spotřeba vepřů k výkrmu není místním odchovem

Obr. 16. Na Salaši pod Stupněmi v době dojení.

hrazena a týdenní trhy frenštátské jsou vyhledávány obyvatelstvem celého okolí, zvláště na jaře, kdy „svinkáři" (obchodníci s prasaty) dovezou na trh sta polských a slezských prasat z okolí Těšína, Skočova, Bilska a Jablunkova. Neprodaná prasata vezou do Rožnova a Val. Meziříčí.

Chov králíků se ujímá zvláště u chudších tříd obyvatelstva.

Chov drůbeže pěstí se hlavně na dědinách a lze pozorovati snahu po plemenech čistých s užitkovými přednostmi.

---

[1]) Sdělil Ant. Prell, zvěrolékař.

Zužitkování mléka.

V roce 1875 bylo v našem okrese:

2046	krav,	z nichž	dávala	každá	průměrně	660	mázů	mléka,
1369	ovcí,	„	„	„	„	90	„	„
162	kozy,	„	„	„	„	225	„	„

Z jedné ovce bylo získáno průměrně 1·4 liber vlny.[1])

Nadojeno bylo 13.892 mázů mléka ve váze 31.600 centů, z něhož upotřebeno bylo $96^{0}/_{0}$, a sice 7584 centů teplého, 20.972 centů sbíraného mléka a 1782 centů syrovátky.

K výrobě čerstvého a soleného másla užita $3^{0}/_{0}$, t. j. 948 centů, na sýr neformovaný $1^{0}/_{0}$ čili 316 centů kyselého mléka.[2])

Nyní je ve Frenštátě mlékárna a sýrárna.

Ovocnictví.

Wolný v Topografii Moravy podává velmi nepříznivou zprávu o pěstování ovocných stromů na Hukvaldském panství, kdež prý Frenštát s okolím ještě nejvíce ovoce vypěstoval.

Z větší části jsouc hornaté, nemá podnebí ovoci příznivého, proto štěpný strom tehdy toliko v zahradách lidí zámožnějších byl spatřen.[3]) V roce 1872 bylo v okresu ovocnými stromy osázeno 343 jiter a sklizeno z celé plochy 2488 měřic, tedy průměrně z jednoho jitra 7·2 m.[4]) V roce 1875 jaderné ovoce na 144 jitrech dalo užitku 288 m. a peckové ze 200 j. 800 m.[5]) Rok ten byl velice špatný, dne 25. června krupobití zničilo valnou část úrody.

V roce 1877 bylo stromů s ovocem jádrovým na 100 ha, s peckovým na 97 ha, výnos z ha asi 1 hektolitr.[6])

V následujícím roce bylo jaderného ovoce málo, za to peckové se zdařilo.[7])

Velkými škůdci ovocného stromoví stávají se zajíci v tuhé zimě, ožírajíce kůru stromů až na dřevo. V letošní zimě (1906-7)

---

[1]) Statistik der landwirt. Thierproduktion in Mähren. Mittheilungen 1876, str. 82. [2]) Tamtéž str. 90.

[3]) Ed. Domluvil: Zpráva o pěstování ovoce na Valaších v I. pol. 19. století. (Čtení o průplavu . . . atd.).

[4]) Mittheilungen 1873, str. 36. [5]) 1876, str. 13. [6]) 1878 č. 12, [7]) 1878, str. 334.

neušetřili ani stromy vápnem natřené a slamou ovázané, ba pustili se také do hlohu, ač má hořkou kůru.

Při roztřiďování Moravy v šest ovocnických okresů byl náš okres vřaděn až do pátého obvodu.

Včelařství.

Biskup Vilém prodávaje hejtmanu Osoblažskému Kašparu Bočkovi z Malejova v roce 1568 železný hamr pod Frenštátem, dovolil mu bráti dříví k stavění a k opravám toho hamru i k pálení uhlí beze škody dříví medařskému,[1]) podobnou výhradu učinil v roce 1581 biskup Stanislav II. Pavlovský, prodávaje Dominiku Širerovi skelnou huť v Kunčicích.[2])

Nejstarší artikule medařské, jež se nám zachovaly, vydal v roce 1591 pan Bernard ze Žerotína pro panství Val.-Meziříčské a Rožnovské. V té době bylo již na Hukvaldském panství medařské landfojtství, ale není známo, kdy bylo zřízeno.

Za války 30tileté pokleslo včelařství jako všechny obory lidské práce a teprve v druhé polovině 17. století nastal obrat k lepšímu, když provedena nová organisace medařského práva.

Listinou ze dne 24. října 1665 nařídil biskup Karel, že musí býti všechen vytěžený vosk na Hukvaldy odváděn pro katedrální kostel olomucký, nad čímž bude bdíti zvláštní rychtář. Za libru vosku platilo se medařům 18 kr. Frenštátčané směli odváděti jenom polovici, protože zde byla konána zvláštní pobožnost. Opis listiny byl znovu dne 15. května 1776 pověřen. Dle medařské knihy Brušperské patřili k medařskému právu panství Hukvaldského všichni medaři z města M. Ostravy, Příbora, Brušperku, Místku a Frenštátu.

Kniha má 16 artikulí, bohužel chybí počátek i závěr, takže nevíme, jsou-li artikule všechny. Škoda, že se zachoval jen jediný zápis o soudu medařském, který se každoročně konal. V zápisu tom čteme: Počestné shromáždění medařské uzavřelo: „Který medař první svůj roj dostane, 10 krejcarů stříbra na obveselení (medařům) odloží.“

---

[1]) V Kroměříži, 25. listopadu. Arcibisk. archiv. Kinter, str. 35.

[2]) Opis orig. zaslal And. Hurt, uč. měšť. šk. v M. Ostravě. Viz také Č. Mat. M. 1895.

Místečtí se odtrhli, velké právo medařské upadalo a marně se Brušperští snažili je obnoviti. Za biskupa Troyera vzniklo v roce 1752 „svatopolitické shromáždění medařské“, které zvolilo hlavním patronem sv. Ambrože, kompatrony sv. Medarda (proti loupežníkům včel) a sv. Jana, almužníka.[1])

Včelařství podporoval císař Leopold I. (patent r. 1679), Karel VI., zvláště ale císařovna Marie Terezie, jejíž patenty ze dne 8. dubna 1775 pro Moravu a Rakousy a ze dne 30. srpna 1776 pro království České jsou základem včelařského práva až po naše doby.[2]) Včelařství osvobozeno ode všech daní a zřízeny včelařské školy.

Císař Josef II. školy ty zrušil, ale ustanovil odměny včelařům, kteří mají přes 18 úlů.[3])

V době té bylo obilí velmi laciné, bylo těžko je prodati a proto sedláci hledali jiné zdroje příjmu — chov dobytka a včelařství, které se zvláště poblíž lesů dobře dařilo. Ale ku konci století se poměry změnily, obilí stoupalo v ceně, rolník kácel lesy a rubal křoviny, aby získal orné půdy, málo výnosné včelaření zanedbáváno, ba pokládáno za hříčku, ukrádající čas. Zřídnutím lesů ubylo včelám potravy.[4])

V roce 1825 bylo ještě na Hukvaldském panství 3386 úlů, z toho počtu připadalo 495 na Frenštát,[5]) v roce 1834 bylo včelaření jen libůstkou jednotlivců.[6])

V roce 1839 zanikl spolek Místecký, v roce 1878 sešlo se naposled 26 společníků bývalého medařského landfojtství.

V roce 1893 byl založen spolek Včelařsko-štěpařský pro okresní hejtmanství Místecké, který v roce 1903 uspořádal ve Frenštátě výstavu, jež se potkala se zájmem i širšího okolí.

Lesnictví.

Všechny obce našeho okresu vznikly z pasek nadělaných v pralese v různých stoletích.[7]) V roce 1690 počali prosekávati

[1]) Prasek Med. landfojt. Selský archiv.
[2]) Fr. Adamec: Včelařské právo v zemích našich. Praha 1901.
[3]) Kar. Adámek: Z dějin osvobození rolnictva. Chrudim 1899, str. 87.
[4]) Dr. Elvert: Die Kulturfortschritte M. & S. i. Landbau 1855, str. 184.
[5]) Mittheilungen 1829. str. 61.
[6]) Wolný: Top. Mor. I.
[7]) Viz jednotlivé obce.

neprostupné pohraniční lesy, aby se zamezily časté nájezdy loupežníků hlavně z Uher přicházejících. Domorodcům nařízeno, aby zakládali paseky za stálý poplatek penězitý a v naturáliích, považováni jsou za dominikalisty.[1])

Reskriptem ze dne 18. listopadu 1690 císař zakázal prosekávání pohraničních lesů, jelikož se tím odstraňuje přirozená hranice. Zvláště vytýkal, že na panství Hukvaldském na Moravě i ve Slezsku vznikly nebezpečné otvory a průsmyky k Jablunce a Frýdku, kde měly zůstati lesy pro větší veřejnou bezpečnost. olomuckému biskupu znovu připomenuto ujištění, že umělým surogatem nahradí, co bylo z přírody vyrváno.[2])

Rozloha lesů v roce 1900 8718 ha.

Lesy „panské" prostírají se až k uherským hranicím a jsou spravovány dvěma lesními úřady. K Hukvaldskému úřadu patří pět hájemství (revírů): Frenštát, Frýdlant, Kopřivnice, Hukvaldy a Zamrkly. Rostou v nich jedle a smrky, pořídku borovice, také javory a modříny.

K Ostravickému úřadu patří hájemství: Ostravice, Čeladná, Salajka, Samčanka, Baraní a Kavalčanka. Převládají smrky a duby, řidčeji rostou jedle.[3]) Na vykáceném lese sejí semena lesních stromů a současně druh rži zvaný křibica, která má velmi mnoho odnoží a stíní semeno před úpalem slunce, protože lesní semeno klíčí teprvé v druhém roce.

V tak zvaném Trojanovickém revíru žije asi 100 zajíců, 25—30 kusů vysoké zvěře.[4]) V tuhých zimách mnoho zvěře uhyne vzdor tomu, že je bedlivě šetřena (1904—5).

Obchod.

Od dávných dob vedli obyvatelé obchod se dřívím a výrobky tkalcovskými. Dříví kupovali (ročně asi 10.000 sáhů) občané z Tiché, Trojanovic, Bordovic, Lichnova, Vlčovic a Kozlovic od vrchnosti a dováželi je jako dřevo stavební a ku rozřezání a pálení do Frenštátu, Příbora, Místku a Brušperku. Několik set

---

[1]) Wolný Top. Mähr. I. 1835, str. 149. Mittheilungen 1824, str. 22.

[2]) D'Elvert: Beiträge z. Geschichte d. Rebellion, Reformation u. 30jähr. Krieges. Schrift. d. hist. stat. Sektion Brünn 1867, str. 828.

[3]) Wolný: Top. Mähr. I., str. 145.

[4]) Viz Trojanovice.

sáhů bukového dříví bývalo spotřebováno ročně na výrobu draček, které zde téměř všeobecně sloužily místo svíček a nazývány byly světidla.[1])

Výrobky tkalcovské rozváželi do všech zemí Rakouska, zejména do Vídně, do Uher (bílené zboží), do Italie (vzorkované bílené látky) a do Turecka (barevné bavlněné výrobky).[2])

Nyní převzala velkou část rozvážení tkanin železná dráha, avšak dosud mnozí obchodníci jezdí se svým zbožím na výroční trhy na vozech.

Spojovací prostředky.

Řádné silnice stavěny teprve v 18. století vládou, která spojovala hlavní města, majíc na zřeteli válečné operace. Panství následovala příkladu toho, arci zase s ohledem jen na vlastní výhody. Proto byl veliký nedostatek silnic. V roce 1834 byly v našem okresu jenom tři „v poslední době zřízené“[3]) obchodní cesty:

1. Z Hukvald na Frýdlant, Čeladnou, V. Kunčice ku hranicím frenštátským pod Žuchovem.[4])

2. Z Hukvald na Vlčovice,[5]) Lichnov, Frenštát a Trojanovice ku hranicím panství Valašsko-Meziříčského.

3. Od hranic panství Nelhuble na Příbor do Vlčovic, kde se připojuje k silnici předešlé.[6])

Ze zemského fondu dána podpora v letech 1865—1874 v obnosu 11.700 zl., v letech 1875—1882 16.600 zl. a poskytnuta půjčka 10.900 zl.

V roce 1875 délka silnic byla 37.204 km, r. 1882 39.850 km a r. 1900 53.122 km. Výdaje byly hrazeny 35% přirážkou.

Od 1. ledna r. 1907 jsou zrušena mýta.

Asi před deseti lety byla postavena silnice z Frenštátu přes Tichou do Kozlovic.

---

[1]) Dosud je „táhnou“ pomocí dlouhého velkého hobliku v Lichnově.

[2]) Wolný: Top. Mähr. I., str. 150.

[3]) Wolný: Top. Mähr. I., str. 151.

[4]) Odtud k Střelnici 1 km., do středu náměstí 2 km.

[5]) Od kostela do středu náměstí 6 km.

[6]) Wolný: Top. Mähr. I., 151.

Na jaře r. 1907 počato se stavbou silnice z Frenštátu pod Pustevně. Země poskytne k práci té 15.000 K, silniční výbor 3.000 K, panství hukvaldské 8000 K, Frenštát a Trojanovice vykoupí potřebné pozemky. Celkový náklad je rozpočten na 18.000 K.

Dne 1. června 1889 jel první osobní vlak „Moravsko-Slezské městské dráhy", která má v našem okresu nádraží ve Frenštátě (421 m) a ve Velkých Kunčicích (477 m), od 1. května 1906 je zastávka na Čeladné.

Poštovní a telegrafní úřady jsou ve Frenštátě a v Tiché, poštovny na Čeladné, ve Vel. Kunčicích a na Pustevnách (patří k Prostřední Bečvě).

Telefon zřídila nejdříve firma Josef Bumbala, spojivši svou písárnu v domě č. 9. s továrnou.

Pohorská jednota Radhošť má telefonní spojení z bytu svého předsedy dr. Edvarda Parmy na Pustevně do restaurace.

V roce 1903 spojeny arcibiskupské myslivny s ředitelstvím na Hukvaldech.

V květnu a červnu r. 1907 připojen Frenštát ku státní síti telefonní.

---

5. Veřejné záležitosti.

Poslancem do říšské rady dle nového volebního řádu byl zvolen dne 22. května 1907 za venkovské obce socialista Frt. Tomášek, jenž obdržel 7034 ze 14.235 odevzdaných hlasů. K volební skupině patří okresy: M. Ostrava, Místek, Frenštát a moravské obvody ve Slezsku. Oprávněných voličů bylo 15.322.

Poslancem do zemského sněmu za všeobecnou kurii byl dne 11. listopadu zvolen socialista Jan Prokeš, jenž obdržel 10.729 hlasů z odevzdaných 19.009. K volební skupině patří okresy: M. Ostrava, Místek, Příbor, Frenštát, N. Jičín, Fulnek a enklavy.

Poslancem za venkovské obce stal se dne 20. listopadu agrárník Josef Mňuk, jenž obdržel 969 hlasů z 1.938 odevzdaných z okresů: N. Jičín, Příbor, Frenštát, Fulnek a enklavy.

Úřady.

Ve Frenštátě jest okresní soud, berní úřad, notářství a kancelář advokátní.

Četnické stanice mají Čeladná (3), Frenštát (4) a Kozlovice (3).

Hnanecká stanice je ve Frenštátě.

Zdravotnictví.

Zdravotní obvody tvoří: Frenštát město; Frenštátský obvod: Bordovice, Kunčice V., Lichnov, Tichá, Trojanovice a Vlčovice; Kozlovice a Měrkovice patří k obvodu Hukvaldy-Kozlovice; Čeladná k obvodu Frýdlant-Ostravice.

Lékaři jsou ve Frenštátě 3, v Kunčicích 1, zvěrolékař je ve Frenštátě, kde je také jediná lékárna v okresu.

Nemocnice mají Čeladná, Frenštát a Lichnov.

Porodní báby jsou na Čeladné (3), ve Frenštátě (4), v Kozlovicích (3), v Kunčicích (2), v Lichnově (2), v Tiché (1), v Trojanovicích (2).

Stravovna je ve Frenštátě, zaopatřovací ústavy ve Frenštátě a v Kunčicích.[1]

Fary.

Frenštátská fara je nejstarší v okresu, ale nevíme, kdy byla založena. Patronem jejím je olomucký arcibiskup jako majitel hukvaldského panství, ostatní fary jsou vydržovány z náboženského fondu.

V roce 1583 vyfarnil biskup Stanislav II. z Frenštátu Kozlovice, přiděliv je dle přání tamních občanů k Rychalticím a ponechav Frenštátu Lichnov, Bordovice, Vlčovice, Kopřivnici, Drholec a půl Závěšic.

Všechny jmenované obce přísluší k děkanství Příborskému, které se listinně připomíná již v r. 1560. Od r. 1653 do 1723 byla sídlem děkana Mor. Ostrava. Rozloha děkanství upravena

---

[1]) Lexikon obcí, X, Morava. Výsledky sčítání dne 31. prosince 1900. Videň 1906, str. 150 a 310.

v r. 1787[1]) a přísluší k němu z našeho okresu fary: Frenštát, Kozlovice, Vel. Kunčice, Lichnov, Tichá a Vlčovice.[2])

Čeladná je přidělena děkanství Místeckému, které bylo zřízeno dne 15. března 1716.[3])

V 17. a 18. století měla Frenštátská fara filiálky: Kopřivnice, V. Kunčice, Lichnov, Tichá a Vlčovice a jelikož byl zde farář sám, konány bohoslužby v uvedených obcích střídavě vždy po šesti nedělích. Proto žádali měšťané v roce 1713 konsistoř, aby byl faráři přidán kaplan. Dary dobrodinců byla lepší duchovní správa umožněna.

V r. 1784 nadal náboženský fond samostatnou faru v Kozlovicích a lokalie (Local-Curatie) ve Vel. Kunčicích a Lichnově. V r. 1786 zřízena lokalie na Čeladné, která vyfařena z Frýdlantu.

Fara Čeladenská ustavena v r. 1851 a po dvou letech fara ve V. Kunčicích. V Tiché je samostatná fara od r. 1874 a v r. 1893 vyfařeny Vlčovice z Lichnova, jemuž zůstaly jen Bordovice. K Vlčovicům připojeno Myši, jež patřivalo k Příboru.

Trojanovice patří do Frenštátu a Měrkovice do Kozlovic, k nimž přifařena také Lhotka a Myslík z okresu Místeckého.

Počet farníků		v roce 1857		v roce 1899
Frenštát	7251 }	}		} 8360
Trojanovice . }	}	}		}
Tichá . . }	4029 }	11280		1467
Čeladná		2297		2788
Kozlovice		3132		3621
Kunčice Vel.		1568		2256
Lichnov . . . . }				
Bordovice . . }				1793
Vlčovice . . . }		2070	s Myšim	904
	5 far	20357[4])	7 far	21189[5])

---

[1]) G. Wolný: Kirchl. Topogr. v. Mähren. Olm. Dìec. III. B. 1859, str. 27

[2]) Catalogus venerabilis cleri Archid. Olom. 1900, str. 139—143.

[3]) Wolný tamtéž, str. 98.

[4]) Wolný: Kirchl. Topogr. 1859.

[5]) Catal. ven. cleri. 1900.

Školství.

Před válkou třicetiletou (1618—1648) patřily české školy k nejlepším v Evropě, po válce nastal pravý opak. V roce 1670 při malém počtu škol i lidé v obci nejváženější, jako purkmistři a radní, z velké části neuměli čísti a psáti ani v polovině 18. století.[1])

Proto nařídila císařovna Marie Terezie v roce 1744 školním řádem, aby byly v hlavních městech zřízeny školy normální, při nichž se mají mladíci na budoucí učitele vzdělávati, v městech krajských zřízeny školy hlavní a na venkově ve všech farních osadách školy triviální, v nichž se mělo mimo náboženství žactvo učiti čtení, psaní a základům počtů. Peníze k tomu potřebné měly býti opatřeny školním fondem, který ale nijak nedostačoval, a proto po dlouhém vyjednávání ustanoveno, aby tam, kde v některé farní osadě schází učitel, anebo není dosti placen, částka nadbytečných příjmů kostela k odpomožení nouze té obrácena byla.[2])

V našem okrese řád ten nijak neprospěl, jelikož zde byla jediná fara ve Frenštátě až do vlády císaře Josefa II. Tento panovník seznal na svých cestách, jak nedostatečná je duchovní správa a vzdělání lidu a proto zrušil většinu klášterů a ze zabaveného jmění zřídil náboženský fond, ze kterého zakládal nové fary a lokální kaplanství.[3]) Při každé faře nebo lokálce zřízena škola, učitelům vyměřen plat ročních 130—150 zlatých, pomocníkům 70—80 zl.[4])

Do Frenštátské školy měly choditi děti z Trojanovic a z Tiché. V roce 1784 zřízena škola v Lichnově, k němuž přiškoleny Bordovice a Vlčovice; v roce následujícím škola v Kozlovicích a Velkých Kunčicích, v roce 1789 na Čeladné. Všechny tyto školy byly jednotřídní. Opakovacími hodinami v neděle a svátky měly býti nahrazeny nedostatky vyučování, jelikož v zimě zvláště menší děti nemohly pravidelně do školy choditi.[5])

---

1) F. A. Slavík: Morava po 30leté válce, str. 210.
2) Tomáš Vorbes: Obrazy z dějin vychovatelství a vývoje školství, str. 152.
3) Viz článek: Fary.
4) Rud. Dvořák: Dějiny Moravy IV., str. 919.
5) Wolný: Top. Mor. I., str. 151.

Počet školních dětí	v roce 1857[1])	1900[2])
Čeladná	240	415
Frenštát . . .		811
Tichá . . .		254
Trojanovice .	1190	551
Kozlovice s Měrkovicemi .	450	383
Kunčice Velké	195	293
Lichnov . . .		243
Bordovice . .		97
Vlčovice . .	310	76
úhrnem . . .	2385	3123

Na počátku 19. století bylo v našem okresu 5 obecných škol, po stu letech je jich 16 a 2 školy měšťanské se 44 třídami.

Školy měšťanské (chlapeckou a dívčí) má Frenštát a dvě školy obecné pětitřídní, čtyrtřídní škola je v Tiché a v Kozlovicích (se dvěma pobočkami), trojtřídní na Čeladné (s expositurou) a v Lichnově (s pobočkou), dvoutřídní v Bordovicích, jednotřídní na Čeladné dvě, ve Velkých Kunčicích dvě, v Trojanovicích čtyry a ve Vlčovicích (s parallelkou).

Ve Frenštátě je obecní Mateřská škola, státní průmyslová tkalcovská a pokračovací průmyslová, v zásadě povoleny čtvrté třídy při měšť. školách.

Peněžné (berní) fondy kontribučenské.

Fondy ty povstaly z přebytků daně rustikální.[3]) Nařízeny byly patentem systemálním v r. 1748.

Příjmy stálé: výtěžek za přebytečné obilí, úroky z uložených kapitálů a 2% povolená státem za vybírání daní.

Příjmy nahodilé: dary a odkazy poskytnuté vrchností, požadavky odstoupené poddanými fondu, pokuty výběrčích za opozděné složení účtů a výtěžek za prodané sedlákům odebrané pušky.

Dekretem dvorní kanceláře ze dne 2. května 1828 nařízeno dominikalistům,[4]) aby k fondu rustikalistů přistupovali.

---

[1]) Wolný: Kirchl. Top. 1859. Olom. Diec. III.

[2]) Schematismus škol. úřadů a škol obec. 1901. str. 184—187.

[3]) Svobodní sedláci.

[4]) Dominikalisté = vrchnosti.

Když byly zavedeny politické úřady na Moravě, ustanoveno, že správu peněžních fondů mají převzíti berní úřady, správu fondů obilních zvláštní výbory, zvolené z účastníků.

V roce 1883 byly obce našeho okresu takto súčastněny ve fondu:

Bordovice	26	podílníky s	2·09%
Čeladná	52	„	3·18%
Kozlovice	63	„	7·92%
Kunčice Velké	78	„	3·65%
Lichnov	47	„	5·07%
Tichá	81	„	7·35%
Vlčovice	35	„	2·75%

S přivolením zemského výboru odpadl Frenštát a jmění 2258 zl. $96^1/_2$ kr. přivtěleno ku kmenovému jmění města s podmínkou, že závazek na fondu váznoucí, totiž příspěvek pro dva lékaře po 21 zl. ročně i dále bude z důchodů fondu dáván.[1])

Společné sirotčí pokladny.

Na konci roku 1899 obnášely v našem okresu

pohledávky sirotků	269.249 K	
reservní fondy koncem roku 1898	79.551 „	
výpůjčky z jiných sirotčích pokladen	50.000 „	
jiná pasiva	157 „	
úhrn pasiv		398.957 K
Hypotekární půjčky	401.920 K	
pokladní hotovost	350 „	
jiná aktiva	363 „	
úhrn aktiv		402.633 K
jeví se tedy celkový zisk		3.676 K

Zápůjček bylo poskytnuto . . 23.122 K,
„ „ splaceno . . . 28.617 K.[2])

Okresní nemocenská pokladna.

Založena byla dne 1. srpna 1899 na základě zákona o pojišťování dělníků pro případ nemoci, vydaného dne 30. března 1888.

[1]) Edv. Vodnařík: Dějiny a statistika kontribučenských záložen na Moravě. Brno 1886.

[2]) Zprávy statist. zemsk. úřadu markr. mor. Brno 1902.

V r. 1905 měla členů 1159 (455 m., 704 ž.) a vyplatila 7374·96 K. Během 17 let měla úhrnem členů 12.614 a vyplaceno 47.735·40 K; průměrně na jednoho člena připadá 64·33 K za rok.

V tom nejsou zahrnuty ošetřovací a dopravní náklady do nemocnice.[1])

Poštovní spořitelna.

Sběrna je pouze ve Frenštátě.

Počet vkladatelů na konci roku 1899 byl 634.

Pohledávek na konci roku 1899	na kapitále	96.295 K
	na úrocích	2.541 K
	úhrnem	98.836 K

Záložny a spořitelny.

Na konci roku 1899 byly v okresu záložny dle soustavy Schulze-Delitzschovy s obmezeným ručením:

S počtem	podílníků	podílů	po	pasiva	aktiva	zisk
ve Frenštátě	530	1.107	40 K	476.818 K	480.118 K	3.300 K
v Kozlovicích	—	—	—	125.358 K	125.485 K	127 K
Záložny soustavy Raiffeisenovy:						
v Čeladné	18	1.818	10 K	9.430 K	9.383 K	47 ztráta
pro Lichnov a Bordovice	152	152	10 K	72.947 K	73.430 K	483 zisk
v Tiché	53	53	10 K	17.802 K	17.920 K	118 K
pro Vlčovice a Myší	62	62	20 K	54.213 K	54.539 K	326 K
Součet	815 (mimo Kozlovice)			756.568 K	760.875 K	4.307 K[2])

V roce 1904 vznikla záložna dle soustavy Raiffeisenovy pro Kozlovice a Měrkovice. Podobnou záložnu zřídil Křesťansko-sociální spolek v roce 1903 pro Frenštát a Trojanovice.

Městská spořitelna ve Frenštátě otevřena dne 15. ledna 1902.

Podrobnější zprávy jsou v popisech jednotlivých obcí.

---

[1]) Sdělil Fr. Milberger, pokladník.

[2]) Tamtéž.

Spolky.

Čtenářské: Čeladná, Frenštát (Obč. Beseda, Spolč. knihovna, Živn.-děln. Beseda, Sokol, Veřejná čítárna odboru Národ. Jednoty), Kozlovice, V. Kunčice, Lichnov, Tichá a Vlčovice.

Hasičské sbory: Bordovice, Frenštát, V. Kunčice, Lichnov, Tichá a Vlčovice.

Hospodářský spolek okresní se sídlem ve Frenštátě.

Okrašlovací: Frenštát a V. Kunčice.

Vojenští vysloužilci: Čeladná, Frenštát a Tichá.

Mimo uvedené jsou ještě ve Frenštátě: Spolek křesťansko-sociální, „Sv. Ludmila“ ku podpoře chudých školních dětí, Podporovací spolek, Pohřební a podporovací spolek sv. Cyrila a Metoděje, Pohorská jednota „Radhošť,“ Střelecký spolek, „Sokol“, Včelařsko-štěpařský spolek a odbory: Ústřední Matice Školské, Národní Jednoty a Jubilejní zemské Jednoty.[1])

---

6. Z dějin všeobecných.

Od nejstarších dob bývalo Valašsko a sousední Slovácko v šanc vydáno nájezdům uherským. Proto kníže Břetislav I. (1037—1055) kázal stavěti hrady a tvrze na hranicích uherských proti svěřepým Maďarům. Největší vpády ve starší době udály se za krále Přemysla Otakara II. (1253—1278), Jana Lucemburského (1310—1346) a Jiřího z Poděbrad (1458—1471). Když dosednul na český trůn Ferdinand I. (1526) vzplanul boj mezi ním a vévodou sedmihradským Janem Zápolským, jehož přivrženci činili záhubné vpády na Moravu. Brzy spojili se s nimi také Turci, kteří se usadili v jižních Uhrách (1537). V 17. století opakovaly se nesčetné nájezdy Maďarů a Tatarů na Moravu.

Moravský tribunál sdělil v roce 1663 slezskému vrchnímu úřadu ve Vratislavi, že tatarský chán ze svého sídla Persteina dne 29. srpna 1663 vyslal asi čtyřicet vyzvědačů, kteří jsou znalí několika řečí, do okolních zemí, hlavně do Moravy a Slezska, přestrojených nejvíce za poutníky a žebráky, aby vypátrali, jak jsou města opevněna a jak jich lze nejsnáze dobýti, kolik lidu v zemi, jaké vody a průsmyky, kterými z nich vede nejkratší

[1]) Bližší zprávy jsou v popisu jednotlivých obcí.

cesta. Na panství Hukvaldském byli tři takoví špehouni zachyceni a také jinde někteří.[1])

V Uhrách se vzmáhalo povstání pod vedením Tökölyho a Moravě hrozilo nebezpečí nového vpádu. Proto byly hranice osazeny 2000 pěších i jízdných, jimž ku podpoře dáno 400 Valachů a 400 vedl Jiří Škoda na hranice. Povstalci loupili báňská města v severních Uhrách a proto byl branný lid propuštěn a ponecháno ve zbrani jen 173 Valachů. Kdyby se udál nepřátelský vpád, měli na Radhošti zapáliti hranici.[2])

Po dvou letech, v červnu l. 1680 vpadli povstalci na Valašsko a zloupili Brumov, Klobouky, Světlov, Frenštát, zajíždějíce až k Místku a Frýdku.[3])

Časté války a nepřátelské nájezdy přivodily nejen zpustošení krajin, ale také zdivočení lidu, který neodkládal zbraně ani v době míru, seznav, že řemeslo válečné je pohodlnější nežli tuhá práce na poli nebo v dílně. Rozmohlo se loupežnictví, jemuž se oddávali nejen uherští, ale také moravští Slováci a Valaši. Na obranu země a zejména hranic byl zřízen sbor portášů; v době míru byli podrobeni zemskému hejtmanu, v době války velícímu generálovi. Svoláváni byli, když se jevila jich potřeba. Vybíráni byli z domácího lidu valašského, který dobře znal pohraničné hvozdy.[4])

Avšak ani portáši ba ani vojsko nestačilo k vyhubení lupičů, k nímž se připojil i mladý selský lid těžkými robotami ujařmený.

S počátku 18. století zachovala se v paměti lidu jména Ondráše „pána Lysé Hory" a jeho druha Juráše, kteří také na Ondřejníku se často skrývali. Ondráš, syn fojta Šebesty z Janovic u Frýdku, narodil se 13. listopadu 1680, studoval na latinských školách v Příboře, pak se dal na vojnu. Prošel Německo, Francii a j. Vrátiv se domů, ujal se úřednictvem týraného selského lidu. Pomocníkem se mu stal Jura Puciman, horal z Malenovic. Bouře selská byla potlačena, povstalcům bylo odpuštěno, ale na Ondráše vypsána cena 100, na Juráše 50 dukátů pro toho, kdo je živé nebo mrtvé „dodá". Lakota svedla Juráše k zločinu — zavraždil svého soudruha vlastním jeho

[1]) R. Dvořák: Dějiny Moravy III., str. 656. d'Elvert: Schriften XV., str. 6.
[2]) Viz Dějiny Frenštátu a Trojanovic.
[3]) Václavek: Dějiny města Vsetína, II. vydání, str. 80 a 81.
[4]) Tamtéž str. 90—95.

obuškem. Dostal selský statek v Morávce, ale protože zůstal v tajném spojení s loupežníky, byl v roce 1715 popraven.[1]) Lidu obecnému nekřivdili, jen povéstným pánům „vypláceli". Ondráš dal lidu, co pánům odňal.[2])

Roku 1717 byl sbor portášů trvale zřízen a působil nepřetržitě až do roku 1829. Chodili ve svém valašském kroji ozbrojeni obuškem, krátkou ručnicí, která bývala perletí a mosazí ozdobena, a šavlí.[3]) Měl každý pletenou mošnu na chléb, toulec na prach a olovo a provaz, na jehož konci byla olověná koule (lasso). Portáš hodil po loupežníkovi provazem, který se otočil kolem těla loupežníkova a jej porazil.[4])

Také na Hukvaldském panství povstal selský lid v r. 1695 nemoha snésti ukládané jemu roboty.

V druhé polovině 17. století utíkali sedláci ze statků, nemohouce vykonati, co bylo po nich žádáno.[5]) Čtyrykráte žádali poddaní biskupa, aby jim byly roboty zmírněny a nové neukládány, nedostali ani odpovědi.

Napsal jim tedy novojičínský městský písař veškeré stesky v „memoriál," se kterým vypravili poselstvo do Vídně a dne 26. června sešli se všichni muži ze třiceti vesnic Hukvaldského panství u Kopřivnice, chtějíce čekati na odpověď z Vídně. Bylo všech asi 1500 mužů.

Vyjednávání krajského hejtmana z Přerova, hraběte z Oppersdorfu, se podařilo přiměti sedláky k návratu dne 18. července. Přísně domluvil úřednictvu, aby s lidem vlídně zacházelo, avšak samy úřední zprávy doznávají, že nebylo poddanému lidu lépe.[6]) Teprvé císař Josef II. (1780—1790) zrušiv nevolnictví a císař a korunovaný král český Ferdinand V. Dobrotivý vyzdvihnuv robotu (28. března a 8. dubna 1848) osvobodili selský lid ze středověkého poddanství.[7])

[1]) Mittheilungen 1867., str. 160 a 184.

[2]) Selský archiv, V. ročník, str. 190.

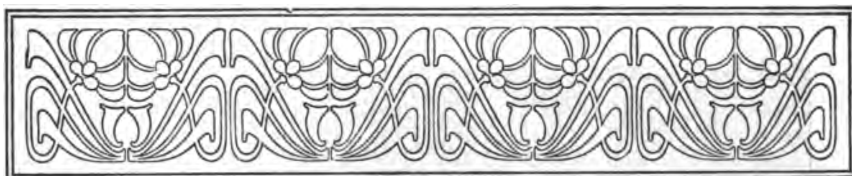
[3]) Viz čl. Kroj a Čeladná. O portáších viz Rožnovský okres, str. 18. ve Vlastivědě moravské.

[4]) Václavek: Děj., str. 93.

[5]) Viz Tichá.

[6]) F. A. Slavík: Hnutí v lidu poddaném na Hukvaldsku roku 1695. Časop. Mat. Mor. 1903, str. 89.

[7]) Karel Adámek: Z dějin osvobození rolnictva. Chrudim 1899, str. 104. a násled.

II. Jednotlivé obce.

Město Frenštát pod Radhoštěm.

Poloha.

Frenštát (německy Frankstadt, latinsky Frankstadium) leží v širokém údolí, jež protéká od jihu k severu Lubina, která tvoří částečně přirozené hranice, teče obcí v délce 4500 m; do Lubiny vlévá se Lomná, lidem pro množství štěrku nazvaná „Kameňco", která protéká obcí v délce 4 km. Severní hranice mezi městem a obcí Tichou tvoří potok Bystré v délce 1250 metrů. (Obr. 17.)

Střed města má zeměpisnou polohu 35° 53' východní délky a 49° 33' severní šířky.

Pata věže farního kostela je ve výši 405 m, nádraží 421 m, vtok Lomné do Lubiny 380 m, nejnižší bod je při stoku Bystrého s Lomnou, nejvyšší rozhledna „Libušinka" na Horečkách.

Obec má rozlohu 11·43 km^2.

Dějiny.

Založení a jméno města.

Město vzniklo ve 13. století; Ř. Wolný[1]) napsal o tom: Město děkuje za svůj vznik olomuckému biskupu Dětřichovi (1281—1302), který roku 1299 les ohraničený lesy kroměřížských kanovníků, hrabat z Příbora a jakéhosi Gerlacha, udělil synu

[1]) D. Markgr. Mähren I. Prerauer Kreis. Brünn 1835, str. 169.

Obr. 17. Pohled na Frenštát od severozápadu. (Fot. Em. Niesner v r 1892.)

Vlka z Násilé[1]) jménem Farkašovi[2]) jako léno s podmínkou, aby les vykácel, mlýny zařídil, role vzdělal a městečko po něm Farkasstadt nazvané založil. Za to byl on a jeho dědici povinni jedním zbrojnošem (Knappe) olomuckému kostelu ke službám býti. Také si vymínil biskup kutací právo na zlato neb stříbro, sůl neb kterýkoliv kov.[3])

V Dudíkových „Dějinách Moravy" čteme[4]): Kdo Frenštát založil, zdali Farkas, jak mu ukládá listina ze dne 29. září 1299, nebo Jarloch,[5]) není rozhodnuto. Podle jména příslušela by tato čest prvnímu, věcně však poslednímu. Jarlochovi uloženo za podmínku, aby po vzdělání země podržel dva díly jakožto léno biskupství olomuckého, konaje sám i potomci jeho jízdecké služby biskupovi, ale třetí díl měl odevzdati kostelu olomuckému. Nad celou krajinou měl obdržeti hodnost dědičného rychtáře. Listina o tom vydána je v Olomouci dne 21. října 1299.[6])

Znění listiny ze dne 29. září 1299 jest tak jasné, že nemůže býti sporu, kdo Frenštát založil; zakladatelem určitě se jmenuje Farkaš, syn Vlka z Násilé. Název Farkašstadt snad proměněn byl ve Frankštadt a tento počeštěn na Franštát — Frenštát. Někteří tomu chtějí, že Frenštát pojmenován jest dle Franka, hraběte z Příbora (comes de Vriburg), jiní, že jméno to pochází od německých kolonistů — Franků.

Doba od založení do obnovení města.

Jaké osudy potkaly městečko ve 14. století nelze vypátrati, jelikož všechny listiny z té doby shořely, víme jen, že byl zde v roce 1382 fojtem jistý Byczak, jehož jméno je uvedeno na listině v tom roce pro Kopřivnici vydané. Zajisté sdílelo městečko stejný osud, jaký potkával Hukvaldy a Schauenstein, k němuž původně Frenštát příslušel.[7])

Za vlády Karla IV. byl mladší jeho bratr Jan Jindřich markrabětem moravským. Po jeho smrti synové Jošt, Jan Soběslav

[1]) Násilé (nyní Nasidle) farní osada v Pruském Slezsku nedaleko Ketře.
[2]) Farkas je maďarské slovo, česky vlk.
[3]) VII. Cal. Oct. 1299 Cod. Dipl. Mor. V. 112.
[4]) Praha 1880. Díl VII., str. 166-167.
[5]) Viz článek „Kolonisace" v části všeobecné.
[6]) Cod. Dipl. Mor. 118.
[7]) Jos. Kinter: Her. Hochwald., str. 14. a 28. Srovnej čl. Hrady a tvrze.

(od r. 1380 biskup litomyšlský, později patriarcha aquilejský) a Prokop žili téměř v ustavičném nesváru. Když zemřel biskup Mikuláš z Kostnice neb z Ryzmburka, zvolila kapitula ze svého středu Lacka čili Ladislava z Kravař. Ale král Václav IV. tuto volbu odmítl a nařídil kapitule, aby požádala za biskupa Jana Mráze, biskupa lubušského (v Lužici), před tím probošta na Zderazi. Kdyby kapitula toho nechtěla učiniti, dán rozkaz markrabí Prokopovi, aby odporující mocí přivedl k poslušenství. Kapitula povolila a na její žádost byl jmenován od papeže Jan Mráz (1397), po jehož smrti (1403) teprve nastoupil Lacek. Za těchto tří biskupů, Mikuláše, Jana Mráza a Lacka biskupství olomucké octlo se v hlubokém úpadku. Ačkoliv nadáno bylo hojností statků, přece jednak loupežnými vpády a nájezdy světských škůdců, zvláště markrabí Prokopa a jeho stoupenců, jednak také nedbalou správou octlo se v takové bídě hmotné, že tito biskupové nestačili si vypůjčovati peněz, kde mohli. Když nastoupil Jan Mráz ve svůj úřad, byly již všechny biskupské statky buď zastaveny neb od Prokopových stoupenců obsazeny. Král Václav, na něhož biskup v té příčině se obrátil, nechtěl proti Prokopovi přísněji zakročiti; tím uveden byl Jan Mráz do takové tísně peněžité, že si musil z cizích peněz, uložených v sakristii kathedralního chrámu, vypůjčiti 150 hřiven stříbra, aby mohl zaplatiti mzdu biskupským žoldnéřům, najatým proti Prokopovi.[1]) Konečně biskup zastavil celé panství Hukvaldské uherskému králi Zikmundovi a tento je svěřil na revers ze dne 9. srpna 1400 Jakubovi z Bilin, řečenému Ščeně v opatrování.[2])

Zikmund zastavil Hukvaldy se vším i Šauenštejn Bolkovi, knížeti Opolskému, od kteréhož celý ten obvod přešel na jiné zástavní držitele a konečně listinou dto v Praze 25. února 1437 na Mikuláše Sokola z Lamberka, za 3000 kop grošů.[3]) Mikuláš měl obě panství sotva rok, neboť v roce 1438 byla již majetkem Jana Čapka ze Sán a bratří Jana a Pavla z Kateřinic.[4])

Čapek byl vůdcem husitských Sirotků. V roce 1433 pomáhaje polskému králi Vladislavovi proti Řádu německých rytířů, dobyl

[1]) Rud. Dvořák: Dějiny Moravy. Kniha 2., str. 259—260. Mor. Vlastivěda 1900.

[2]) Ed. Vaculík: Pod Hukvaldy se starým zámkem. Brno 1904.

[3]) Fr. Linhart: Frenštát a okolí. Výr. zpráva č. gymnasia v Místku. 1901.

[4]) Wolný: Kirchl. Topogr. Olm. Erzb. I. 33.

dvanácte měst a proniknul při ústí Visly až k moři. V roce následujícím v bitvě u Lipan uhnul se s lidem svým před časem na Kolín, byv pak v Kolíně obležen, smluvil se s panským vojskem a přistoupil k obecnému míru.[1])

Po přestálých svízelích husitských válek předstoupili před Čapka v roce 1445 fojt, purkmistr a konšelé městečka Frenštátu, snažně ho prosíce, aby bývalé svobody a práva obnovil. Ježto však v těchto válkách minulých „listy a práva“ ztratili, představili Janu Čapkovi stařičkého svědka a pamětníka dřívějších dob Jana Jiříka, měšťana těšínského, jenž za svých mladých let ve Frenštátě bydlel a těch práv a svobod vědom byl. Tento svědek pod přísahou vyznal takto: „Měšťané frenštátští v těch všech právech sedí jako v Jičíně nebo v Příboře.[2]) Potok Bystrý činí celým tokem svým hranice mezi městem, horami panskými a Tichou. Osady Lichnov, Kopřivnice, Drholec a půl Závěšic přislušejí se vším právem do Frenštátu. Polovice Bystrého, všecka Lubina a všecek Lomný jsou volny lidem městským, aby v nich ryby lovili. Zašlé osady Nový Lichnov, Gruntov a Butnařov se vším užitkem jsou Frenštátu „na pomoc přidány.“ Měšťané nemají pánům svým žádných robot činiti, ani listův z práva kam nositi, aniž jim v odúmorky (odúmrť) má býti sáhnuto. Za vše to byli povinni dávati pánům svým hukvaldským po dvakráte v roce (o sv. Jiří a o sv. Václavě) z každého domu na „rynku“ dle velikosti jeho po 1—2 groších, z pivovaru groš a z rolí a zahrad okolo Frenštátu kopu a 25 gr., z kteréhožto poplatku šestý groš fojtovi příslušel.“ Jan Čapek ze Sán na základě těchto výpovědí všechna vyjmenovaná práva a svobody listem od sebe daným a visutou pečetí opatřeným obnovil a potvrdil, „jsa nakloněn a příchylen k jich velkým prosbám a nechtě jich v tom oslyšeti.“ Týž Jan Čapek dal fojtství, jež i se žaláři bylo v roce 1428 za biskupa Jana XI. vystaveno (nynější č. 21), „svému milému a věrnému“ Vilémovi z Hlusovic a vysadil mu znamenité svobody.[3])

[1]) K. V. Zap.: Kronika česko-moravská. II., str. 632. Vyd. B. Kočí.

[2]) Olomouc dostal v roce 1220 od markraběte Vladislava Jindřicha a z vůle krále Přemysla Otakara I. saské právo Magdeburské, které markrabí Jan r. 1352 učinil vrchním právem pro všechna města a městečka v severní Moravě a v Opavsku. (M. Václavek: Dějiny města Vsetína, 2. vyd. 1901, str. 190.)

[3]) Jan Ambroz: Z dějin města. Upomínka na míst. výstavku 1893.

Čapek nemohl uvyknouti klidnému životu, mnoho bylo stesků na jeho bezpříkladnou vyděračnost a loupeživost. Po roce 1448 mizí veškeré zprávy o něm. Od příbuzných Čapkových převzal hrad hejtman Jiskrův, jakýsi Talafus a nazýval se pánem na Hukvaldech.

Biskup Tas z Boskovic pomocí svého příbuzného krále Jiříka z Poděbrad a svých bratří Tobiáše a Beneše z Boskovic, vyplatil panství hukvaldské po 70 let zastavené a hrad za válek husitských porouchaný opraviti dal r. 1467.[1])

V témž roce zvláštním výsadním listem, daným na Hukvaldech v úterý Hodu svatého Ducha obnovil a potvrdil biskup Vilémovi z Hlusovic veškeré svobody od Jana Čapka získané.[2])

K fojtství patřily „dva lány role svobodné s seděním, má také tu každý šestý lán, kterýž se všemi poplatky a důchody ročními fojtství přísluší, krom domův, kteříž role nemají, jest také vin spravedlivých soudem odsouzených třetí díl k fojtství. Můž také vedle starodávného vysazení míti k tomu fojtství deset jatek masných, deset (krámů) chlebných a deset ševcovských,[3]) mlýn svobodný, kterýž šest kol míti může i má k tomu lázni svobodnú a ryb lovení k svému toliko stolu a potřebě ve vodách, pokud meze toho městečka zasíhají, může i zvěř honiti krom však veliké v lesích a horách panských.“ Také se jmenovanému Vilémovi dovoluje ze „zvláštní milosti, aby to fojtství s jeho svrchu psaným příslušenstvím k svému dobrému zapsati, zastaviti, prodati a směniti mohl s lidmi zachovalými, dobrými a nám a kostelu našemu hodnými bez všeliké překážky.“ Jako svědkové uvedeni bratr biskupův urozený pán z Boskovic, rytíř Václav z Baště a ze Všechovic a panoše Jan . . . z Petřvaldu, manové kostela olomuckého.

Papež nařídil za nedlouho, aby biskup zakázal přijímání pod obojí způsobou a nejen aby opustil přátely královy, ale také nad králem kletbu vyřknul.[4]) Vojska královská hubila pak panství

[1]) Edv. Vaculík: Pod Hukvaldy, str. 16.

[2]) Originál v městském archivu.

[3]) Jatky masné, chlebné a ševcovské jsou prastaré a náleží k oněm výsadám, které sobě zakladatelé zpravidla hned při založení města vyhrazovali. (Dr. Jos. Beck: Geschichte der Stadt Neutitschein 1854, str. 105.)

[4]) Archiv český IV., 121, 133.

biskupské a biskup musel nové půjčky učiniti. Nástupce Tasův Jan Vítěz (1484—1497) uzavřel smlouvu s bratrem zemřelého biskupa, že mu zůstanou Hukvaldy až do smrti, ale nástupce bude povinnen postoupiti panství biskupovi za 6000 zlatých moravských.[1])

Utěšený rozkvět městečka byl zastaven a přerušen neblahými válkami, jež vyvolal ctižádostivý uherský král Matyáš Korvín. Jen zvolna se zotavovaly z utrpěných pohrom zvláště pohraniční kraje moravské, když po smrti Matyášově dosednul na uherský trůn český král Vladislav Jagajlovec (1491).

Války s Turky za vlády Ferdinanda I. (1526—1564) uvalily na městečko nové útisky a svízele. V těchto neblahých dobách mnohé živnosti městské opuštěny a též výsadní listiny zkázu vzaly.[2])

Biskup Marek k prosbě purkmistra a starších „jakož nadání na týdenní trh a jarmark válečnými časy ztraceno bylo“ opětně povolil trh týdenní v úterý a jarmark v ten úterý po sv. Janu Křtiteli a kdyby sv. Jana v ten úterý se trefilo, tedy v tom dni po sv. Janu, totiž v úterý „ochtabní“. Dto v Kroměříži v pondělí po sv. Filipu a Jakubu l. 1556.[3])

Týž biskup po třech letech přidal ještě druhý jarmark v úterý po sv. Václavě. Také je zachována zpráva o výrobě železa v té době ve frenštátských hutích. Biskup poslal z Hukvald v úterý po slavném Narození Pána Krista dva centy „železa frynštatského na probování, kteréž tak dobré jako rakouské býti mělo“, do Kroměříže, aby z něho hřebíky, podkovy atd. zhotovili.[4])

V roce 1568 koupil urozený vladyka Kašpar Boček z Malejova, hejtman osoblažský, železný hamr pod Frenštátem. Biskup Vilém Prusinovský z Vickova (1565—1572) udělil mu znamenité výsady. K hamru příslušel mlýn moučný, pila, role a luka. Držitelé hamru směli dříví k stavbě a opravě toho hamru i k pálení uhlí v horách hukvaldských (však beze škody dříví medařskému) bráti; pro čeládku, dělníky a domácí potřebu masaře chovati a dobytek dáti bíti, chléb pro sebe a dělníky péci a pivo vařiti.

---

[1]) Kinter: Herrsch. Hochwald., str. 16.
[2]) Ambroz: Upomínka atd. 1893 M. Frenštát 1904, str. 44.
[3]) V. Prasek: Rukopisná kniha. Viz oddíl: Rodáci.
[4]) Kinter: H. Hochwald., str. 8.

Biskup Jan Grodecký (1572—1574) vysadil městečku nové dva trhy roční, jeden v úterý po Novém Létě a druhý v úterý po neděli provodní „s freiunkem svobodným", tak aby na těch jarmarcích jedenkaždý, domácí i přespolní člověk, zvláště při frejunku, koně, dobytky malé i veliké i jiné všelijaké krámské i kupecké věci kterýmižko-li jmény se jmenovati mohou, svobodu měl kupovati i prodávati. Stalo se k prosbě purkmistra a starších v pátek po sv. Bartoloměji v Kroměříži léta 1577.[1])

Biskup Stanislav II. Pavlovský.

V náboženských sporech v 16. století muselo městečko mnoho zakusiti a přišlo také o své bývalé tržní právo,[2]) kteréž mu bylo biskupy Markem Kuenem a Janem Grodeckým obnoveno. Největší péči věnoval Frenštátu biskup Stanislav II. Pavlovský (1579—1598), jenž se stal obnovitelem, ba téměř novým zakladatelem jeho.

V krásně psané listině pergamenové[3]) čteme, že před biskupa předstoupili „opatrní purkmistr a konšelé" na místě vší obce se vší ponížeností prosíce, „poněvadž pořádně vyloženého práva, nadání a jiných svobod jako jiná města a městečka v knížetství biskupství olomuckém až posavad od předkův" jeho nemají, aby jim „práva a svobody právní, jakožto biskup olomucký, kníže a pán jejich vysadíc, na to jim list pod pečetí ... dáti a těch pořádků, živností a obchodů, kterýchž od starodávna v užívání byli, jim milostivě příti a stvrditi ráčili", povolujíce se z užitku z rolí, koutův, zahrad a pasek, „kteréž ku gruntům svým v držení měli a mají povejšiti a přičiniti".

V úvodu vysvětluje biskup, že je nutno státi věrně při církvi, poněvadž tam „kde víra pravá a religie svatá a katolická hyne, tu požehnání a kázeň boží ustává, sekty, bludy a kacířství všelijaká povstávají, křesťanská láska stydne, upřímnost mezi lidmi se tratí". A proto, aby se všemu zlu předešlo, nařídil: „aby v tom městečku nyní i na časy budoucí žádný z obyvatelův, též podruhův a hoferův trpěn a přijímán nebyl, než toliko kterýžby nepodezřelý

---

[1]) Opis opatřil prof. Prasek pro městský archiv. Viz čl. Rodáci, Rukopisná kniha.

[2]) Kinter: Herrsch. Hochwald., str. 34.

[3]) V městském archivu.

a dobře zachovalí lidé jsouc religii svaté katolické římské byli . . ." Také nařídil, „aby cechové, kteřížkoli při tom městečku vyzdviženi budou, korouhve a svíce v kostele měli a na den a přes oktáv Těla Božího, když se procesí drží s těmi korouhvemi a svícemi rozžatými před velebnou svátostí chodili, a to každého roku s pilností vykonávali". Také byli povinni v neděli a ve svátek na mši, kázání a požehnání choditi, neméně ku zpovědi o velikonoci. Farář a hukvaldský úředník měli dohlédati na obyvatelstvo, zda tyto povinnosti plní; neposlušní byli trestáni a „jest-li by se pak toho vykonati zoumyslně zbraňoval, z městečka pryč vypověděný".

Městečko mělo požívati všech práv, „ve kterých město Příbor sedí a se jimi buď z práva nebo z starodávných dobrých a chvalitebných zvyklostí a obyčejův spravuje". Hranice obce určeny takto: Potok starý Bystrý od hor až po černé lesy odděluje městečko od Tiché „a též ty klučeniny a paseky od lesů černých podle téhož potoka, což již vypleněno jest po potok, jenž slove Černý". Zašlé vsi Lichnovy, Grenthovy a Butnařov[1]) se všemi pasekami až po černé lesy městečku daroval. Bratr biskupův urozený vladyka Valentin Pavlovský z Pavlovic s některými biskupovými many prohledli veškeré pozemky frenštátské a stanovili plat z rolí, koutů, zahrad, klučenin a pasek na 25 zlatých a 6 gr., 1 zlatý po 30 groších a groš po 7 penězích bílých, jak to do register panství vloženo a zapsáno.

Směli sobě „v horách dříví k palivu a k stavivu tu, kdež se jim od hajných z poručení ouředníka aukvaldského, nynějšího i budoucího podle uznání potřeby jich vlastní ukáže a dopustí sekati a bráti".

Kunčice, Lichnov, Bordovice, Vlčovice, Kopřivnice, Drholec a půl Závěšic přiděleny „jak od starodávna náležely" ku právu jejich i k správě duchovní kromě Drholeckých a Závěšických, kteří pro svou blízkost k faře příborské „jsou obráceni". Odúmrtí „ze zvláštní lásky" jim odpuštěno ale tak, aby pátý díl odumřelého statku na kostel frenštátský s vědomím a vůlí olomuckých biskupů připadal a obracován byl.

Za ty milosti byly povinni: Opatřiti honce k honům v panských horách, tenata do hor i z hor do městečka dovážeti

[1]) Wolný v Top. Mor. I., str. 170, napsal Lichnový, Gruntový a Butnařov.

a ulovenou zvěř na Hukvaldy donášeti nebo dovážeti, pstruhy k potřebě biskupově loviti a pod zámek do alteře odvážeti. Když se v horách bukvice urodí, směli dobytek vepřový v lesích pásti a za to byli povinni odváděti na zámek určité množství ovsa, též horní obroky dřevěné, cožby jich kde přišlo, platy a podatky ... na zámek přivážeti a oddávati. Fůry k stavení zámku i pěší roboty jak město Příbor i jiná městečka vykonávati, cestu pod zámkem opravovati, též na oboře podle vyměření mesla dělati a opravovati.

Povolil městečku týdenní trh každé úterý a výroční trhy čtyry, totiž: v úterý po sv. Janu Křtiteli a po sv. Václavě, jak byly jim uděleny od biskupa Marka a Jana, k nimž přidán třetí po Novém Létě a čtvrtý po neděli Provodní.

Obec s přidělenými vesnicemi byla povinna vyčepovati ročně bečku vína o deseti vědrech; biskup je této povinnosti sprostil za poplatek 4 zlatých (a to polovinu platu o sv. Václavě a druhou o sv. Jiří).

Konečně biskup dovolil, „aby mohli fojtství Frankštadtské vejsadně na obec skoupiti a role mezi sebe rozprodajíc, dům toho fojtství v rathous proměniti". Plat ze mlejna k tomu fojtství patřícího stanoven na roční 22 groše a „za ten toho fojtství propuštěný Auffung a jiné povinnosti po pěti zlatých však rozdílně, totiž jednu polovici" o sv. Václavě a druhou o sv. Jiří oddávati a spravovati. Listina byla vydána na Hukvaldech ve středu po sv. Matouši l. P. 1584.[1])

Byli také povinni dodávati na zámek každoročně vola. „Poněvadž mnohdykráte se přitrefovalo, že takového vola hodného dostati bez obtížností svých nemohli", vyhověl biskup jejich žádosti, aby na budoucí časy za takového vola 8 zlatých ve dvou lhůtách jako svrchu uvedené platy odváděti směli.[2])

Za tuto přízeň poskytli vděční měšťané biskupovi značné pomoci, když konaje různé cesty, komise a práce králem Rudolfem II. na něj vkládané, značně se zadlužil, dávajíce mu od roku 1588 po čtyry leta za sebou po 200 zl. ročně z dobré

[1]) Dto. 25. září 1584 (sv. Matouše bylo v sobotu dne 21. září). Viz Městský archiv.

[2]) Dto. 25. srpna 1584 (sv. Bartoloměje bylo ve čtvrtek dne 24. srpna).

vůle, ačkoliv právě v tu dobu a v letech následujících nemalých běd a nesnází zakoušeli.

Navštívila r. 1585 Frenštát hrozná rána morová, která v době od sv. Maří Magdaleny (22. července) do sv. Martina (11. listopadu) 313 osob do hrobu sklátila. V r. 1590 byli měšťané poděšeni zemětřesením a domnívali se mnozí, že nastal soudný den.

Obr. 18. Na Kozbachu.

Následující velké sucho přivodilo drahotu a nedostatek všech věcí, rok na to průtrž mračen způsobila povodeň, která vyryla hluboký výmol v Dolní ulici a zanechala po sobě potok Kozbach.[1]) (Obr. 18.) Také zničila základy nového kostela, který chtěli měšťané stavěti v Dolní ulici (nyn. č. 489 a 490). (Obr. 19.)

[1]) Výmol počínal na náměstí poblíž místa, kde stojí nyní sloup mariánský a byl tak úzký, že se v něm dva vozy nemohly minouti. Chtěl-li kdo jeti z náměstí, musel napřed projíti výmolem, aby seznal, nejede-li někdo do města. Výmol byl místy až 2 sáhy hluboký, mezi č. 10. a 11., pak 490. a 491. byly mosty, pod které mohly vjeti vysoko naložené povozy; r. 1822 byl zasypán. Kozbach způsobil nejednu povodeň, nejhroznější dne 24. srpna 1846., kdy zatopil stodoly na Záhuní a odnesl celou chalupu.

Takové povodně, činící veliké škody na lidech, statku a úrodě, opakovaly se v letech 1593, 1595 a 1598, z nich poslední „po všem světě byla, i v Čechách, zvláště okolo Prahy“.[1])

Do zániku hutí.

Smutně skončilo století šestnácté a následující nebylo obyvatelům města nijak příznivější.

Obr. 19. Dolní ulice.

Hned l. 1602 naříkal nejmenovaný písař městský na „neslýchaný útisk“, který se Frenštátu stal tím, že bylo do městečka vloženo 50 vojáků, jež museli měšťané po 13 dnů živiti, dávajíce jim čtyřikrát za den jísti „masa, pečeně a kury rozmanitě strojené“ a při každém jídle co mohli piva vypíti.

V roce 1607 objevila se v městečku opět děsná rána morová, na kterou zemřelo od sv. Maří Magdaleny do Nového roku 184 osob.

V roce 1610 „za času pana purkmistra Jana Soboty a starších jeho Jana Mrázka, Mikuláše Skupého, Jana Kubečky, Jiříka Parmy

[1]) Ambroz: Z dějin města. „M. Frenštát p. R.“ 1904, str. 46. a 47.

na ten čas budoucího úřadu, totiž v městečku Frankštatě v tom čase se přihodilo snad z dopuštění božího, že se zvon veliký rozbil, kterýžto zvon nebyl od přelití starší sedm roků a koštoval 400 zl. a byl 18 centů těžký a nemohla obec bez toho zvonu být. Smluvili mistra z Holomouce zvonaře, jménem Kašpara Gustara, aby u nás v městečku Frankštatě z toho zvonu starého jiný hodný zvon zase 18 centů slil a k tomu zvonu starému znovu jiné spíže (slitiny) 2 centy přidali, od kteréhožto zvonu z centnýře jednoho měli jemu dáti po 3 zl. a za stravu nebo na chování též 3 zl. na každý týden dávati a kterýžto v městečku Frankštatě počal okolo toho díla v hamře pod Frankštatem, a to na den sv. Jiří dělati a dělal pilně 14 neděl. Po 3 razy jest ho slíval a po každé se jemu nezdařil, naposledy ten mistr od všeckého hned tam z hamru utekl, popáliv spíže, peníze vybrané měl, vše sumy na to dílo 40 fl. tak jsme na spíži a na jiné potřeby vynaložili, v inventáři kostelním se to najde, že nás ten zvon koštoval sumy 651 zl.“ [1])

Gustar byl na soudě olomuckém odsouzen k pokutě 50 zl. Měšťanům bylo se ohlednouti po obratnějším mistru, kterého našli ve Strážnici. Tomu se dílo podařilo, přelil zvon v radnici hned na ponejprv a při tom i Příboru ulil nový zvon o 11 centnýřích.[2])

Hrozná bouře třicetileté války (1618—1648) krutě zasáhla v osud městečka. Na lepší bezpečnost vložil hukvaldský úředník l. 1619 do města jeden praporec pěchoty drábů, jež město po čtyry neděle živiti muselo a tak způsobeny městu útraty na 980 zl. Téhož leta zabaveno zboží hukvaldské od stavů moravských („pánů rebelantů“) a dne 11. září všechno panství slibovalo člověčenství (poddanství) moravským stavům, a úředníkem ustanoven Alexandr z Radějova „s jedním praporem Hanáků“. Mysl obyvatelstva, přestrašena jsouc bouřlivými a krvavými událostmi, o nichž často báječné a nejasné zprávy do města zalétaly, a uvažujíc o náhlých proměnách právě zběhlých, vykládala zatmění slunce, jež se před polednem dne 4. června 1620 událo, za hrozivé a výstražné znamení nebeské. Zmíněný písař, vylíčiv dopodrobna celý zjev, napsal: „Ty tři slunce na nebi znamenají

---

[1]) Dle starého zápisu v městském archivu.

[2]) Ambroz: Z dějin města (Město Frenštát p. R. 1904), str. 48.

v světě velké pohromy, to mezi pány světskými, totikéž i duchovními."[1])

Kozáci polského krále Zikmunda, švakra císaře Ferdinanda II. v počtu 12.000 mužů hubili Opavsko i Těšínsko, plenili zámky, zneuctívali ženy a dívky, brali koně pánům i sedlákům. Dne 6. února 1620 vpadli na Moravu a řádili hrozně, v Novém Jičíně byli 4 popraveni.[2])

Okolo sv. Ducha téhož roku přitáhlo na panství hukvaldské 1000 „rejtharů pánů stavů moravských rebelantův", ale již 17. července slibovali poddaní zase člověčenství panu Pavlovi z Ditrichštejna a obdrželi za úředníka na Hukvaldech Jiříka z Harasova. Měšťanům uloženo dávati na „dráby na zámku" (posádku) měsíčně po 10 zl. Následujícího roku stal se hukvaldským úředníkem Jan Kryštof Orlík.

V té době vzbouřili se Valaši na Vsacku, poddaní hraběte Albrechta z Valdštejna, který bojoval na Moravě pro císaře. Valaši přepadávali a plenili statky okolních katolických vrchností, nešetříce ani statku své vrchnosti — Lukova.[3]) Také v Malenovicích a Vyzovicích loupili a odhadován jejich lup výše 300.000 zl. Vzbouření se opakovalo v následujících letech.

Morová rána vypukla opět v roce 1624 a zahubila 100 lidí.

Válečný hlomoz blížil se zvolna městu od hlavní cesty poněkud vzdálenému. Lid knížete krnovského vypálil v roce 1625 Nový Jičín. „Toho času Valaši a poddaní meziříčští, vsetínští, brumovští, lukovští, světlovští a jiní za pána sobě kníže krnovské vzali, zámky a města rabovali a na toto panství naše (hukvaldské) mocí se třeli." Když pak téhož roku Španělové z Těšína na Moravu „zpátkem táhli, proti nim se Valachů J. M. C. (Jeho Milosti Císařské) zprotivených do 1800 sebralo".

V roce následujícím vtrhl do Frenštátu Mansfeld, prchaje tudy do Uher po porážce, kterou mu způsobil Valdštejn na mostě desavském. Nevázaní jeho žoldnéři, roztrpčení utrženou porážkou

---

[1]) Jos. Janda: Pamětní kniha. Viz Rodáci.

[2]) Dr. Beck: Geschichte der Stadt Neutitschein, str. 178. R. Dvořák uvádí jen 4000. Děj. Mor. III., str. 555.

[3]) M. Václavek: Dějiny města Vsetína. II. vyd., str. 35.

a trpíce nedostatkem všech potřeb, hrozně město drancovali a měšťany děsně utiskovali.[1])

Kardinál František z Ditrichštejna (1599—1636) městu všecka práva, „která sobě od předka ... slavné paměti Stanislava Pavlovského, biskupa olomuckého, nadané a udělené měli, schváliti, obnoviti, milostivě potvrditi i jiné artikule tomu městečku prospěšné z milosti a štědroty... knížecí přidati ráčil" listinou danou v Kroměříži dne 13. prosince l. 1628.[2]) Osvobodil purkmistrem Janem Sobotou v r. 1619 „gruntek ležící poblíže Vrablova (nyn. č. 431 v Dolní ulici) na chování lidí chudých (špitál)", darovaný ode všech platů.[3]) Za roční poplatek 20 tolarů mor. udělil městu právo „pálené (kořalku) páliti a šenkovati". Také směli sůl kamennou kupovati a prodávati, rozsekavše balvan na kusy. Z každého balvanu a z každé fůry soli do města dovezené měli měšťané do důchodů hukvaldských po širokém tolaru platiti.

V té době počaly asi železné hutě klesati, jelikož byly rozprodávány. Zachovány jsou zápisy kupů z let 1613, 1622, 1629, 1641, 1648 a 1651, jenom posledně zakoupená od ouřadu Matějem Bartošův hamřiska obecní, jmenovitě dvořiska od cesty až po vodu za 25 zl. zůstala až podnes v rodu kupitelově.[4]) Kdy hutě úplně zanikly, nelze určiti; snad se to stalo ve válce třicetileté, snad po vpádu Kuruců v r. 1680, kteří zplenili železárny frýdlantské.

Strašný mor, který po vpádu Švédů na Moravě na všech stranách řádil, neušetřil ani Frenštát, kde v r. 1645 podlehlo mu 213 osob. „Člověk dostal horyč (horečku), oči se mu zapálily počal kýchati, na těle se mu vyrazily puchliny (boule), které hnisaly, za 5—6 dní zemřel." Když mření ve městě přestalo, postavili měšťané dvojí kamenné muky Boží, jedny u cesty k Tiché a druhé k Lichnovu.

V roce následujícím vtrhli do města v noci Švédové a nadělali zde mnoho škod; konečně museli občané ještě velké výpalné („renc") zaplatiti.[5])

---

[1]) Jos. Janda: Pam. kniha.

[2]) Originál je v městském archivu.

[3]) Viz oddíl: Rodáci.

[4]) Knihy chalupnické města Frenštátu v měst. archivu; dle sdělení P. Vojt. Plotěného.

[5]) Janda: Pam. kniha.

Válkou třicetiletou ve všech zemích, zejména v Čechách a na Moravě mnoho obcí zpustlo neb zaniklo. Nejhůře dařilo se krajům na rovinách, osady horské byly více ušetřeny a dříve se zotavily. V úředním popisu, který byl konán pro upravení berní r. 1656 seznáváme, že měl Frenštát tehda 167 domů, z nichž nebyl ani jeden pustý, kdežto Příbor z 267 domů měl 14 pustých.[1])

Arcikníže rakouský biskup Leopold Vilém (1637—1662) obnovil všecky dosavadní svobody městské a obdarování, „nýbrž i obzvláštní náchylností k lepšímu jejich obživení a odvádění náležejících povinností následující nové svobody nadati a propůjčiti“ ráčil:

Aby plátenní mandlovna, kterou v r. 1643 na špitálním gruntu vystavěli, „městečku Frankštadtu na věčnost k užitku zůstávala“, ale důchody z ní aby toliko na kostel a „téhož kostela usluhující“ vynakládány byly. Dovolil, aby za mýto dle zvyku „od dávných pominulých let“ odváděli do hukvaldských důchodů ročně 20 zlatých moravských. Dopřál jim „až posavad pokojně užívající svobodný pivní šenk“, však bez vysazování aneb šrotování téhož do dědin. Tolikéž směli dříví na palivo a stavbu „bez dalších ouplatkův“, jak jim bylo biskupem Stanislavem II. vysazeno, bráti. Sirotky a vdovy na panství (nikoli z poddanosti) směli k stavu manželskému propouštěti a každoročně o tom oukvaldskému úředníku zprávu podati. Konečně nařídil, aby ouřad každoročně od oukvaldského hejtmana byl obnovován a „počty tak kostelní jako i obecní bedlivě prohlíženy a radificírované byly.[2])

Doba zkázy.

Veliké neštěstí stihlo Frenštát v roce 1661. Dne 19. listopadu mezi druhou a třetí hodinou po půlnoci vypukl oheň v nynějším čísle 8., jemuž padlo za oběť celé náměstí, radnice, kostel, fara, škola (nyn. č. 497), pivovar (uprostřed náměstí), 4 sladovny a 19 chalup v ulicích. Ze 33 „měšťanů“ (právovárečních) 4 přišli na mizinu.[3])

---

[1]) F. A. Slavík: Morava a její obvody ve Slezsku po 30leté válce. Telč 1893. Díl II., str. 136.

[2]) Dáno v Praze dne 5. m. prosince 1657. Originál v městském archivu.

[3]) Viz článek Pivovar. Sdělil And. Hurt, odbor. učitel v Mor. Ostravě.

Časté nájezdy z Uher na Moravu způsobily mnoho zla. Po všecka století byla Morava svými sousedy a jejich spolčenci sužována. Válka třicetiletá a spolek Maďarů s Turky, kteří jejich povstání usilovně podporovali, zanechali po sobě děsnou „památku".

R. 1663 sdělil moravský tribunál vrchnímu slezskému úřadu ve Vratislavi, že tatarský chán vyslal asi 40 vyzvědačů na Moravu a do okolních zemí, aby zkoumali důkladně všechny poměry vhodné pro vpád do země.[1])

Trudné ty poměry měly arci citelné účinky na mravy a společenský život. Lid klesal povážlivě jsa stále vydán různým nebezpečím a nemaje nikoho, kdo by se ujal duševní výchovy jeho.

Smutným dokladem mravní pokleslosti jest listina, vydaná biskupem Karlem hrabětem z Lichtenštejna (1664—1695) „na pevnosti Hochwaldech 24. oktobra 1665". V Úvodu se praví, že všelijaké nepořádnosti se ukázaly, které by se uspořádaly, nevyhnutelná jest potřeba, tak aby chudobný spolu s bohatým živu býti a v jednom i v druhém rovnost se pozorovala, všechny škodné nepořádnosti se vyvrhly a na budoucí časy obzvláštně obecní zlé, jak před tím se stalo, aby se spořádalo".

Nařizuje se: Obecní spory buďte jen v obecní kanceláři přednášeny. Když přijde „šenk" piva a vína na „rathaus", má se to díti ve prospěch obce a nemá se mezi měšťanstvem vypíti nebo peníze rozděliti.

Válečné výdaje zůstanou jak bývalo. Sirotčí peníze aneb majetek buďte zajištěny pod zemské interese a řádně spravovány. Chce-li kdo psáti poslední vůli, mají býti povoláni dva svědkové, po smrti buď provedena inventura a majetnost poručníkovi vydána jenom na kvitanci. Každoročně buďte poslední vůle s inventářem srovnány a na Hukvaldy pod ztrátou úřadu a velkou pokutou odeslány. Cechové zachovávejte své artikule! Obzvláštní pozor třeba míti na pekaře a řezníky. Obecní dluhy buďte spláceny a nerozmnožovány. Majetek buď vtažen do městských knih. Polovina vytěženého vosku musí býti odevzdána hukvaldskému

[1]) R. Dvořák: Děj. Mor. III., str. 656. D'Elvert: Schriften XV., str. 6. Viz čl.: Z děj. všeob.

purkrabí za obyčejnou odměnu.[1]) V těžším případu kriminálním mají žádati o radu v Ostravě a v ještě těžším v Kroměříži. „Vše pod pokutou ztráty privilegií má se konati.“[2])

V lesích biskupských pod horami usazovali hukvaldští úředníci pasekáře, kteří vymýtivše kus lesa stavěli chýše a okolní půdu v role vzdělávali. (Obr 20.) Za to byli povinni konati v určité dny

Obr. 20. Chýše v pasekách.

„dřevní“ robotu. Takto stále vznikající paseky příslušely ku právu a obci frenštátské, která proto přidržovala pasekáře k některým robotám městským, což ovšem bylo na újmu panských robot. Vznikla proto kyselost mezi úředníky hukvaldskými a měšťany, až konečně biskup chtěl město veškerých práv a svobod zbaviti a pasekáře z obce frenštátské vyloučiti. Vypravili se proto purkmistr a obecní rada v r. 1677 na Kroměříž se snažnou prosbou, aby milostivého odpuštění dosáhli. Podepsavše revers, že nebudou

[1]) Viz článek: Včelařství.
[2]) V městském archivu.

pasekářům v panské robotě brániti, aniž jich k jakýmkoli robotám potahovati, propuštěni byli v milosti a veškeré výsady a svobody městské znovu potvrzeny, avšak nijak nebyly jim rozmnoženy, jak se pravidlem stávalo za předchůdců i nástupců (v listinách čteme „potomků“) Karlových.[1])

Do této doby asi spadá následující spor obce s panstvím, který zapsal farář Martin Benedikt Robotský v Pamětní knize: Panství postoupilo Frenštátu k užívání les Kladnatou na úpatí Radhoště za roční poplatek deseti dukátů. Po letech chtěli se Frenštátčané lesa zbaviti, litovali deseti dukátů, když dříví vůkol všude dost zadarmo. Jelikož panství nechtělo od poplatku upustiti, vedena soudní pře, při které Frenštát vyhrál.[2])

V Uhrách vzmáhalo se povstání, jehož vůdcem se stal odvážný mladý šlechtic Emerich Tököly. Nové nebezpečí vpádu uherského hrozilo Moravě. Proto mimo jiné bylo nařízeno, aby na hranicích byly na význačných místech zapalovány hranice, jakmile by se přihodil nepřátelský vpád do země. Ustanoveny k tomu: Lípová Hora u Strážnice, Javorník u Ostrohu, Lysá Hora u Světlova, Francova Hora u Brumova, Radhošť, Javorník u Lukova a hrad Buchlov.[3]) K osazení a střežení hranic doufali stavové vystačiti se 2000 mužů pěších a jízdních, k jejich podpoře najato 400 Valachů z panství Hukvaldského, Meziříčského a Bystřického, jiných 400 vedl Jiří Škoda na hranice. Povstalci loupili tehda jenom báňská města v severních Uhrách a proto byl branný lid v listopadu a prosinci propuštěn a ponecháno ve zbrani jenom 173 Valachů ze jmenovaných panství. Tak uplynul rok 1678. V následujících dvou letech strašný mor z Uher na Moravu „zavítal“ a tisíce obětí sobě vyžádal. Avšak povstalci uherští se moru toho nelekali, nýbrž v červnu r. 1680 učinili opětný vpád na Valašsko, zapálili a zloupili Brumov, Klobouky, Světlov, Frenštát, zajíždějíce až k Místku a Frýdku.[4])

Frenštát byl vypálen a pohuben dne 16. června 1680.[5])

---

[1]) Viz Trojanovice.

[2]) Sdělil Al. Dostál, správce školy v Trojanovicích.

[3]) D'Elvert: Schriften d. hist.-stat. Sektion XV. Band, str. 31.

[4]) Václavek: Dějiny města Vsetína, str. 80. a 81.

[5]) Dvořák: Dějiny Moravy III., str. 171.

V den sv. Trojice z rána vpadl Šuhajda s Kepusem[1]) v čele 300 rebelantů „Kuruců"[2]) do Frenštátu, který vyrabovali a naposledy vypálili. Kostel sv. Martina po požáru z r. 1661 teprve v sobotu obnovený, již v neděli svůj konec vzal.[3]) V horním kostele sebrali stříbrné ciborium, velebnou svátost, hostie po zemi rozházeli, kameny oltářní potřískali, dvéře do sakristie vyrazili a veškeré stříbro pobrali. Shořelo celé náměstí, farní kostel, fara, škola, radnice, pivovar a 62 chalupy v ulicích.[4]) Měšťan Jiřík Michna, tehda „třicátný" byl odvlečen a po čtrnácte dní zajat, až ho město vyplatilo.

Mimo nepřátelské vpády bylo město stiháno živelními pohromami, zvláště povodně často záhubu s sebou přinášely. Smutně památným je rok 1657, ale také jiná léta bývala se zármutkem vzpomínána. Vizitační komise, která v letech 1669—1679 celou Moravu prohlédla, shledala ve Frenštátě 20 domů pustých, z obydlených 147 do r. 1749, jenom 24 zůstalo v majetku tehdejších rodů.[5])

Uvedený nájezd nepřátel byl jenom předzvěstí války s Turky, kteří v r. 1683 přitáhli k Vídni a od 7. července do 12. září ji obléhali. V pozemkových knihách jsou také při letech pozdějších zmínky o domech shořelých a „chalupách nemálo zpustošených". V r. 1683 měšťané Novojičínští vytáhli k Frenštátu, aby ho osvobodili z útisku uherských „rebelantů".[6])

Doba úpadku národního.

Válka 30letá ztenčila počet obyvatelstva čes. zemí na čtvrtinu. Nebylo lidí vzdělanějších, jelikož byli z vlasti vypovězeni, nebylo těch, kdož by mohli a chtěli poučovati široké vrstvy národa na sebe odkázaného, vésti jej k pokroku všestrannému. Nastal

[1]) Snad zkomolená jména přívrženců Tökölyho: Mat. Szuhaye a P. Szepeše. Ambroz: Z dějin města, str. 52.

[2]) Kuruci je zkomolenina z lat. crux, cruciatus t. miles, cruciati (kříž, křižák, křižácká výprava). Když táhli křižáci Uhrami do Palestiny (1096 a 1206), páchali tam všeliké nezbednosti. Proto dáno později jméno Kuruc i Turkům, povstalcům a j. loupežným bandám. Václavek: Dějiny města Vsetína, str. 84.

[3]) Schwoy: Topographie Mährens. Wien 1793—1798 III., str. 42.

[4]) Janda: Pam. kniha.

[5]) Slavík: Morava po 30leté válce, str. 203.

[6]) Wolný: Top. Mähr. I., str. 561.

všeobecný úpadek národního sebevědomí, vzdělanosti a přirozeně nutný následek všeho — bída duševní i hmotná.

Ze zvyku domáhali se arci také potvrzení bývalých výsad a práv, avšak v životě veřejném bujela nevědomost, netečnost a otrocká poddajnost.

Když císař Josef I. (1705—1711) zvláštním patentem v roce 1708 dal vyhlásiti poplatek 1 zl. 30 kr. z hudeb v hospodách pořádaných, purkmistr a rada obce Frenštátu se sice uvolili poplatek za každou hudbu platiti a ustanovili za výběrčího této nové daně počestného a zachovalého měštěnína Kašpara Mechla, než pak zvláštním listem od sebe vyhlásili, že v městečku stálého domu šenkovního není, nýbrž dle obyčeje dávného 37 měšťanů (na náměstí) právo má dle pořádku šenkovati, což se tím způsobem děje, že vždy dva zároveň šenkují, jeden svou várku piva a druhý pět věder vína. Potom pak následující dva vyvěsí věnec a korbel. Avšak že při šenkování vína po celý rok nebývá hudby a při výčepu piva též velmi zřídka. (?)

Nemalé vzrušení způsobila událost, která se následujícího léta sběhla. Jedné noci vloudili se do města zbojníci a začali se dobývati do domu nyn. č. 22. Dvéře domovní byly pevné a loupežníci nemohli se dovnitř dostati. Hospodář téhož domu byl muž neohrožený. Tiše stál za dveřmi, až lupiči udělali do nich otvor a jeden z nich ruku jim prostrčil. Ruky té pevně se chopiv, hospodář způsobil veliký pokřik. Loupežníci, bojíce se vyzrazení a pomsty, usmrtili svého soudruha, hlavu od těla oddělili a vzavše ji s sebou do hor, prchli. Trup nepoznaného loupežníka byl pak pochován v lese u Rožnova.[1])

Biskup Volfgang hrabě ze Šratenbachu (1711—1738) obnovil městské výsady listinou ze dne 21. února 1713 v Kroměříži danou, chtěje tomu, aby zdejší občané „nyní a na budoucí věčné časy bez všeliké překážky pokojně zůstávali a zachováni byli.“ Osvobodil také měšťany od „zapravování a placení mejta . . . panského v dědinách Bordovicích a Velčovicích“, kdykoli pojedou těmi obcemi pro svoji vlastní potřebu, „však toliko s obilím a podobnými potřebami k svému vlastnímu vychování“. Jestliže kdo převážel plodiny pro zisk, musel mýto platiti.

---

[1]) Ambroz: Z dějin města, str. 53.

Upravil šenkování piva a vína, jelikož „posavade žádné jisté výsady nebo počtu, kolik by jich býti mělo, nemají;" ustanovil „na budoucí věčné časy k uvarování vší nepříležitosti a uvedení dobrého pořádku třiceti sedm domů šenkovních . . ., kteréžto dle obyčeje svůj právně mající šenk řádně provozovati a při takovém proti vší újmě a překážce jiných toho práva nemajících domův a sousedův budoucně po všechny časy od . . . nynějšího i také příštích hejtmanův a oficírův hochvaldských vším způsobem háješi a pokojně zachováni býti mají."[1])

Téhož roku řádil ve Frenštátě neštoviční mor, jímž zemřelo 186 osob. Paměť této děsné rány připomíná Boží muka, postavená na mezi u cesty do Rožnova. Mor v r. 1715 na Moravě zuřící nebyl sice do Frenštátu zavlečen, ale „drahota a veliké soužení" toho léta byly. Za to v letech 1724—1726 byla taková úroda, že měřice obilí (rži) stála jen 12 grošů českých nebo půl rýnského (zlatého), měřice žita (pšenice) byla po 14 groších a měřice ovsa po 8 groších. Téhož r. 1726 napadlo mnoho sněhu, pod kterým oziminy uhynuly a velké sucho v následujícím jaře zničilo jařiny. Povstala veliká drahota, hlad a zlé časy. Měřice rži a ječmene byly za $3^1/_2$ zlatého a 5 grošů, pšenice po 4 zl., oves tvrdý („dosti mizerný") byl po tolaru.[2])

Kardinál biskup Ferdinand hrabě Troyer (1746—1758) obnovuje v r. 1747 privilegia městská, učinil výhradu: „Salvo omni eo, cožkoli secundum vicissitudinem temporum[3]) ve příčině ubývání lesů a zneužívání od nich stavebního dříví i paliva vrchnost již nařídila nebo pro budoucnost v tomto případě nařídí a ustanoví."[4]) V témž roce dne 29. srpna potvrzeny městské výsady také císařovnou a královnou Marií Terezií. Úvod a závěr jsou německé, české listiny výsadné svědomitě opsány, vše v úhledné pergamenové knize ve foliu v tuhých deskách a přivěšena krásná „velká" pečeť. Závěr je protkán latinskými větami, jimiž se připomíná, že svrchu psanými městskými výsadami nesmí býti „porušeno právo královské, vrchnostenské aniž kohokoliv třetího".[5])

[1]) Není známo, kde je původní listina, doslovný opis je obsažen v obnovených privilegiích městských císařovnou Marií Terezií a císařem Josefem II.

[2]) Ambroz: Z dějin města, str. 53.

[3]) Aniž by poškozeno bylo více, než okolnosti času dovolují.

[4]) Dáno v Kroměříži dne 18. července l. 1747. Kopie v zem. registratuře.

[5]) Originál v městském archivu.

V době nebezpečných a záhubných válek, jež bylo císařovně hned na počátku vlády za nedílnost zděděných zemí podstoupiti s Fridrichem II., králem pruským, podobá se, že nepřítel do Frenštátu nevniknul, ačkoliv Prusové po dvakráte (l. 1742 a 1758) hukvaldského hradu dobývali. Ale v r. 1758 následkem neúrody nastala veliká drahota a hlad, „že lidé šupky kupovati, větším dílem pak polními bylinami, hadrychem (ohnicí) a kmínem sé živili, ještě toho k dostání nebylo, když jeden před druhým uchytoval."[1])

První olomucký arcibiskup Antonín hrabě Colloredo (1777—1811) obnovil městské výsady v Kroměříži, dne 22. června r. 1781 se stejnou poznámkou, jaká byla po prvé za biskupa Troyera připojena. V témž roce potvrzeny výsady císařem Josefem II. ve Vídni dne 29. listopadu. Jsou také v pěkných pergamenových deskách, na jejichž přední straně je velký dvouhlavý římsko-německý orel, na zadní straně český lev. V soustruhovaném pouzdru je „velká" pečeť se znaky jednotlivých skupin korunních zemí. Úvod a závěr jsou psány německy a hojně protkány latinskými větami, jimiž se nařizuje zvláště šetření lesů a vzájemných práv.[2])

Nejvyšším rozhodnutím ze dne 27. prosince 1786 sdělil krajský úřad v Hranicích, že dosavadní soudy v Brušperku, Štramberku, Frenštátě a Místku koncem března 1787 přestanou a od 1. dubna na vrchnost budou přeneseny. Následkem rekursu těchto měst bylo dne 26. února 1787 stanoveno, že v Brušperku a Frenštátě bude „justice" v místě konána a obyvatelé tedy nemusí na Hukvaldy býti potahováni.[3]) Město dostalo nový úřad, v němž byli 3 měšťané.

R. 1796 počal úřadovati nový magistrát.[4])

Neznámý písař městský popsal na výstrahu potomkům „pravdivý příběh" o revoluci francouzské a vylíčil války císaře Františka II. s Napoleonem I., jichž se jako vojín byl súčastnil. Mimo něj sloužilo u pluku Václava hraběte Colloreda 26 Frenštátčanů, z nichž jen jediný Florián Kopřiva šťastně domů se navrátil, ostatní zemřeli morem v Mantui v r. 1798.

---

[1]) Ambroz: Z dějin města, str. 54. Viz čl. Trojanovice.

[2]) Originál v městském archivu.

[3]) Kinter: Her. Hochwald. Str. 33.

[4]) Viz Správa obce.

Císař František II. vysadil městu kromě dvou již stávajících trhů na koně a dobytek (v pondělí po sv. Janu Křtiteli a po sv. Václavě) dva nové dobytčí trhy na pondělí po Novém roce a po neděli provodní. Stalo se r. 1794.

Sucho veliké bylo v r. 1802 a rovněž po devíti letech (1811) „pro veliké draho byl útisk velký s lidem“, jelikož papírové peníze (bankocetle) klesly na pětinu své hodnoty a později ještě níže. „Kdo měl staré peníze konvenční měny, koupil za zlatku tolik, co jiný za 30 zl. bankocetlí“. Měřice pšenice stála 33 zl., rži 27 zl., ječmene 24 zl., prosa 52 zl. a pohanky 25 zl.[1])

Velké povodně stihly město v r. 1830 a 1846. V posledním roce byla neúroda, brambory na poli shnily. Nastal veliký nedostatek, „lidé jedli rupník (orsej), žaludy, pupeny stromů, lebedu, kopřivy a p.; z hladu vznikl záhubný tyfus, jímž za 2 léta 600 osob pomřelo. Poněvadž se nedostávalo hrobníků, byli povoláni havíři, kteří mrtvé do šachet pochovávali. Občané Valentin Kostelník a Antonín Fiala, prodlévajíce v Brně na trhu, vymohli chudině peněžitou pomoc.[2])

Národní probuzení.

Poněmčující absolutismus koncem 18. a v první polovině 19. století dal také našemu městu na venek německý ráz. Na městském magistrátě se úřadovalo po německu, doma se mluvilo „po našemu“. V záležitostech úředních a obchodních museli se svěřovati několika jednotlivcům, znalým německé řeči. Zábavy byly jenom české, vždyť občané uměli jen „moravsky“.

Již v r. 1836 sehráli ochotníci na sýpce Ježíškova hostince (kde je nyní okresní soud) Klicperovy veselohry: Divotvorný klobouk a Doktora Fausta domácí čepička.

Mocnějšího národního vzpružení dostalo se některým v Uhrách, kde byl volnější tisk. V Pešti stávali na trhu se svým tkalcovským zbožím naproti svým sousedům Rožnovanům, mezi nimiž vynikal zvláště pozdější starosta Michal Jurajda. Tohoto navštěvoval pravidelně známý spisovatel dr. Ruprecht Přecechtěl, kněz řádu Servitů a přiváděl občas také své hosti (Josefa Jungmanna a j.).

---

[1]) Ambroz: Z dějin města, str. 55.

[2]) Janda: Pam. kniha.

Navzájem zval k sobě Jurajdu i jeho krajany a tito přivedli s sebou kdysi také několik sousedů z Frenštátu „na besedu". Návštěva tato měla dalekosáhlých následků; nový svět se otevřel před zraky zdejších občanů. Od té doby přiváželi sobě z Uher časopisy a knihy, které horlivě pročítali a uvažovali; scházeli se u občana Fr. Prachaře, jehož syn, soudní adjunkt, byl prvním průkopníkem národní myšlenky ve svém rodišti. Národní probuzení, s počátku obmezené na malý hlouček nadšenců, ponenáhlu vnikalo do širších vrstev lidu, až vzrostlo v mohutný proud, jehož se však nadšený jeho původce nedočkal, zemřev předčasně v Uh. Hradišti.

Zajímavý ruch vyvolala národní garda v r. 1848. O svatodušních svátcích světila prapor, avšak velitel její syndikus Schuster prodléval v Brně na sněmu. Zástupce velitelův, městský lékař Josef Janda nechal v kostele zpívati píseň: „Wir werfen uns darnieder".

Na večer hovořeno neprávě lichotivě o ranním výkonu gardistů a zvláště nedávno vysvěcený kněz Augustin Parma vytýkal jim zbabělost. Chtěje svým slovům dodati důrazu, vyskočil na stůl, který se překotil; zvuk padajících sklenic přivolal z vedlejší světnice mladíky, jižto se domnívali, že snad Parmovi bylo ublíženo. Gardisté hledali spásu — v útěku. Od té doby mezi mladšími občany zavládnul živější národní ruch.[1])

Bachův absolutismus utlumil také u nás každé národní hnutí, ale rok 1860, kdy konečně trvale prohlášena ústava, našel Frenštát lépe připravený než mnohá jiná města moravská.

Šťastná náhoda přivedla sem za řídícího učitele Antonína Wolfa,[2]) nejen vynikajícího vychovatele, ale také zdárného a neohroženého pracovníka na poli národa. V říjnu 1861 založena Občanská Beseda, která byla jediným veřejným střediskem těch, kdož vědomě se hlásili ku své národnosti. Z Besedy vyšlo v roce 1863 národně uvědomělé obecní zastupitelstvo, které postavilo v čelo obce Valentina Kostelníka, jenž zavedl ihned české úřadování. Ku šťastnému tomu výsledku přispěla velmi Cyrilo-Metodějská

---

[1]) P. Aug. Parma zemřel v červnu roku 1904 jako převor kláštera v Nové Říši. Vše vypravováno dle sdělení „starého vlastence" Hynka Fialky, jenž zemřel v r. 1904 ve stáří 78 let.

[2]) Viz článek: Školy.

slavnost, pořádaná zde 13. srpna 1862, tedy rok před jubilejním rokem, aby se předešlo tříštění. Účast byla obrovská nejen z Moravy, ale také z Čech a Slezska. Proneseno mnoho vlasteneckých řečí a rozdáván nadšený proslov, sepsaný Rudolfem Kallusem.

Od těch dob se občanstvo zdejší zúčastnilo všech význačných národních podniků a slavností měrou vynikající. Národní vědomí se upevňovalo a rozšiřovalo, k čemuž zajisté valnou měrou přispěly návštěvy vynikajících našich mužův.

Roku 1873 konal po Moravě poslední svou cestu František Palacký a zavítal dne 24. července z Rožnova do Frenštátu, kde byl s velikou slávou uvítán. Při společném obědě po proslovu městského lékaře Rudolfa Kallusa, odpověděl krátkou, ale významnou řečí, kterou zakončil slovy: „.... já miluji svůj národ a přeji mu z toho srdce. Jsem hotov i život položiti zaň, kdybych tím měl prospěti. Však byť mi kynulo vyhnanství, přijali by mne, kde jsem jim milý. Ať jen svorně a beze všech rozmíšek kráčíte v boji klonícím se již na mále k vítězství; nemůže to již dlouho trvati, co nám po právu a spravedlnosti patří. Bůh mi svědkem!"[1])

Dne 7. září 1879 byl v Rožnově odhalen pomník Palackého. Ku slavnosti té přijel dr. Rieger s dcerou Marií a navštívil také naše město[2]). Syn vůdce národa dr. Bohuš Rieger súčastnil se v měsíci srpnu 1881 slavného odevzdání rodného domku Palackého v majetek národa. Společně s Václavem Vlčkem, J. L. Turnovským, L. Stropnickým, Fr. Urbánkem a j. byli přítomni závěrečné akademii ve Frenštátě. Palacký, jeho zeť i vnuk byli hostmi Valentina Kostelníka.[3])

Řada vynikajících hostí v našem městě byla veliká, jména většiny nejsou ani zaznamenána. Návštěvy ty působily mocně na občanstvo, získaly mu pěkné pověsti o národním uvědomění a statečnosti, ale toto vědomí není ještě tak prohloubeno, jak by býti mělo a mohlo.

Poslední zbytek německého rázu města zaniknul ve valné

---

[1]) Fr. Bayer a Fr. Koželuha: Fr. Palackého poslední loučení s rodnou Moravěnkou r. 1873. Přerov 1898, str. 34. a násled.

[2]) Tamtéž str. 61 a násled.

[3]) J. L. Turnovský: Vzpomínka z Moravy v díle „Morava svým Maticím" 1897, str. 38. Viz také článek: Rodáci.

hromadě Střeleckého spolku v roce 1880, kdy velikou většinou rozhodnuto, že bude na dále jednací řečí spolkovou čeština.

Pominouti mlčením nelze místní výstavku národopisnou, kterou uspořádal r. 1893 zvláštní odbor jako přípravu pro Národopisnou výstavu v Praze. Na této byl náš okres slušně zastoupen rázovitými předměty, o jichž sebrání se přičinily hlavně paní: starostka odboru Marie Kostelníková, Kateřina Michnová, Arnošta Charvátová a Emilie Líčmannová.

A když národ vděčně vzpomínal svého „otce“ v roku stých narozenin, shromáždilo se u nás dne 14. srpna 1898 hasičstvo a následujícího dne zaletělo sem 1200 Sokolů ve třech proudech, aby se pokochali pohledem na malebný náš kraj.[1])

Pro budoucnost význačným je úspěch „Sokola“, který po šestnáctileté činnosti pomocí obce vešel pod vlastní svoji střechu.[2])

Budovy.

Náměstí.

Náměstí má zdánlivě podobu obdélníka, jest však různoběžných stran, které měří: 89·8 metru (strana proti radnici), 85·2 m. (strana radnice), 53·6 m, (strana hotelu) a 44·6 m. (strana lékárny); celková plocha jest 4296·25 m². (Obr. 21.)

Uprostřed stojí kašna se sochou Neptuna, obklopena pěti lipami. (Obr. 22.) Vodovod byl zřízen v roce 1840 za purkmistra Fr. Koňakovského v délce 808 sáhů. Celá trať byla rozdělena na sáhové díly a v určený den poslali z každého stavení dělníka, aby vykopal jeden díl a tak byl celý vodovod za den proveden. „Měšťané“ (majitelové domů na náměstí) dali 600 zlatých na kašnu, „předměšťané“ (v ulicích) s obcí 1000 zl.[3])

Všecky domy bývaly dřevěné s loubím (podsíněmi). Vysoká sedlová střecha přesahovala vlastní budovu asi o 4 metry, jsouc v předu podepřena dřevěnými pilíři. Širší domy měly dvě sedlové střechy (jako č. 7.) vedle sebe a mezi nimi žlab, se kterého

---

[1]) Podrobněji vylíčeno „Národní probuzení“ v dílku: Město Frenštát p. R., jež městská rada v roce 1904 vydala.

[2]) Viz Spolky a Sokolovna.

[3]) Dosud se praví: Idu do města, místo na náměstí.

dešťová voda daleko do ulice nebo náměstí jako vodopád se chrlila.

V dolní části náměstí stojí socha P. Marie, kterou postavil farář Valentin Palička r. 1686, (obr. 23.) v horní části je socha sv. Jana Nep. (má kapuci) z r. 1719, naproti socha sv. Floriana z r. 1773.

Obr. 21. Náměstí s radnicí.

Radnice.

Biskup Stanislav II. Pavlovský (1579—1598) dovolil r. 1584, aby obec fojtství koupila, pozemky mezi občany rozdělila a „rathaus" postavila, povýšil tedy městečko na město.[1])

R. 1796 postaven nový obecní dům, který měl strážnici a prostrannou jizbu v přízemí, v prvním patře 3 větší a 1 malou světničku, která bývala úřadovnou starosty obce. Od r. 1860 sloužila zadní světnice k účelům školním, nejdříve za 4. třídu chlapecké školy, později škole dívčí od r. 1880, a když byla zřizována dívčí škola měšťanská, používány všechny tři místnosti k účelům školním.

[1]) Viz: Dějiny města.

R. 1889 byla budova zbořena, aby na její místě vzrostla nová radnice. Zdejší rodák hejtman Frt. Knězek prodal obci r. 1886 za mírný obnos svůj sousední dům č. 38. s podmínkou, že bude v nové budově umístěna škola. Stavbu provedl dle plánů Ant. Tebicha jediný uchazeč Ant. Staněk z Val. Meziříčí na ofert 59.416 zl. 64 kr., ale celkový náklad dostoupil výše 80.000 zl.

Obr. 22. Kašna se sochou Neptuna.

Po dobu stavby byl obecní úřad v přízemí a dívčí škola měšťanská v prvém patře v č. 15. Budova dokončena r. 1890, roku následujícího byla dne 5. května vysvěcena farářem P. Jos. Fuskem.

V přízemí je strážnice a obchod, ve zvýšeném přízemku pobočka chlapecké školy, v prvém patře je obecní úřad a spořitelna, v druhém poschodí měšťanská škola pro dívky.

Zasedací síň je zdobena znaky zemí českých, obrazem pa-

novníka od Edvarda Picze[1]) a poprsími Fr. Palackého a Dr. Fr. L. Riegra.

Na schodišti je vkusný relief „Spořivost“, který provedl

Obr. 23. Marianský sloup.

velmi dovedně Jan Knebl dle návrhu městského stavitele Alfreda Parmy.[2])

[1]) Viz Občanská Beseda a Střelnice.

[2]) Viz Trojanovice.

Stavba provedena ve slohu moderní renesance. Loubí (podsíň) má pět oblouků, nad prostředním je vytesán městský znak. Nad podvojnými okny prvého patra viděti reliefní podobizny: Komenského, Palackého, Jungmanna a Jablonského.

Střecha je vroubena kuželkami (balustradou), s věže, na které jest větrní korouhev, je překrásný rozhled po okolí.

Městský archiv.

Častými požáry byly zničeny snad mnohé památky písemné, avšak vzdor tomu zachováno jest několik velmi pěkných a zajímavých listin původních, o nichž v dějinách města je zmínka na příslušných místech.

Nejstarší originál archivní pochází z r. 1476 od biskupa Protázia (Tasa z Boskovic). Pro dějiny města nejpamátnější je pěkně zachovaná a dobře čitelná listina biskupa Stanislava II. Pavlovského z r. 1584.

Kniha zápisů chalupnických, velmi objemná, počíná se rokem 1614. Pro archiv byly také opatřeny opisy výsadních listin z „Rukopisné knihy", jejíž obsah uveřejnil prof. V. Prasek v „Selském archivu" r. 1905; kniha jest majetkem mlynáře J. Šolce v Týně u Lipníka.

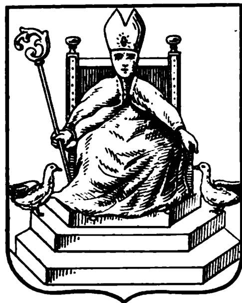
Městské museum.

R. 1892 ustavil se u nás místní národopisný odbor, který v následujícím roce uspořádal národopisnou výstavku se slušným zdarem. Zaslal mnoho předmětů na „Národopisnou výstavu" v Praze a po závěru výstavy daroval „Národopisnému museu" všechny předměty, o něž byl žádán. Mnohé z vrácených věcí darovali majitelé odboru národopisnému, který před svým rozchodem je odevzdal městské radě a k tomu 270 zl. jako základ na zřízení místního musea. Obecní výbor vykázal museu světničku ve věži, ale dále nic nepodniknuto a nepracováno o rozmnožení sbírky, vyjma † Fil. Šrubaře, jenž daroval listiny a knihy býv. tkalcovského cechu.

Městský znak.

Ve svém znaku má obec svého patrona sv. Martina, biskupa, sedícího na trůně, po jehož stranách stojí husy k němu obrácené. (Obr. 24.)

Nejstarší listina s pečetí tou pochází z r. 1619 a obsahuje nadaci, kterou učinil purkmistr Jan Sobota ve prospěch schudlých měšťanů a sirotků.

Obr. 24. Městský znak.

Stejný otisk pečeti je na listině z r. 1629, kterou se pověřuje opis patentu, jímž kardinál z Ditrichštejna povolil pohraničním městům prodej soli.

Zajímavé mosazné pečítko bez rukověti z r. 1680 je v městském museu. (Obr. 25.)

Obr. 25. Pečeť města Frenštátu z r. 1680.

Kostel farní čili dolní.

Kdy byl u nás kostel postaven, nelze zjistiti, bezpochyby ve 14. století; byl dřevěný jako všechny budovy v městě.

R. 1585 biskup Stanislav Pavlovský světil nové zvony, z nichž největší Martin vážil 18 centů, ostatní sluly: Václav, Urban, Fabian a Marie. Potom posvětil biskup nový oltář sv. Martina, sloužil při něm mši a biřmoval.[1])

R. 1661 vyhořel kostel s celým náměstím a byl postaven nynější z pevného zdiva; však sotva byl dokončen, vpadli do města Kuruci z Uher v r. 1680, drancovali a konečně město zapálili. Kostel shořel, zvony se roztopily; užíváno potom filiálního kostela jako farního. (Obr. 26.)

Do kostela se vchází věží, základnou jeho je stejnoramenný kříž, okna jsou polokruhovitá, strop rákosový.

Za kostelní stříbro postoupené státu r. 1809 pro válečná vydání obdržela fara obligaci na 3% úrok ze 200 zl. Nejcennější část kostelního „pokladu“ je stříbrná gotická monstrance sedm liber těžká, která tehdy byla zachráněna zvláštní sbírkou mezi občanstvem.

Kostelu patří les ve výměře 4 jiter 266□°, domek s polem v rozměru 2 jiter 366□°, pastvin 10 jiter 1152□° a různé činže 11 K.

---

[1]) J. Janda: Pamětní kniha.

Větší nadace založili: R. 1738 měšťan Václav Konvička 1000 zl. na vydržování kaplana (týdně 3 mše), 1762 farář Jos. Stabl 300 zl., 1781 od ctitelů křížové cesty odevzdali čtyři měšťané 400 zl., od ctitelů růžence a litanie tři měšťané 400 zl., 1834 paní Anna Měrková 400 zl. a 1836 Tomáš Fiala 400 zl. konv. měny na mše. Velké nadace dobročinné učinili zdejší rodáci Antonín Kalus a Václav Vávra.[1])

Zvony jsou nyní na věži tři: Velký váží $4^1/_2$ centu (295 kg). Je na něm nápis: „Ke cti sv. Martina kostela farního frankštat-

Obr. 26. Farní kostel a Podkopčí.

ského litý jest tento zvon. Od náhlé smrti a zlého povětří chraň nás patrune svatý. Mníe lyl Jan Behr v Holomucy". Na srdci je r. 1722. Druhý zvon 15 liber (71 kg) má nápis: „Caspar Wolst gosz mich Pressburg A. 1688".

Třetí zvon zvaný „umíráček" je 15 liber těžký a má nápis: „Canat, ut proficiat moribundis". (Zalkej umírajícím k věčnému

[1]) Wolný, Kirchl. Topogr. III., str. 44.—45.

pokoji.) Nad presbyteriem je zvonek 16 liber těžký s nápisem S. Martinus.[1])

Za kostelem je starobylá socha Kristova, jež bývala na hřbitovní zdi. (Obr. 27.)

Kostel filiální čili horní.

R. 1631 věnovaly dvě sestry, sirotci, svůj „zorek" na zbudování nového kostela, jehož stavba dokončena r. 1634;[2]) vy-

Obr. 27. Starobylá socha Kristova.

stavěn byl neznámými dobrodinci[3]) nebo samotným městem.[4]) Posvěcen byl kardinálem Ditrichštejnem za faráře Tomáše Rychvaldského a purkmistra Jana Michny. Farář, chtěje zvýšiti příjmy kostela, prohlásil, že každý, kdo dá kostelu větší obnos,

---

[1]) Alois Nakládal, I. kaplan.

[2]) Janda, Pam. kniha.

[3]) Top. Mähr. I., str. 168,

[4]) Kirchl. Top. III., str. 45. Kardinál Ditrichstein zemřel r. 1636, byl tedy kostel asi r. 1634 dostaven.

bude pohřben v kostele na místě, kde sedával a k Bohu se modlil. Mnoho bohatých měšťanů odpočívá pod kostelní dlažbou.[1])

Stavba věže počata teprve v r. 1717,[2]) provedena až po okenice a zakryta jehlancovitou střechou; za faráře Jana Dřímaly r. 1780 byla dokončena a obdržela nynější podobu. (Obr. 28.)

Obr. 28. Filialní kostel.

Farář Martin Benedikt Robotský rozšířil kostel oratořemi v r. 1769. Na straně k městu pracovali občané frenštátští, na straně ku „příkopě" pracovati nechtěli. Farář vyzval k té práci

¹) Janda, P. kn.

²) Wolný, Kirch. Top. III., 45.

„pasečany", kteří rádi ji vykonali a proto jim ta oratoř byla vyhrazena. Na střechu kostela přispívají jednou třetinou.[1])

R. 1812 opatřili občané sbírkou nový oltář, děvčata sešívala plátno, na něž zdejší rodák Bruč namaloval obraz: Křest Krista v řece Jordáně. Obraz ten byl na hlavním oltáři do roku 1891, nyní je v předsíni dívčí měšťanské školy na radnici.

Purkmistr Koňakovský dosáhl toho, že byl kostel s inventářem obci postoupen; listina o tom byla podepsána dne 27. srpna 1844.

Kostel je vystavěn ve slohu gotickém, přístavbami byl sloh porušen. Dokonalá oprava byla provedena r. 1891 a znovu vysvěcen dne 18. října.

Na věži jsou 4 zvony. Největší zvon váží 20 centů. Je na něm obraz ukřižovaného Spasitele, Matky Boží a nápis: „Tento zvon jest ulit ke cti a chvále Boží, b. P. Marie a sv. Jana Křtitele m. Frankstati. Za dvojctihodného kněze Tomáše Pavla Rychvaldského, purkmistra Tomáše Bartoše, rychtáře Jiříka Michny, starších Ondřeje Parmy, Pavla Weisa, Jiříka Dobrozemského, Jana Hilšera, písaře Jana Szalai l. P. 1667 za kostelníků Jana Smetany a Jiříka Chalupy."

Druhý zvon, zvaný poledník či medián, je 4 centy těžký, byl opatřen sbírkou a ulit v horní ulici „na zahradách". Je na něm obraz ukřižovaného Spasitele, Matky Boží a sv. Michala archanděla s nápisem: „Po nešťastném ohni, přišlém na městečko Frankštat in Anno 1661, ulit jest tento zvon za dvojctihodného kněze Tomáše Pavla Rychvaldského, faráře Frankštatského, ke cti Pánu Bohu Mel. Chod. P. Marii a sv. Mar(tinu), biskupu božímu. Za purkmistra Tomáše Bartoše, star. Ondřeje Parmy, Jiříka Dobrozemského, rychtáře Jiříka Michny. J. K. H. Od Jana Smotaňy 1665."

Třetí zvon „Marie" jest jeden cent těžký a měl nápis: „Fusa Frankstadii in honorem Dei A. B. V. Mariae in coelos assumptae Anno 1667". (T. j.: Litý ve Frenštátě ke cti Boží a Blah. P. Marie na nebe vzaté. Roku 1667.) Ozdoben jest obrazem ukřižovaného Spasitele a blah. P. Marie. V roce 1896 byl přelit a zasvěcen P. Marii.

Čtvrtý zvon, 80 liber těžký měl nápis: „Leyty jest ten zwon nákladem pana Jana Šimšalíka ten čas pulmistra a majstra zvo-

---

[1]) Janda, P. k.

naře ke cti a chvále svatému Matěji a Petru. Roku 1665.“ Přelit byl v r. 1858 v Brně a má německý nápis se jmény tehdejší městské rady. Lid mu říká „placek“.

Nad kostelem v malé vížce je pátý zvon 10 liber těžký, ulitý r. 1735. Má obraz sv. Jana Nepomuckého bez nápisu.[1])

Od r. 1630 do 1852 byl kolem kostela hřbitov, na jehož zdi byla umístěna křížová cesta.

Kamenný kříž u kostela byl postaven v r. 1753, lípy vysázeny r. 1862.[2])

Kaple na Radhošti.

Při slavnosti Cyrilo-Metodějské, konané na Radhošti r. 1862, vznikla myšlenka postaviti na Radhošti sochy apoštolů slovanských a hned uspořádána sbírka, která však ani k úhradě výloh se slavností spojených nestačila.[3])

Po roce 1880 na návrh Hynka Fialky rozhodnuto, aby místo soch postavena byla na Radhošti kaple; předsedou stavebního výboru zvolen Emil Kostelník. Arcibiskup kníže Fürstenberk nedovolil kapli postaviti na území arcibiskupského panství. Temenem Radhoště jdou hranice mezi panstvím arcibiskupa a velkostatku rožnovského. Vyslána tedy deputace k majiteli panství rožnovského, hraběti Rudolfu Kinskému, který dovolil kapli na území svém postaviti a k tomu účelu kámen a písek bezplatně dobývati.

Arcibiskup dr. Theodor Kohn zrušil zákaz svého předchůdce a daroval několik set na stavbu. Na „Národopisné výstavě“ v Praze koupil Emil Kostelník „Valašskou Madonu“, nádherný obraz od Adolfa Liebschera, který byl pak vystavován po Moravě a Čechách ve prospěch stavby kaple. Dne 11. září 1898 byla kaple za účasti mnoha tisíců arcibiskupem Kohnem vysvěcena.

Stavbu provedli dle nákresů kroměřížského stavitele Skibiňského stavitelové Konečný a Nedělník z Prostějova nákladem asi 15.000 zl. Malovaná okna, mramorový oltář a všechny nutné

---

[1]) Nápisy mi doplnil laskavě P. Al. Nakládal, místní I. kaplan.

[2]) Janda Pam. kniha.

[3]) Dle sdělení Hynka Fialky.

potřeby darovali dobrodinci z Frenštátu a okolí. Přivtělena je faře frenštátské. (Obr. 29.)

Hřbitov.

Původně byl hřbitov u farního kostela, v roce 1630 byl zřízen na „zorku", který darovaly dvě sestry (z nyn. čísla 104.)

Obr. 29. Oltář v kapli na Radhošti.

a u kostela farního pochovávali jenom děti až do roku 1824, ve kterém byl hřbitov ten zrušen a zeď jeho zbořena. Zajímavý zbytek z oné zdi jest umístěn za kostelem: Kristus klesnuvší pod křížem.

Roku 1833 zakoupena dolní část nynějšího hřbitova a na sv. Ondřeje od faráře Jelínka nový hřbitov posvěcen. Protože byl příliš mokrý, zasypali ho nákladem 1400 zl., jež uhradily přifařené obce Frenštát a Trojanovice. Byl osázen topoly a obehnán laťovým plotem se zděnými pilíři. R. 1844 přikoupena horní část, topoly vykáceny, prohnilý plot odstraněn a postavena zeď v předu u cesty.

Hřbitovní hospodář, městský lékař Josef Janda, získal r. 1861 od bezdětné vdovy Barbory Žižkové v Trojanovicích 1600 zl. a z těch věnoval 600 zl. na postavení pytevny a márovny (před domkem tím je pochován) a 400 zl. na hřbitovní zeď.

Po dvou letech věnoval nejmenovaný 500 zl. na kamenný kříž a vrata. Po smrti dárce seznáno, že jím byl Jan Kalus z č. 640 s manželkou Terezií, rozenou Konvičkovou. Jsou pod křížem pohřbeni.

Hřbitov byl vysázen morušemi, které však zmrzly a proto byly r. 1866 nahrazeny lipami.[1]) Jelikož hřbitov nestačil, byl r. 1907 značně rozšířen a vkusně upraven nákladem asi 20.000 K, z čehož má hraditi město dvě třetiny a Trojanovice jednu třetinu.

Budova školní.

Do roku 1876 sloužila školním účelům „stará škola“ (nyn. č. 23.) a protože naprosto nedostačovala, vypomáhalo se místnostmi v radnici (od roku 1860) a najatými světnicemi. Řídící učitel A. K. Viták (1870—72) spravoval sedm tříd, umístěných v pěti staveních. Když bylo dosaženo povolení k otevření chlapecké školy měšťanské (druhé české na celé Moravě), bylo nutno postaviti pro ni budovu. Stalo se tak za starosty Rudolfa Kallusa zdejším stavitelem Ambrožem Zapletalem, který sobě přibral rožnovského stavitele Michala Barabáše v roce 1876. Školní fond vzrostl na 6000 zl., zemský výbor povolil půjčku 10.000 zl., zemská školní rada polovici. Tyto příspěvky vymohl jmenovaný starosta jako zemský poslanec.

V budově je umístěna obecná a měšťanská škola chlapecká a obecná škola dívčí. V kuchyni bývalého bytu ředitelova chystají se v zimní době obědy pro přespolní mládež spolkem sv. Ludmily.

---

[1]) J. Janda: Památní kniha města Frenštátu.

Před školou je malý park, za školou letní tělocvična a školní zahrada štěpařská a zelinářská. (Obr. 30.)

Budova školy průmyslové.

Do nedávných dob kvetlo zde ruční tkalcovství, avšak „učení“ dělo se jen „po domácku“. Aby se místní průmysl povznesl, snažil se starosta obce a zemský poslanec Rudolf Kallus

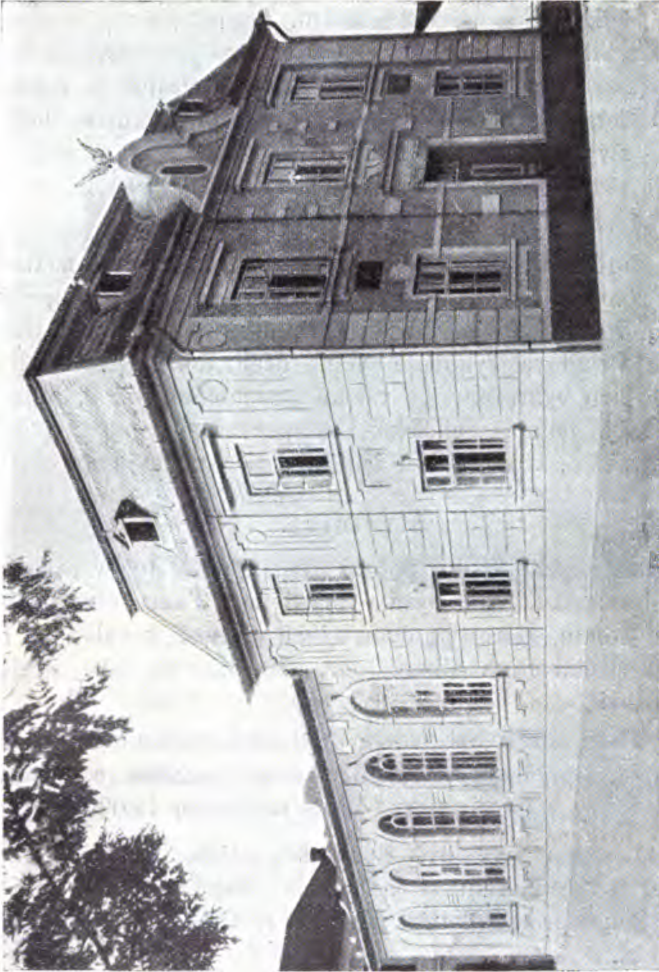

Obr. 30. Škola.

dosíci odborné školy, což se mu skutečně podařilo a škola tkalcovská — první česká na Moravě — otevřena v září 1882 a umístěna v prázdné tehda „staré škole“. Místnost ta naprosto nedostačovala.

Obec postavila novou budovu dle plánů technologického inspektora Ing. Aug. Braulíka. Průčelí zdobí sochy: Věda, Umění, Průmysl, Obchod; ve vestibulu jest nápis: Průmyslu a obchodu město Frenštát. Budova obsahuje 2 učebny, kreslírnu, šest kabinetů, dvě dílny (ruční a mechanickou) a strojovnu. Stroje pohání benzinový motor na 8 HP. Týž motor žene dynamoelektrický stroj, kterým jsou osvětlovány všechny učebny.

Stát platí ročně 1200 K, země přispěla 10.000 K, obec doplatila asi 18.000—20.000 K[1]). Při tom zůstala obci „stará škola“, ve které je nyní umístěna Mateřská školka a veřejná čítárna Nár. jednoty.

Obr. 31. Sokolovna.

Sokolovna.

Vedle tkalcovské školy hned za školní budovou stojí pěkná Sokolovna. Jest 25 metrů dlouhá a 13 metrů široká. V přízemí

[1]) Dle sdělení ředitele školy p. Oktáva Svobody.

po levé straně je umístěna sborovna (síň pro cvičitelský sbor), přímo z vestibulu vchází se do členské šatny a z této do cvičebního sálu, v prvním patře je výborovna a ženská šatna; z těchto místností možno třemi okny sledovati cvičení. Cvičební sál má délku 16, šířku 11 a výšku 7·5 metrů. Trámový strop je ozdoben malbami v lidovém slohu. Do výše 1·5 metru je obložen deštěním. Vytápěn jest dvěma kaloritery. Na západní straně je vchod na letní cvičiště, zaujímající 1600 m², ohrazené plotem laťovým a plotem živým, k němuž bude ještě stromoví vysázeno. Poněvadž je tělocvična určena pro spolek „Sokol" i školní mládež, jsou nářadí podvojná. (Obr. 31.)

Stavbu provedl městský stavitel Alfred Parma nákladem obce za 25.000 K, „Sokol" dal obci svůj pozemek koupený za 2656 K a vnitřní zařízení za 3000 K mimo nářadí, které již měl. Pěkná tato budova vyhovuje svému účelu dokonale. Školnímu tělocviku jsou vyhraženy ve všední dny hodiny od 8. ranní do 5. odpolední, jednotě sokolské zabezpečena služebnost věčného práva užívacího, kteréž je na budově knihovně vtěleno.

Střelnice.

Pokud možno zjistiti, počalo cvičení ve střelbě v roce 1819 v nynějším šenku, kde bývala myslivna. Tam sobě postavili dřevěnou boudu, kterou po dvou letech přenesli k valše. R. 1835 vystavěna střelnice na Siberii (obr. 32.), kde se také střelecký spolek ustavil.

Po desíti letech byl zvolen předsedou spolku městský lékař Josef Janda, který se postaral o vhodný pozemek a postavení nynější budovy v letech 1849—1851 nákladem 12.000 zl.[1])

Před sálem jsou dvě hostinské místnosti, za ním býval „Frankfurt", ve kterém se scházívali zdejší „Němci" ku hře v karty. Sokol proměnil tuto místnost r. 1892 v jeviště nákladem přes 800 zl.

Ve střílně jsou staré terče, mezi nimiž vyniká „Valaška", malovaná Edvardem Piczem (Píčem), akademickým malířem, jenž zde byl před léty učitelem kreslení na tkalcovské škole. Od něho pochází také pěkný terč „Slavie", zavěšený v sále, a podobizna

[1]) Jos. Janda, Památní kniha.

zakladatele střelnice Josefa Jandy. Také malba stropu je provedena dle jeho návrhu, amorety maloval sám.

Za budovou je dosti prostranná zahrada, ve které se konaly nesčetné slavnosti. Škoda, že do ní slunce jenom dopoledne svítí, proti severovýchodu je otevřena a proto chladna.

Obr. 32. Chalupa v Lubini pod Siberií.

Turistické útulny na „Pustevnách".

Svah Radhoště „Pustevně" (1018 m) má překrásnou polohu a jest na temeně chráněn lesy před studenými větry, proto je zde pobyt mnohem příjemnější nežli na otevřeném temeni Radhoště.

Jméno dali svahu tomu poustevníci, kteří zde bydleli. O jednom poustevníku pověst praví, že sem utekl z vlasti francouzský princ, aby ušel trestu. Jiná pověst vypravuje, že chtěl frenštátský tkadlec putovati do Říma, avšak nedostávalo se mu peněz. Slíbil Bohu, že jeden jeho syn bude knězem. Starší syn se oženil a mladšího vzali na vojnu. Otec neměl v hrobě pokoje a duch jeho se denně zjevoval. Konečně na radu zkušeného muže otázal se starší syn ducha, čeho si přeje a ten prohlásil,

že nebude míti pokoje, nestane-li se mladší syn poustevníkem, když knězem se státi nemůže. Syn uposlechnul a duch se více nezjevil.

Obr. 33. Útulna „Šumná".

Stromořadí buků nedaleko studánky je památkou po poustevnících.

Pohorská jednota Radhošť[1]) koupila od fojtky Malinové z Bečvy pozemek asi 13 měřic, na kterém r. 1891 postavila dřevěnou útulnu s restaurací a společnými ložnicemi; r. 1898 byla upravena v lidovém slohu. Nad vchodem je znak jednoty, bílý sedmikvítek v modrém a červeném poli se jménem jednoty. V levo nad verandou čteme:

Jak blahý vzduch! Vše, co tě tlačí
tam v padol shoď! Zde volnost kráčí.

V pravo: Šíří se obzor, šíří se hruď,
objímej světy, však svojím buď!

V hostinské místnosti je lidový nábytek se starými hodinami, mezi okny v průčelí starobylý pěkný dřevoryt, pocházející z bývalé poustevny. V pravo (na obraze) sedí P. Maria s Ježíškem, v levo poněkud v pozadí sv. Josef „tesaří", jeden andílek odnímá lať upravenou, jiní dva nesou trám v letu na střechu domu, který jejich soudruzi v pozadí staví. Nad obrazem visí starý krucifix a na něm je zavěšen rovněž starodávný růženec, památka po poustevníku Felixovi, který zde žil do roku 1784.

Turistů přibývalo a proto jevila se potřeba postaviti větší budovu, jíž dáno jméno „Šumná".[2]) Je postavena z kamene a je v ní sedm světnic. (Obr. 33.)

Kolonie turistů stále rostla, proto se jednota rozhodla postaviti ještě jednu větší útulnu se 16 světnicemi. Provedena je ve slohu lidovém na popud a přičiněním obětavého pěstitele a šiřitele myšlenky té, Michala Urbánka, architekta a stavitele na Vsetíně, jenž sobě zajistil spolupůsobení Dušana Jurkoviče.[3])

Při venkovní úpravě této budovy použito vedle obvyklých na stavbách lidových pavlačí též verand, ale celkový ráz přes to a přes ozdobné součásti jiné (vížka-světlík, zvonička) uchován ve smyslu našich dřevěných staveb lidu. Úprava oken ve střeše útulny podána věrně jak je na hospodářském stavení fojtství v Karlovicích. „Nosníky", sloupoví nesoucí částečně okap a pavlače sestrojeny jsou dle podobných na sanktuariu sv. Kateřiny na hřbitově ve Valašském Meziříčí. Vzorem štítu byl štít ze Zubří

[1]) Viz oddíl Spolky.

[2]) Totiž pěkná.

[3]) Dušan Jurkovič: Pustevně na Radhošti. Brno 1900.

v Rožnova. Malba i nábytek je také v lidovém slohu, rovněž dáno budově lidové jméno: „Maměnka". (Obr. 34. a 35.)

Prostor mezi novou a starou útulnou měl býti užit ku zvětšení této. Později rozhodnuto postaviti budovu spojenou se „Starou pustevnou". Tak vznikla jídelna „Libušín". (Obr. 36. a 37.)

Obr. 34. Hostinec na Pustevnách.

O barevnou výzdobu má zásluhu akademický malíř Karel Stapfer, jenž provedl případné motivy ve výplních polí jednak sám, jednak podle kreseb Mikuláše Aleše: čtyry „děti" lesů. Jsou to krásné obrazy Ondráše,[1]) Juráše, Janošíka a portáše Stavinohy, jež jsou umístěny v rozích střední prostory. K nim se druží obraz sv. Václava, boha Radhoště a genre: doba dávná (oběť bohům pohanským) a doba nová (život na salaši). V průčeli a na stěnách jsou případné vlastenecké nápisy.

[1]) Viz článek Z dějin všeob.

Venku má jídelna neobvyklý „podsinek“ nad vchodem: stříška vypuštěná spočívá na vynikajících srubových břevnech do čtvrt kruhu přitesaných, jak tomu často bývá na Oravských stavbách.

Obr. 35. Šenkovna na Pustevnách.

Salaš.

Na pozemku „Pohorské Jednoty“ nalézá se salaš, kolem níž se jde na Radhošť po širokém, vlnitém hřebenu horském, porostlém hustým borůvčím, různobarevnými mechy a travou. V červenci bělá se mezi nimi pěkný sedmikvítek, zvolený za odznak Poh. Jednoty. (Viz obr. 15. a 16.)

Na salaši je malebná koliba, sroubená z trámů, jichž mezery ucpány jsou mechem. Překročivše vysoký práh octneme se v malé prostoře, jíž slouží za podlahu zdupaná země a střecha z latí sbitá zastupuje strop. U vchodu a kolem stěn jsou nízké lavice, při pravé stěně na plochém kameni ohnisko (vatra), z něhož kouř

se dere skulinami stropu ven. Koliba je rozdělena trámy až do výše stropu ve dvě části. Přední prostor je obydlím, druhý komorou, ve které se uschovává náčiní k dojení a zásoby brynzy (ovčího sýra) a žinčice (syrovátky).

Obyvateli koliby jsou bača, který pašu (pastvu) najímá a valach (pastýř). Třetím bývá hoňák, pouhý „ogar“ (výrostek). Nedaleko koliby je místo pro ovce, ohrazené několika tyčemi

Obr. 36. Jídelna „Libušín“ a útulna „Maměnka“ na Pustevnách.

(struňgami) a ve dvě části rozdělené, košar, který se přenáší obyčejně po 24 hodinách na jiné místo, čímž se půda řádně hnojí. Když popásli na jedné lučině, terigajú (stěhují se) na druhou.

Ovce jsou od různých hospodářů (mišaníků), bača má na vrubu poznačeno, kolik ovec který dal na salaš, na jedné straně dojky, na druhé jarky (jalové), kolik liber sýra každému odvedl a kolik soli mišaník dal. Valach pomáhá bačovi při dojení a pase ovce, při větším krdelu (počtu) bývá více valachů. Hoňákem je synek některého mišaníka, kteří posílají z čidy (pořadem) své hochy na

týden nebo dva, aby pomáhali pásti, odvraceti ovce od škody a při dojení přiháněti jednu po druhé z honěnice.

Horečky.

Na západě od města ve vzdálenosti asi dvaceti minut rozkládá se malebné předhoří Javorníků, pahorkatina „Horečky": Pavlova, Bartošova, Vlčína, Rekova, Zadní. (Obr. 38.)

Obr. 37. Jídelna v Libušině.

Pohorská jednota „Radhošť" zřídila zde pěkné chodníky a opatřila je lávkami, nyní pokračuje týmž směrem okrašlovací spolek.

Na Bartošově Horečce s rozhledny „Milá domovina" nad sráznou romantickou „šplízou" (břidlice hlinitá), kol jejíž úpatí bystrá Lubina se vine, jest malebný pohled na město s Ondřejníkem a Lysou Horou v pozadí.

Nad údolím „Vlčího potoka" zřídila obec v roce 1905 hosti-

nec nazvaný „Vlčína". S návrší nad hostincem je daleký rozhled, za jasné pohody možno viděti částečně „Praděd" v Jeseníkách.

Překrásné panorama skýtá se diváku s Horečky Rekovy, odkud možno přehlednouti celé město s údolím a nádherným pásmem velebných hor: Smrk se Smrčkem, Velkou a Malou Stolovou, Kněhyní, Noříčí, Okruhlé, Mjaší a mohutný Radhošť,

Obr. 38. Horečka Pavlova u Bartošova.

pozadí města tvoří trojhřbetý Ondřejník a Hůrky. V hostincích u Bartoše a u Reka poskytuje se také občerstvení výletníkům a v době letní bývají ve všech třech hosté na letním bytu.

V údolí pod Bartošem a Vlčínou koupil hrabě Hugo Logothetti primitivní lázně Vašicovy se sírnatým pramenem a postavil vkusnou budovu. Nový majitel nechal území geology prozkoumati, kteří ujišťují, že je zde v nevelké hloubce horký sírnatý pramen.

Městská nemocnice čili dolní špitál.

Bývalý purkmistr Jan Sobota v závěti dne 12. ledna 1619 poručil svůj domek v Dolní ulici (nynější č. 431.) s pozemkem

a loukou, mimo to ještě tři zahrady s poli a lukami na opatření starých občanů v ten způsob, aby vždy 4—5 osob mělo v domku svůj „špitál“ a ze zahrad a polí svoji obživu. V době moru měly v něm také sirotci míti útulek.[1]) (Obr. 39.) Městská rada osvobodila majetek ten ode všech domovních daní a biskup Leopold Vilém r. 1657 mandlovnu, postavenou na špitálním gruntě ode všech poplatků.[2])

Obr. 39. Městská nemocnice.

Faráři užívali polností přes 190 let, vymlouvajíce se, že musí vydržovati dva kaplany.

Obec prodala r. 1810 špitální chalupu a koupila č. 504., aby měli špitálníci blíže do kostela. Spor o pozemky skončil ve prospěch špitálního fondu.

R. 1814 přišel do Frenštátu syndikus Fr. Obšil. Obchodníkům zdejším objednával bavlnu a později sobě zařídil obchod samostatný, kterým značně zbohatnul. Když odešel na odpočinek

[1]) Originál v městském archivu.

[2]) Wolný, Kirchl. Topogr., str. 46.

do Olomouce, vyplatil dle dřívějšího slibu svému příteli městskému lékaři Jos. Jandovi 8000 zl., z nichž 3000 zl. určeny na postavení slušné nemocnice, 4000 zl. na 4 lůžka pro nemocné a úrok z 1000 zl. měl býti rozdáván chudým, kteří budou přítomni zádušní mši v den jeho úmrtí (13. října).

Smlouva provedena v roce 1842, po dvou letech Obšil zemřel.[1])

Farář Ignác Bečák odkázal 100 zl. ve státních papírech.

Horní špitál.

Farář Jiří Finsterschott ve své závěti dne 4. října 1746 odkázal nadaci 1500 zl. na ošacení a podělení penězi šesti chudých.[2]) Týdně dostávali po 9 kr., mimo slušný šat, začež se v kostele při mši hlasitě růženec modlili.

Farář Benedikt Robotský postavil špitál r. 1762. Je to přízemní domek vedle filiálního kostela s osmi světničkami pro šestnáct osob, jimž panství dává ročně šestnáct metrů dříví.[3])

R. 1865 měl špitál jmění 2753 zl. 82 kr.[4]) Za domkem je prostranná zahrada.

Nadace.

Větší nadace, které spravuje obec, jsou:

Fondu Komenského (založen 1892), nadace Kašpara Michny z r. 1882 vzrostla na 250 zl., Jakuba Kopřivy 800 zl. na ošacení dětí a Antonína Kalusa v r. 1834 odkázaný obnos 4000 zl. na stipendia pro studující.

Městský chudobinec.

Obecním zastupitelstvem a Občanskou záložnou byla dne 12. června 1888 založena nadace, jejímž účelem jest zbudovati útulek pro schudlé občany. Do konce roku 1902 dosáhnul kapitál výše 23.923 K 43 h, uložen jest v Obč. záložně. Má se ho užíti, až vzroste na 30—32.000 K.

---

[1]) Janda, Památní kniha.
[2]) Wolný, Kirchl. Top. I., str. 46, Consistor. Registratur-Stiftungen.
[3]) Janda, Pam. kniha.
[4]) Janda, Pam. kniha.

V roce 1907 věnoval továrník Jan Polach 3000 K na zakoupení pozemku.

Valentin Vyplel odkázal 100 zl. pro jedno lůžko.

R. 1864 zemřel ve Vídni zdejší rodák Frant. Bumbala, jenž odkázal chudobinskému fondu 2200 zl. po smrti osoby, která má užívati úroku doživotně.

V říjnu r. 1907 umluveno mezi obcí a farou, aby oba fondy byly spojeny a postaven chudobinec jeden.

Sirotčinec.

V měsíci září 1907 věnovali dva dobrodinci 6000 K na zřízení sirotčince, načež pořádána sbírka mezi občanstvem, aby došlo brzy ku provedení záslužného díla.

Obyvatelstvo.

Národnost.

Nevíme sice, jaké národnosti byli první osadníci zdejší, ale domněnka pravdě nejpodobnější je, že byli buď vesměs nebo aspoň velkou většinou Slované. Dr. Fr. Krones, professor university ve Štýrském Hradci napsal sice: V horním toku řeky Bečvy mezi Sudetami a Beskydami v městech Lipníku a Hranicích jsou staroněmecká měšťanstva (deutsches Altbürgerthum). Totéž platí o Novém Jičíně a Frenštátě.[1]) Nevíme však, kde máme hledati to „staroněmecké“ měšťanstvo.

Ze 14. století nemáme naprosto žádných zpráv a ve století 15. byla obec úplně českou, což by jistě nebylo se stalo, kdyby byli bývali první osadníci jenom Němci. Všechny výsadní listiny podepsané olomuckými biskupy, cechovní knihy a listiny z kroměřížského „Hauptcechu“ jsou psány správnou češtinou. V roce 1598 vznikl tkalcovský cech a v zachované památní knize čteme samá česká jména.[2])

Podobně pěkná jména jsou zapsána v zápisech o přijetí nových mistrův: Zvoníček, Dřevěný, Kopřiva, Sládek, Kožíšek a p. jež sotva připomínají „deutsches Altbürgerthum!“

---

[1]) Handbuch der Geschichte Oesterreichs. Berlin 1876 I., str. 105.

[2]) V městském museu.

Také řeznický a ševcovský cech měli české artikule i cechovní knihy. Občané se podpisovali správně po česku. Teprvé v druhé polovině 18. století nacházíme německé zápisy cechovní, křestní jména u některých jednotlivců poněmčená, ale jednalo se stále po česku. Nejlepšími toho doklady jsou německé zápisy stolařského cechu česky podpisované, na př. dne 4. února 1792: Martin Zelinka, starší, Jan Harabiš, mladší cechmistr, Johann Kalus, Kommissär (!). Jak patrno, podléhaly „úřední" osoby poněmčujícímu tlaku shora, však jenom na venek, doma mluvilo se „po našemu". Německé listiny byly u magistrátu do češtiny překládány a správnost překladu úředně potvrzována.

Nářečí.

Frenštát leží na přechodu nářečí valašského v lašské.[1])

Nářečí zdejší má hojnost polských, ale ještě více slovenských slov.

Nářečí lašské má polský přízvuk na předposlední slabice a nezná dlouhých samohlásek: kuň, laska, krasa, mleko, zele.

Slabiky de, te, ne, vyslovují se měkce: dě, tě, ně jako ve slovenčině a polštině: Dobry děň! Hodila sem prstěněk do dětěliny. Ditě, ditě, sypajtě, vystřeltě se jak pauk![2]) Mila tětko, kdě idětě, co to něsetě a kdě to těla vedětě?[3])

Nářečí lašské podrželo ze starých dob široké samohlásky: Pojčtě mi noža! Buděm bečeť v něděl u, 'dyž se telo smějem v patek, mě už od smichu pcha! O, na mu hřišnu (dušu)!

Ve větách záporných nepřipojuje se předpona „ne" ku slovesu pomocnému. Ja sem temu něni vinna. To sem ja něni eščе takova hřišnica. Servetky su něni obrubene.

J v násloví se vyslovuje jako i: Idu k vam! a vynechává se před j: Izba (jízba), iskerko (sedmikrása), isty, istě, itrnice.

Vynechává se v: džga (pichá) jak 'osa, u vozu je 'oj; s: pod stromy je 'tin; d: tam je 'něs tma! Místo c vyslovuje se ť: tihla (cihla), tihlička, tiž (čížek). Zkracuje se: Daj Pambu šťastny dobry večer! Uslyš Pambu! Třa (třeba) mi jiť. 'chvalem (po-

[1]) M. Václavek: Ráz kmenů mor. Mor. čítanka. Telč, str. 406.
[2]) Jděte, jděte, sypte se, ztraťte se jak pavouk!
[3]) Milá teto, kam jdete, co to nesete a kam to tele vedete?

chválen buď Ježíš Kristus!) Polkne se první slabika: 'tam vas (vítám vás)! 'ku líbám!

V Lichnově je muzika na obecním (hostinci). To přijde jit zatančit. Patřilo by se jit podivať, jaké též to budě. Včil je masopust, včil se muže maškrtit (mlsat), potom buděme říkať (modlit se) čtyřicet dni!

K odcházejícímu na pouť: Ščasnu cestu! — „Pambu daj!" — Doněstě nam též nějaku bělku![1]) — „No, no, može!"

Toť jsou některé ukázky mluvy lidové. Obšírnější najde čtenář v Bartošově Dialektologii moravské.

Počet obyvatelstva.

Frenštát čítal r. 1834 778 domů a 4483 obyvatelů, r. 1869 849 domů a 6563 obyvatelů, r. 1900 793 domů, 2699 mužských a 3058 ženských, dohromady 5757 obyvatelů, mezi nimi 13 Němců.[2])

Dle náboženství bylo: 5724 katolíků, 2 evangelíci a 31 israelitů.

Obyčeje a zvyky lidové.

Různých starodávných zvyků je dosud mnoho zachováno, zde uvádím jenom ty, jež v jiných krajinách nelze viděti. Před vánocemi v den sv. Lucie udělá hospodář na stropním trámu křídou kolečko a zaznamenává až do Štědrého dne počasí takto: Kolečko rozdělí na čtyry díly. Čisté čtvrtě znační pěkné počasí. zatečkované — mlhavo a zamračeno, začárkované — deštivo a celé zakřídované — vítr a bouři. Druhého dne udělá druhé kolečko, každá čtvrt platí pro čtvrt měsíce budoucího roku.[3])

O štědrém dnu častují hostinští své hosty zhřívanou kořalkou, oslazenou medem, k níž přidána skořice a limon (citron).

Z „koledníků" jsou nejzajímavější „Valaši". Jsou to tři výrostci, oblečení jen v košile, těsné spodky a kopice, kolem boků majíce široký pás a na hlavě vysoké čepice, v ruce obušek.

---

[1]) Myslí se jakýkoli dárek, bělka je vlastně pečivo ze čtyr malých žemliček složené.

[2]) Wolný Top. Mähr., I. str. 168. Vollst. Orts-Verzeichniss d. M. Mähren. Stat. Centr. Kommiss. 1872. Lexikon obcí, X. Morava. Vydán c. k. stat. ústř. komisí. Vídeň 1906.

[3]) M. Václavek: Mor. Valašsko. Vsetín 1894. M. Frenštát 1904.

Chodí po hospodách zpívajíce dlouhou směs různých písní.[1]) (Obr. 40.)

Na Smrtnou neděli vynášejí Mařenu a Mařocha.

Týden velikonoční tvoří dny: Květná neděle, modré pondělí, žluté úterý, černá středa, zelený čtvrtek, velký pátek, bílá sobota.

Obr. 40. Valaši-koledníci o vánocích.

Ve svátky velikonoční je šmigrust či „kupačka", a sice v pondělí mužská a v úterý ženská, při níž se mládež navzájem „tatarem" (prutem sladkého dřeva — lékořice) okupe. Žádný mládenec nesmí nechati své děvče „ve staré špíně", při čemž mnohý dosti citelně svou milou „vytataruje" a vodou oblije.

O svatém Duše se škračí vaječnice. Od časného rána práskají biči až do pozdní noci. Předstihují se ve vyhánění dobytka na pašu, poslednímu říkají záprtek. Kravař obchází „kole statku (dobytka) a ochťabe jak kostelník kadidelnicí" (podkuřuje pryskyřicí).[2])

Nejkrásnější zbytek z dob pohanských je pálení svatojanských ohňů dne 23. června. Za soumraku vzplane mohutná hranice roští, dříví a smolných látek na Radhošti a v krátké době objeví se na všech vrších, pahorcích, stráních a v údolí na každé pasece ohně, okolo nichž veselá mládež hopkuje, točíc hořícími metlami

[2]) Tamtéž, v prvém spisu na str. 60—70, ve druhém na str. 169—176.
[1]) Sdědil Vlastimil Bebar.

(košťaty) a vysoko je vyhazujíc. Ve Frenštátě děje se tak v širokém řečišti Kameňca.[1])

Strava.

Lid jest velmi skrovně živ. Často užívá ještě hrubé mouky, kterou si na ručním mlýně (na žerně) uvrtěl.

V oblibě jsou tato zvláštní jídla: Domikát,[2]) zelňačková omáčka, pampuch,[3]) vaječnica, zděrky,[4]) varmuža a Valašský guláš.

V Lichnově se kupují „pepřáky", totiž pepřené malé preclíky, místní pekaři prodávají mimo žemle, rohlíky a housky „paličkové a pletené bělky, židovky či jidáše", zapečené klobásy. Po domácku se dělají plecovníky (do pecna chleba se zadělá uzené maso).[5])

Živnosti.

Hospodářství polní.

Ač hlavní živností obyvatelů Frenštátských jest průmysl, obchod a rozmanitá řemesla, přece dosud téměř v každé rodině aspoň v malé míře provozuje se polní hospodářství, skýtající velmi skrovný výtěžek. Příčiny malé úrodnosti zdejší půdy jsou: malá hloubka ornice, spodina nepropouštějící vodu, vlhkost a studenost půdy.[6])

Wolný udává ve své topografii následující rozlohu půdy:

	U obce jako vrchnosti:				U obyvatelů:			
polí	23 jiter	692 2/6	čtver.	sáhů	1041 jiter	576 4/6	čtver.	s.
luk	30 „	5/6	„	„	280 „	1501 3/6	„	„
pastvin	75 „	923 3/6	„	„	176 „	1119 3/6	„	„
mokřin	8 „	813 3/6	„	„	87 „	701 4/6	„	„
zahrad	— „	773 3/6	„	„	33 „	457	„	„
lesa	— „	968	„	„	17 „	1300	„	„

[1]) B. Remeš: Průvodce po Beskydách.

[2]) Ovčí sýr s bramborami ve mléce rozmíchaný. [3]) Brambory rozmíchané s moukou. [4]) Nuky.

[5]) Sdělila Ludmila Kleinová v „Šenku".

[6]) Fr. Závada: Hospodářství domácí a polní. „Frenštát" 1904, str. 108.

Z celkové rozlohy 1143 hektarů bylo poplatné půdy v roce 1900 1055 ha, z nichž připadalo na pole 661, louky 241, zahrady 28, pastviny 77 a na lesy 48 hektarů.

Jména tratí jsou: Za Humny, Příčnica, Hamrnica, Kuty (Nivy), Gach, Jandovský, Petračky, Čadan (Planiska), Kopec, Helštýn, Drábek, Šulec, Manovský, Potlukače, Kahánkov, Košár, Lanské, Uhliska (Kopaná), Bartošky, Papratna, Lichnovský, Horečky, Blatný, Tumska, Pilena.

Dobytka bylo r. 1900: 76 koní, 594 skotu, 9 ovcí a 166 kusů vepřů.

Úlů se včelami bylo v témž roce pouze 100, kdežto v roce 1825 jich bylo 495.[1]) Štěpařsko-včelařský spolek,[2]) založený r. 1893 stará se o povznesení zdejšího chovu včel.

Po r. 1860 byly činěny pokusy s chovem bourců, ale neosvědčily se, poněvadž naše podnebí, zvláště převládající severovýchodní větry škodí moruším. V r. 1864 byly vysázeny moruše na hřbitově, které na jaře následujícího roku zmrzly.

Železářství.

Železné hutě čili hamry byly zřízeny, kde je nejprudší proud vody, v místech, kde stojí dnes Bumbalova továrna. Dosud se tam říká „na hamřisku", ačkoli již asi 300 let uplynulo od té doby, kdy zde těžkými kladivy (kladivo německy: Hammer) bylo pracováno. Nedaleký „šenk" jmenují „peklo, peklisko".

Nejstarší zpráva o zdejších hutích praví, že biskup Marek poslal dva centy železa do Kroměříže „na prubování", aby z něho hřebíky, podkovy a p. zhotovili.

Nástupce Markův biskup Vilém Prusinovský r. 1568 dovolil vladykovi Kašparu Bočkovi z Malejova koupiti železný hamr pod Frenštátem za roční poplatek 5 zlatých a 8 centů železa.[3])

V r. 1610 hamry ještě stály, neboť v nich olomucký zvonař přeléval puklý zvon, nevíme však, jestli se v nich pracovalo. Jest zajisté podivno, že na krásné mapě Moravy od Jana Amosa Komenského není poznačen ani Frenštát ani zdejší železárny,

---

[1]) Wolný.
[2]) Viz čl. Spolky.
[3]) Viz Dějiny města.

ač jsou vytknuty také některé vesnice a sklárna v Kunčicích pod Ondřejníkem.

Kdy a proč hamry zanikly nelze vypátrati. V chalupnických knihách města Frenštátu jsou zápisy z r. 1613—1651 o „hamřiskách", t. j. o místech, kde dříve hamry stály.[1])

Tkalcovství.

Cech tkalcovských mistrů byl největší a snad také nejstarší ze zdejších cechů. Zachována je cechovní kniha z r. 1598,[2]) obnovená r. 1654 s nápisem: „Rejstra památní cechu poctivého tkadlcovského v městečku Frankštatu jsou obnovené pro budoucí paměť". Po dlouhém špatně čitelném nadpisu následuje 28 ryze českých jmen mistrů, kteří cech založili, zdá se však, že není seznam ten úplný. Zápisy počínají teprve rokem 1612, jsou zcela stručné, teprve od r. 1657 jsou delší.

Cechovní artikule pocházejí z r. 1606. Je to opis artikulí kroměřížského tkalcovského „Hauptcechu" z r. 1598. Listina pergamenová je tak místy vybledlá, že jenom jednotlivá slova lze přečísti. V závěru je popis cechovního znaku s malbou.[4])

V r. 1657 obnovil výsady cechu kroměřížského biskup Leopold Vilém, jejichž opis vydán zdejším tkalcům po dvou letech. Je v pergamenové knize s visutou pečetí. Biskup Volfgang v r. 1714, císař Karel VI. v r. 1717 artikule obnovili. Cech míval společnou sušárnu u Střelnice. (Obr. 41.)

Tkalcovské řemeslo kvetlo znamenitě. V cechovní knize z r. 1714 je zapsán 101 mistr, mimo to 8 „dědičných" a 5 „vartýřů". Všech mistrů bylo 420 a zaměstnávali přes 1000 pomocníků.[5]) Ročně vyrobili 3000—4000 kusů prostředního a jemnějšího druhu, prodávajíce je hlavně do Uher a Haliče. Také nejjemnější tkaniny zde hotovili.[6]) Když vývoz poklesnul, chopili se po r. 1820 bavlny. Výrobky 400—500 tkalců, z nichž asi polovina pracovala

---

[1]) Vojt. Plotěný: Národopisné črty z okolí Frenštátu. Časopis Mat. mor. 1896, str. 289. Originál je v městském archivu.

[2]) V městském museu.

[3]) Viz dílko „M. Frenštát", str. 89.—94.

[4]) V městském museu, kam byla s jinými listinami darována Filipem Šrubařem.

[5]) D'Elvert: Schriften etc. III., str. 262. — [6]) 287.

samostatně, prodávali do Čech, Slezska, Haliče, Vídně a Pešti. Vyráběli plátno, jídelní soupravy, kambrejské plátno (Kammertuch), hladké i vyšívané šátky a j.[1])

Důležito pro zdejší průmysl bylo zřízení zvláštního kontrolního úřadu v r. 1837, jemuž bylo zboží bavlněné odevzdáno ku kolkování olověnou pečetí, když mělo býti z města vyveženo.[2])

Obr. 41. Stará tkalcovská sušárna u Střelnice.

Dne 20. prosince 1859 vydán „Živnostenský řád“, kterým byly staré cechy zrušeny, avšak staleté zvyky nemožno rázem vykořeniti. Tovaryši tkalcovští, řídíce se „Pořádkem tovaryšů řemesla tkadleckého“ z roku 1636, zachovávali starobylé obyčeje do nedávných dob. V pergamenové knize psané artikule[3]) a cínový pohár se soškou patrona tkalců sv. Severina byly

[1]) D'Elvert: Schriften etc. III., str. 294.
[2]) Ambroz: Z dějin města, „M. Frenštát“ 1904, str. 56.
[3]) V archivu „Živnostensko-dělnické Besedy“.

vážnými činitely při schůzích až do r. 1898, kdy splynuli „tovaryši“ s „Řemeslnickou Besedou“, která od té doby změnila své jméno a slove „Živnostensko-dělnická Beseda“.

Až do jmenované doby udržovali tkalcovští „tovaryši“ zajímavou středověkou slavnost. Ve středu před Božím Tělem ráno šli do kostela na „zpívanou“ mši, odpoledne měli výlet na Horečky s hudbou a bílým praporem, majíce v čele mladíky převlečené za „maškarády“, vyznačující dva chudé tkalce a „nastrojené“ děvče. Ti poskakovali před hudbou, pobíhali kolem, častujíce každého kořalkou a tabákem šňupavým, ku kterémuž „pohostinství“ již v dopoledních hodinách sbírali „příspěvky“ u zámožnějších rodin. Večer vraceli se s praporem a klobouky spoustou ratolestí ozdobenými, nesouce veliké polověnce, jimiž vchod bytu cechmistrova ozdobovali. (Obr. 42.)

Před 15—20 lety ozývaly se četné tkalcovské stavy ve všech ulicích svým jednotvárným hrkavým zvukem, nyní jen pořídku tkalcovský stav pracuje.

Ve zprávě průmyslových inspektorů z r. 1901 čteme: [1]) V politickém okresu místeckém usedlí ruční tkalci jsou zaměstnáváni od podnikatelů, kteří až na jedinou výminku ve Frenštátě bydlí. Vyrábí se domácně bavlněné a damaškové zboží, kanafas, grádl, mušelín a j.

Ve Frenštátě je 48 firem toho druhu, z nichž pět zaměstnává větší počet tkalců.[2]) Používá se 350 stavů. Protože při práci pomáhají všichni členové rodiny, je samozřejmo, že počet zaměstnaných osob, zejména v zimě, přesahuje daleko přes tisíc.

Tkalcovina se provozuje po celý rok, ale trpí v době polních prací patrným ochabnutím, ba někdy v létě úplně přestane se pracovati. Mnozí tkalci v létě jsou zedníky nebo tesaři.

Výdělky bývají velmi rozmanité, nejlepší za tkaní damašku a kanafasu, nejhorší za mušelín a hladké zboží. Roční výdělek tkalcovské rodiny hotovící lepší zboží udává se na 100, 120 až 150 zl.; jednotliví dělníci vydělají také jen 20—30 zl., tkalci damašku mívají týdenní mzdy až 5 zl.; tito bydlí v pasekách,

---

[1]) Bericht der k. k. Inspektoren über die Heimarbeit in Oesterreich. Herausg. vom k. k. Handels-Ministerium. II. Band. Wien 1901. S. 178.—179.

[2]) Stále jich ubývá.

ženští členové jejich rodin pletou punčochy na stroji.[1]) Bydlištěm domácích tkalců je hlavně Frenštát a Trojanovice, leč také

Obr. 42. Maškarády tkalcovské.

z Hukvald, Štramberka, Bečvy (přes Pustevně), Zubřího a Janovic (na Těšínsku) donášejí „tovar“ frenštátským „faktorům“.[2])

[1]) Viz níže: Punčochářství.

[2]) Dr. Alfred Beran, Rudolf Liehm und Karl Glockner.

Továrny tkalcovské.

Firma „Josef Bumbala“ založena r. 1820 Josefem Bumbalou. Zakladatelův syn Josef postavil dům č. 9. v dolní ulici po roce 1860 a továrnu s pohonem parním a s turbinou v r. 1885.

Obr. 43. Tkalcovské továrny na Kamenci ve Frenštátě.

Firmu „Valentina Kostelníka synové“ založil V. Kostelník po r. 1840. S počátku malý obchod zvětšoval a zakoupil dům č. 116. v horní ulici, v r. 1865 postavil nyn. č. 20. na náměstí. Továrna postavena v r. 1887 oběma syny zakladatelovými, nynější majitel syn Jindřich zřídil rozsáhlou zahradu na místě býv. apretury.

Firma „František Křenek a synové“ povstala r. 1845 přičiněním F. Křenka, který také zřídil chemickou bělárnu a r. 1876 koupil Josefem Koňakovským postavenou apreturu, při níž zakladatelovi synové postavili mechanickou dílnu r. 1883. (Obr. 43.)

Firma „Fr. Michna“ počala v mechanické dílně pracovati v r. 1902.

Cech řeznický

má pěkně zachované „Artikule“ v pergamenové knize s visutou pečetí. Je to doslovný opis artikulí cechu kroměřížského a doznává se, že biskup Leopold Vilém „od rozdílných biskupův olomuckých prvotně mající privilegia a obyčejné listy cechovní a artikule z arciknížecí a biskupské milosti ratificirovati, confirmirovati i některé nové milostivě nadati a arciknížecí pečetí potvrditi jest ráčil.“ Originál je vydán ve Vídni dne 15. června 1659 a ještě téhož roku dne 23. listopadu stvrzena správnost frenštátského opisu.

Privilegia obsahují 27 článků se čtyřmi dodatky vytýkajíce podrobně veškery povinnosti členů. V článku 16. čteme: Který by uhřivé maso sekal, má ztrestán býti a pod slaměným věncem státi.

Císařovna Marie Terezie zmírnila některé cechovní povinnosti v r. 1769.

Mimo privileje jsou pěkně zachovány také knihy cechovní a kupní; obě jsou ze XVII. stol.[1])

Jatky.

Nákladem přes 40.000 K postavilo družstvo řezníků nové jatky v r. 1903. Budova je 48 m dlouhá a 10, z části 12 m široká, v prvém poschodí je byt zvěrolékaře.

R. 1906 bylo od 12 řezníků poraženo 306 krav, 21 volů, 48 býků, 202 jalovice, 1028 ovcí, 888 telat, 191 koz a 567 prasat.[2])

Cech ševcovský

vyžádal sobě opis privilegií kroměřížského „Hauptcechu“ od biskupa Leopolda Viléma z r. 1657. Správnost opisu v pergamenové knize pěkně vepsaného dotvrzena v Olomouci dne 26. října 1661; znakem měl štít žluté barvy a v něm botu černou a při ní z každé strany lilie bílé barvy. Dovoleno užívání zeleného pečetního vosku.[3])

---

[1]) Originály u Fr. Parmy star., řezníka a uzenáře.
[2]) Sdělil Antonín Prell, zvěrolékař.
[3]) Zapůjčil Julius Kaluža, předseda obuvn. společenstva.

Nyní je ve Frenštátě 11 mistrů ševcovských usedlých, kteří 50—60 domácích dělníků zaměstnávají, a sice většinou ženaté muže, jejichž ženy pletením punčoch k výživě napomáhají. Hotoví se šněrovací střevíce a vysoké boty pro venkovany. Pracuje se po celý rok, v zimě horlivěji nežli v létě.[1])

Cech kožešnický

měl německý opis obnovených artikulí kroměřížského cechu v pergamenové knize. Obsahují 33 článků, z nichž 6. a 9. podrobně popisují „meisterstück", jemuž se musel každý mistr podrobiti. Zajímavou je uvedená taxa za kožešiny (čl. 32.), „aby byl pořádek v obchodu": cena kůže sobola 6 kr., lišky 6 kr., bobra 18 kr., vlka 24 kr., divoké kočky 6 kr., velké vydry 15 kr., malé vydry 10 kr., medvěda 1 zl., jezevce 10 kr., kuny 5 kr., zajíce, králíka (königliche Haut) a hranostaje po $1^1/_2$ kr., telete 8 kr., ovce 6 kr., kůzlete a veverky 2 kr.

Cech stolařů, zámečníků a bednářů.

V cechovní knize jsou jen německé zápisy, počínající rokem 1792, ačkoli jména zapsaných mistrů jsou ryze česká až na nepatrné výminky. Teprve po roce 1860 jsou české zápisy.[2])

V městském museu je pečítko, na němž kolem štítu je vryta sekera, kružítko a dole hoblík.

R. 1906 postavil J. Bernkop továrnu na nábytek z ohýbaného dřeva.

Cech mlynářský.

V roce 1754 „dosáhli řádného odpuštění od svého otcovského cechu Novojičínského" mlynáři z panství příborského a založili zvláštní cech r. 1756, jehož cechovní kniha jest chována v městském archivu v Příboře. Do cechu toho přistupovali mlynáři okolní také z hukvaldského panství.

Uvádějí se z našeho okresu nynějšího: Jakub Petr z Lichnova, Augustin Petr z Lichnova, Joannes Bönsch z Franštátu, Joannes Haraba z Franštátu, Jan Tichavský ze Stražky (u Lichnova),

[1]) „Heimarbeit", str. 185., Karl Glockner. Die Heimarbeit bei der Schuhwaaren-Erzeugung in Frankstadt.

[2]) V městském museu.

Jan Horák z Tichej, Josef Cahel z Velčovic, Frt. Vantuch z Kozlovic, Frant. Slanina z Kozlovic, Ondra Konvica z Kozlovic, Ondra Janík z Kozlovic, Jakub Tichavský z Bordovic, Jan Petr z Tichej, Jura Řehák z Vel. Kunčic, Jan Petr z Lichnova. Mimo tyto jsou zapsáni mlynáři z obcí dosti dalekého okolí.

V městském museu ve Frenštátě je cechovní kniha z roku 1795 a cechovní truhla.

Cech krejčovský.

Záchován je „Počet cechovní za rok 1699, vyhotovený na všelijaký příjem a vydání peněz cechovních v poctivém cechu krejčovském městečka Frangštatu, a to za opsaný 1699 rok."

Barvířství.

Ještě v druhé polovině minulého století kvetlo zde barvířství ruční. Největší firma Jan Polach založena r. 1874, r. 1885 postavena dílna s parním pohonem.

Bratr majitele firmy té Erhart Polach má rovněž dílnu s pohonem parním.

A. Vašica rozšířil svůj závod r. 1905 značně zakoupiv býv. tkalc. sušárnu a „pecisko".

Punčochářství.

R. 1891 zřídila firma Mandler Simon první pletárnu punčoch na stroji, po dvou letech Fr. Genser; tato dílna přešla na firmu Schüller & Co.... Mimo tyto pracují ještě firmy: Reisser, Frt. Steklík a B. Šídlo.

Výrobu vlněných a bavlněných punčoch vykonávají hlavně ženy ve zvláštních dílnách nebo doma. Materiál dodávají firmy dle váhy a také hotové zboží na váhu přijímají, při čemž také odpadky se váží.

Plat dostávají dle předchozí úmluvy za tucet dle jakosti a velikosti zboží 24 kr. až 1 zl. 80 kr. Za týden zhotoví dělnice 1—7 tuctů, průměrně 3 tucty prostředního zboží.[1])

Dílnu na porculánové zboží postavil při cestě na Pustevně nad nádražím Leopold Milberger.

---

[1]) Heimarbeit. Die Wirk- und Strickwaren-Erzeugung in West-Schlesien. Wien 1901. S. 181—183.

R. 1883 vzniklo u nás „Společenstvo živností řemeslných", dne 19. listopadu 1884 ustavilo se „Společenstvo živností svobodných a koncesovaných". Obuvníci zůstali odloučeni v samostatném spolku.

Pivovar.

Nejstarší zmínka o pivovaru u nás pochází z r. 1445, kdy Jan Čapek ze San, obnovuje práva městská, nařídil, aby platili z pivovaru ročně 1 groš. Poněvadž byly privileje obnovovány, je zřejmo, že již před uvedeným rokem u nás pivo se vařilo. Biskup Tas r. 1467 obnovil výsady dané Janem Čapkem ze San fojtovi Vilémovi z Hlusovic.[1])

R. 1568 biskup Vilém Prusinovský dovolil urozenému vladykovi Kašparu Bočkovi z Malejova, majiteli hamru pod Frenštátem, aby „každého roku pro dělníky své až do 4 maldrů[2]) sladu a nic více svobodně dáti na pivo vyvařiti, však na šenk, aby vydáváno ani vystavováno nebylo, mohli." A potřeboval-li piva více, nesměl je jinde bráti než v hukvaldském pivovaře.

V r. 1604 za purkmistra Jana Soboty[3]) zasypala se studně, která byla vedle pivovaru uprostřed náměstí. Dali tedy vykopati novou, jíž říkáno cisterna, která zůstala zde do r. 1839.

Kardinál z Ditrichštejna obnovil výsady r. 1628, dovoliv mimo to, „aby sami pálené páliti a šenkovati mohli" za ročních 20 tolarů moravských a měli platiti polovici o sv. Jiří a druhou o sv. Václavě.

Biskup Leopold Vilém v r. 1657 ponechal obci až dotud užívaný pivní šenk, však bez vysazování a šrotování do dědin. R. 1665 nařídil biskup Karel: „Přijde-li pořádek šenku vína a piva na rathaus, má se to díti pro obec, jako v jiných městech a nikdy nemá se mezi měšťanstvem vypíti nebo jemu rozděliti užitek, ale do obecní kasy dáti."

Z r. 1676 je zachován seznam 37 majitelů pravovárečných domů.[4])

---

[1]) Viz Dějiny města.

[2]) Maldra, maldrus — velká míra obilná různých velikosti v různých zemích, na př. v Kolíně nad Rýnem obsahovala 24 sudy.

[3]) Viz článek: Rodáci.

[4]) Obšírněji v dílku: M. Frenštát p R.

Biskup Volfgang ze Šratenbachu listinou ze dne 21. února r. 1713 ustanovil „na budoucí věčné časy k uvarování vší nepříležitosti a uvedení dobrého pořádku 37 domů šenkovních". Listina končí přísným rozkazem, aby hukvaldští úředníci chránili majitele pravovárečných domů „proti vší újmě a překážce jiných tohoto práva nemajících domů a sousedův budoucně a po všechny časy".

Vaření piva dělo se „z pořádky", t. j. postupně. Každý „velkoměšťan" vařil až jeho předchůdce téměř vyčepoval. Kdo pivo nečepoval, prodal várku druhému, který měl výčep. V ulicích nebylo výčepu. V r. 1890 přestalo se vařiti, však r. 1898 pivovar obnoven, rozšířen a moderně zařízen. Roční výroba je 2500 hl.

V r. 1907 postavila firma Jak. Kohn lihovar.

Hotely a hostince.

Svrchu je vysvětleno, proč byly u nás hostince jenom na náměstí. Ze 38 pravovárečných domů jenom 12 sobě uchovalo právo výčepní po dnešní den, když majitelové dokázali, že se v jejich „čísle" nepřestalo čepovati. V č. 24. smí „Občanská Beseda" čepovati pro své členy.

Hostinec „Ježíšek" byl r. 1850 tam, kde je nyní berní úřad; v prvním patře byla sýpka, na které hráváno divadlo.

Při silnici do Rožnova za Lubinou je od r. 1829 zájezdný hostinec „Siberie". Střelnice postavena v letech 1849—1851. Hostinec „Nový Svět" byl otevřen v r. 1874 jako český zahradní hostinec, jelikož se na Střelnici scházela „německá" společnost.

Hotel Slavia-Kříž otevřen v r. 1887, oba sály zbudoval Jindřich Pospěch kolem r. 1898.

Na Horečkách je městský hostinec „Vlčina", soukromý Bartošův, třetí Rekův patří do Trojanovic. K městu patří hostinec Brožův při Lomné u silnice vedoucí pod Pustevně.

Mlékárna.

Sterilisaci mléka zavedl u nás dne 22. ledna 1906 B. Šídlo, který později zřídil mlékařské družstvo. Dne 24. června 1906 usnesli se členové na schůzi v Tiché, že postaví do konce měsíce října parní mlékárnu, což se také stalo skutkem hlavní zásluhou

obětavých rolníků tichavských. Nyní spracuje se denně přes 3000 l. mléka; také se vyráběly sýry: imperial, sýr pivní, garnirovaný, smetanový. Jelikož naskýtal se velmi hojný odbyt, postavil ředitel mlékárny zvláštní sýrárnu.[1])

Obchod.

Obyvatelstvo bylo vždy odkázáno na průmysl, jelikož hospodářství polní pro špatnou půdu neposkytovalo dostatečné výživy. Nejstarší zachovaná listina, vydaná biskupem Tasem r. 1467, dovoluje fojtovi Vilému z Hlusovic 10 jatek masných, 10 chlebných a 10 ševcovských a mlýn svobodný o 6 kolech.

Biskup Marek v r. 1556 obnovil týdenní trh v úterý a výroční po sv. Janu Křtiteli, po 3 letech přidal výroční trh po sv. Václavě.

Biskup Jan Grodecký vysadil v r. 1577 výroční trh v úterý po Novém Létě a po Provodní neděli. Trhy tyto povolil opět biskup Stanislav II. Pavlovský r. 1584, které se dosud konají.

Trhy na dobytek jsou vždy v pondělí před výročním trhem, mimo to ještě v pondělí po sv. Anně a před sv. Martinem. Mají jen místní význam. R. 1906 dohnáno bylo na trhy 3254 kusů dobytka, a sice osel 1, volů a býků 28, krav 440, jalovic 179, ovce 182, koz 65, prasat 2359.[3])

Zboží lněné, bavlněné, stolní prádlo, kambrejské plátno, hladké a vyšívané šátky atd. rozváželi již dávno do Čech, Slezska, Haliče, Rakous (Vídně), Uher[4]) a do zemí balkánských.

Veřejné záležitosti.

Poslancem do říšské rady byl dle nového volebního řádu zvolen dne 14. května 1907 sociální demokrat Jan Prokeš.

Dle zákona ze dne 26. ledna 1907 patří k volební skupině: Osoblaha, Jindřichov, Frenštát, Moravská Ostrava, Vítkovice, Přívoz, Marianské Hory, Místek, Frýdlant a Brušperk.

Poslancem do zemského sněmu byl zvolen dne 29. listopadu 1906 advokát frenštátský dr. Edvard Parma.

---

[1]) Dle sdělení F. Hrabala, ředitele mlékárny.
[2]) Viz Dějiny města.
[3]) Sdělil Antonín Prell, zvěrolékař.
[4]) Wolný: Top. Mähr. I., str. 169.

Ke skupině volební patří Příbor, Brušperk, Frýdlant, Místek a Frenštát.

Od r. 1850 je v č. 29. na náměstí státní (nejprve zvaný okresní) úřad, nyní okresní soud a berní úřad s úřadem gruntovním (knihovním).

Před r. 1870 dojížděl sem notář z Příbora, od toho roku jest zde samostatné notářství.

V r. 1885 usadil se zde rodák místní dr. Edvard Parma jako advokát, před tím hledána právní pomoc v sousedních městech.

Lékařem prvním byl od r. 1816 po 4 léta Vincenc Vrba, který však byl málo vyhledáván a proto odešel do Brodku u Přerova. Nástupce jeho Pokorný také dlouho zde nepobyl. Třetí zkoušený lékař Bém zemřel r. 1836 na choleru. Místo přijal rodák zdejší Josef Janda, po něm Rudolf Kallus a po tomto dr. Frant. Křenek.[1])

Lékárna „U zlatého orla“ byla zřízena v r. 1844 Edv. Bayerem, droguerie „U bílého anděla“ v r. 1903 Raf. Parmou.

Poštovní sběrna, přidělená poštovnímu úřadu v Příboře, byla svěřena Antonínu Parmovi v r. 1840; později zřízen samostatný poštovní úřad.

Telegrafní stanice zřízena r. 1863, telefonní r. 1907.[2])

Nádraží městské spojovací dráhy bylo otevřeno r. 1889, první vlak přijel dne 26. března, první osobní vlak jel dne 1. června 1889. Nádraží je ve výši 421 m nad mořem.

Správa obce.

Ze 14. století se zachovalo pouze jméno jednoho fojta na listině, vydané r. 1382 pro Kopřivnici, slul Byczak (Bičák).

V r. 1428 postavil biskup Jan XI. Železný (1416—1430) nové fojtství, jelikož bylo městečko za husitských válek úplně zničeno. Fojtství bylo na místě nynějšího čísla 24, ale jméno fojta není známo. Jelikož v bouřlivých těch dobách byl Frenštát úplně zničen a také veškeré výsadní listiny od majitelů panství městečku

[1]) Viz oddíl Rodáci a článek Nemocnice.
[2]) Sdělil Alfred Parma ml.

poskytnuté,[1]) přivedli k Janu Čapkovi ze San, pánu hukvaldskému, r. 1445 stařičkého svědka, měšťana těšínského Jana Jiříka, který za mladých let ve Frenštátě bydlíval a „práv a svobod (obce) vědom byl“. Svědek ten pod přísahou vyznal, že měšťané Frenštátští v těch všech právech sedí jako v Jičíně nebo Příboře; osady Lichnov, Kopřivnice, Drholec a půl Závěšic příslušejí se vším právem do Frenštátu.[2])

Hledal-li Frenštát naučení v Hlubčicích, nelze určiti. Když byl r. 1584 od biskupa Stanislava obnoven, přikázány mu byly ku právu vesnice: Kunčice, Bordovice, Vlčovice, Drholec, Kopřivnice a půl Závěšic.[3]) Podobá se pravdě, že byl Frenštát současně přikázán k vrchnímu právu Ostravskému, ale když potom l. 1617 Příbor uznal Olomouc za vrchní právo, zdá se, že Frenštátčané přiklonili se k Příboru, dávajíce se právem Příborským naučovati v Olomouci, jak svědčí ortel do Příbora daný o podvodu Jana Vyseckého r. 1632.

Naposledy užito hrdelního práva v r. 1720.[4])

Za císaře Josefa II. (1780—90) dostalo město nový úřad, v němž byli 3 radní a říkalo se mu: „představení města“.

V r. 1796 počal úřadovati „magistrát“. První syndikus (právník) jmenoval se Štefek a byl mu přidělen purkmistr a dva radní. Patronát Olomuckého biskupství trval však dále až do r. 1850, kdy byly patrimoniální úřady zrušeny a místo nich zřízeny úřady státní, oddělené od obecních představenstev.

Městská spořitelna.

Obecní zastupitelstvo se usneslo dne 13. května 1893 za starostenství dr. Edv. Parmy, po druhé dne 21. dubna 1899 za starosty Aloise Fialky, aby byla zřízena městská spořitelna. Dne 22. března 1901 přijaty stanovy, které byly úředně schváleny dne 16. července téhož roku.

[1]) V. Prasek: Organisace práv Magdeburských na severní Moravě a v rak. Slezsku. Olomouc 1900, str. 75—76.

[2]) Jan Ambroz: Z dějin města. Upomínka na místní výstavku národopisnou v r. 1893. Město Frenštát 1904. Viz v tomto spisu: Dějiny, rok 1445.

[3]) Kinter: Herrschaft Hochwald.

[4]) „Na Šibenkách“ sluje dosud místo před svahem okresní silnice, kde stojí socha P. Marie před Dolní ulicí.

Majitel hospodářství pod svahem tím nazýván běžně Bartoš ze Šibenek.

Dne 15. ledna 1902 byla spořitelna otevřena.

Roku 1905 bylo vkladatelů 629 s obnosem 556.473·05 K a 8043·13 K reserv. fondu.

Obec ručí za vklady zvláštním garančním fondem a celým svým majetkem i veškerými příjmy.

Náboženské poměry. Fara. Farářové.

Není znám rok, ve kterém byla fara založena. Dle pověsti chodili první osadníci do Tiché do kostela.[1]) Také nevíme, jaké byly náboženské poměry za válek husitských a v době následující; nejstarší zprávy pocházejí teprve z druhé poloviny 16. století.

V r. 1559 zřekl se biskup Marek nevalného dědictví po faráři neznámého jména, vyjma jednu krávu, která byla přiřknuta kostelu.[2])

Za faráře hlásil se tehda kněz, o němž se pravilo, že je ženat a proto biskup nařídil hukvaldskému úředníku, aby vše vyšetřil a zakládá-li se pověst na pravdě, aby kněze toho odstranil a na uprázdněnou benefici dosadil kuráta[3]) z Březové (Brüsau u Mor. Třebové), který právě na hradě Hukvaldech přestál svůj trest. Jak záležitost skončena, není známo.

R. 1563 užíval prebendy dosavadní kaplan opavský Martin, který dostával od městečka ročně 28 zl. jako přídavek.[4])

Biskup Stanislav II. Pavlovský vyfarnil z Frenštátu Kozlovice na žádost tamních občanů: následkem toho se nejmenovaný zdejší farář v den sv. Jiří r. 1584 fary vzdal. Biskup, chtěje ho odškodniti, přiřknul k faře zdejší: Kunčice, Lichnov, Bordovice, Vlčovice a Kopřivnici.[5])

Po dvou letech zemřel farář Jakub.[6]) Wolný vykládá,[7]) že dne 27. listopadu dostal hukvaldský úředník rozkaz, aby faráře

---

[1]) Jos. Janda: Památní kniha. Viz Rodáci.

[2]) Wolný: Kirchliche Topographie. I., III., 1859, str. 47. Bývaly kostelům také krávy odkazovány. Aby „nezmizely“ při nenadálé smrti faráře, bývaly svěřovány některému rolníku za určitý roční poplatek, jemuž říkali „železná kráva“. Zrušeny byly při vyvazování z roboty.

[3]) Curatus — kněz od příslušného biskupa k duchovní správě zřízený.

[4]) Wolný, tamtéž. Correspond. I. V.

[5]) Viz Dějiny Frenštátu.

[6]) Janda: Přijel z pouti opilý na koni, spadnul a zabil se.

[7]) Wolný: Kirchl. Top. III., str. 47.

(není jmenován) i s matkou jeho ihned poslal do Kroměříže a kdyby se zdráhal uposlechnouti, měl jej děkan zavézti na Hukvaldy „do kamrlíka".

Ve čtvrtek po sv. Tomáši r. 1616 biskupští komisaři přiřknuli farnímu kostelu kus lesa mezi potokem Lanské a horou ve vrchnostenských lesích.[1])

Tomáš Pavel Rychvaldský byl zde farářem od r. 1626 až do své smrti v r. 1674, tedy 48 let. Za jeho doby byl zbudován filiální kostel sv. Jana Křtitele, opatřena stříbrná monstrance a obnoven filiální kostel, zničený velkým požárem v r. 1661.

Ačkoli biskup Stanislav II. nařídil v r. 1584,[2]) že smějí býti v obci trpěni jenom katolíci, poručil také opětovně, aby byly zpovědní lístky v době velikonoční sbírány a jemu zasílány, ale zdá se, že vzdor tomu jako ve všech městech na hukvaldském panství také ve Frenštátě dosti bylo těch, kteří přijímali pod obojí způsobou, ač nemáme o tom spolehlivých zpráv. Také nevíme, jak byla fara do r. 1658 nadána.[3])

V r. 1672 sídlem děkana byla Mor. Ostrava (1653—1723) a byl proveden soupis veškerého majetku. Kostela filiálního bylo užíváno místo farního, jenž po zmíněném požáru nebyl ještě obnoven. Náležel k němu les darovaný kardinálem z Ditrichštejna r. 1616, pasekáři kolem toho lesa sídlící platili ročně 3 zl. činže a daň ze zahrad.

Farář dostával ročně od města 22 zl. 15 grošů moravských, jako desátek 107 měřic rže (žita) a stejné množství ovsa; z nadací a obdarování 10 zl. 15 grošů, od města za sloužení mše za mrtvé každý pátek dostával ročně 10 zl., novoročného od pasekářů 12 zl. 80 gr.; ze vsi Kunčic 8 fůr dříví a od tamních pasekářů 5—6 zl.; ze sklárny ročně 200 talířků z čistého skla; ze gruntu Šimona Lukeše 1 valašský sýr; ze vsi Bordovic 16 grošů a 16 slepic. Fara byla po požáru znovu postavena. (Obr. 44.) Patřila k ní zahrada, 1 lán polí a luk asi na 5 fůr sena. Filiálkami byly: Lichnov, Kopřivnice, Kunčice, Tichá a Vlčovice, jež mimo faru převzal nástupce Rychvaldského farář Ignác Jakub Itali (1674—1681). Jakub Palička (1686—1710) postavil zděnou faru tam, kde jsou

[1]) Originál v kníž. archivu v Kroměříži.
[2]) Originál v městském archivu. Viz Dějiny.
[3]) Wolný: Kirchl. Top., str. 47.

nyní chlévy (do jeho doby byla fara dřevěná), a vysázel stromy do zahrady. Socha P. Marie na náměstí byla za jeho doby postavena. Jan Dřímala (1710–1719) dostavěl věž při filiálním kostele; za Jindřicha Krausa (1740—1746) r. 1744 vyhořela fara s hospodářskými budovami.[1]) Po něm přišel z Příbora Jiří Ant. Finsterschott, jenž má veliké zásluhy o kostel a založil „hořejší špitál".[2])

Obr. 44. Fara.

Za Jana Stabely (1747—1762) postaven kamenný kříž u horního kostela. Martin Robotský (1763—1771) provedl stavbu špitálu dle vůle zakladatelovy, postavil za své peníze oratorii v horním kostele a kryptu, novou kazatelnu a varhany a nechal kostel vydlážditi. Měl mnoho nepříjemností s hukvaldským vrchním Martinem Uhlářem. Jednou v hněvu pravil, že nestojí o těch 50 sáhů dříví, které dostává; od těch dob je panství faráři nedává.[3]) Svému

[1]) Kirchl. Topogr. 39.
[2]) Wolný, tamtéž str. 48.
[3]) Janda: Pam. kniha.

rodišti Ejvanovicům dal 5000 zl. na kaplana a „vzdor mnohým protivenstvím a pronásledování bylo mu božím požehnáním umožněno“ na okrasu svých kostelů 1300 zl. a na 4 kaple 1000 zl. věnovati.[1]) Zůstavil „Památní knihu“, obsahující 114 stran ve foliu s mnohými místními zprávami.[2])

Za faráře Jana Švarce (1834—1852) darovala obec kaplanky biskupu hr. Chotkovi, který z nich učinil faru a z bývalé fary hospodářské budovy. Prokop Král (1873—1880) založil farní „Památní knihu“. Nástupce jeho Antonín Dolák pěstoval zpěv a hudbu s velkým zájmem a zřídil hudební odbor „Občanské Besedy“. Josef Fusek (1888—1892) založil nadaci 5000 zl. na stavbu nového farního kostela až kapitál dostatečně vzroste. Ignác Bečák (zemřel 1901) býval professorem mathematiky v Kroměřížském semináři, výborný hudebník. Jan Břečka je od r. 1580 již 33. známý místní farář.

Nadání fary.

Dle Volného má fara: 1 lán pole ve výměře 21 j. 970□°, louku na 4 j. 195□°, pastvinu 462□°, nadační pole v rozměru 1 j. 706□° mimo louku 675□° (z čehož se část musí věnovati špitálu), zahradu při faře 303½□° a zahrada při špitálu Finsterschottově (horním) 116□°. K tomu roční renta z desátku 164 zl. 28¼ kr. konvenční mince[3]) a výnos z nadací.[4])

R. 1713 žádali farníci konsistoř, aby jim dala kaplana, protože farář musel sám mimo faru obstarávati 5 svrchu jmenovaných filiálek. Bývaly proto v městě bohoslužby teprve každou šestou neděli a mnozí vzdálení pasekáři po celý rok nemohli býti přítomni ani jediné mši. Obec zavázala se r. 1717 platiti ročně 40 zl. z městské pokladny na vydržování kaplana, aby v každou neděli a svátek byly konány bohoslužby ve městě. R. 1738 věnoval měšťan Václav Konvička jako nadaci pro druhého kaplana 1000 zl. K témuž účelu dala choť purkmistra Anna Hradečná 2000 zl. a po své smrti r. 1759 zanechala ještě 2000 zl.

---

[1]) Wolný, tamtéž 48.

[2]) Z ní čerpal Jos. Janda v r. 1865 pro svou Pam. knihu a v r. 1890 vypsal mi Th. Dr. Innocenc Obdržálek nejzajímavější zprávy pro „Vlastivědu mor.“

[3]) Konvenční čili smluvená mince r. 1753., jeden zlatý měl cenu 2 K 10 h.

[4]) Kirchl. Topogr. III., str. 46.

ku zvětšení nadace. Dědicové žádali o zrušení závěti, z čehož vznikl spor, který byl ukončen teprve r. 1775 dne 13. prosince tím, že dědicové složili kapitál 5200 zl., z jehož úroků byly slouženy týdně 4 mše.

Dne 13. července r. 1836 věnovala vdova Kateřina Kaděrová 4000 zl. na vydržování třetího kooperatora, leč s podmínkou, aby nadace té užíval vždy první kaplan. Dne 27. července 1767 provedeno komisionelní vyrovnání sporu faráře s měšťanstvem vzhledem na farní požadavky pro nadačního kaplana.

Po zrušení roboty vyplatili se Tichavští, Kunčičtí a Vlčovští. Lichnovští se vyplatiti nechtěli a proto musí dosud 40 tamních rolníků frenštátskému faráři odváděti ročně 28 měřic rži, a tolikéž ovsa, z čehož připadá na bývalé fojtství $5^1/_2$ měřice každého druhu.[1])

Z pasek (Trojanovic) dostával farář mimo desátek ještě 12 zl. a 18 grošů.[2])

Farář Ignác Bečák domohl se toho, že byl desátek dle tržní ceny odhadnut r. 1902 na celkový obnos 265 zl. a jeho zakročením byl snížen na 184 K 80 h.[3])

Úroky z výkupné renty od vyvazených obcí a výtěžek desátku počítá se faráři do kongruy (platu).

V Kozlovicích, Vel. Kunčicích, Lichnově a Tiché měli faráři také tak zvané „železné krávy". Místy byly vyvazeny až r. 1870; kdo platil ročně 15 krejcarů, musel se vyplatiti 60 zlatými.[4])

Farníci.

V r. 1834 bylo ve městě a přifařených Trojanovicích a v Tiché celkem 9140 osob.[5])

V r. 1899 bylo ve městě 6096 katolíků, 2 akatolíci a 23 israelité, v Trojanovicích 2238 katolíků a 1 akatolík; úhrnem 8334 katolíků, 3 akatolíci a 23 israelité.[6])

---

1) Jan Břečka: Tacmo. Příborské Noviny v únoru 1904.
2) Viz tuto obec.
3) J. Břečka: Tacmo.
4) Viz dotyčné obce.
5) Wolný, Top. M. I., str. 168.
6) Cat. ven. cleri. Olom. 1900.

Školy.

Nejstarší zpráva o zdejší škole sděluje, že dne 19. listopadu v r. 1661 o 1. hodině v noci vyšel oheň z nyn. č. 8. na náměstí, zničil školu a pivovar a jiné domy na náměstí, kostel sv. Martina, faru a 19 chalup v ulicích. Obec potom koupila pro školu domek v Dolní ulici (nyn. č. 497.).[1]) (Obr. 19.)

O platu pro učitele dočítáme se: „Co se dotejče rektora, poněvadž J. M. kníže z Ditrichštejna mezi svými poddanými to zřídil, aby mimo obyčejnou mzdu, která se od učení pacholat platí, každý z poddaných (jakž toho všichni toho času faráři dosvědčovali) pro lepší jeho vychování[2]) každého roku po 7½ groších skládal.[3])

Z matriky ostravského dekanatu se dovídáme, že měl učitel v r. 1672 od města ročního platu 24 zl. slezských, k čemuž přispívaly osady Kopřivnice, Kunčice, Lichnov, Tichá a Vlčovice každá ročně půl druhým zlatým slezským, úhrnem tedy 7½ zl. a město 16½ zl. slezsk. Z nadací dostával 3 zl. a 11 gr. Pro budoucí pamět připomenuto, že od faráře dostává třetí díl ze všech pohřbů a koledu vánoční jak od města tak od přifařených obcí. Obyvatelé pod horami, tak řečení pasečníci, příslušící do Frenštátu, byli povinni platiti každoročně místo koledy vánoční 3 zl., z čehož dostával učitel třetinu. Od křtu dostával rektor po 3, od zdavek rovněž po 3 groších. Mimo to mu patřil nevelký kus pole vedle Dolního mlýna a zahrada u Horní ulice, jichž dle vůle mohl buď sám užívati nebo pronajati.

R. 1680 vydrancovali a vypálili městečko uherští loupežníci,[4]) při čemž také škola shořela, byla však na témž místě znovu postavena. Když r. 1744 škola opět vyhořela,[5]) bylo obecní vězení změněno na školu, r. 1766 na místě dřevěné postavena přízemní škola z tvrdého zdiva a r. 1793 zbudováno první poschodí, škola rozšířena na dvoutřídní. Do těchto dvou tříd měly mimo děti frenštátské choditi také děti z Tiché a z Trojanovic, jako z obcí

---

[1]) Jos. Janda: Památ. kniha m. Frenštátu. Viz Rodáci.
[2]) Rozuměj na výživu.
[3]) F. Koželuha. Časop. Matice mor. 1898, str. 402.
[4]) Viz Dějiny města.
[5]) Wolný: Kirchl. Topogr. Olm. Diec. III., str. 39.

přifařených. R. 1834 bylo školních dětí asi 530 ve dvou třídách;[1]) r. 1842 byla otevřena 3. třída pro hochy.

R. 1859 zavítal do Frenštátu novojičínský krajský Höck, promluvil na střelnici o důležitosti školního vzdělání a daroval na zlepšení škol 100 zl. Jeho příkladu následoval přítomný továrník místecký Karel Žižka darovav také 100 zl. Městský lékař Jos. Janda získal od vdovy Barbory Žižkové v Trojanovicích 400 zl. k témuž účelu. Z darů těch byla velká radost a proto purkmistr Antonín Fiala chodil po domech a sbíral dary na zřízení 4. třídy chlapecké a vyprosil od tkalcovského spolku mandlovnu ku zřízení školního fondu. V den sv. Václava r. 1860 otevřena 4. třída chlapecká, které říkali „deutsche Klasse" a 3. třída dívčí. Ze školy trivialní vznikla

farní hlavní škola.

Řídícím učitelem ustanoven byl Antonín Wolf, který seznav, že má jenom české žactvo, vyučoval po česku. Purkmistr A. Fiala přál si vyučování dvojjazyčné, uváděje jako důvod nutnou znalost němčiny zvláště pro hochy, kteří chtěli studovati, jelikož tehda na celé Moravě nebyla ani jediná česká střední škola. Wolf dovolával se ministerského výnosu z r. 1859, dle kterého mateřská řeč většiny žáků má býti řečí vyučovací. V listopadu přijel do Frenštátu školní rada Čeněk Prousek z Brna, který zjistil, že není ve škole ani jediné německé dítě a proto byla stanovena čeština vyučovací řečí.[2])

Na farní hlavní škole byla systemisována tato místa: učitele 4. třídy se služným 400 zl., učitele pro 3. třídu se 320 zl., učitele pro 2. třídu s 300 zl. a učitele v 1. třídě s 280 zl., mimo byt pro každého. Školného placeno za děti v 1. a 2. tř. 1 zl. 40 kr., v 3. tř. 2 zl. a ve 4. tř. 5 zl. Žáků bylo 530, školné vyneslo asi 970 zl., úroky z Vávrovy nadace[3]) 8 zl. 40 kr., ze šk. fondu 325 zl.

Antonín Wolf se narodil v r. 1838. v Ledči v Čechách. Vyučoval v Praze u kostela P. Marie Sněžné a v rodině dr. Riegra, potom rok v Kolíně, odkudž byl povolán do Frenštátu. Byl ideálním vlastencem, horlivým pracovníkem také mimo školu;

[1]) Týž Markgr. Mähren I., str. 168.
[2]) Školní kronika.
[3]) Viz článek Rodáci.

zařídil soukromou reální školu, na které většinou sám vyučoval. Tato neúnavná činnost dráždila jeho nepřátele. V r. 1863 byl pro „národní agitace a politickou činnost“ suspendován. Městská rada i konsistoř ujímali se nevinně pronásledovaného, ale marně. Teprve r. 1865 za ministerstva Belcrediova byl rehabilitován a stal se ředitelem školy v Novém Bydžově, kterou tak povznesl, že byla na školské výstavě v Praze vyznamenána.

Ku správci školy Fr. Růžičkovi, odrodilci, mnozí otcové nechtěli své hochy posílati a vydržovali dětem soukromého učitele, Fr. Pikla. V únoru r. 1871 Růžička odešel a místo bylo nabídnuto Ant. Konst. Vitákovi, který však mohl nastoupiti teprve v listopadu po své rehabilitaci.

Viták založil s pomocí několika paní Vyšší dívčí školu, které darovala Občanská záložna 200 zl. V říjnu 1872 byla škola otevřena; přihlásilo se sice 41 žákyň, ale návštěva brzy ochabla a v květnu roku následujícího byla škola zavřena. Lépe se Vitákovi podařilo zavedení ručních prací ženských, jimž se mělo již za Wolfa vyučovati.

V témž roce 1873 byl Viták podruhé suspendován[1]) a nastoupil jako řídící Josef Chochol,[2]) za jehož správy došlo k uspořádání a rozšíření školy, pro níž postavena nová budova.

Dostatek žactva a vhodné místnosti povzbuzovaly ku rozšiřování školy a když dosažena 8. třída chlapecké školy, zakročeno o povolení, aby mohla býti škola obecná rozdělena v pětitřídní obecnou a trojtřídní měšťanskou školu, která rozdělena na chlapeckou a dívčí. Na chlapecké působil mimo ředitele Chochola Fr. Řehák, po jehož odchodu nastoupili Fr. Závada (1878—1905) a Václav Kozel (působí zde dosud). Ve školním roce 1885—1886 přišel Karel Kálal (do 1904). Na dívčí, která zřízena r. 1881, byl ustanoven zatímním správcem Antonín Jádrníček. V září r. 1882 přišel Antonín Škach (působí dosud), po roce Jiří Felix

---

[1]) Viták Antonín Konstantin narodil se v Čáslavi dne 9. června 1835. R. 1857 vstoupil do řádu Piaristů, který po 3 letech opustil; věnoval se pak učitelství, avšak zakusil pro své nepokryté jednání dosti trudných chvil. Zemřel v Praze v r. 1906, jsa na odpočinku.

[2]) Chochol Josef narodil se v Drštěkryjích u Mladé Boleslavi v r. 1839. Od r. 1856 vyučoval v Labské Týnici, Bohumíně a ve Frenštátě, kde strávil 30 let a jeden měsíc, načež se odebral v srpnu 1903 do Prahy na odpočinek. Zemřel dne 8. srpna 1906.

(působí dosud), v r. 1885 Josef Okoun (do r. 1898) a po něm Karel Buzek (dosud). Po Jadrníčkovi († 1892) stal se ředitelem Jan Ambroz. Katechety byli pro školy obecné i měšťanské: Bahnovský Hynek (1880—1885), Šmehlík Rudolf, Dr. In. Obdržálek (1888—1897), Myslivec František (do září 1904), nyní Doležal Leopold.

V 19. století vyučovalo na obecných školách zdejších 55 osob.

Delší dobu působili na zdejších školách obecných:

Pelikán Jan, rodák zdejší, zemřel v r. 1844 jako ředitel kůru; Pelikán Alois, syn předešlého vyučoval od r. 1826 do r. 1880, po smrti svého otce stal se „rektorem", kterýž úřad zastával až do své smrti (1901); Michna Jan (1865—1871) byl literárně činným; Martínek Karel (1877—1888), Perka Pavel (1880—1897), Zrubek Konstantin (1883—1898), Plaček Josef (1883—1894), Vitásek Josef (1888 až dosud), Franc Jan (1890 až dosud), Michnová-Fialková Marie (1880 až dosud), Závadová Marie, ind. uč. (1877—1904), Plšková-Parmová (1887—1897), Kropáčová-Francová (1894 až dosud), Hledíková Marie (od r. 1901).

C. k. odborná škola tkalcovská.

Otevřena byla v říjnu r. 1882 za starosty Rudolfa Kalusa, který jako zemský poslanec velmi horlivě se zasazoval o její zřízení. Ústav obsahuje:

a) denní odbornou školu tkalcovskou o dvou ročnících s čtrnáctidenním během přípravným,

b) normální odborný běh pokračovací o dvou ročnících (večerní a nedělní kurs tkalcovský),

c) vzdělávací a specialní běhy, které jsou:

1. nedělní běh pro nauku o vazbách a rozbor tkanin,
2. vzdělávací běh pro tkalce,
3. běh pro textilní kreslení,
4. textilně-technologický běh pro obchodníky.[1])

Ve školním roce 1905—1906 počato s vyučováním nejen pro ruční, ale také pro mechanické tkalcovství, když byla postavena obcí vhodná budova. (Obr. 45.)

---

[1]) Program školy vydaný r. 1907.

Obecní mateřská škola

byla otevřena péčí starosty dr. Edv. Parmy dne 23. října 1893. Umístěna je ve „staré škole“ a má ročně 30 - 50 dětí.

Obr. 45. Tkalcovská škola.

Pokračovací škola průmyslová

zahájila činnost v měsíci říjnu 1897 za starosty Edvarda Hegráta. Správa školy byla svěřena ředitelství tkalcovské školy. Školní rok trvá od října do konce dubna, žáků bývá asi 70.

Spolky.

Nejstarším spolkem byl nazýván Spolek tkalcovských tovaryšů, v němž pokračováno bylo v tradicích zrušeného tkalcovského cechu dle „Pořádku tovaryšům řemesla tkadleckého atd“.[1]) Stanov neměli, proto spojili se v r. 1898 s tehdejší „Řemeslnickou Besedou“, která se od té doby nazývá „Živnostensko-dělnická Beseda“.

[1]) Viz Tkalcovství. Cech tkalcovský.

Střelecký spolek. R. 1835 syndikus Fr. Obšil, kněz Židek-Zelinka a několik občanů sestoupili se ve spolek střelecký, který měl v prvém roce 31 členů. Po deseti letech byl zvolen předsedou městský lékař Josef Janda, který provedl stavbu střelnice a „Procházky" k ní po obou březích „Kameňca". Ve spolku střeleckém soustřeďovala se „německá" společnost. Po smrti Jandově nabyli uvědomělí občané převahy a spolek počeštěn.

Občanská Beseda založena r. 1861; prvým předsedou byl zvolen Valentin Kostelník, který k „Besedě" s celou duší přilnul a zůstal jí věren do své smrti.

Občanská Beseda byla národním ohniskem pro celé okolí. Doma pořádala příležitostné večery, zábavy a slavnosti, aby svým rodákům připomenula a vysvětlila významné dny naší minulosti. Na rodném domku Františka Palackého zasadila v r. 1868 mramorovou desku, za který výkon se jí dostalo zvláštních díků slavného krajana, když v r. 1873 naposledy cestoval po Moravě.[1]) Když první předseda dovršil sedmdesátý rok, daroval Besedě zdejší rodák cís. rada Arnold Janda ve Vyškově obraz jeho, umělecky provedený akademickým malířem Edvardem Piczem, rodilým Polákem, jenž byl tehda učitelem kreslení na tkalcovské škole zdejší. Po dlouhá léta byl pěstován sborový zpěv. Knihovna byla darována „Společenské knihovně".

Občanská záložna povstala r. 1868; první jméno její bylo: Občanská záložna a půjčovna „Radhošť". Podnět vyšel z „Občanské Besedy" a prvým starostou zvolen Kostelník Valentin, jeho náměstkem Josef Bumbala. Dne 25. prosince 1873 schválena změna ve společenstvo s ručením obmezeným.

V r. 1902 dostoupil obrat peněz výše 1,730.539 K 59 h, členů bylo 569 s 1562 závodními podíly. Úsporami získána jistina 23.923 K 43 h na zbudování chudobince, dne 30. srpna 1893 zakoupen dům č. 24. Reservní fond obnášel 39 672 K 6 h.[2])

Pohřební a podporovací spolek sv. Cyrila a Metoděje založen byl v r. 1871 Hynkem Fialkou. V r. 1894 měl členů 1026, po čtyřech letech 1235, na konci r. 1902 již 3217

---

[1]) Viz čl. Národní probuzení.

[2]) Sdělil Alois Michna, tehdejší pokladník záložny.

a jmění 29.230 K 65 h. Předsedou byl od počátku až do konce r. 1903 zakladatel (zemřel dne 3. dubna 1904).

Spolek vojenských vysloužilců kor. prince Rudolfa zřídili kancelista soudní J. Kozílek a Jan Zahradník r. 1874.

R. 1875 založena byla společenská knižnice, která měla v r. 1904 již přes 2200 knih.

Tvůrci jejími byli: Kantorek Alois, Kantorek Josef, Parma Adolf, Parma Jindřich, Pauček Antonín a Vašica Josef v r. 1875. Čte se velmi pilně. V r. 1902 bylo vypůjčeno 1780 knih.

Sbor dobrov. hasičů založili v r. 1878 stavitel Ambrož Zapletal, továrníci Rob. a Emil Křenek a lékárník Evžen Bayer. Ochráncem sboru je obec, která postavila v r. 1889 zděnou kůlnu na nářadí. R. 1884 soustředil prof. J. Janoušek z Příbora, učitel Rud. Ludvík z Příbora a Rob. Křenek z Frenštátu okolní hasičské sbory v „Hasičskou župu severovýchodní Moravy". K župě přihlásily se sbory: Brušperk, Frenštát, Příbor, Starý Jičín a Štramberk. Během deseti let vzrostla tak, že sdružovala 40 sborů ve 3 hejtmanstvích. Proto ve valné hromadě ve Frenštátě dne 16. září 1894 byla rozdělena ve 3 župy dle politických okresův. V r. 1907 bylo v ní sdruženo 29 sborů s 1250 členy.

Podporovací spolek. Založen byl v r. 1879 na podnět odborného učitele Václava Kozla a má za účel podporovati ochuravělé aneb nějakou pohromou stižené členy asi v tom smyslu, jak to nyní činí nemocenské pokladny.

Živnostensko-dělnická Beseda. „Řemeslnická Beseda" založena dne 12. března 1882. V roce 1898 dne 17. ledna vstoupili do ní tkalcovští pomocníci, pročež bylo změněno jméno; r. 1901 ustavil se ženský odbor vzdělávací.[1])

Čtením knih a časopisů, odbornými přednáškami, občasnými divadly a zábavami pracuje se k ušlechtění členstva. V r. 1905 měla knihovna 521 děl.

Pohorskou jednotu „Radhošť" založil zdejší rodák Mag. Pharm. Štěpán Ježíšek. Činnost svou jednota započala dne 20. října 1884 a vykonala velikou práci ku povznesení turistiky v našem kraji. Upravila chodníky na městu blízké

[1]) Viz článek Tkalcovství.

„Horečky“ a pečovala o to, aby se vzbudil zájem mezi turisty pro náš velebný Radhošť. Na jeho svahu zakoupila r. 1891 pozemek v rozloze 13 měřic, který r. 1906 zvětšen byl na 52 měr, a postavila útulny.[1])

Svým nákladem vydala Jednota básně Jana Nečasa „Z ovzduší Radhoště“, pohlednice z okolí, zřídila rozhledny, orientační tabule a zakoupila meteorologické přístroje.

Místní odbor Ústřední Matice školské založen byl v r. 1887 učiteli Pavlem Perkou, Karlem Kálalem a továrníkem Robertem Křenkem. Do konce r. 1906 odvedl 7575 K 57 h.

Tělocvičná jednota „Sokol“ vstoupila v život dne 23. června 1890; přihlásilo se 26 mužů za členy a zvolili Kostelníka Jindřicha svým prvním starostou.[2])

Dne 6. června 1892 rozvinul Sokol spolkový prapor, jejž mu paní a dívky zdejší darovaly a bylo tehda první okrskové cvičení. Na Střelnici zřídil stálé jeviště, začež bylo mu dovoleno po 10 let bezplatně v sále i v zahradě cvičiti.[3]) V prosinci 1900 nabyl stejného práva v sále hotelu „Slavie“, v němž Sokol desetiletí jednoty oslavil. V témž roce zřízený stavební odbor koupil (hlavní zásluhou svého jednatele br. Ant. Škacha) pozemek ve výměře 51 aru za 2656 K 58 h. Dle vzájemné smlouvy darovala jednota celý tento pozemek obci k postavení průmyslové školy a Sokolovny.[4]) Svému účelu byla odevzdána dne 12. srpna 1906. Řádné cvičení žen zavedla náčelnice Pavla Kostelníková r. 1901. Četnými členy účastnila se jednota všesokolských sletů v Praze, ve Lvově (1903), v Lublani (1904, v závodu dosažena cena) a velkolepého zájezdu na slovanský jih. Při závodech o 5. sletu v Praze dosáhlo družstvo vedené náčelníkem Zdeňkem Kostelníkem druhé ceny.[5])

---

[1]) Viz čl. Turistické útulny. — Od ředitele panství Ševce koupena 2. a od Občanské záložny v Rožnově 3. třetina útulny na Radhošti v r. 1907 za obnos 11.500 K.

[2]) Památník těl. jednoty Sokol ve Frenštátě 1906. Str. 26.

[3]) Viz článek Střelnice.

[4]) Viz článek Sokolovna.

[5]) Podrobné zprávy o činnosti jednoty jsou v „Památníku“ obsaženy.

Spolek včelařsko-štěpařský. Zakladatelem a prvým předsedou byl Edvard Kaupa, nadučitel z Metylovic na odpočinku (zemřelý již). Spolek zřízen byl r. 1893 pro místecké hejtmanství. R. 1904 uspořádal pěknou výstavu odbornou na Střelnici.

Sv. Ludmila, spolek ku podpoře chudé mládeže školní vznikl r. 1894 přičiněním katechety měšťanských škol Th. Dr. Inocence Obdržálka a starosty města Dr. Edvarda Parmy. Vrchní báňský inženýr Fr. Jelínek na památku své zesnulé choti Herminy (roz. Křenkové) založil nadaci 2000 K, čímž spolek do budoucnosti zajistil. Činnost spolku je velmi záslužná, protože poděluje školní děti v zimním období obědy, jichž denně přes 200 rozdá; v zimě 1904-5 bylo celkem 13.798 obědů rozdáno.

Hospodářský spolek. V květnu r. 1896 založil Fl. Tomek, farář v Lichnově, hospodářský spolek pro okres Frenštátský. V r. 1901 změněny stanovy a sídlem jeho je Frenštát, předsedou Dr. Edvard Parma, advokát a zemský poslanec. Spolek pořádá občasné přednášky v obcích svého obvodu a odborné kursy ve svém sídle, snaže se šířiti prohloubené vědění mezi muži i ženami.

Křesťansko-sociální spolek byl založen v červenci 1897. Účelem jeho je pracovati pro poučení lidu, zvláště dělnického, čtením, přednáškami, divadly a zpěvem. V r. 1900 koupil dům č. 15., v němž v r. 1873 „Občanská Beseda" vítala Fr. Palackého.

R. 1903 zřídil sobě záložnu dle soustavy Raiffeisenovy, která měla po roce 130 členů se 130 podíly po 10 K. Vklady s úroky činily 67.683 K 58 h, vybráno 23.936 K 13 h.

Odbor jubilejní zemské jednoty lidumilů na Moravě. Zemská jednota vydržuje útulnu v Dřevohosticích pro opuštěné děti, jí zasílá odbor své příspěvky. Založen byl v r. 1899.

Místní odbor Národní jednoty pro východní Moravu zřízen byl v r. 1902 hlavně přičiněním dr. Břetislava Kalandry. Pořádá veřejné přednášky v okolních obcích, po dva roky zařídil universitní extense. Zřídil veřejnou čítárnu r. 1905 a pečuje o rozšiřování časopisů mezi lidem, zvláště na venkově.

Spolek okrašlovací založen starostou obce Aloisem Fialkou, lékárníkem Rud. Dvořákem a B. Šídlem r. 1903. Zařídil kluziště s ohřívárnou, upravuje stromořadí, umísťuje sedadla. V srpnu 1906 postavil pomník Josefu Jandovi, zhotovený Petrem Dolenským v Mar. Horách.

Poznámka: Abychom doplnili obraz Frenštátu, podáváme ještě pohledy do 3 ulic městských. (Obr. 46., 47. a 48.)

Obr. 46. Třída Palackého.

Rodáci.

Sobota Jan, purkmistr městský, odkázal závětí ze dne 12. ledna r. 1619 veškeren svůj majetek zaopatření zchudlých starých měšťanů v ten způsob, aby v chalupě čís. nyn. 431 v Dolní ulici měli svůj špitál a ze zahrady, polí a luk výživu dostávali. Po 190 let užívali pozemků místní faráři, vymlouvajíce se, že musí vydržovati dva kaplany, teprve v roce 1810 uchopila

se obec rázně tohoto odkazu a po tříletém sporu uznána právní majitelkou všeho.[1])

Vávra Václav, kupec v čís. 5. na náměstí, narodil se v Horní ulici v čís. 114., kde měl jeho otec obchod s tkalcovskými výrobky. Závětí dne 19. září 1815 založil nadace: Na ošacování chudých školních dětí 1000 zl. víd. měny, na lékaře a léky pro chudé 2300 zl., studujícím 1600 zl., pro katechetu a

Obr. 47. Mariánská ulice

učitele první třídy 800 zl. a na zpívanou mši svatou, podílení starých mužů a obuv školním dětem 500 zl.

Janda Josef, městský lékař, byl velmi oblíben pro svou bodrou povahu a různé opravy, jež ku zvelebení svého rodiště podnikl jako předseda „Střeleckého spolku“ a jako kostelní hospodář. Dne 1. ledna r. 1865 založil: „Památní knihu města Frenštátu“, ze kteréž jsem také mnohé údaje čerpal. Kniha obsahuje stručné dějiny Moravy, panství Hukvaldského a po-

[1]) Viz Nemocnice.

drobnou kroniku města Frenštátu. Okrašlovací spolek postavil mu pomník v srpnu r. 1906.

Kostelník Valentin (Obr. 49) narodil se dne 15. listopadu 1815 z chudých rodičů. Studoval gymnasium v Kroměříži, ale po brzké smrti otcově věnoval se řemeslu tkalcovskému. Tehda šlo zboží tkalcovské tak na odbyt, že mistři prodali vše hned

Obr. 48. Rožnovská ulice.

za hotové, ani nestačili s výrobou. A blahobyt přivodil veselý život a mnohé zlozvyky, proti kterým Kostelník rázně vystupoval, vysvětloval, domlouval, aby upustili od častých výletů a gulášových partií, ale u většiny nenašla jeho slova sluchu. Náhle zmizel s Antonínem Parmou (pozdějším poštmistrem), krajané sešli se s nimi na výročním trhu v Prostějově, kdež byli oba zaměstnáni v kanceláři advokáta Fichtnera. Později zařídil sobě obchod s bavlnou a tkalcovskými výrobky, který ze skrovného počátku neúnavnou pílí a vytrvalostí přivedl ku znamenitému rozkvětu. Za obchodem konal mnohé daleké cesty zvláště do zemí balkánských.

R. 1861 zvolen byl prvním předsedou založené „Občanské

Besedy", po dvou letech prvým českým starostou po trudných dobách potlačování našeho národa a zavedl ihned české úřadování.[1]) Hned při prvních volbách do zem. sněmu byl zvolen poslancem za skupinu měst Příbor, Fulnek, Frenštát a jednáním svým získal takové důvěry, že byl sněmem vyslán do říšské rady a voličové několika vřele psanými adresami projevili mu nelí-

Obr. 49. Val. Kostelník.

čenou svoji důvěru a naprostý souhlas; při nových volbách na konci roku 1865 volbu více nepřijal.

V. Kostelníka navštívili četní předáci naši, na př. pedagog Petr Bílka z Vídně, dr. Alois Pražák, dr. Fr. Šrom, Fr. Skopalík, dr. Brauner a m. j. Zvláštního vyznamenání dostalo se mu návštěvou Fr. Palackého v roce 1873, dr. Fr. Lad. Riegra s dcerou Marií v roce 1879 a dr. Boh. Riegra v roce 1881.[2])

---

[1]) Viz Národní probuzení. — [2]) Tamtéž.

Byl vlídným, dobročinným, obětavým; když dovršil sedmdesátý rok, byl jmenován čestným měšťanem a veškeré vrstvy občanstva projevovaly mu svou oddanost, těšíce se z toho, že vyváznul z nebezpečné nemoci. Po šesti letech na to zemřel.

K a l u s R u d o l f narodil se dne 23. září 1834. Vystudovav Josefinskou akademii ve Vídni, usadil se jako lékař r. 1856 ve svém rodišti, tehda ještě národně neuvědomělém. S Valentinem Kostelníkem stál věrně v čele strany národní. Jsa povahy čilé a vytrvalé, obratný a ohnivý řečník, přičinil značnou měrou ku probuzení svého rodiště i celého okolí. V letech 1866—1896 byl (s přestávkou šesti let) zemským poslancem za venkovský okres místecký. Zasazoval se o to, aby na Moravě byl pěstován tabák a zařízen český ústav zvěrolékařský. V letech 1874—1875 byl zpravodajem o vládní předloze zákona organisace zdravotnické služby a hlavně jeho zásluhou vešel tento zákon v roce 1884 v život.[1]) V letech 1874—1885 byl starostou města a horlivým pracovníkem ku prospěchu školství svého rodiště. Za jeho úřadování postavena nová školní budova v r. 1876 a obě obecné školy rozšířeny v měšťanské. Odborná škola tkalcovská a železniční stanice měly v něm neméně horlivého harcovníka.

Jako zkušený lékař těšil se značné oblibě. Zemřel dne 28. února 1899.

P a r m a E d v a r d narodil se dne 20. července 1853. Studoval na gymnasiu v Příboře a v Olomouci, práva ve Vídni. R. 1885 usadil se jako první advokát ve svém rodišti, kde byl brzy zvolen nedlouho před tím založené „Pohorské jednoty Radhošť“ předsedou, kterou hodnost posud zastává.[2])

Od roku 1891 do 1896 byl starostou města, od posledně uvedeného roku poslancem na zemském sněmu za skupinu měst Příbor, Fulnek, Frenštát.

Z jeho činnosti sněmovní zaznamenati sluší jeho návrhy na zřízení škol a kursů pro odborné vzdělání obecních tajemníků a důchodních, návrh zákona o užívání obou jazyků zemských u samosprávných úřadů, návrh na zavedení tajného hlasovacího práva při volbách obecních a zřízení všeobecné volební kurie v tak zvaných větších městech a obcích.

---

[1]) Ottův Slovník naučný.

[2]) Viz čl. Pohorská jednota Radhošť a Pustevně.

Obdařen jsa nadáním řečnickým, byl při různých národních slavnostech hledaným řečníkem, zejména při oslavě stých narozenin Fr. Palackého v Hodslavicích dne 14. června 1898.

Kalus Josef narodil se dne 16. února r. 1855 jako syn tkalce a vyučil se u svého otce. Jako básník-samouk vystoupil po prvé r. 1877 v Lumíru, pak v jiných listech, hlavně v olomucké Koledě. V roce 1880 navštěvoval 3. třídu měšťanské školy a byl po roce přijat do učitelského ústavu v Příboře. Téhož roku vydal první svou sbírku „Písně", verše psané za tkalcovským stavem. R. 1884 vydal v Osvětě „Valašskou svatbu", v níž zazněly nejlepší jeho písně, vynikající prostotou a nehledaností. Následovaly: „Z Valašska", „Oblaky", „Kresby a písně", „Kopretiny", „Přímořské dojmy a elegie", „Valašsko v písních" a j. V Kalusovi má Valašsko, zvláště jeho krásná příroda a zachovalý, cizotou ještě nezcela proniknutý lid, věrného interpreta.[1])

Polášek Jan narodil se dne 16. dubna 1873. Od svého osmého roku cvičil se v hudbě na housle u Al. Konečného, na klavír u řed. Jos. Chochola a na dechové nástroje u odborného učitele Karla Kálala. Navštěvoval varhanickou školu pod L. Janáčkem a podrobil se státní zkoušce z hudby a zpěvu. Ve Valašském Meziříčí zřídil sobě hudební školu a vyučuje zpěvu a hudbě na tamějších ústavech. Vydal: Stručné základy theorie hudební. Devadesát úloh z hudební theorie. 16 skladeb pro klavír a 6 skladeb pro zpěv (v „České Hudbě"). Vydává ve své úpravě sbírku slovenských „Travnic", sebraných cikánem Píťou. Sbírá neuveřejněné dosud písně valašské.

Za přispění mnoha vynikajících skladatelů slovanských sestavil „Sborník pro školy střední a ústavy učitelské", pro školní mládež složil hudbu na básně Josefa Kalusa „Kopretiny".[2]) V květnu 1907 byla po prvé provedena jeho komická opereta „Dědečkovy housle" ve Val. Meziříčí s dokonalým úpěchem.

Počasí.

Město, rozloženo jsouc na severním svahu Radhoště, má překrásnou polohu, je však vystaveno severnímu „polskému"

---

[1]) Ottův Slovník naučný.

[2]) Do konce roku 1905.

větru. Náhlé změny teploty stávají se často i v létě. Nejpříjemnější měsíce jsou září a říjen, nejsychravější březen a listopad.

Teplota byla	nejnižší		nejvyšší	
r. 1905	— 18·5⁰	ráno 15. ledna	31⁰	v poledne 5. července
„ 1906	— 18·5⁰	„ 12. prosince	28⁰	„ 5. „
„ 1907	— 27⁰	„ 22. ledna¹)	29⁰	„ 6. „

Tlak vzduchu		
r. 1905	715 mm večer 14. listop.	744 mm v poledne 23. ledna
„ 1906	721 mm ráno 9. února	744 mm „ 28. září
„ 1907	719 mm „ 21. „	744 mm „ 5. března.

Větry převládají:	sev.-vých.	západní	jihozápadní
r. 1905	18 v květnu	po 17 v dubnu a říjnu	11 v březnu
„ 1906	17 v červnu		10 v listop.
„ 1907	16 v dubnu		8 v červnu.

Dnů bylo:	slunečných	pochmurných	deštivých
r. 1905	17 v lednu, 13 v červci	21 v únoru,	11 v listop,
„ 1906	19 v říjnu, 17 v listop.	11 v květnu, 12 v říj.	12 v červnu
„ 1907	21 v květnu	14 v dubnu	13 v lednu.

Sníh padá již v září (1904 16., 1905 22., 1906 25.), poslední v březnu, ba mnohdy ještě v dubnu (27. 1907), asi před 15 lety napadlo množství sněhu na kvetoucí ovocné stromy.²)

Bordovice.

Z minulosti obce jest málo známo. Dle pověsti dovolil olomucký biskup lichnovskému fojtovi založiti osadu a rozšiřovati ji od řeky Lubiny až po hranice Veřovic. Jméno pochází snad od zakladatele Burdy.³) Pověst praví, že Frenštát povstal z Bordovic, ale nedokládá, kdy a jak. Dle jiné pověsti měly se Bordovice státi městem, ale fojt nosil prý výsadu za kloboukem, ztratil ji, Frenštátčané ji našli a povýšili svou obec za město.

¹) Dne 23. ledna 1907 ráno klesla rtuť tak nízko, že byla úplně skryta v pouzdře teploměru, na němž jsou naznačeny stupně zimy do 27.

²) Třikrát denně jsem zapisoval svá pozorování od 1. ledna 1905 až do polovice měsíce července, a sice ráno o 7., v poledne o 1. a večer o 10. hod., mimo prázdniny, o kterých zajisté rtuť v teploměru výše vystupuje.

³) F. Pokorný: O původu jmen našich osad. Lubina 1905., čís. 35.

Dědina leží v náhorním údolí, na jihu pne se Velký Javorník (919 m) na západě sedlo Veřovské, na severu pahorkatina Pekla (603 m), k severovýchodu táhne se údolí, jímž teče potok Pískovňa, ústící pod Lichnovem do Lubiny, na východě k Frenštátu rozkládá se náhorní rovina.

Půda je vlhká a studená, prostoupena ve spodině jílem a železitou břidlicí, kteréž jsou nevhodny ku pěstování stromů. Vrchní vrstvy obsahují černý slín a „hlinku s kamencem" (hlínitou zem se štěrkem). Na horách je „červenice" promíchaná pískem, kteráž vznikla zvětráním sopečné horniny pikritu.

Voda obsahuje železo a zapáchá sírovodíkem.

Ve spodních vrstvách je hojnost železné rudy, hlinitého hnědele, který zde býval dobýván.

Nejstarší rod jsou asi Klimíčkové a Veselkové. Obyvatelstvo se stěhuje mnoho do Ameriky, hlavně do státu Texas. Odešli svobodní synkové z gruntů, po nich chudší rodiny a konečně celé rodiny selské. Noví osadníci, seznavše neplodnost půdy, šli za nimi. Tato okolnost částečně vysvětluje častou změnu náboženského vyznání. Ku konci 16. století byli zde jistě většinou protestanté, během času přestupovali ku katolictví, však v 19. století bylo zase mnoho protestantů, kteří sobě okolo r. 1864 zřídili vlastní hřbitov.

Pokud se dobývala železná ruda, vozili ji do Frýdlantu. Tam prý se děly při vážení takové podvody, že se těžírstvu práce nevyplácela.

Zachovaly se až dosud některé šachty s rýnkami, t. j. žlábky ku odvádění vody. Hromady vykopané železné břidlice jako zbylý svršek z rud (splíž, perk) jsou rovněž zbytkem z oněch dob.

Bordovice patřily ku panství Hukvaldskému, na jehož pozemcích museli obyvatelé konati robotu, většinou pěší, jenom několik sedláků bylo povinno dáti také potah. Faráři museli odváděti desátek z plodin, čemuž říkali tacmo,[1]) v roce 1672 dávali mu 16 grošů a 16 slepic.[2])

R. 1584 biskup Stanislav Pavlovský přifařil obec do Frenštátu s jinými dědinami.[3]) Je sice jisto, že byl v Lichnově

[1]) Viz Fara ve Frenštátě.

[2]) Wolný: Kirch. Top. III. str. 48.

[3]) Originál v městském archivu ve Frenštátě.

r. 1672 dřevěný kostel,[1]) ale nebylo tam kněze, vždyť ještě r. 1713 stěžovali si farníci frenštátští, že mají jenom jednou za šest neděl služby zboží, poněvadž jejich farář sám musí obstarávati také faru v Kunčicích, Tiché, Lichnově, Vlčovicích a Kopřivnici.[2])

Teprve r. 1784 náboženský fond zřídil v Lichnově místní kurácii, kteráž r. 1848 na faru byla povýšena. Od té doby jsou

Obr. 50. Kaple a škola v Bordovicích.

Bordovice k Lichnovu přifařeny. R. 1876 byla postavena pěkná kaple společným nákladem občanů a arcibiskupa knížete Fürstenberka za starosty Bače, který se později vystěhoval do Ameriky. (Obr. 50.)

Obec byla také přiškolena do Lichnova. Když bylo nutno lichnovskou školu rozšířiti, usneseno, aby sobě obec postavila vlastní školu, což se také stalo za starosty J. Veselky r. 1888. V následujícím roce počalo vyučování a bylo tehda 96 dětí.

[1]) Wolny: K. Top. III. str. 51.
[2]) Tamtéž. Viz Frenštát, fara, str. 46.

Po třinácti letech vzrostl počet dětí na 112, pročež dbáno toho, aby druhá třída byla zřízena. Ve školním roce 1905—6 byla již škola dvoutřídní.

Obec má rozlohu 6·29 km² a patří k ní paseky „Pod Javorníkem a „Darební" s „Bartoškami".

R. 1834 bydlelo v 60 domech 163 mužů a 193 žen, úhrnem 356 osob, r. 1890 v 83 domech 455 osob, r. 1900 v 84 domech 251 mužů a 250 žen, úhrnem 501 osob.

Dle národnosti bylo v roce 1890 450 Čechů, 3 Němci, v roce 1900 se přihlásilo 494 Čechů a 3 jiné. Dle náboženství bylo r. 1890 katolíků 419, protestantů 30 a 6 židů, v roce 1900 468 katolíků, 30 evangelíků a 3 židé.[1])

V obci je 23 sedláků se scelenými pozemky, 22 pasekářů a 36 domkařů, mimo to škola a dva strážní domky. V číslech těch jest jeden hostinec, jeden mlýn, dva obchody a dvě kovárny.

Z celkové rozlohy 629 hektarů je 618 ha poplatné půdy, z čehož zaujímají pole 210, louky 59, zahrady 5·95, pastviny 89, lesy 255 ha. Asi jedna třetina pozemků náleží panství. Největší grunt má 31 a $1/2$ ha, nejmenší 5·74 ha.

R. 1900 koní 18, skotu 30 kusů, ovcí 51 a 62 kusů vepřového dobytka.[2])

Rolnictví nestačí k obživě, proto chudší osadníci pracují jako lamači kamene pod Kotoučem u Štramberka, jiní v továrně Kopřivnické, nebo dělají ze dřeva sáně, žebře, ostrvě, tyčky a p., dvě rodiny vyrábějí houně.

Spolek dobrovolných hasičů byl založen v roce 1894 nadučitelem Karlem Žlunou, který byl také prvým předsedou a náčelníkem.[3])

Společně s Lichnovem má obec farní záložnu dle vzoru Raiffeisenova.[4])

---

[1]) Lexikon obcí. X. Morava. 1906. Str. 150. — [2]) Tamtéž.
[3]) Památní kniha hasičstva moravského 1898.
[4]) Látkou přispěl naduč. K. Žluna.

Čeladná.

Kdy osada vznikla nelze zjistiti, snad se tak stalo v 16. století nebo později čeládkou Hukvaldského panství, která zde pracovala v panských lesích a v železných hamrech ve Frýdlantě.

Z těch historicky temných dob zbyly pouze dvě památky, totiž trosky tvrze na vrchu Kozinci, která bývala sídlem jakéhosi dohlížitele nad zdejšími pastýři a stará valašská cesta,

Obr. 51. Čeladenská hájovna, v pozadí Smrk v zimě.

která je dnes pouhým chodníkem vedoucím přes Velké Kunčice, Kozlovice a Měrkovice na Hukvaldy. Zmíněná tvrz měla také chrániti průsmyk Tisňavy, jímž se vine úzká cesta do Uher.[1]) Kozinec je vlastně výběžek Kněhyně, súžující průsmyk, jejž tvoří zde příkré hustým lesem porostlé stěny Kněhyně a stěny velikána Smrku, jež téměř se sbližujíce popřávají sotva místa malé bystřině a cestě těsně vedle ní se vinoucí.

[1]) Wolný: Top. Mähr. I. 8. 157.

Poloha Čeladné je velice malebná, jelikož je obec vklíněna mezi jmenované horské velikány. (Obr. 51.) Bez samot má rozlohu 14·95 km (2598 jiter), se samotami 5904 hektary v nadmořské výši 420—492 metry.[1]) Obyvatelé žijí v chaloupkách většinou dřevěných, roztroušených po pasekách a zapadlých údolích a klínech lesních. (Viz obr. 20.) Jenom okolo kostela utvořila se jakási náves a té části obce říká se „Dolní Čeladná“. Jdeme-li údolím Čeladnice k jihu proti toku vody stoupajíce v horské údolí, přijdeme do „Horní Čeladné“ s arcibiskupskou slévárnou, hamry a pilou.

K obci patří osada Podolanky, sestávající ze samot: Pajurčánka, Skurečena, Umučená, Rakové, Bařina a Samorostlé, revírny a škola. Tam se pramení říčka Čeladnice, jež protéká celou vesnicí a vlévá se do Ostravice.

Obec táhne se přes hodinu cesty, samoty mají vzdálenost až tři hodin.[2]) Kostel,[3]) zasvěcený sv. Janu Nepomuckému, byl postaven náboženským fondem r. 1784. Byl často opravován, konečně dne 26. února 1858 vypsalo ministerstvo na jeho opravu 749 zl. konvenční měny. Stojí ve výši 420 metrů. Má dva oltáře, boční je zasvěcen sv. Izidoru, patronu rolníků. (Obr. 52.)

Prvým kurátem[4]) byl zde bývalý člen řádu cisterciánského na Velehradě Melchior Kalivoda; prvním farářem Tomáš Kolíbal (1836—1866). Od r. 1866 působil Frant. Seelenfreund, od r. 1878 Ignác Sedláček, od r. 1883 Antonín Přikryl.

Na věži byly dva zvony, jeden 95 a druhý 30 liber těžký, v r. 1905 koupen zvon $5^1/_2$, druhý $1^1/_2$ metrického centu těžký.

Hřbitov byl r. 1826 zvětšen, obezděn a na něm postaven litinový kříž, dar knížete arcibiskupa hraběte Chotka. Později užito zdiva plotu na postavení márovny a zeď byla nahrazena živým plotem.

Farář dostává z náboženského fondu 400 zl. konv. mince ročně a bydlí v přízemním domku se třemi světnicemi (jedna pro čeleď). Domek ten byl také špatně stavěn, v roce 1858 věnoval farář na opravu ze svých prostředků 203 zl. k. m., k čemuž patron přidal 47 zl. k. m.

---

[1]) Rud. Mácha, správce školy v Hor. Čeladné, poskytnul mi hojný material.

[2]) Wolný: Kirchl. Topogr. 1859 III., str. 112. — [3]) Tamtéž.

[4]) Kurát — kněz ustanovený ku správě duchovní.

Obec přifařena byla do Frýdlantu. Místní lokalie byla zde zřízena náboženským fondem teprve po vysvěcení kostela v roce 1789, r. 1854 proměněna ve faru. Zdejší fara dosud platí faráři frýdlantskému ročně 9·10 K jako nevykoupenou dávku.

Farníků bylo v r. 1857 celkem 2297, a sice 2280 katolíků, 13 akatolíků, 4 židé;[1]) v r. 1899 celkem 2788, a sice 2765 katolíků, 12 akatolíků, 11 židů.[2])

Obr. 52. Kostel na Čeladné.

V r. 1834 bydlelo ve 191 čísle 1657 obyvatelů, v r. 1900 v 355 číslech 1221 mužů, 1371 žen, celkem 2592 obyvatelů, z nichž bylo 2578 Čechů a 14 Němců, 2544 katolíků, 33 evangelíků a 15 židů.

Z celkové rozlohy 5904 hektarů je poplatné půdy 5805 ha, z nichž připadá na pole 608, na louky 463, zahrady 18, pastviny 343 a lesy 4373 ha. (Obr. 53.) Půda pozemků je většinou

[1]) Wolný tamtéž.

[2]) Cat. ven. cleri Olom. 1900.

kamenitá (štěrk) a mokrá, podnebí vlhké. Větší díl půdy pokrývají lesy, náležející panství arcibiskupskému, ve kterých se pálí dřevěné uhlí. (Obr. 54.) Výtěžky z polního hospodářství nestačí ku potřebě domácí. V dolní části obce pěstují zemáky, žito, oves a jař. Zemáky se zvláště dobře daří v upálené půdě vymýtěného lesa (v rubiskách). Dělníci, zaměstnaní v panských lesích, dostá-

Obr. 53. Myslivna na Čeladné.

vají dílce takové půdy zdarma na rok nebo dvě léta k užívání. Po zemácích pěstují jaré žito (jařinu) neb křibici (žito dvouleté). Rozsáhlá a na trávu bohatá pastviska umožňují chov hovězího dobytka, který ale dosud není tak hojný, jak by býti mohl.

R. 1900 chovali koní 80, skotu 786, ovcí 12, vepřů 219, koz 15, husí 340, kachen 187, holubů 97, včelínů 60.

Vedle polního hospodářství hledá sobě větší část obyvatelstva výživu v zdejších hutích, v panských lesích a tkalcovně

Zárově. Mnoho mužů chodí na práci až do Vítkovic, děvčata do Frýdku a Místku.[1])

Železárna byla zřízena v r. 1796.[2]) V r. 1783 byly staré Frýdlantské hamry najaty Vincenci Homoláčovi, který je během let velice zdokonalil dle nejnovějších vymožeností technických. Zřídil dvě nové kujovny (skujňovací pece, stoupy), válcové dmychadlo a m. j. Na Čeladné zřídil pobočnou dílnu, nynější „Staré Hamry".[3]) (Viz obr. 14.)

Obr. 54. Stavba milíře.

Čeladenské hutě byly vždy považovány za část Frýdlantských železáren a ve statistických údajích nebyly zvlášť uváděny.

V r. 1825 byla na Čeladné 1 vysoká pec, 2 skujňovací pece, skladny a drátovna. Nájemce měl pro obojí hutě zajištěno ročních 14.000 sáhů dříví k pálení za smluvenou cenu.[4]) Po dvou letech převzalo panství obě železárny opět ve vlastní správu a byla

[1]) Rud. Mácha, správce školy v Hor. Čeladné.

[2]) D'Elvert: Zur Kultur-Geschichte Mährens u. Oest.-Schles. I., Brünn 1866, str. 281. — [3]) Tamtéž str. 384.

[4]) D'Elvert: Zur Kultur-Geschichte Mährens u. Oest. Schles. I., Brünn 1866, str. 379.

tehda na Čeladné 1 vysoká pec, 3 kladivárny (pece skujňovací a 1 kubčák (kladivo ozubené — Zahnhammer).[1]) R. 1834 byly zde již 4 kladivárny. Palivo poskytovaly rozsáhlé lesy, ruda dobývána u Frýdlantu, Čeladné, Metylovic, Lhotky, Ostravice, Kozlovic, Velkých Kunčic a Tiché. „Mohutnost pravidelných slují hlinitého hnědele, který v hloubce 15°—20° se nachází a okolnost ta, že sluje na severním svahu karpatských výběžků až na povrch vystupují, zajišťuje dolování rudy na dlouhý čas nejvyšší výnosnost“, napsal Wolný před sedmdesáti lety.[2])

V polovině minulého století byla zde dle úředních zpráv z let 1848—1850 1 vysoká pec, 2 válcovny (Streckfeuer — vytahovačka) a 5 kladiv.[3])

Wolný napsal, že se zde vyrábí všechny druhy litinové, největší části strojů i nejjemnější přepychové ozdůbky v dokonalém provedení.[4])

Jako pohonu dmychadel u vysoké pece užívá se parního stroje deseti koňských sil, který zde již v r. 1852 pracoval[5]) a posud dobré služby koná. Zaměstnáno bývá průměrně asi 190 dělníků, jenom mužů. Průměrně vydělá dělník denně od 75 h do 5 K, měsíčně 18—120 K. V r. 1905 bylo vyplaceno slévačům a hamerníkům 119.628 K mzdy (v r. 1900 celkem 126.938 K) a zpracováno 1,449.428 kg surového železa, z něhož vyrobeno předmětů (kamen, hrnců, ploten atd.) ve váze 1,377.428 kg. V hamrech v témž roce pracováno po 3 měsíce a vyrobeno 12.405 kg kujného železa.

V tkalcovně Valentina Žára je zaměstnáno 140 dělnic a dělníků. Průměrný denní výdělek je 80 h až 2 K. V roce 1905 bylo všem dělníkům vyplaceno přes 50.000 K. Továrna na zápalky Rudolfa Žára z Frýdku asi 10 let již nepracuje a slouží za nemocnici.

V panských lesích pracuje asi 300 dělníků; každý vydělá denně 70 h až 3 K. Roční výplata (drvařům, nádenníkům, za

---

[1]) D'Elvert: Zur Kultur-Geschichte Mährens u. Oest. Schles. I., Brünn 1866, str. 354.

[2]) Top. Mor. I., str. 146.

[3]) D'Elvert: Zur Kultur-Geschichte Mährens 1865, str. 418.

[4]) Wolný: Top. Mor. I., str. 147.

[5]) D'Elvert Z. K.-Gesch. M. 1866, str. 441.

dovoz klád a od plavení dříví polenového na jaře) obnáší ročně někdy přes 45.000 K.

R. 1905 zaplatila obec daní 11.400 K, ve kterém obnosu je zahrnuta také daň největšího poplatníka (panství arcibiskupské) 4071 K 81 h.[1])

Z minulosti obce dozvěděl jsem se ještě následující zajímavé zprávy. Na Podolankách, na levé straně při silnici v revíru Samorostlý, říká se „U zlatých ďur", což by nasvědčovalo tomu, že zde hledali zlatou rudu. V době roboty musel (dle sdělení nejstarších lidí) každý spracovati 13, dle jiných $16^1/_2$ sáhů dříví a svézti je dolů. Vedli sobě stížnost u správy lesů ve Frýdlantě, ale marně. Vypravili tedy poselství do Vídně, v němž byl jeden ze Samčanky, jeden ze Salajky a dva z Bečvy. Císař prý jim povolil 500 zl. šajnů, ale neví se k jakému účelu.

Když byl na Moravě zřízen sbor portášů, usazen byl na Čeladné desátník s 9 muži. Čtyři muži s desátníkem byli povinni po celý měsíc konati ve svém okresu ponůcky, načež byli vystřídáni. Dostával měsíčně desátník 5 zl. a prostí 8 kr. denně; zbroj, střelivo a ostatní potřeby sami sobě opatřovali.[2])

Škola byla založena asi v r. 1780, dle výpovědi (před léty učiněné) starce 115letého, který patřil k prvním navštěvovatelům školy té. Učitelem byl zdejší rodák Cyril Kraut po 30 let, potom jeho syn Martin, po němž následoval Antonín Hřiva, Antonín Strouhal z Hrabové (1853—1873). Rok zde působil Antonín Démony, po něm nastoupil Josef Krčmář, dosavadní nadučitel. Poblíž hutí (na Horní Čeladné) byla soukromá škola (obr. 55.), vydržovaná panstvím. V prosinci 1869 byla proměněna ve školu veřejnou a připojena ku správě školy u kostela (na Dolní Čeladné). V roce 1869 měla 68 chlapců a 62 děvčat. Prvním učitelem byl Jan Vojna, jenž měl tyto příjmy: Z pozemku ve výměře 1384□° ročních 6 zl., z obecní pokladny (ze školního platu, který mu obec dodávala) 157 zl. 50 kr., úhrnem tedy 163 zl. 50 kr., mimo to 6 sáhů měkkého polenového dřeva, které též obec dodávala, štípala a ukládala. Po Vojnovi působil na škole té svrchu již zmíněný Josef Krčmář. V r. 1875 byla tato výpomocná škola

[1]) Sdělil Rudolf Mácha.

[2]) Selský archiv V., str. 32. M. Václavek: Dějiny města Vsetína, II. vyd., str. 93. Viz v části všeob.: Z dějin všeobecných. Portáši.

proměněna v samostatnou jednotřídku, na níž působil nejdříve Josef Bázel, od r. 1879 Rudolf Mácha. Ve školním roce 1882—3 byla zřízena při „dolní" škole expositura v č. 71. a jmenován učitelem Method Bartoník, od r. 1889 je samostatnou školou a správcem jejím básník Josef Kalus.[1])

Obr. 55. Škola na Horní Čeladné.

V r. 1898 postavena nová školní budova, do které nastoupil mimo nadučitele J. Krčmáře také učitel A. Košacký.[2]) Od r. 1902 je škola trojtřídní.

---

[1]) Viz Frenštát: Rodáci. V říjnu 1907 ustanoven nadučitelem na Dolní Čeladné.

[2]) Od něho se mi dostalo hojných dodatků a zpráv o místních školách.

Na Podolankách vydržovali sobě obyvatele sami učitele pro své děti, jichž bývalo asi 10. Posledním soukromým učitelem byl Jan Vojna. Veřejnou stala se tato škola jako expositura školy v „Horní Čeladné" na počátku školního roku 1903—4 a měla 57 dětí, ve školním roce 1905—6 celkem 63 dětí, a sice 28 hochů a 35 děvčat.[1])

Poštovna zdejší je přidělena Frýdlantu, železniční zastávka byla po sedmnáctiletém úsilí dosažena.

Spolek vojenských vysloužilců byl zřízen v r. 1884.

Čtenářská Beseda půjčováním knih pečuje o vzdělání lidu, založena byla v r. 1896.

Po 3 letech vznikla Raiffeisenova záložna, která měla v prvním roce své činnosti 18 podílníků; vklady obnášely 9244 K, reservní fond 6 K, úhrn pasiv 9430 K, proti tomu 9383 K aktiv.[2])

Meteorologické stanice byly na Čeladné a v Podolankách.[3]) V letech 1881—1890 jevily se následující poměry:

Průměrná teplota na Čeladné 6·1°—6·5°, v Podolankách 5·6°—6° C.
nejnižší „ „ „ — 24·8° d. 15. ledna 1881.
Vodní srážky za rok „ 122 cm, v Podolankách 127 cm.
Zatažení oblohy prům. „ 5·6—6·0, „ 6·1—6·5.
Dnů se srážkami „ „ 169 „ 148,
bouřek „ 15 „ ?
Větrů jihozáp. ze 100 8, západ. 18, severozáp. 17·5, sev. 23·5, severových. 0·5, vých. 6·5, jihových. 1·0, jižních 25·0.
Prům. síla větru na Čeladné 1·8, v Podolankách 1·9.
Nejnižší tlak vzduchu připadal v průměru na Králický Sněžník (656·95) a nejblíže vyšší na Podolanky 708·8.
Nejnižší tlak vzduchu v Podolankách byl dne 4. prosince 1883, a sice 686·4 mm.

Stanice Čeladná byla v nadmořské výšce 503, Podolanky 686 m. Ve zprávě z r. 1900 žádná z těchto stanic není uvedena, čehož zajisté dlužno litovati, přestala-li meteorologická pozorování tamní.

---

[1]) Sdělil L. Holub, správce školy na Podolankách.

[2]) Statist. zprávy zem. úřadu. Brno 1902.

[3]) Berichte d. meteorol. Commis. d. naturforsch. Vereines in Brünn. I. až X. ročník od r. 1881—1890. Viz Vlastivěda, Přírodní poměry, str. 293.—317.

Zvláštností čeladenskou ve stravě je nakládání husí. Zabije se celé stádo husí najednou, oškube, vykuchá, nasolí, aby vznikla šťáva, ve které se nechají husy ležeti dle potřeby. Maso je obtěžkáno, aby bylo pod šťávou a neměl k němu vzduch přístupu, poněkud zčervená.[1])

Obr. 56. Hôtel Skalka.

Lázně Skalka. Bývalý hostinec „Vernerovice" po roce 1890 přestavěl J. Dočkal v moderní hotel, který později přešel na Živnostenskou banku, od které jej koupil lékař dr. J. May z Marianských Hor. (Obr. 56. a 57.)

Budova stojí na jižním úpatí Ondřejníka v půvabné krajině, obklopené věncem mohutných hor s rozsáhlými lesy, jsouc chráněna proti severním větrům. Nadmořská výška je 512 m. Rozhled je zde čarokrásný na celé panorama moravských Bezkyd, od Lysé

[1]) Sdělila sl. Ludmila Kleinová.

Hory ve Slezsku počínajíc na Smrk, Velkou a Malou Stolovou, Kněhyni, Čerťáky, Nořičí až ku Radhošti a k Javorníkům na západě.

Nynější majitel proměnil původní koupelnu v ústav pro léčení vodou, elektřinou, fangem, masáží, tělocvikem a dietou na základě nejnovějších zkušeností. Krásný park, milé procházky

Obr. 57. Lázně dra Maye.

v blízkých lesích poskytují hojnost osvěžení, v době letní obyvatelé četných ladných vil tvoří vybranou společnost, celé okolí láká k vábným, vděčným výletům.

Kozlovice.

Nejstarší zpráva o Kozlovicích pochází z roku 1294. Tehda listinou ze dne 8. září (Narození P. Marie) Jindřich, hrabě

z Příbora[1]) pustil svému věrnému a milému Sydylmannovi ves Pozmannsdorf[2]) takovýmto způsobem:

Aby po 24 lánů měl on fojt i obyvatelé lhotu na deset let,[3]) jakož též bude osazovati les při potoku řečeném Coswetz, že pro ten den bude míti lhotu do dvaceti let.[4]) Za svou práci bude míti vlastní lán svým pluhem obdělávaný svoboden,[5]) rovněž smí míti krčmu, řezníka a ševce — a má svobodný lov. Kostelu vymiňuje se lán. Právem on i jeho lidé se budou spravovati Hlubčickým,[6]) z pokut bude bráti třetí peníz. Třikráte do roka on rychtář a dva přísežní budou účastni fojtdinku[7]) obecního v Příboře, též v dědině Pozmannsdorfě třikráte do roka zasedne právo dědinské za přítomnosti pánovy atd.

Podepsán je na listině Dětřich, rychtář (z Příbora), Mikuláš, rychtář „de villa Glosseri", Ludvík, rychtář z Brušperka atd. (Cod. Mor. V. 13—14.) Tato listina je doslovně obsažena ve vidimusu svobod pro Kozlovského rychtáře od kněze biskupa Tasa (Protazia) roku 1467 vydané a proto nemůže býti pochybnosti o tom, že Pozmannsdorf čili Pomazandy jsou nynější Kozlovice, čemuž také svědčí název Coswetz, t. j. Kozí ves.[8]) Českým názvem Kozlovice pojmenována prý osada dle potoka „Coswetz".[9])

---

1) Viz článek Kolonisace.

2) Biskup Bruno, rodilý ve Westfálsku, uváděl své krajany na Moravu jako své lenníky a fojty či rychtáře, od nichž obce dostávaly německá jména. Slovanské obyvatelstvo časem změnilo jména dle zvuku své řeči a tak vzniklo ze slova Pozmannsdorf (Poczmannsdorf, nebo Pokmannsdorf) české Pomazandy, kteréž jméno v Brušperských registrech ještě v roce 1515 se vyskytuje. — Sel. archiv III.

3) Lán (z něm. Lahn) obsahoval 40—50 jiter po 3 měřicích, tedy asi 120—150 měřic.

4) Novým osadníkům bývaly dávány pozemky s určitou lhůtou, po kterou nebyli povinni odváděti jakékoli poplatky. Odtud pochodí množství osad nazvaných Lhota, Lhotka.

5) Nebyl povinen odváděti poplatky ani robotovati.

6) Hlubčice v nynějším Pruském Slezsku řídily se právem Magdeburským.

7) Soud nad těžšími případy.

8) Ferd. Pokorný: Zapomenuté Pomazandy jsou Kozlovice. Selský archiv 1905, sešit 3., str. 119—121.

9) Není v listinném slově „Coswetz" vynechána slabika „lo" (Coslowetz)? (Pozn. red.)

Kozlovice sdílely osudy Hukvaldského panství, jehož majitelé se často měnili.

V roce 1359 pomocí Karla IV. připojil olomucký biskup opětně ku svému panství hrad Hukvaldy, město Příbor a vesnice Kozlovice, Tichou, Novou Tichou, Glesersdorf (Sklenov), Petrovice, Rownicz (?), Trnávku, Mestlieschov (Metylovice ?), půl Zewistendorf (Závěšice ?) a půl Sedlicz (Sedlnice ?).[1])

V roce 1400 biskup Jan Mráz (1398—1403) zastavil některá panství a mezi nimi také Hukvaldské německému císaři Zikmundovi k vůli lepší obraně proti Prokopovi, který svého staršího bratra Jošta chtěl zbaviti zděděné vlády na Moravě.

V témž roce Zikmund propůjčil kastelánu Oravskému v Uhrách Jurkovi Messempekovi Hukvaldy se Sklenovem, Pokmannsdorfem (Kozlovicemi), Tichou, Stařičí, Petrovicemi, Klokočovem, též města Ostravu, Příbor a Brušperk.[2])

V roce 1417 žaloval Jan z Rankova Ješka Laylocha z Kozlovic, že mu jmenovanou ves, kterou byl od krále obdržel darem, zadržel.[3])

Podobnou žalobu vedl r. 1447 Šibor z Citovic proti Marketě ze Slivna pro zadržení jeho dědictví v Kozlovicích.[4]) Táž koupila před tím polovinu vsi od jistého Jana z Kunčic a Buku.[5])

Před rokem 1440 dostal panství Hukvaldské bývalý hejtman husitský Jan Čapek ze San, kterýž udělil svobodný statek (nyn. čís. 17) v dědičné držení panoši Rybnovi, kterouž výsadu obnovil v roce 1467 biskup Tas rychtáři Janu Rybnovi, jemuž udělil fojtství dědičně.[6])

Roku 1480 byl majitelem Vítek z Dobrčic, který koupil polovinu osady (Dominium) od Matěje ze Schabu, v roce následujícím Ruprecht z Vrchlabí.[7])

Kozlovice měly dva svobodné statky, na kterých seděli fojt a zeman až do roku 1848, kdy císařem a králem Ferdinandem

---

[1]) Cod. Mor. IX. 115., Sel. archiv 1905, str. 120.

[2]) Cod. dipl. Mor. XIII.

[3]) O. P. II. 221. M. Kinter: Herrschaft Hochwald 1868, str. 27. — [4]) Ibid. IV. (3) 1032. Tamtéž. — [5]) Ibid. 124. Tamtéž. — [6]) Na Hukvaldech v sobotu po sv. Trojici, dne 23. května. Tamtéž. — [7]) O. P. X. 92[2] a 129. Tamtéž.

Dobrotivým byla zrušena robota a sedláci byli vyplaceni z moci svých bývalých pánů.

Z dopisu biskupa Viléma z roku 1566 dovídáme se, že Václav, zeman z Kozlovic, stěžoval sobě na Hukvaldského úředníka až ve Vídni. Třikráte psal biskup do Vídně, ujímaje se svého úředníka. Patrně se chtěl zeman Václav vyzouti z roboty, dovolávaje se listu Jana Čapka ze San, „toho Čapka, který zrádně za válečných časů zámek Hukvaldský slezl a předkům našim odňal; listové i při soudu zemském i při manském jsou přesazeny a neplatny“ (tak žaloval biskup do Vídně).[1])

Ku konci 16. století ujalo se v pohraničních Bezkydách salašnictví. Ku řízení společných věcí byli ustanoveni valašti vojvodové, z nichž jeden sídlel v Kozlovicích.[2]) Nejstarší zpráva o vojvodství Kozlovském pochází z roku 1565, kdy vojvoda Matyáš Krpec (či Krbec) koupil rychtu ve Větřikovicích u Příbora.

R. 1581, v pátek po neděli cantate listem daným v Kroměříži potvrdil biskup Stanislav II. Pavlovský, vojvodovi valašskému Jiříku Krpcovi z Kozlovic jeden lán pole a totéž potvrdil arcikníže Leopold Vilém r. 1645.[3])

Grunt Krpcův byl v nynějším čísle 17.

V roce 1694 chovali ve vrchnostenských dvorech Hukvaldského panství úhrnem 1692 ovec, Kozlovští sedláci jich mívali po 30 i více a někteří své vlastní salaše.

Kozlovské vojvodství přešlo časem na rodinu Žáčků. „L. P. 1728 dne 28. máje zesnula v Pánu Dorota, manželka Matěje Zaczka, Wojwodi zdejšího a zde pochována jest“, čteme na náhrobku.

Po Matěji nastoupil asi František Žáček, kterýž dne 29. m. listopadu skládaje poručenství, podepsal se: „já Franc Žáček, soused Kozlovský a vejvoda bejvalej“.[4])

Na počátku 19. století najal Jiří Zátopek z Kozlovic od

---

[1]) V. Plotěný. Sel. archiv II.

[2]) Viz oddíl: Obyvatelstvo. Výživa lidu, hospodářství.

[3]) Kinter: Herrschaft Hochwald str. 27. „Bestallten Woiwoden der Walachen“ (stojí v listině).

[4]) Za jeho vojvodování proměnil biskup Troyer pastýřskou a salašnickou osadu na severním svahu Radhoště v samostatnou obec, nazvanou Trojanovicemi. (Viz toto heslo.)

vrchnosti vrch Kněhyni a jmenovali jej všeobecně vojvodou. Jiří Zátopek zemřel v roce 1850.

Ačkoli tehda již nebylo valašských vojvodů, utkvělo jméno na Žáčkovském gruntě. Statek ten nebyl před rokem 1848 volný od roboty, říká se mu však dosud „na vojvodovicích". Majitel jeho Cyril Žáček, který zemřel v roce 1859 nazýván byl zkrátka Cyril Vojvoda. V obci dávána vojvodům vždy přednost, v obecních registrech je vojvoda vždy na prvním místě. Louka pod Ondřejníkem, nyní vrchnostenská a zalesněná, slula Vojvodka. Na Ondřejníku jsou dosud zbytky ovčácké koliby, jež před padesáti léty vzala za své.[1])

Kozlovice táhnou se od úpatí Ondřejníka půvabným údolím říčky Ondřejnice téměř až ku kopci Hukvaldskému v délce asi sedmi kilom. Silnicemi jsou spojeny s Frenštátem, Frýdlantem, Místkem a Hukvaldy. Rozloha obce je 20·21 km[2])

Uprostřed vesnice v nadmořské výšce 373 metrů stojí kostel, zasvěcený sv. Michalu, archanděli. (Obr. 58.) Wolný uvádí, že již v r. 1294 byl zde kostel nadaný jedním lánem,[2]) ale nemáme zprávy o tom, zda byl samostatným kostelem farním, víme však, že byl do roku 1583 filiálním kostelem fary frenštátské, v kterémž roce dle přání osadníků biskupem Stanislavem II. Pavlovským byl připojen k rychaltické kuracii.

Z roku 1639 je zachován inventář kostela, tehdáž dřevěného. V roce 1672 byl zde dle Wolného kostel z kamene zbudovaný,[3]) na téže straně však čteme, že na místě dřívějšího bezpochyby dřevěného byl v roce 1730 postaven nový kostel „z dobrého materiálu" a knížetem biskupem Jak. Arnoštem hrabětem z Lichtenštejna dne 4. srpna 1742 posvěcen.[4]) Kostel má klenutý presbytář a tři oltáře, z nichž prostřední pochází ze zrušeného kapucínského kláštera v Prostějově r. 1784. Je ozdoben pěknou řezbářskou prací, má sochu sv. Michala a obraz sv. Barbory. Boční oltáře jsou zasvěceny Nejsv. Trojici a Matce Boží.

---

[1]) Do Věstníku Matice Opavské IV. 41 a do Obzoru XVII. snesl P. Vojtěch Plotěný, kaplan v Kozlovicích. Selský archiv II., str. 89. Fr. Bartoš: Moravské Valašsko. Osvěta 1880. Karel Štrumhaus: Kozlovice. Viz Město Frenštát p. R. 1904, str. 191—3.

[2]) Kirchl. Topog. III, str. 49. Cod. Dipl. Mor. V. p. 13. — [3]) Tamtéž řádek 9. zdola. — [4]) Tamtéž řádek 7. shora.

Na pevně stavěné věži visí dva zvony, větší 10 centů těžký byl ulit r. 1572 a přelit r. 1855; na] sanktuarní vížce je zvon 12 liber těžký.[1])

Obr. 58. Kostel v Kozlovicích.

Roku 1806 měl kostel 4 libry 71 lot stříbra, z čehož musel roku 1809 část odevzdati státní pokladně za obligaci na 90 zl.

[1]) Kirchl. Topogr. III., str. 49. Cor. Dipl. Mor. V. p. 13.

víd. měny. Od nepamětných dob držel kostel některé paseky pod horou Ondřejníkem, které zanedbané prodány byly r. 1759 za 150 zl. a činži ročních 3 zl. rýnských. Tento příjem a bezpochyby také příjem ze železných krav, ročních 6 zl. 48 kr. byl v roce 1851 roční rentou 1 zl. 36 kr. konvenční mince vyzdvižen.

Hřbitov rozkládá se kolem kostela a byl v letech 1844—1847 obehnán zdí.

Přifařeny jsou Lhotka, Měrkovice a Myslík.

Roku 1900 měly	Kozlovice	1849	katolíků	a	9	israelitů,
	Myslík	773	„	„	12	„
	Lhotka	528	„	„	9	„
	Měrkovice	241	„	„	—	„
	úhrnem	3591	„	„	30	israelitů,

dohromady 3621 osob.[1])

Déle zde působili faráři: Roku 1785 Antonín Spálovský, bývalý augustinián, jemuž byla nová fara odevzdána (1785—1799); František Gela (1819—1849); František Repper, 1860 do května 1899; od listopadu téhož roku Fr. Pavlíček, jenž působí zde dosud.

V letech 1893—1896 byl zde kooperátorem Vojtěch Plotěný, jehož článků místopisných hojně jsem použil. Zemřel v únoru 1897 v Ivanovicích.

Škola jednotřídní byla zřízena současně s farou r. 1784, a patřily do ní děti z přifařených obcí. V r. 1795 chodilo do školy 46 chlapců a 45 děvčat. V r. 1868 zřízena škola ve Lhotce, od r. 1879 má také Myslík svou školu. V r. 1900 bylo školních dětí z Kozlovic a Měrkovic 383.

Nyní je škola čtyrtřídní se dvěma pobočkami.

První učitel Josef Juříček mimo školní plat dostával z náboženského fondu 100 zl., v r. 1788 se učitelství vzdal. Po dvou letech byl učitelem Kašpar Fürnkranz (1790—1829), který od r. 1822 měl pomocníka Šebestiána Vránu. Po něm nastoupil Jan Horák (1831—1863). Školní příjem rektorův byl tehda 352 zl., z čehož platil 120 zl. svému pomocníkovi Vojtěchu Kopkovi. Do r. 1865 vyučoval František Koutný a po něm František Mrázek, jenž v roce 1872 odešel do Fryčovic. Nástupce jeho Jan

[1]) Cat. ven. cleri. Olom. 1900.

Lužný vyučoval do konce ledna 1891. Za něho byla postavena nová škola r. 1878 a rozšířena o II., v r. 1884 o III. třídu, pro niž ustanovena učitelka s povinností vyučovati také ženským ručním pracím. Po Janu Lužném nastoupil dosavadní nadučitel Karel Štrumhaus.

Čtvrtá třída byla povolena již r. 1894, avšak pro nedostatek místností byla otevřena teprve v r. 1901, načež po roce zřízena pobočka při II. a v r. 1904 při III. třídě. Pobočky ty trvají dosud, jelikož není vhodných místností. Od r. 1901 je ustanovena zvláštní učitelka ručních prací.

R. 1834 bylo 1326 obyvatelů ve 215 domech, v r. 1880 1640, v r. 1900 1807 obyvatelů ve 313 domech. Všichni obyvatelé hlásili se k národnosti české, náboženství katolickému až na 3 židy.

Hlavní výživu hledá obyvatelstvo v polním hospodářství a chovu dobytka hovězího a vepřového. Chov ovec téměř zcela vymizel. Ovocnictví je zanedbáno, včelaří se dosti pilně. V létě jeví se nedostatek pracovních sil, jelikož veškeren dorost zaměstnán jest v okolních bavlnických továrnách, ve Vítkovických hutích a Ostravských dolech. V dřívějších dobách pěstoval se zde len a dolovala se železná ruda pro hutě Frýdlantské a sedláci s různým tovarem jezdívali do celého světa. Vydělávali mnoho peněz, zanedbávajíce vzdělávání půdy. Nyní se polaření větší píle věnuje.

Kozlovice s Měrkovicemi mají rozlohu 2110 hektarů, z čehož jest 2033 ha poplatné půdy, totiž 968 ha polí, 331 luk, 43 zahrad, 208 pastvin a 483 ha lesů.

Chov dobytka: R. 1900 měli koní 82, hovězího dobytka 809, ovcí 22 a dobytka vepřového 289. Rolnictvo z valné části je uvědomělé, vzdělává se čtením hospodářských časopisů, někteří svoje hospodářství vedou směrem zúplna moderním.

R. 1898 byla založena Čtenářská Besídka, v roce následujícím Místní odbor Lidumilů.

Záložna (system Schulze-Delitsch) na počátku roku 1899 měla 115.253 K, pohledávek; zbylo na konci roku 122.592 K, tedy více o 7.339 K.

Zápůjček bylo poskytnuto 20.458 K, splaceno 8.276 K.[1]) V roce 1904 zřízena záložna dle systemu Raiffeisenova.

[1]) Zprávy statist. zem. úřadu mark. mor., Brno 1902.

Nářečí zdejší krátkostí slabik podobá se lašskému, ale lidé řadí se k Valachům, pravice: „My zmy su v Kozlovic Valaši, v Rychaltic nění su Valaši, su Laši". Lidový kroj již vymizel. Stařenky chovají památkou na staré „zlaté" časy svatební šaty v truhlicích, které vezmou na cestu poslední, z mužských župic nadělaly maminky na zimu papučí, že prý takového sukna včil (nyní) nikde nedostane, nohavice sedřeli muži na drvách v lese, nikdy prý v nich nohy nepromrzly. Naposledy ukázala se Kozlovská chasa v lidovém kroji na Národopisné výstavě v Praze r. 1895, kdež malebný kroj, křepké tance a rázovité písně budily nadšení a obdiv diváků.[1])

Veškeré společenské poměry bývaly jiné než nyní a také životní potřeby. K osvětlování užíváno loučí, štěpů, „světidel" z borového nebo bukového dřeva. Bukvice poskytovaly olej pro postní dny. Len a vlna sloužily na oděv, který sobě sami doma zpracovali z plátna nebo houně.

Chov dobytka dostačil k výživě. Kupovala se jenom sůl, kořalky pilo se málo, piva ještě méně. Nebylo továren, děti pomáhaly v domácí práci nebo šly na službu.[2])

Okolí Kozlovic je velice půvabné. Nejkrásnější je vycházka na prostřední vrchol Ondřejníka, Holubjanku, ke Korytu. Jako plastická mapa rozkládá se pod námi celé údolí Říček a Ondřejnice, protkané sítí potoků křovím vroubených. Palkovské kopce takřka vyrovnávají se s půdou, přehledáme Hukvaldské zříceniny a v dál se šíří a mizí žírné Kravařsko. Mrak na severu, toť kouřem zahalená Ostrava. Na severovýchodu ční k nebi věže Frýdeckého kostela, na straně východní zvedá se olbřím Lysá Hora a pod ní rozložen tichý Frýdlant. S Bačova kopce možno přehlédnouti téměř celé Bezkydy, celý věnec Radhošťského pásma, celé Kravařsko až ku zamlžené Ostravě. Za jasné pohody dobře se rýsuje vzdálená skupina Praděda.[3])

---

[1]) K. Štrumhaus, Kozlovice ve spisku: Město Frenštát p. R. s okolím. 1904, str. 192.

[2]) Vojt. Plotěný: Služba čeládky v Kozlovicích u Frenštátu. Český lid, roč. 5., str. 280.

[3]) K. Štrumhaus: M. Frenštát p. R. s okolím, str. Týž poskytnul mi hojnost nové látky k této práci.

Kunčice Velké.

Asi tři čtvrtě hodiny na východ od Frenštátu leží Velké či Hrubé Kunčice,[1]) táhnoucí se údolím říčky Ondřejnice téměř dvě hodiny cesty. Na jihovýchodě splývají s Čeladnou, na severozápadě s Tichou. Část obce od hranice Čeladenské až k obecnímu hostinci (čís. 70. „Na huťarství“) při okresní silnici z Frenštátu do Frýdlantu vedoucí, nazývá se „horní konec“, odtud chodí děti do školy pod horou Stolovou; druhá část obce až ku Tiché tvoří „dolní konec“ a děti chodí do školy u kostela. Horní konec sahá svými odlehlejšími pozemky a pasekami na stráně Stolové a Ondřejníka. Pozemky k dolnímu konci patřící rozkládají se na levém břehu Ondřejnice, na Humbarku, v Rakovci a sahají až do Tížové, na pravém břehu se prostírají na výběžcích Ondřejníka: Strachotina, Čapková a Kopankov, kteréžto tři výběžky na mapě vojenské poznačeny jménem Bernardianka. Původ tohoto jména není znám.

Domky jsou porůznu roztroušeny: některé jsou ku potoku a cestě podél něho se vinoucí obráceny průčelím po způsobu německém, jiné jsou k němu obráceny štítem po způsobu slovanském.[2]) O gruntech nemožno zde mluviti, bydleli zde jistě vždy jen pasekáři a domkaři.

Ovocné zahrady byly za staveními, teprve v poslední době při nových budovách zakládají zahrádky před staveními ku pěstování zeleniny. Staré chalupy jsou dřevěné bez omítky a mají letopočty ve světnici na trámoví stropu vyryté; nové budovy jsou omítnuty a mají letopočty na štítech.

Obec vznikla postupným osazováním při říčce Ondřejnici (Tichavce) proti proudu, tedy mnohem později nežli Tichá.

Prof. Aug. Prokop uvádí,[3]) že biskup Theodorich (Dětřich 1281—1302) dal káceti lesy na úpatí Radhoště a Ondřejníka hradním fojtem Konrádem (Kunz), po němž nová osada Kunči-

[1]) Wolný Top. Mor. I., str. 159.

[2]) V. Houdek: O způsobu stavby mor. dědin, Čas. muzej. spolku olom. 1889, str. 14. a 74.

[3]) Aug. Prokop: Kunsthistorische Denkmäler Mähren. Str. 245.

cemi nazvána. Ferd. Pokorný,[1]) souhlase s touto domněnkou, napsal, že jméno obce pochází od Kuneše, kteréž jméno je počeštěné Kunz či Konrád.

Dle lidového podání Hukvaldský úředník Kunc nebo Konce zřídil pod Ondřejníkem baráky pro drvoštěpy v panských lesích zaměstnané, kteří majíce bezplatný byt a snad nějakou malou mzdu, byli povinni stále zde pracovati.

První listinná zmínka děje se teprve v roce 1499, kdy se uvádí Jiřík Mníšek z Velikých Kunčic.[2])

Od nepamětných dob byla zde dobývána železná ruda, nejdříve pro hutě Frenštátské, později pro Frýdlantské. Doluje se sice dosud, ale v nepatrném rozměru, několik povozů rudy za rok, aby majetníci nepozbyli kutacího práva. Při silnici k Čeladné je tabulkou na vysokém sloupu vyznačen střed kutacího kruhu, veliké hromady hluchého kamení u obce (haldy) byly ze šachet vyvezeny a jsou zřejmými doklady bývalé „krtčí" práce horníků.

V minulých stoletích byla v Kunčicích sklárna, majetek zemana, jemuž bylo velko-kunčické obyvatelstvo poddáno. Na vojenských mapách je dosud vyznačováno (Junkerei), lid nazývá je „Huťarství" (obecní hostinec č. 70.). K němu se vztahuje pověst o dívce z „Huťarství" a jejím ženichu — čertovi.[3])

Kdy byla sklárna zařízena, nelze určiti. Stávala asi na různých místech, dle pověsti naposledy na pozemcích č. 71 a 119. Zbudována byla ze dřeva.[4])

Roku 1581 prodal huť s poli a příslušenstvím biskup Stanislav II. Pavlovský huťmistru Dominiku Syrerovi. Daroval mu k huti 4 podsedky a 5 lánů klučetin, dovolil mu bráti si z hukvaldských lesů veškeré dřevo na stavbu a na palivo, postaviti si sladovnu a pivovar ku své potřebě a mlýn o jednom složení. Za to měl Syrer každoročně o sv. Jiří a sv. Václavě platiti po 5 zl. 12 gr. a za mlýn o sv. Janu Křtiteli 1 zl. 2 gr.

---

[1]) O původu jmen našich osad. Lubina 1905, čís. 35.

[2]) Kinter: Herrschaft Hochwald str. 27.

[3]) Krásy Moravy. Po Bezkydách. „Pozor" v Olomouci 1905.

[4]) Vojt. Plotěný. Časopis Matice mor. 1896, str. 293.

zvláště; také byl povinen ročně odvésti na Hukvaldy kopu sklenic vinných a pivných a kopu sklenic benátských.[1])

Jméno Dominika Syrera a jeho rodu v dějinách českého sklářství zhusta a čestně bývá jmenováno. Dominik s příbuznými Syrery Kašparem, Martinem, Pavlem a Valentinem byli v roce 1592 od císaře Rudolfa II. povýšeni do stavu šlechtického s predikátem „z Waldheimu".[2])

Na mapě Moravy kreslené J. A. Komenským je označena huť pod Ondřejníkem domkem a pohárem, ve vysvětlivkách čteme: officinae vitraric (dílna sklářská). Na Müllerově mapě Moravy (1716) je vyznačena hluboko v horách na Čeladensku.

Kolik a jakých škod utrpěla sklárna válkou třicetiletou a vpádem Kuruců (1680),[3]) není známo. Z různých zmínek ve visitačních protokolech, katastrech a knihách pozemkových vysvítá, že se v ní po celé 17. a 18. století pracovalo. O výrobě a vývoze skla, obchodním spojení zdejších sklářů, ani o hutním personálu není nic povědomo.[4])

V roce 1676 seděl na Kunčické huti Michal Michna, před ním Mates Michna.[5])

Po celé 18. století drželi Kunčickou huť Konvičkové. Ve fasi z roku 1749 vymezen jejich majetek dosti podrobně.[6])

Sklář Kunčický Karel Konvička měl také ve Frenštátě majetek.[7])

V roce 1790 ujal Jan Konvička manství, jinak svobodný grunt huťarský po nebožtíku otci Karlovi se vším k tomu patřícím příslušenstvím, totiž poddanými, pasekami, chaloupkami, poli, lukami, lesy i s mlejnem a, co k tomu gruntu svobodnému od starodávna vedle nadání přináleží, in ordino testamenti za

[1]) Originál je majetkem Andělína Hurta, odb. učitele v Mor. Ostravě.

[2]) Fr. Mareš: České sklo 1893, str. 16.

[3]) Viz článek: Z dějin všeobecných.

[4]) Knihy chalupnické města Frenštátu. Folio 469. P. Vojt. Plotěný: Časop. Matice Mor. 1896, str. 298.

[5]) Protokol zemské visitační komise. Ostrava 1676 2. září. Tamtéž str. 298.

[6]) Fassions-Tabelle der Herrschaft Hochwald, II. Teil.

[7]) Herrchafts-Hochwälder Bekenntniss Extrakt 1749. V zem. registratuře. Časopis Matice mor. 1896

1000 rýnských říšských mimo dům šenkovní v městečku Frankštátě. R. 1814 všecky tyto pozemky s hospodářskými budovami, mlýnem a pilou odhadnuty na 11.400 zlatých.[1])

Pozemky k huti příslušné byly vždy prosty panských robot.[2])

Kolem 1750 platil huťmistr dle katastru vrchnosti gruntovní činže 19 zlatých 3 krejcary a 2 denáry. Frenštátskému faráři byl povinen odváděti ročně 200 prohledacích koleček z čistého skla.[3])

Kolem roku 1771 platil sklář se svými poddanými faráři koledy ročně 35 kr., tacma (decima) čili desátku skládali poddaní 1 zl. 54 kr.

Ku sklárně byli poddáni v roce 1676 Jan Šrubar, Vojtek Polák, Hans Maller a Pavel, huťmistrův syn. V roce 1752 a 1771 bylo jich šest, v roce 1790 dvanáct. K jakým povinnostem byli vázáni, není známo. O chalupníkovi na čís. 126. zapsáno v obecních registrech, že konal huťmistrovi robotu pěší ročně po 19 dní, daň ze své paseky skládal u huťaře k další odevzdávce a všecky povinnosti obecní, přípřeže, sypání atd. měl bezpochyby platiti.[4])

Poslední zmínka o sklárně děje se v roce 1790 v gruntovních registrech, po tom roce mizí všechny stopy.

Neposlední příčinou zániku byl zajisté veliký úbytek lesů, jelikož k vytápění pecí, k pálení popela, aby se získalo drasla, spotřebovalo se mnoho dříví. Netknuté pralesy zůstaly na místech jen málo přístupných.[5])

Kardinál biskup Troyer, obnovuje r. 1747 Frenštátu staré výsady, učinil výhradu, „aniž by poškozeno bylo více než okolnosti času dovolují ve příčině ubývání lesů a zneužívání od nich stavebního dříví i paliva, jak vrchnost již vyměřila a nařídila, nebo pro budoucnost v tomto případě nařídí a ustanoví".[6])

Tutéž poznámku čteme v privileji arcibiskupa Colloreda ze

---

[1]) Registra gruntovní dědiny V. Kunčic. F. 124 a 125.

[2]) V zemském archivu.

[3]) Matricula Decanatus tot. Ostraviensis. F. 236. Čas. Mat. mor. 1896.

[4]) Protokol generální visitace r. 1771. Tamtéž.

[5]) Slavík: Zem. reg. dom. odděl. čís. 177. Tamtéž 1893, str. 158.

[6]) V. Plotěný. Tamtéž 1896, str. 296.

dne 22. června r. 1781 a v městských výsadách, potvrzených dne 29. listopadu téhož roku císařem Josefem II.[1])

Místní (topická) jména Žáry na Kozlovsku a Kunčicku, Uhliska při potoku Radhošťovém zaznamenaná v chalupnických knihách v 17. století (folio 142) naznačují holá, ohněm vypálená místa a rubiska, kde druhdy prostíral se les. Na podobných planiskách založeny celé Trojanovice.

Bezpochyby dlouhé války Rakouska s Francií učinily konec sklárně, poněvadž vedle nedostatku paliva vadil špatný odbyt skla.[2])

Kdy byl postaven kostel, není známo, víme jen, že v roce 1584 biskup Stanislav II. Pavlovský připojil obec ku Frenštátské faře, k níž náležela až do roku 1784, kdy byla zřízena místní lokálka. Kolem roku 1605 stál zde již dřevěný kostel se třemi oltáři.[3])

V r. 1672 měl vysvěcený kostel jeden oltář, dva pozlacené stříbrné kalichy s 1 křížem rovněž stříbrným a pozlaceným, dva zvony a tři kasule. Na hřbitově stála dřevěná kaple, ve které občas bývala sloužena mše.[4])

Frenštátský farář dostával ze vsi ročně 8 vozů (fůr) dřeva a z pasek 5—6 zl., ze sklárny 200 talířků z čistého skla a ze statku (gruntu) Šimona Lukše 1 valašský sýr.[5])

Nynější kostel byl postaven náboženským fondem na místě bývalého dřevěného a velmi porouchaného kostela sv. Maří Magdaleny v letech 1812—1814 z pevného zdiva, když se obec zavázala udržovati věž v náležitém stavu. Stojí ve výši 399 metrů nad mořem. (Obr. 59.) R. 1830 dostal kostel nový oltář s tabernakulem, kazatelnu, varhany a kamennou dlažbu, r. 1852 dvě nové kasuly a dva pluviály a r. 1854 malou vížku nad lodí. Stříbrný kalich musel býti v roce 1812 odevzdán ku hrazení výdajů způsobených válkou s Napoleonem I.

Na věži jsou tři zvony, jeden váží 3 centy a dva váží po

---

[1]) V městském archivu.
[2]) V. Plotěný. Čas. Mat. mor. 1896, str. 297.
[3]) Wolný: Top. Mor. I., str. 159.
[4]) Ostr. Decanat. matrika 1672.
[5]) Wolný: Kirchl. Top. III., str. 48.

půl centu, na sanktuariu je zvonek 30tilibrový. Hřbitov je kolem kostela, obehnán zdí.

Kostelu patří kus lesa na 51 měřic, 16 měr polí,[1]) 46 měřic

Obr. 59. Kostel a škola ve Vel. Kunčicích.

luk, 24 měřic pastvin a činže ze čtyř železných krav.[2]) Beneficiant dostává plat z náboženského fondu a bydlí v přízemním domku, při němž zbudoval kurát Jan Klátil na své útraty chlév a kůlnu.

---

[1]) Tamtéž: 51 Metz, 16 Maszel Aecker.

[2]) Viz článek: Fara ve Frenštátě.

K faře patří také dvě malé zahrady. Dne 31. prosince 1844 daroval zdejší soused Jan Soblaha svá pole, louky, pastviny a kus lesa v rozměru 43½ jitra k povznesení oslavy sv. Maří Magdaleny (2 zpívané a 1 tichá mše), na hudbu, udržení železného kříže na hřbitově, osvětlení kostela a j. V roce 1862 kostel vyhořel, načež pořízeny nové zvony z milodarů a nákladem obce za administratora Jana Černého a starosty Jiřího Mužného.

Prvním kurátem zdejším byl od r. 1786—1791 Niward Wallon, bývalý člen řádu cisterciánského na Velehradě, prvním farářem stal se r. 1856 Josef Brzobohatý, od r. 1904 jest farářem Aug. Kovařík.

Vel. Kunčice jsou poutnickým místem, ačkoli cíl pouti leží již na půdě Kozlovské a patrně jenom stejnojmenné zasvěcení kostela a poutní kaple na obec upozornilo. Je tu „zázračná“ studánka a při ní zděná kaplička, zasvěcená sv. Maří Magdaleně. Lid bájí, že se zde před lety zjevovala světice v podobě malého děvčátka. Kdysi sebrala prý si ji nábožná pasačka a zavřela ji v truhle. Ráno bylo děvčátko svěží a veselé a hrálo si s pasačkou, když ji z truhly vybavila.

Jiná pověst praví, že se hraběti ze Staré Bělé uzdravil tou vodou syn, jejž nedovedl žádný lékař vyléčiti. Z vděčnosti prý dal jeho otec při studánce postaviti kapličku a založil fond, z něhož se pořádají Staro-Bělská procesí ke kapličce a studánce.[1])

Nedaleko kostela stávalo dřevěné fojtství, v němž byla naposledy obecní hospoda. Před rokem 1890 shořelo fojtství úplně.

Škola u kostela byla vystavena dle ústního podání v letech 1818—1820; r. 1858 byla nákladem patrona opravena a poněkud rozšířena.

Prvním učitelem dle jména známým byl Hvizdal a po něm Fr. Tinkler. Oba vyučovali jednotlivé žáky po chalupách. Tinkler dočkal se postavení školní budovy, do které se přestěhoval a školní matriku založil. V letech 1865—1875 byl zde učitelem Fr. Korec, kterýž odešel do Tiché; od r. 1888—1906 působil zde Edvard Luzar, který stal se nadučitelem v Metylovicích; po něm přišel Stanislav Vojtěch.

---

[1]) Dle ústního podání napsal Cyril Remeš, správce školy ve V. K. pod Stolovou. „Pozor“ 1905. Krásy Moravy.

Poněvadž je obec rozlehlá, byla ve školním roce 1883-4 otevřena druhá jednotřídní škola pod Stolovou, do které zapsáno 125 dětí; vyučováno v najaté světnici. Teprve v r. 1891 postavena přízemní budova. Správcem školy je od počátku Cyril Remeš. Ve školním roce 1905-6 bylo zapsáno 120 dětí. Ku škole patří zahrada ve výměře asi 4 arů.

Obyvatelů bylo v roce 1834 celkem ve 204 domcích 1511. Byli daleko široko známi tkalci lnu, kteří dodávali do obchodu nejjemnější příze, ano i batistové plátno.[1]) V r. 1857 bylo zde 1568 katolických farníků a asi 195 školních dětí. V r. 1880 bylo osadníků 1684 a po deseti letech ve 281 čísle 1603 obyvatel, dle národnosti 1577 Čechů, dle náboženství 1581 katol. a 22 židů. V r. 1900 bydlelo ve 281 domcích 735 mužů a 853 žen, dohromady 1588 osob, z nichž bylo 1564 Čechů, dle náboženství 1566 katolíků, 1 evangelík a 21 židů.

Celková rozloha obce jest 2020 ha, z čehož je plodné půdy 1970 ha, a sice polí 704, luk 313, zahrad 6·30, pastvin 296, lesů 651 ha.

Hospodáři chovali v r. 1900 65 koní, 614 kusů skotu, 16 ovcí, 31 koz, 164 kusů vepřového dobytka, 80 husí, 769 kur a včelařili se 87 úly.

Pěkný lidový kroj vymizel v posledních dvaceti letech úplně. Poslední v něm vystupovali hudebníci zdejší na Národopisné výstavě v Praze.

Na Žárech vyoral Jan Parma, majitel letního hostince, při okresní silnici povětroň či meteor, který se při dopadu před rokem 1890 rozrazil ve dva velké a mnoho malých kusů; vážil 78 kg.

Majetek nejdéle drží rodiny: Hlaváčova, Krkoškova, Frydrychova, Žáčkova, Stanečkova, Hrbáčová a Klímova.

Spolek dobrovolných hasičů byl zřízen v r. 1897; prvním starostou a náčelníkem byl správce školy Edvard Luzar.

Místní Odbor Národní Jednoty založil zde knihovnu, kterou týž učitel spravoval až do svého odchodu.

Nádraží severní dráhy císaře Ferdinanda je ve výši 477 m n. m.

---

[1]) Wolný: Top. Mor. I., str. 159.

Kokeš Jan, akademický malíř, sochař a kamenický mistr, narodil se ve Velkých Kunčicích v č. 4. (snad) r. 1813.

Ve Vídni navštěvoval akademii; později se usadil v Slatiňanech u Chrudimi v Čechách, kde také zemřel.

V rodišti jsou zachovány jeho obrazy: „Matka Boží“ a „Salvátor mundi“ (Spasitel) a před usedlostí čís. 219. stojí pěkný

Obr. 60. Chalupa stará v Lichnově.

kamenný kříž. Skvostnou prací je malý krucifix, za nějž chrudimské museum 100 K nabízelo.

Kokeš se oddal výhradně výzdobě kostelů. Pro své rodiště chtěl zhotoviti hlavní oltář, k čemuž vykonal různé předběžné práce, bohužel předčasná smrt zmařila jeho úmysl.[1])

---

[1]) Velmi četné zprávy mně poskytnul bývalý správce školy u kostela, nyní nadučitel v Metylovicích Edvard Luzar a některé doplnil jeho nástupce Stanislav Vojtěch.

Lichnov.

Dle pověsti stával Lichnov při „Bahnech" nebo kolem Pavlovy Horečky. Lichnovští na Horečkách jsou prý potomky obyvatelů starého Lichnova. (Obr. 60.)

Nynější osada byla prý založena na počátku 14. století na rozkaz Jindřicha hraběte ze Schornsteina, který měl hrad Hukvaldy v zástavě; fojtem Heřmanem nazván byl „Lichteau", všeobecně lesnicky „Windgebrech" (lom, zálom, vývrať — Windbruch).[1]

Biskup Konrád obnovuje r. 1320 Chlebovice, jež tehda sluly Nemášchléb, uvádí, že zůstala ves pustá následkem předešlých válek a tamní rychtářství prodal se všemi právy na Syboto z Lichtnova (pleno jure).[2] V listině z r. 1326 uvádí se Ctibor z Lichtnova.[3]

Jméno jest původu německého; obec byla založena na právu německém. Fojt Heřmann kácel lesy a vzdělával půdu na pole. Fojt Pavel Kyč podal biskupovi žádost, aby se směl usaditi na opuštěném panském dvoře „Kameništi", jelikož má již dva sedláky a muže Klimíčka. Biskup jeho žádosti vyhověl a dovolil mu v obci usaditi řezníka, pekaře, krejčího, mlynáře a míti vodní pilu; daroval mu louku „Hotarku" podnes tak zvanou. Za to musil fojt, byla-li potřeba, vyzbrojiti a vším opatřiti jednoho jízdného vojáka.

Biskup Stanislav I. Thurzo (1497—1540) potvrdil r. 1513 veškeré výsady fojtství, avšak o kostele se neděje zmínka; nevíme tedy, byl-li již postaven. Starému fojtství říká lid žertem staré hamry. Biskup Stanislav II. (1579—1598) r. 1584 připojil obec ještě s jinými ku právu a duchovní správě do Frenštátu.[4]

R. 1672 stál na hřbitově dřevěný kostel se třemi nevysvě-

---

[1]) Wolný: Kirchl. Top. III., str. 52., uvádí co doklad list biskupa Stanislava I., daný na zámku Ukvaldském tu středu před sv. Divišem. Orig. v arch. Kroměřížském.

[2]) Kinter: Herrschaft Hochwald, str. 26. Ddt. Brušperk Cal. Nov. Kroměř. archiv. — [3]) Tamtéž str. 28.

[4]) Původní listina v městském archivu.

cenými oltáři a třemi zvony; měl stříbrný pozlacený kalich a tři kasule.

Nynější kostel stojí ve výši 356 metrů nad mořem. (Obr. 61.) Byl zbudován náboženským fondem, který zde v roce 1784 založil místní kuracii,[1]) jež byla r. 1848 povýšena na faru a dostala

Obr. 61. Kostel v Lichnově.

kooperatora, jelikož byly v roce 1809 Vlčovice z Frenštátu vyfařeny a k Lichnovu připojeny. Kostel byl postaven r. 1794 ku cti sv. Petra a Pavla. Je 26·21 m dlouhý a 89·84 m široký. Hlavní oltář dle zachovaného na něm nápisu byl proveden od Opavského truhláře Vavřince Lenko r. 1661; maloval jej v Těšíně bydlící Adam de Long. R. 1852 byl na útraty faráře a jednoho

[1]) Kurat, curatus — kněz od příslušného biskupa k duchovní správě zřízený. Ottův Slovník Naučný.

osadníka (fojta?) opraven. V roce 1853 věnoval patron 740 zl. konvenční měny na novou krytbu a dlažbu.

Na věži býval zvon 5 centů těžký s nápisem z roku 1582, druhý 1 cent těžký; oba byly prodány do Myšího (správněji Mnišího). Hřbitov je vedle kostela stranou obce.

Ke kostelu patří skoro 16 jiter polí, něco luk, domek, louka a úroky ze čtyr železných krav.

Farář a kooperator jsou placeni z náboženského fondu, který přistavěl potřebný byt pro kooperatora a vedlejší místnosti hospodářské; farářův byt zvětšil.

Prvním kurátem zdejším byl r. 1785 Matouš Benedikt Tlach, bývalý kněz řádu cisterciánského na Velehradě. Déle zde působili: Josef Schwarz od roku 1809 do 1816, kdy se dostal na faru v Rychalticích; Karel Holuška od března 1817 do 1828, po pět měsíců administrator Ondřej Sýkora; Alois Prokeš (1829—1845); první farář Frant. Borovička (1862—1881) a nynější farář Florián Tomek od r. 1881 až dosud.[1])

Když dostaly Vlčovice s Mniším vlastní faru, bylo zrušeno místo zdejšího kooperatora.

Farníků bylo v Lichnově s přifařenými Bordovicemi a Vlčovicemi v roce 1857 úhrnem 2066 katolíků, 1 (?) akatolík a 3 židé, školních dětí 310.[2]) V r. 1900 bylo všech farníků 1793, z nichž v Lichnově 1310 katolíků, 3 akatolíci.[3])

Škola byla zřízena současně s farou a vyučování bylo svěřeno místnímu domkaři Janu Špačkovi, tkalci v čís. 45., který již od roku 1776 děti soukromě vyučoval. Obecní pastouška stala se školou, ve které vyučoval od roku 1785 do 1804 Jan Hruška; byl odstraněn, poněvadž vedl pohoršlivý život.

R. 1804 postavena z pastoušky škola nákladem náboženského fondu tam, kde je nyní obecní hospoda. Jiří Vyličil (1816—1822) ve škole měl mimo dětí z Bordovic též děti z Vlčovic a z Dolní Tiché. Dobrým učitelem a hudebníkem byl Ferdinand Richter (1822—1847). Déle na škole působil Štěpán Vrzálek, vysl. vojenský trubač, dán na odpočinek pro neschopnost (1848—1863).

---

[1]) Wolný Kirchl. Top. III., str. 51—52. — [2]) Tamtéž.
[3]) Catalogus venerabilis cleri. Olom. 1900.

Školní budova byla chatrná, co již v roce 1871 komise uznala, avšak občané se zdráhali rozšířiti školu, čemuž také velkostatek odpíral. Teprve r. 1882 provedena stavba nové školy nákladem 6885 zl. Občané sami zdarma pálili a dováželi cihly.

V následujícím školním roce povoleno rozšíření školy na dvoutřídní a zavedeny ženské ruční práce; stará škola změněna v hospodu.

V roce 1899 otevřena třetí třída, v 1905 zrušen byl školní plat. V září 1907 otevřena pobočka při první třídě a umístěna zatím v nemocnici.

Školní zahrada byla zařízena v roce 1901. Pokusné pole má čtyry obdélníky, každý v rozměru 60 m², štěpnice 136 m², květnice 148 m², úhrnem 21 ar 62 m².

Školních dětí bylo v roce 1817 dohromady 136, 1905 146 hochů, 109 dívek, celkem 225 dětí.

Obyvatelstvo:

Roku	1834	bylo	ve	164	domech	924 osob,
„	1890	„	„	207	„	1187 „
„	1900	„	„	210	„	1261 „

Obec se rozkládá podél potoka Javorničky v délce od východu k západu 4403 metrů, od jihu k severu má rozměr 3816 m, celkovou rozlohu 12·11 km².

Poplatné půdy jest 1159 hektarů, z čehož 561 ha polí, 883 ha luk, 38 ha zahrad, 107 ha pastvin a 270 ha lesů.

Fojtství (obr. 62.) má pozemků 112 ha, ostatní rolníci po 10—20 ha. Každý rolník má jehličnatého lesa 1—3 ha.

Obyvatelé se živí rolnictvím, je zde také asi 30 lamačů skal, deset kovářů a také ostatní řemesla zastoupena, avšak skrovně.

R. 1900 bylo zde 42 sedláků a 169 domkařů.

Největší výnos je z prodeje dobytka hovězího a ovec, také slušný počet koní je v obci. Wolný[1]) poznamenává, že jsou pilní vozkové.

Ovocnářství se nedaří, poněvadž mrazy často až 26° C do-

---

[1]) Top. Mor. I, str. 160.

sahují a stromy zmrznou. V letech 1870, 1880, 1890 a 1892 mnoho stromů zimou uhynulo.[1])

Hospodáři měli r. 1900 77 koní, 524 kusů hovězího, 87 skopového a 204 kusy vepřového dobytka a 159 oulů; chovali 1036 slepic, 303 husy a 27 kachen.

Suchý rok je hospodářům milejší nežli mokrý, protože je půda přes míru mokrá a v deštivém roce plodiny na poli hynou.

Obr. 62. Staré fojtství v Lichnově.

V neblahé paměti jsou „hladová" léta 1831, 1846-7, 1854 a léta následující, kdy brambory na poli shnily.

V tuhé zimě let 1890-1 zajíci zničili mnoho stromů zvláště ovocných, ještě hůře řádili v lednu a únoru r. 1907. V r. 1904 teplota 25°—33° C ohrožovala vzrůst bramborů a zelí, od 15. července do 13. srpna ani nekáplo a tráva usychala. V r. 1905 byla dobrá úroda, avšak v době žní nastaly lijáky a bouře, práce velice stížena. U vepřů se objevil nakažlivý zánět plicní.

Od 10. dubna do 20. května 1906 téměř stále pršelo, bram-

[1]) Školní kronika.

bory se kazily a zelí bylo málo, protože nebylo „přísady" (sazeniček zelných) pro dlouhá chladna.

Velkou škodu působí mnohdy hrozné bouře. R. 1900 dne 3. srpna k večeru se snesla děsná bouře, jakou nikdo nepamatoval. Dne 19. července 1902 průtrží mračen po druhé hodině odpolední rozvodnila se Javornička tak, že tekla přes lávky a zatopila pozemky níže ležící. Rodiče odnášely své děti ze školy, aby se neutopily. Jaro bylo chladné a deštivé, ale obilí vzrostlo vysoko a dobře sypalo, brambory však daly malou sklizeň. V r. 1903 napadlo mnoho sněhu na kvetoucí stromy, jejichž květy zmrzly. Brambory byly ještě v červenci ohrnovány, rež (žito) na nížinách zmrzla a musela býti zaorána.[1])

Jak „příjemně" se žilo za poddanských dob pod vládou biskupských úředníků, dosvědčuje pověst o jistém sedláku. Nemoha vyhověti krutým povinnostem roboty, chtěl ze statku utéci, avšak jeho úmysl byl seznán. Střežili ho. Aby své hlídače oklamal, zatopil silně, aby kouř dlouho z komína vycházel a lidé mysleli, že je doma. Lest se podařila. Kterýsi fojt ve sporu s Terezianum prosoudil les, sáhající až ku Stramberku. Také vrch u kostela býval pokryt lesem, z něhož zůstal jediný dub, od něhož lze celou obec přehlédnouti. Fojt Kubart s manželkou dali na věž nové zvony. Kubartová r. 1898 postavila pro obec nemocnici nákladem 3850 zl. Zemřela v dubnu r. 1905.

Mimo svrchu zmíněný obecní hostinec, který byl r. 1896 přestavěn, je v obci zájezdný hostinec „Podjavoran" tam, kde se stýká obecní s cestou okresní. Také je v obci nemocnice. (Obr. 63.)

Těsně při okresní silnici, na rozcestí stojí hostinec „Šenk", bývalá myslivna.[2])

Strava lidu je bídná — bobzale (brambory) a zele (zelí). Chalupníci mají 2—3 měřice, sedlák 5-7 měřic zemáků a zelí 20—30 věder sobě natlačí. Tři čtvrtiny obyvatelů jedí ráno, v poledne i večer zelí, které sobě ráno navaří, aby stačilo na celý den. Zásoby stačí na 2 roky pro případ, že by se zelí ne-

[1]) Školní kronika.

[2]) Na vojenských mapách je dosud myslivna označena. Viz také článek Frenštát: Střelnice. Bývala zde asi vysoká pec, neboť se zde dosud říká „V pekle".

urodilo. Masa pojídají jen, mají-li doma zabitého vepře, jiné maso nekoupí; pijí kořalku. Následky toho jeví se na dětech málo schopných.[1])

S oblibou se pojídá večer prosná nebo pohanská kaša, anebo kroupy se slaninou. Mají-li zasmažený hrách k obědu, libují si velice. Na jídle spoří, na kořalku dají vše.

Obr. 63. Nemocnice v Lichnově.

Zvláštnostmi zdejšími jsou výroba „světidel" (draček) a malých pepřených preclíčků — „pepřáků".

Stražka. Mlýn „na stražce". Bývali zde dozorci celní a mýtníci. Snad dříve také vojenská stráž.

Spolky. Hasičský sbor byl zřízen r. 1894. Firma Smekal v Cechách u Prostějova dodala stříkačku za 890 zl., ostatní potřeby za 510 zl., úhrnem 1400 zl. na sedmileté splátky.

Hospodářský spolek založil farář Fl. Tomek r. 1896 pro Frenštátský okres a byl 5 let jeho velmi horlivým předsedou; r. 1901 přeloženo bylo sídlo do Frenštátu.[2])

[1]) Školní kronika.

[2]) Hojných zpráv mi poskytlo místní učitelstvo: naduč. Josef Bařina, nyní již ve výslužbě, Vlastimil Bebar a Alois Horák.

Záložna systemu Raiffeisenova vznikla také v r. 1896 pro Lichnov a Bordovice.

Rozvaha na konci r. 1899 jevila se následovně:

V podílech	1.520 K	na úvěr osobní	64.899 K
vklady	70.005 K	vklady u jiných ústavů	7.193 K
reservní fond	1.422 K	nedoplatky	1.338 K
Pasiva	72.947 K	Aktiva	73.430 K

jeví se tedy zisk 483 K.[1])

Čtenářský spolek povstal v únoru 1901, má asi 70 členů a členek.

Měrkovice.

Nejmladší obcí v našem okresu jsou Měrkovice, které vznikly r. 1789 rozparcelováním pozemků kozlovského poplužního dvora.[2]) Uvolněním roboty v r. 1775 na polovici a zrušením nevolnictví r. 1781 počalo vrchnostem ubývati pracovních sil. Proto rozdělovaly pozemky u dvorů a udělovaly je poddaným za roční poplatek k dědičnému užívání. Tím způsobem vzniklo na Hukvaldském panství více osad jako Antonínov, Hájov, Prchalov, Ptáčník, Nový Stařič, Sýkovec, Zelinkovice, Měrkovice.

Poslední obec dostala jméno dle tehdejšího purkrabí na Hukvaldech Ondřeje Měrky a čítala 21 chalup. Prvním rychtářem čili fojtem byl jmenován r. 1792 Jan Vašenda.

Rozloha obce je 189 jiter čili 567 měřic, t. j. 109 hektarů, z čehož asi tři čtvrtiny patří Hukvaldskému panství. Osada není rozložena v celku, větší její část leží v kotlině mezi horami Kazničovem a Strážnicí, menší díl, asi 10 minut vzdálený, je spojen s Kozlovicemi a říkají, že chodí „do dvora“. Býval tam před časy panský dvůr, jehož budova proměněna v hostinec, patřící nyní hukvaldskému sládkovi Jungovi.[3])

R. 1834 měla obec 45 domovních čísel, v nichž bydlelo 295 obyvatelů, kteří měli 3 koně a 69 kusů skotu. R. 1869 bylo

[1]) Zprávy statist. zem. úřadu mark. mor., Brno 1902.
[2]) Wolný: Top. Mähr. I., str. 160.
[3]) Nejvíce látky mi poskytnul naddučitel v Kozlovicích Karel Štrumhaus.

zde 230 osob, v roce 1880 bylo všeho obyvatelstva 225, po desíti letech 216, vesměs Čechů, katolíků.

R. 1900 bydlelo zde v 44 číslech 241 obyvatelů národnosti české, náboženství katolického mimo 3 židy. Sedláků zde není, jenom domkaři a pasekáři, kteří se živí polní a lesní prací. V uvedeném roce měli 2 koně, 146 kusů skotu a 11 hus.[1])

Značný počet mužů zaměstnává se kamenictvím v blízkých lomech na Kazničově. Odcházejí za týmž účelem do Těšínského Slezska, odkudž jednou nebo dvakráte do měsíce ku svým rodinám přicházejí; mnozí z těchto kameníků až do Haliče a Ruského Polska zašli.

Měrkovice vynikají v našem okolí hojností ovocného stromoví, zvláště stromů švestkových (slivek).

Přifařeny a přiškoleny jsou do Kozlovic, ač některé děti mají do školy přes tři čtvrti hodiny cesty neschůdné. Obci vlastně ani žádná cesta nevede a jenom „dvořané" bydlící při Kozlovské silnici mají koně.

R. 1901 bylo povoleno zřízení jednotřídní školy v obci, započaty také přípravy k stavbě, leč neshodou mezi občany z pod Kazničova a „dvořany" sešlo se stavby; mají totiž „dvořané" blíže do Kozlovic a proto se houževnatě brání stavbě školy.

Tichá.

Obec vznikla z Velké a Malé Tiché, jež jsou vyznačeny na mapě Přerovského kraje od J. Ch. Müllera z r. 1720.

O založení Tiché nezachovaly se žádné písemné zprávy, ani ústní podání a proto možno souditi, že povstala v době velmi dávné, nejpozději ve 13. století. Obec rozkládá se na ploše 16·47 km² v údolí říčky Tichavky, jsouc chráněna na severu horou Kazničovem, na východě Ondřejníkem. Proto je zde mírnější, tišší podnebí, odkudž také jméno obce pochází, jelikož je chráněna před častými severovýchodními větry mrazivými.[2])

---

[1]) Dle úředních výkazů. Rozloha pozemků je zahrnuta v rozloze Kozlovic, teprve po r. 1900 počato s odlučováním.

[2]) Naduřitel místní Emil Bordovský poskytnul mi velmi hojnou látku a zjistil různé údaje, z jiných pramenů získané.

Nejzajímavější budovou v obci je dřevěný kostel sv. Mikuláše, postavený ve výši 362 m nad mořem. Vystavěn byl asi kolem r. 1510 za biskupa Stanislava I. Thurso[1]) a zachoval svůj význačný ráz nejlépe mezi dřevěnými kostely moravskými. (Obr. 64.) Podobá se kostelu ve Velké Hrabové, ale má kratší presbytář s nižším krovem. Na západní straně je věž, kterou se vchází do kostela. Nad stříškou vchodu má věž jehlancovitý tvar a ve výši nad hřebenem střechy kostela je zvonice širší než horní

Obr. 64. Kostel v Tiché.

základna komolého jehlanu věžního. Stěny zvonice jsou kolmé. Zvonice ta je nejzajímavější částí kostela, kolem něhož je ochoz.[2]) Celková délka kostela je 24 a šířka 8 metrů.

Zachovaná pověst, úsudek znalců i pohled na půdorys dosvědčují, že vznikl kostel ve 3 dobách. Původně stával jenom nynější presbytář jako kaplička, k níž později byla přistavěna nynější loď. Dva zvony byly umístěny na půdě nad lodí, o čemž dosud svědčí dvě díry na stropu lodě, jimiž bývaly protáhnuty zvonní provazy. Věž byla přistavěna v r. 1662, kterýž letopočet

[1]) Wolný: Kirchl. Topogr. III., str. 45.

[2]) A. Prokop: Denkmähler Mährens. II. Th., str. 444. a 446.

je vyznačen na korouhvičce, která byla r. 1903 sňata. R. 1663 je na starodávném zámku na dveřích pod věží, které vedou na hřbitov a druhdy sloužily za hlavní vchod.[1])

Petr rytíř Chlumecký, uznaný znalec starožitností a zemský archivář Jan Chytil prohledli kostel bedlivě a shodli se v jednomyslném úsudku, že byl presbytář postaven nejpozději v jedenáctém století, což by svědčilo o velkém stáří obce.

Na dvou hoblovaných trámech, postavených z obou stran dveří vedoucích do lodě, jsou nápisy (pokud je možno přečísti), na pravém: „Stavil Mistr Pavel Scedrm" a na levém: „. . an . . . czasu . . . Purgmistr . . ." Na třetím pomalovaném trámu, jenž býval na oltáři, podobným písmem bylo napsáno: „. . . (lét)a panie MCCCCC."

Na šestnácté století poukazuje také nápis na větším zvonu:

TENTO ZWON SLIT GEST † ZA MIKVLASSE FOGTA
† A STARSSÝCH † C=M=B † 1561
YAN. CHARWATIN. GIRA. ONDRVSSV † ONDRA. PAWLV
† YAKVB TIEHAN † I). (N). (R) — (I †

TENTO ZWON SLYL GEST CYR.
ZIK. SOLNK V MEZRZYCY.
PODROE
1561 [2])

Druhý zvon, jeden cent těžký, měl nápis:

† O REX. GLORIE. VENI NOBIS. CVM. PACE. † AMEN.
(O, králi slávy, přijď k nám s pokojem.)

Zvon ten byl v roce 1862 mrazem roztržen.

Opěradla lavic u hlavního oltáře a na kazatelně jsou ozdobena obrazy apoštolů, pěkně provedenými, jsou však velice pokrčeny a zasluhovaly by opravy. Jsou původním majetkem kostela, kdežto o sochách na oltáři se praví, že sem byly přeneseny z některého, císařem Josefem II. zrušeného kláštera.

---

[1]) Farní kronika v Tiché.

[2]) Novo-Jičínský časopis „Die Birne" v r. 1868 luštil ten nápis takto: „Diese Glocke ist gegossen vom G. Solnk zu Mez RZYCY. POD. ROE (Aufgelöst — MEZERIZKY pod Rožnovem 1561).

Mřížkovité okénko nad oltářem patří (prý) k nejstarším na Moravě. Za oltářem je nápis jistě zajímavý:

Ať si bude jak si bude, předce jaksik bude,
ještě nikdy nebylo, aby jaksik nebylo.

Malbu kostela a obložení čalouny provedl r. 1886 Barbořík z Rožnova. Pod dozorem konservatora F. Rosmaela z Val. Meziříčí bude malba na stropě uvedena do původního stavu. Po odstranění nynějšího nátěru vynikne pěkná původní malba pomocí tří nebo čtyř druhů patron. Počátky jsou již učiněny.

K presbytáři přiléhá na severní straně zděná sakristie, pod níž je malá krypta s výklenky ve stěnách. Pravděpodobně sloužívala za válečných dob k uschování kostelního jmění. Dle pověsti vycházela prý z ní tajná chodba.

Ke kostelu patří les ve výměře $2^1/_4$ jitra, mimo to činže z polností a z tak zvané železné krávy[1]) ročních 5 zl. 16 kr. konv. mince.[2])

Biskup Stanislav Thurzo zajistil kostelu v r. 1520 právo na činži z místní paseky ročních 24 grošů slezských, kterýž příjem potvrdil biskup Marek v Kroměříži dne 30. března 1563[3]) a biskup Karel z Lichtenštejna kostelu obcí darované pole osvobodil ode všech poplatků pro vrchnost. Pole to, zvané Kaščena, prodal s loukou frenštátský farář Ben. Robotský r. 1767 tichavskému sedláku za 40 zl. a roční činži 9 zl.

Po třicetileté válce (1618 - 1648) nastal velký nedostatek kněží. Frenštátský farář samojediný (bez kaplana) musel obstarávati 6 far, totiž mimo svou obec ještě fary v Tiché, Vel. Kunčicích, Lichnově, Vlčovicích a Kopřivnici. Teprve za vlády císaře Josefa II. (1780—1790) byly obnoveny bývalé fary v Kunčicích a v Lichnově, jemuž přiděleny Bordovice a Vlčovice, Tichá ponechána Frenštátu.

Dekretem ze dne 17. června r. 1846 byl ustanoven pro Tichou kaplan, jímž se stal Karel Géla, jemuž normální dotace doplněna z náboženského fondu. Obec zavázána udržovati kostel a školu.[4]) Od r. 1853 do 1857 působil zde Dominik Mořkovský,

---

[1]) Viz Frenštát — Fara.
[2]) Wolný: Kirchl. Topogr. III., str. 47. — [3]) Tamtéž str. 45.
[4]) Cat. ven. cleri Olom. 1900.

po jeho odchodu byla fara rok prázdna. V r. 1858 přišel Vincenc Falta, jenž zde setrval 10 let. Do r. 1873 byl zde Peregrin Obdržálek, načež byla fara 2 roky bez kněze. Teprve v r. 1875 proměněna expositura ve farní úřad a byl zde prvním farářem

Obr. 65. Boží muka u Tiché z r. 1646.

František Pavlík až do r. 1892, po něm Frant. Krejčí do r. 1897 a třetím Josef Spáčil.

Farníků bylo v r. 1899 úhrnem 1467, a sice 1460 katolíků, 1 evangelík a 6 židů.

Poblíž Tiché jsou stará Boží muka z r. 1646. (Obr. 65.)

Obyvatelstva bylo v r. 1834 úhrnem 1321 v 216 domech,
„ 1890 „ 1430
„ 1900 „ 1463 „ 271 domech.

Dle národnosti bylo 1446 Čechů a 15 Němců, dle náboženství 1458 katolíků, 1 evangelík a 4 židé.

Obyvatelé zaměstnávají se rolnictvím. V předešlých stoletích museli robotovati v poplužním dvoře Kozlovickém (nynější Měrkovice), také kopali železnou rudu, nejdříve pro Frenštátské, pak pro Frýdlantské hutě.

Půda uprostřed dědiny je dosti úrodná „červenice", vzniklá zvětráním sopečného pikritu.[1])

Jedna rokle na gruntu č. 97. blíže Tížové k Maralíkovi jmenuje se „na Stříbrňáku", dle pověsti bývala zde stříbrná ruda dobývána.[2])

Jak krásné byly ty „staré zlaté časy", dokazují velmi názorně úřední zápisy o tom, že sedláci nemohouce zmoci ukládanou jim robotu, utíkali ze svých statků.[3]) R. 1671 opustil v Tiché dům se 48 měrami „pro chudobu" V. Kupka a v roce následujícím B. Kubečková zanechala 60 (!) měr polí a chodila žebrotou.[4])

Z celkové rozlohy 1647 ha je poplatné půdy 1571 ha, a sice připadá na pole 876, na louky 282, na zahrady 38, na pastviny 162 a na lesy 213 ha. Chováno bylo v roce 1900 koní 84, skotu 747, ovcí 63, vepřů 191, koz 7, slepic 1187, husy 243, kachen 30 a úlů 137.

Selských gruntů bylo 56, malorolníků 29, chalupníků 192.

Přímé daně obnášely 8560 K, nepřímé 10.000 K.

Od nepamětných dob tkali zdejší obyvatelé len, od počátku 19. století také bavlnu pro frenštátské „faktory".[5]) V r. 1866 založil zde rodák frenštátský Josef Parma továrnu s ručními stavy, kterou po 10 letech přeměnil v mechanickou dílnu s parním pohonem. Tkaním a úpravou (apreturou) látek je zaměstnáno půl druha sta osob. Koncem měsíce září 1906 počala pracovati

---

[1]) Viz čl. Povaha půdy.

[2]) Viz ve všeobecné části čl. Zaměstnání obyvatelstva.

[3]) Viz čl. Z dějin všeobecných. Hnutí v lidu.

[4]) Slavík: Morava po válce třicetileté. Str. 191.

[5]) Tito svěřovali ručním tkalcům bavlnu, platili jim mzdu a prodávali hotový „tovar" nejvíce do Haliče, Uher a zemí na Balkáně.

tkalcovna Reisserova hned u hranic Frenštátu, r. 1907 postavena vedle ní přádelna.

Škola byla postavena r. 1794 na čísle domu 143. a prvním správcem byl Endrich (do r. 1807), po něm Moll (1826), Konečný (1843). (Obr. 66.) Nová budova byla postavena r. 1877, do níž nastoupil Fr. Hapala: po roce byla otevřena druhá třída, dětí bylo

Obr. 66. Kostel se starou školou v Tiché.

240 zapsáno. Od r. 1883 byla škola trojtřídní. Po smrti Hapalově nastoupil Theodor Gerlich r. 1888, po devíti letech Konstantin Zrubek a po téhož smrti v r. 1899 Emil Bordovský. V r. 1904 rozšířena škola na čtyřtřídní s 255 dětmi. Protože budova nedostačovala, byla zbudována nová škola na pozemku Jana Špačka nákladem 38.900 K dle rozpočtu, stará škola bude sloužiti na byty učitelů a obecním účelům.

Roku 1904 byl otevřen poštovní a telegrafní úřad ve starém fojtství.

Sbor dobrovolných hasičů zřízen r. 1890, po devíti letech Spolek vojenských vysloužilců a Raiffeisenova záložna. R. 1900 vznikl čtenářsko-pěvecký spolek „Vlastimil“ a po roce Jednota sv. Josefa.

Trojanovice.

R. 1690 počali neprostupné lesy na severovýchodních hranicích Moravy prosekávati, aby se zrušil rozhlášený úkryt lupičských tlup, které obtěžovaly Moravu, Slezsko, Polsko i Uhry. Práce ta byla svěřena moravským Valachům, jimž uloženo, aby zřizovali „paseky“ (posekaný les) a „javořiny“ za stálý poplatek na penězích i v naturaliích, jež měli vrchnosti odváděti.[1])

Lesy táhly se ještě na počátku 18. století až k městu Frenštátu. Noví osadníci, od města až pod svah hor se usadivší byli Frenštátskými občany, z čehož obec odvozovala právo žádati od nich účast v městských robotách. To bylo na újmu robotě „panské“ a vznikaly proto často tuhé spory mezi obcí a vrchnostenskými úředníky.[2])

V polovině 18. století nastal velký kolonisační ruch, který našel horlivého podporovatele v biskupu olomuckém, jímž byl Ferdinand Julius hrabě z Troyeru, rodilý Francouz. Ve Vídni kolonisatorské snahy za zvláštní zásluhu počítány. Za vlády jmenovaného biskupa (1746—1758) vzniklo mnoho nových pasek, které biskup asi r. 1750 spojil v jedinou obec, jíž udělil své jméno. Měly tedy slouti Trojerovicemi. Listinou, danou dne 30. srpna r. 1754 ve Vyškově potvrdil pasekářům od Frenštátu odloučeným, že „panské lesy od železných a sklených hutí strávené vyklučili, je vzdělali a osadili“.[3])

Robotu vykonávali v „zadních“ horách (hory jižně od Čeladné a při řece Ostravici) děláním a svážením dříví. Každý pasekář musel tolik sáhů dříví zrobiti, kolik měřic polí užíval. Robotník obyčejně polovici určeného dříví zrobil a za druhou

---

[1]) Wolný: Top. Mor. I., str. 148. Mittheilungen 1824, str. 22.

[2]) Viz Frenštát r. 1677.

[3]) Kopie v zemské registratuře. Vojt. Plotěný, Časop. Mat. mor. 1896, str. 297.

polovici je odvezl ku cestě. Kdo nevykonal robotu, dostal exekuci — gardistu z Hukvald, kterého musel živiti a denně mu dávati dva groše. Neměl-li pasekář, co by exekutorovi dal, sebral gardista zástavu (přadeno lnu, pantok, sekyru, pilu a p.), kterou prodal ihned. Později chodili místo gardistů vojáci. Za neudělaný sáh platil pasekář 15 kr. pokuty. V poslední době před zrušením roboty mohl se z ní pasekář vyplatiti, jak učinil zdejší občan J, Hrnčíř, jemuž patřilo 24 měřic pole a byl tedy povinen zrobiti 24 sáhy dříví. Vyplatil se obnosem 60 zlatých stříbra splatných najednou. Kdo se chtěl vyplatiti ve třech lhůtách, platil více, čítali obyčejně 3 zlaté z jedné měřice.

Půdu v pole zpracovanou nazývali a nazývají dosud „ujmiska" (půdu lesu ujatou).

Přečiny a lehčí zločiny trestány pouty a kládou, kteréž nástroje byly u fojta. K poradě měl fojt 12 konšelů, k ruce 4 policisty a 4 posly. Tito místo služby měli odpuštěno zrobiti po 24 sáhů dřeva (každý). Fojt řídil obecní záležitosti, burmistr vybíral daň.

Obec prostírá se v dlouhém oblouku jižně od Frenštátu na úpatí hor Stolové, Noříčí, Mjašího, Radhoště, Kyčery a Velkého Javorníka, pak níže po rovině v délce přes $2^1/_2$ hodiny, šířka je nestejná, čtvrt, půl až tři čtvrti hodiny. Tvoří samostatnou politickou a katastrální obec, která přifařena jest do Frenštátu. Farář Benedikt Robotský (1762—1772) nechal za své peníze rozšířiti horní kostel přístavbou oratoří. Na straně k městu pracovali „měšťané", ale na druhé straně ke Kamenci nechtěli pracovati. Vyzval tedy farář „pasečany", kteří se práce s chutí chopili, od té doby jim levá oratoř patří. Na krytbu střechy přispívají třetinou.[1]) Mimo desátek dostával farář z pasek novoroční dar 12 zl. 18 grošů.[2]) Kaple zde není, nýbrž jen zvonice. (Obr. 67.)

V r. 1834	měla	obec	268 domů	s 1914	obyvateli,
„ 1890	„	„	346	„ 2030	„
„ 1900	„	„	347	„ 2088	„

V roce 1890 přihlásili 3, po desíti letech 2 občané „obco-

[1]) Josef Janda: Památní kniha města Frenštátu. Rukopis.

[2]) Wolný: Kirchl. Top. III., str. 48.

vací" řeč německou, patrně mluví vždy výhradně jen spolu, ostatním se vyhýbajíce!

Obec je velmi chudá, nemajíc kromě cest ve výměře 29·73 ha žádného společného jmění. Největším poplatníkem je arcibiskupský

Obr. 67. Zvonice v Trojanovicích.

velkostatek, jemuž náleží hory a lesy v rozměru 2289 ha. V roce 1902 zaplatil daní 4979 K 34 h, kdežto všichni ostatní poplatníci jenom 3561 K 48 h. Mezi těmito jest jediný statek Chovancovice, které vznikly spojením více pasek v jediný celek v rozloze 130 ha, což provedl asi před 40 lety Valentin Kostelník. Na vojenských mapách je dosud vyznačen M. H. (Maierhof) Kostelník. Ostatní půda v rozměru 1164 ha náleží pasekářům.

Obecní vydání bylo hrazeno v r. 1902 přirážkou 75%, která po roce zvýšena na 108%.

Orná půda je štěrkovitá s nepropustným spodkem a proto poskytuje nuznou úrodu. Z kamenité půdy vybírají pasekáři pilně kameny, z nichž utvořeny během doby kolem jednotlivých pasek velké hráze, chránící obilí před prudkými větry a půdu před lijáky, aby vodou nebyla odnesena, splavena. Neúnavnou pílí a ponenáhlým pokrokem zlepšuje se půda přece, takže starší pamětníci mohou z vlastního názoru dosvědčiti, že se poměry prospěšně změnily.

Z celkové rozlohy 3584 ha je 3500 ha poplatné půdy, a sice 706·3 ha polí, 255·4 ha luk, 11·4 ha zahrad, 212·5 ha pastvin a 2313·9 ha lesů. Hospodáři měli v r. 1900 56 koní, 485 kusů hovězího a 819 skopového dobytka.

Hovězí dobytek je malý, aby prý mohl i do příkrých strání snadněji stoupati. Ovce jsou přes léto na salaši. Z každé ovce dostává majitel 5 kg sýra.[1])

Včelařství je dosud na nízkém stupni, provozuje se asi ve 150 „klátech";[2]) úlů s dílem rozborným se zde ještě neužívá.

V dřívějších dobách zakusili zde lidé dosti hladu, ano i hladem umírali. V letech 1847 a 1848 nemajíce jiné potravy, živili se jitrocelem (babkami), šťavelem lučním (šťabem), kmínem, štěrbákem, jetelovým květem a j., též odpadky ze škrobu a pohanské kaše rozmílali a jedli. Také r. 1859 byl hlad.

Mnozí obyvateté hledají výživu ve frenštátských tkalcovnách, vítkovických železárnách, štramberských lomech a v lese, živíce se dřevařstvím. Pro veškeré lesy zdejší bydlíval jediný revírník v Lichnově v nynějším zájezdném hostinci zvaném „šenk", nyní jsou v obci revírníci dva, jeden pod Velkým Javorníkem, druhý pod Mjaším.

Tak zvaný frenštátský revír obsahuje Javorníky, Kyčeru a Černou Horu, zaujímá v Trojanovicích 689 ha a 344 ha půdy Bordovické.

Trojanovický revír má rozlohu 1600 ha a prostírá se po Radhosti, Mjaším, Okruhlém a Noříčím. Na zvěř je bohatším

[1]) Viz článek: Hospodářství.

[2]) Ouly z vydlabaných kmenů.

nežli první, má hojnost srnců a vysoké zvěře; také divoký vepř, tetřev a tetřívek se zde objevují.

Ročně se naseká v prvém revíru 4300 m^3 a ve druhém 16.000 m^3 dříví. Muži vydělají sobě denně 60—80 haléřů.

Děvčata a ženy zaměstnávají se hlavně pletením punčoch na stroji pro frenštátské továrny. V létě odcházejí mnozí na práci do cihelen a v době žní na Hanou.

V obci jsou nyní 4 jednotřídní školy. Od r. 1820 učila se mládež u jednotlivých pokročilejších občanů (hlavně vojenských vysloužilců) od polovice listopadu do konce dubna čísti, psáti a trochu počítati. Scházívalo se 30—80 dětí, přicházely někdy také dospělí. Děti usedaly na lávky kolem stěn, také na zemi, obědy přinášely s sebou v hrnkách, jež stavěly na kamna a kolem nich na zem. Ve „škole" v poledne obědvaly. „Učitel" dostával od obce ročně 25 zl. a 10 kr. měsíčně od každého dítěte. Mnoho domovních čísel patřících do města je blízko u pasek, proto nenavštěvují tyto děti městských škol, nýbrž chodí do škol zdejších. Obec frenštátská postaví pod Radhoštěm „Na Kopané" zvláštní školu pro ně. Návštěva škol řídila se počasím i vůlí jednotlivých rodičů, byla tedy libovolná.

Přirozenými hranicemi (horami a řekami) je obec rozdělena ve čtvero obvodů.

Stavbu nynějších zděných škol provedl stavitel Karlsedr z Příbora dle jednoho plánu nákladem 15.800 zl., stála tedy každá škola průměrně i se zařízením 5000 zl. Velkých zásluh o stavbu škol těch získal sobě tehdejší c. k. okr. školní dozorce Josef Šikola, profesor z Přerova.

Zavedeno je polodenní vyučování, jelikož je zapsán velký počet dětí. Počet dětí ve školním roce 1905—1906 byl ve škole pod Javorníkem 120, pod Radhoštěm 170, „na Lomné" 152 a „na Bystrém" 141 dětí. Ku škole pod Javorníkem patří děti ze 41, pod Radhoštěm z 52, „na Lomné" z 29 pasek Frenštátských, do školy „na Bystrém" z několika pasek Velko-Kunčických.

V r. 1898 se svolením knížete-arcibiskupa Dr. Th. Kohna, jako největšího poplatníka, byl zrušen školní plat a hradí se obecní přirážkou.[1])

[1]) Velmi hojné zprávy poskytlo mně místní učitelstvo, zejména správce školy pod Javorníkem Alois Dostál a jeho předchůdce Emil Bordovský, nyní nadučitel v Tiché. Viz také Frenštát, čl. Školy.

Ve zdejších horách a pustých lesích zdržovali se v dobách minulých zbůjníci. Zvláště se pamatuje na paseku č. 56., která bývala úplně jehličnatým lesem zakryta. Byla však přece prozrazena. Hospodyně, vidouc jak portáši obklopují stavení, upozornila zbůjníky, ti vhodili peníze do hřezu s pomyjemi a chtěli utéci, ale byli polapeni, peníze však zůstaly hospodářům.

Jdouce raztokou mezi Prostředním Javorníkem a Kyčerou vzhůru až skoro k samému temenu a pak směrem k severu asi 50 m, přijdeme k zřídlu, jež lid jmenuje „Zbojnička" nebo „Zbojnická studánka". Křišťálová její voda je pověstná, kdo nemá chuti na jídlo a napije se její vody, dostane veliký hlad. U této studánky jsou prý dosud ukryty poklady, jež tam zbojníci snášeli; při kopání byly nalezeny obušky, nože, půlhák (krátká puška) a podobné nástroje vražedné. Nedaleko za temenem byla nalezena r. 1830 velká břila (břidlicová deska), na níž vytesán nůž, obušek a 2 křížem přeložené klíče.

Trojanovice měly také svého „proroka". V pasece nyn. č. 24. bydlel jistý Bernadský, jenž ze své prorocké knihy předpovídal sousedům jaké budou časy, jaká neúrodná léta přijdou a jak bude lid hlady mřít.

Bernadský dočkal se trudného konce. Protože nechtěl upustiti od svého prorokování, byl jako vězeň na Hukvaldech při hašení vápna do něho vhozen.[1])

Meteorologická pozorování. Stanice byla zřízena v r. 1895 v arcibiskupské myslivně pod správou lesníka G. Salingera v nadmořské výšce 403 m, na 49° 33′ severní šířky a 35° 51′ východní délky.

Teplota vzduchu během r. 1900:[2])

Průměrná: ráno 5·8°, odpoledne 10·3°, večer 5·9°, průměrem 7°; nejnižší ráno 0·5° v únoru, odpol. 0·6° v pros., več. — 3° v lednu; nejvyšší ráno 16·9° v červc., odpol. 23·2° v červc., več. 16·5° v červc.
Nejvyšší vůbec 31·2° 4. července, nejnižší — 15·8° 14. ledna.
Prům. teplota roční: ráno 5·8°, odpol. 10·3°, več. 5·9°, prům. 7·0°.
„ „ jara 3·8°, léta 16·3°, podzimu 9·0°, zimy — 2·5°.

---

[1]) Sdělil Alois Dostál.

[2]) XX. Bericht der meteorologischen Commission des naturforschenden Vereines in Brünn. Ergebn. d. meteor. Beob. i. J. 1900. Brünn 1902.

Srážky vodní v r. 1900:

	v led.,	ún.,	břez.,	dub.,	květ.,	červ.,	červc.,	srp.,	zář.,	říj.,	list.,	pros.
všech	20	15	18	18	13	17	15	16	7	9	16	16
se sněhem	17	12	18	4	1	—	—	—	—	3	1	11
s bouří	—	—	—	3	2	8	1	1	—	—	—	—

Během roku bylo 180 dešťů, z nichž 67 sněžných a 15 s bouřkou.

Spadlo vody nejméně v září 18 mm, v dubnu 42 mm, v lednu 48 mm; nejvíce v srpnu 171 mm, červnu 168, v červenci 166 mm a v květnu 161 mm, v celém roce 1177 mm.

Nejmenší srážka 5 mm byla 4. ledna a 11. září, největší 48 mm dne 25. srpna během 24 hodin.

V r. 1905 byly srážky vodní v mm:

	v led.,	ún.,	břez.,	dub.,	květ.,	červ.,	červc.,	srp.,	září,	říjnu,	listop.,	pros.
	119·4,	55·4,	72·5,	128·8,	107·9,	84·6,	94·4,	96·0,	109·8,	105·5,	141·4,	84·1
největší:												
	5.	4.	13.	21.	9.	28.	6.	24.	26.	13.	14.	9.
	36·9	8·9	20·0	18·6	29·2	33·4	22·6	19·4	42·6	16·7	35·0	31·0
Větry jižní:												
	11.	14.	19.	9.	10.	10.	13.	18.	8.	7.	25.	15.
Větry severní:												
	7.	1.	7.	18.	14.	14.	14.	5.	14.	3.	3.	9.
Větry západní:												
	5.	5.	—	—	—	—	—	4.	4.	18.	—	4.[1]

V r. 1900 vanulo větrů:

Jihozápadních 30, západní 1, severozápadních 44, severovýchodních 10, východní 2, jihovýchodních 9, jižní 4.[2]

Knebl Jan. Narodil se pod Radhoštěm v č. 123. dne 30. prosince 1866 z chudých rodičů. Již v dětských letech se zálibou vyřezával a kreslil spolužákům ve škole hlavy, koně a pod. V 16. letech dostal se do řezbářské školy ve Valaš. Meziříčí. Po odbyté škole v Meziříčí rok byl řezbářem ve Dvorcích, načež se vydal do Vídně, nemaje krejcaru v kapse. Český sochař Antonín Wagner doporučil ho prof. Königovi, pod jehož vedením byla stavěna plodinová bursa. Tam pracoval po dva roky, potom rok

[1]) Sdělil Fr. Vaněk, druhdy správce školy pod Radhoštěm a správce stanice po odchodu G. Salingera, nyní naduč. v Lichnově.

[2]) Bericht, str. 141.

v Pětikostelí, v Pešti a v Znojmě a konečně usadil se proti svému úmyslu doma. Pracuje hlavně pro kostely. Podal také návrh na nynější hlavní oltář ve farním kostele, návrh byl ve Val. Meziříčí podrobně propracován a proveden. Sochy (mimo dvou) jsou jeho prací. Nedokončený má cyklus „Otče náš!“ Zajímavý relief provedl na schodišti městské radnice ve Frenštátě „Spořivost“ dle návrhu městského stavitele Alfreda Parmy.[1])

Vlčovice.

Původ jména různě se vysvětluje. Wolný napsal, že obec slula původně Veličovice, ale původ jména nevysvětlil.[2]) Ferdinand Pokorný domnívá se, že správné jméno obce je Velčovice, odvozené od zakladatele Veliše.[3]) Na katastrální mapě z r. 1833 je psáno Vlčovice, ale lid vyslovuje Velčovice.

Kinter[4]) uvádí, že patřily Vlčovice r. 1437 ku panství Šauensteinskému, jehož majitel Jan Čapek ze San rychtáři Velikovi r. 1439 obnovil všechna práva na fojtství v Motýlovicích (nyn. Metylovice). Biskup Tas r. 1467 obnovil na fojtství v Chlebovicích všecka práva dle nadání Jana Čapka ze San rychtáři Velikovi[5]) a v témž roce potvrdil fojtu Jiřímu výsady ve Vlčovicích.[6])

Dědina je rozložena v pěkném údolí při řece Lubině mezi Tichavskou Hůrkou a Břehem (patří ku Mniší) na východě a Horečkou na západě, kteréž kopce údolí tak súžují, že je mezi nimi úzký průsmyk, jímž teče Lubina a těsně vedle ní zřízena okresní silnice z Frenštátu do Příbora. Dříve se jezdívalo kamenitým řečištěm (kameňcem) Lubiny, proto jsou k ní obrácena okna starých stavení. (Obr. 68.)

O založení kostela Všech Svatých praví pověst: Jistý pán jel kameňcem vzhůru. Nenadále přišla velká voda a zanesla

---

[1]) Stručný výtah ze sdělení umělcova.

[2]) Kirchl. Topogr. III., str. 51.

[3]) Lubina 1905 č. 35. O původu jmen našich osad.

[4]) Herrschaft Hochwald, str. 30. List. datov. 29. března na Hukvaldech je v arcibisk. archivu v Kroměříži. Her. Hochw., str. 28.

[5]) K. Topogr., str. 26. Arc. archiv kroměř.

[6]) Tamtéž str. 30. Dat. Hukvaldy ve středu před sv. Žofií.

kočár i s koňmi do nejužší části údolí. Pán, jsa vodou obklopen, prosil Boha, aby mu z tísně pomohl a slíbil, že postaví kapli, bude-li zachráněn. Slibu svému prý dostál, kaple byla biskupem Stanislavem Pavlovským r. 1590 vysvěcena[1]) a později zvětšena v kostel, který je zevnčí opřen mohutnými pilíři, vystupujícími při svahu až po výši hřbitovní hradby, která kostel obkličuje

Obr. 68. Vlčovice v zimě.

ve výši 333 m nad mořem. Věž zbudována za doby téhož biskupa. Délka kostela i s poměrně velkou věží je 21·8 m, šířka 10·2 m. Uvnitř jsou 2 oltáře, hlavní ozdoben zlacenou řezbou. Dřevěná kazatelna pochází ze 17. století. Na věži visí 2 zvony; větší váží 6 centů a byl ulit r. 1528, menší $1^1/_2$ centu těžký pochází z r. 1624. (Obr. 69.)

Na severním okně našel Wolný letopočet 1613 a soudí, že v tom roce byl kostel opraven, stavba je asi starší, čemuž nasvědčuje úzké okénko za hlavním oltářem zazděné.

[1]) Wolný: Kirchl. Topogr. III., str. 51.

Z polí a luk má kostel roční činži 44 zl.; zahradu, která k němu patřila ve výsevu na tři čtvrti, koupil místní osadník r. 1767 za 20 zl. rýnských mimo roční činži 1 zl. 12 kr. (datováno dne 5. února 1767).

V r. 1672 měl kostel 1 vysvěcený oltář, 1 pozlacený stříbrný kalich, 3 zvony a 4 kasule.[1])

Obr. 69. Kostel ve Vlčovicích.

Obec patřila k faře frenštátské. Ode dne 7. prosince 1810 chodili do lichnovského kostela;[2]) r. 1889 zrušeno místo tamního kooperatora a Vlčovice dostaly vlastního faráře. Přifařeno je

[1]) Matrika dekanatu ostravského 1672.

[2]) Na základě úmluvy. Wolný, Top. Mor. I., str. 164.

Myší (původně Mniší) se 435 obyv. Všech farníků v r. 1899 bylo 904.[1])

Obyvatelé se živí většinou polním hospodářstvím. Chalupníci najímají půdu od sedláků, aby si na ní vypěstovali potřebné potraviny na zimu, platíce 12 i více korun ročního nájmu; sázejí zemáky a zelí, vykrmí sobě prasátko dle možnosti také krávu, pracují v Kopřivnické továrně vozů, kde dostávají mzdy za hodinu 18—20 halířů. Šetrnost Vlčovanů jest v okolí známa, neboť od útlého mládí jsou přidržováni ku práci. Žebráků zde není.

Rozloha obce je 618 ha, z nichž 585 poplatných, a sice 307 ha polí, 104 ha luk, 16 ha zahrad, 47 ha pastvin, a 111 ha lesů. Takový poměr shledán dne 31. prosince 1900.

V roce 1834 bylo zde 44 koní a 63 krav,[2]) na konci r. 1900 33 koní, hovězího dobytka 268 kusů, ovcí 58 a 55 vepřů.

Počet obyvatelstva byl následující: R. 1834 žilo v 61 domě 283 obyv.,[1]) r. 1900 v 80 domech 486 obyv., kteří vesměs přihlásili se k české národnosti a vyznání katolickému.[3])

Děti měly choditi do lichnovské školy, která je hodinu cesty vzdálena, proto vyučoval je asi do r. 1830 občan Jan Špaček ve svém domku č. 14., nežádaje odměny. Od r. 1833 vyučoval Jan Štěpán v č. 39. za roční odměnu 1 sáh dříví a 12 zl. až do r. 1850.

R. 1864 postavila obec školu a vyučoval v ní do r. 1866 Jan Hajduk, který se brzy učitelství vzdal a stal se písařem. Pak se učitelé často střídali, až konečně r. 1881 nastoupil Em. Brenner, který zde působí až dosud.[4]) Od r. 1888 je škola jednotřídní v Mniší, ve školním roce 1905—1906 místní škola rozšířena ve dvoutřídní po tuhých zápasech.

Dobrovolný sbor hasičský zřídila obec r. 1894; ve sboře konají se občas přednášky. Ve čtenářském spolku „Sv.-Josefské jednotě“ se pěstuje také zpěv.

V r. 1897 zřízena pro Vlčovice a Mniší Raiffeisenská záložna[5].)

---

[1]) Cat. ven. cleri. Olom. 1900.

[2]) Wolný: Top. Mor. III., str. 164.

[3]) Lexikon obcí vyd. r. 1906, str. 150.

[4]) Poskytnul mi hojnou látku k tomuto článku.

[5]) Zprávy statistické zem. úřadu markr. mor., Brno 1902.

Na západě Vlčovic dobývá se z kopce „Fialky“ vápenec, jemuž lid říká mýdlek; ročně nalámе se asi 50 fůr. Je to štramberský vápenec jurského útvaru, uložený v tak zvaných exotických balvanech.[1])

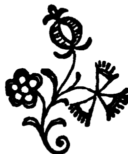
[1]) Dr. Woldřich: Všeob. geologie III., str. 391. Viz čl. Povaha půdy.

SEZNAM OBRAZŮV.

OBSAH.

I. Všeobecný pohled.

II. Jednotlivé obce.

Hrubší omyly tiskové.

Str.	Řádek	**Má státi**	**Místo**
2.	5. zd.	Veřovských	veřovských
6.	12. zd.	není	neni
15.	2. zd.	dovolí,	dovolí
21.	14. sh.	bažanka	bažanta
22.	3. sh.	leucanthemum	leucathemum
32.	v poznámce	(Frankštat) a z toho	(Frankštata) z toho
35.	13. sh.	Meziříčím	Meziřiči
40.	2. zd.	Těšínky	Těšínku
50.	5. sh.	1,389.200 mázů	13892 mázů
57.	6. sh.	Kopřivnici, Tichou	Kopřivnice, Tichá
79.	19. sh.	Bartošovým	Bartošův
87.	6. sh.	kupovali	kupovati
115.	3. sh.	měli	měly
116.	10. zd.	Fond	Fondu
117.	15. zd.	Hradci,	Hradci
127.	2. sh.	Dolní	dolni
127.	9. zd.	Horní	horní
139.	12. sh.	kostela, až	kostela až
168.	1. sh.	obyvatelé	obyvatele
173.	4. sh.	vitrariae (dílny sklářské)	vitrarie (dílna sklářská)
189.	2. zd.	opavského	Opavského
194.	5. zd.	Čechách	Cechách
208.	19. sh.	sousedům, jaké	sousedům jaké

DO NOT REMOVE
OR
MUTILATE CARD

